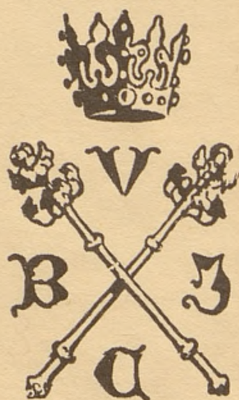
V
B
J
C

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛЬОСОФІЧНА СЕКЦІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

Т. XV.

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВЗАЄ

У ЛЬВОВІ, 1921.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ТОМ XV.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛЬОСОФІЧНА СЕКЦІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

Т. XV.

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВЗАЄМИН

У ЛЬВОВІ, 1921.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

МАТЕРІЯЛИ

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВЗАЄМИН

в першій половині XIX ст.

видав

Др. Іван Брик.

У ЛЬВОВІ, 1921.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

Передмова.

Чимало студій і матеріялів присвячено виясненню питання про відродженнє української літератури в Галичині. Дослідники старали ся увійти, по змозї, як найглибше в ґенезу того відродження, відтворити як найвірнійший його образ та підійти до тих жерел, з яких воно випливало чи в нових лїтературних сюжетах і формах, чи в наукових пробах з новими ідеями — національними, суспільними й полїтичними.

Та всеж таки не можна не замітити у тих студіях, при усьому багатстві матеріялу, якоїсь односторонности. І самозрозуміло. Відповідно до якости матеріялу, на якому основували ся студії, за сильно звязувано це відродженнє раз з впливом української відродженої лїтератури і появою перших збірок української народньої поезії в колишній Росії, то знову з впливом лїтератури й науки польської, або й московської. Не замовчувано теж і впливу відродження чеського та південно-славянського, але зазначувано його більше принагідно.

Матеріяли до історії українсько-чеських взаємин в першій половині XIX ст. доповнюють те, що досї про це питаннє в науцї вже знане і безперечно причинять ся до зрівноваження погляду на чужі впливи в українськім відродженню в Галичині.

Що більше, вони кидають світло на думки й стремлїння того середовища, в якім зродило ся відчуттє потреби працї для свойого народу на його рідній мові. Вони в дечому доповнюють і пояснюють характеристику найживійших представників того середовища, їх лїтературні й наукові інтереси, їх наукове підготовленнє, та вкінці ті ідеї, що лягли в основу їх працї.

Знайомість галицьких Українців з Чехами датуєть ся по нашим матеріялам найранше 1830-тим роком. В тому роцї »на знак чести і памяти« вписав ся в »памятну книжку« В. Ганки Іван Могильницький. Дальші записи галицьких Українців показують, що імя й голосна тодї слава Ганки не були їм чужі, так

як чеськими ученими і їх творами живо інтересувала ся українська інтелїґенция і у Відни і в Галичинї і на російській Україні.

Слїди знайомости галицьких учених і письменників з чеськими замітні вже від 1816 р., а саме в працях Івана Могильницького. З ним, по свідоцтву К. Іречка, переписував ся теж і Шафарик в справі української літератури в Галичинї (o písemnictví rusínském) і дуже болїв над його смертю 1831 р.

На жаль, не удало ся менї найти найменшого слїду тої переписки. Цікаво, що про граматику Могильницького писав Шафарик з Нового Саду 1830 р. Колярови. Бібліотекар в Люблянї, що був у свойому часї професором „humanitatis" у Львові М. Чоп (Zhóр) доніс Шафарикови 10 липня 1831 р. про смерть Могильницького. Шафарик подїлив ся цею сумною вісткою з Ганкою і Коляром. До останнього писав 1832 р.: »Жаль знаменитого канонїка Могильницького в Перемишлї, котрий мав готові в рукописях українську (rusínskou) граматику по системі Добровського й инші книжки. Писав менї перед роком і багато обіцював для історії лїтератури про українські рукописи і книги. Мав умерти минулого року на холеру« (ČČM. 1873). Граматикою Могильницького інтересував ся теж і Ганка.

Працї чеських учених знані Михайлови Лучкаєви, Осипови Левицькому, котрий переписував ся з Ганкою (1837 р.), Осипови Лозинському, котрий теж переписував ся з Ганкою (1840, 1847 рр.), Антонови Добрянському, Денисови Зубрицькому і т. п.

Сам Зубрицький передплачував кілька примірників Шафарикових Slovanské starožitnosti з загального числа дванацять, що приходили до Львова, і посилав їх сїльським священикам.

На основі наших матеріялів можемо ствердити, що українська інтелїґенция 30-х і 40-х років XIX ст. живо інтересувала ся розвитком чеської лїтератури і науки та захоплювала ся тою романтичною славянською ідеєю, що так поетично промовляла до неї і поривала її в чеських творах.

Це слїдно головно на членах т. зв. »руської трійцї«: М. Шашкевичу, І. Вагилевичу, Я. Головацькім і тих товаришах, що стояли до них найблизше. Усї вони пробують свойого поетичного таланту, збирають народні піснї, з любовю й зацікавленнєм ідуть в простий люд, студіюють мову, історію і давнину. Їх думки звернені на найраншу добу єствовання свойого народу, яку намагають ся розслїдити і вияснити, окружуючи її рівночасно щирим поетичним одушевленнєм. Отсе саме змаганнє виводить їх на ширше

поле інтересу для питань загально славянських. Під тим оглядом поражаюча подібність українських романтиків до чеських.

Вагилевич пише до Шафарика в тому переконанню, що імя Славян, котре братало наших величнопамятних правітців, також і наші внучі серця вяже щирою дружбою. Його горяча фантазія шукає в печерах сумних слідів наших святих правітців. Він пише до Шафарика не тільки тому, щоби пригадати чеським побратимам Українців, а ще більше з великої пошани для того, що так дуже заслужив ся для всїх Славян (1836 р.).

Яків Головацький після свойого повороту з Пешту запевнює Коляра (1835 р.), що постарає ся розпродати його видання між приятелями славянщини. І це йому удаєть ся. Він радіє поступови славянської літератури і поширенню любови для славянщини та заявляє, що дуже ревно стараєть ся поширювати думку всеславянства, памятаючи заєдно Колярові батьківські науки і упімнення (1836 р.). Його тїшить, що при російських університетах мають повстати катедри славянських мов. Його болючо вражає смерть Ходаковського, того так вчасно видертого Славянам мужа. Дякує Колярови за вістки про поступ літератури наших славянських братів. Називає себе вічним і ревним любителем славянщини (1836 р.).

Про Шашкевича пише Ковбек, що він любить чеську мову і працює над перекладом Королєдворської рукописї (1834 р.).

Великою радостю сповнило ся серце Івана Бірецького на вид відозви, що взивала славянських братів на зїзд у Прагу. Він згадує про справи спільні великій славянщинї. По його думцї галицькі Українцї бажають згоди і щирого побратимства з усїма славянськими братами, а тепер, самі слабі сподіють ся, що рідні славянські брати подадуть і повинні подати їм помічну руку і підмагати в потребі (1848 р.).

Славянською ідеєю навіяні письма Бодянського, Максимовича, записки Лукашевича і Гатцука.

І ця романтична славянська ідея не була нічим неґативним, ні шкідливим. Вона додавала тільки більше сили й ширини тій почві, що на ній почало виростати зерно національної свідомости. Українське молоде поколїннє брало з неї нову силу, нову самопевність, нову віру в успіх задуманого дїла відродження і надію на красшу будучину свойого народу. Славянська ідея будила і утверджувала в ньому любов рідного народу, його мови, історії, старовини і його величнього духового скарбу, народньої поезії.

Правду тих слів доказують найкрасше письма Вагилевича. Давно мав я щасте познайомити ся у Львові з деякими письменниками. Прочитуючи в їх товаристві славянські книги, я посвятив себе цілого словесности в нашій рідній мові. Заколисаний красою місцевих пісень і казок я цілою душею приляг до тої мови (1836 р.).

Розпочавши працю над зложеннєм словаря української мови, Вагилевич має надію, що чей по слушній правді наша мова, довго засуджена на забутте й зневагу, воскресне серед своїх братніх мов і як у давнині величносно гомоніти-ме в цілій своїй красі і багатстві (1836 р.). Рівночасно виступає проти мови Лучкая і Левицького, як такої, що нею ніхто не говорить, повної мішанини з церковщини і инших ненаських чудаків (1836 р.). Заохочений Шафариком і йдучи за його приміром, Вагилевич бажає пізнати мрачний первовік наших величних предків. Для Українця, по його словам, нема нічого приємнійшого, як досліджувати домашню давнину й пізнавати теперішність. Як що тільки з доброю волею і охотою розпічнемо на тому полї працю, то нї люте ворогованнє нї обман могучих не відберуть нам нашої розвитої освіти — і скоро будемо тим, чим нам суджено бути. Тяжко нам. Зі всїх сторін налягає сум. Не знати, що діяти. Усюди лихо. Усюди горе. Такі обставини. Та нехай наше серце їсть грижа. Байдуже! Хто наші душі зломить? Доки ми живі, у нас на думцї одно стремлїннє, з якого розівєть ся народнє добро. Хоч тепер і не видно зародків того добра, то зерно для нього ядерне й здорове (1837 р.).

Наша словесність не може бути инша, як тільки народня, бо в нас нема иншої мови, як тільки жива мужича. Словесність бажалиб ми мати загально доступну, а через те і правопись мусить бути проста. Вкінцї виступає Вагилевич проти азбучних спорів, бо через те і час марнуєть ся і ненависть сїєть ся (1837 р.).

Головацький з нетаєною радостю пише Колярови, що наша словесність починаєть ся з великою надією. Є вже готові переклад Слова о полку Ігоря, Короледворської рукописі, півтора тисячі приповідок, поважна частина словаря і багато иншого (1835 р.).

Небаром задумую, пише в иншому листї, післати в Пешт Петровичеви до друку »Русалку Днїстрову«, альманах в нашій »руськiй мужичій мові« (1836 р.).

Осип Бодянський сміло виявляє Шафарикови свою українську народність (1836 р.), а його письма пронизані любовю української мови й поезії.

Іван Бірецький остро виступає проти польської нетерпимости

й бажання дальше панувати над українським народом та домагаєть ся для нього культурної і політичної рівноправности (1848 р.).

В парі зі словами йшли в того покоління і діла. Йшла важка праця над собою і для українського народу. Та не тільки те, — йшла праця теж в користь славянської науки взагалі. І матеріяли відкривають перед нами ціле духове багатство того покоління, ріжнородність і ширину його наукових і літературних інтересів, глибину його знання і наукового підготовлення.

Перш усього належить ствердити живе заінтересованнє розвитком славянського відродження, серіозні студії над літературою і наукою инших славянських народів, стеженнє за новинами, широку начитаність і глибоке знаннє. Це поколіннє кидаєть ся перекладати славянські, в першій мірі чеські твори. Воно занимаєть ся етноґрафією, риєть ся в бібліотеках і архивах, пробує своїх сил в язикових, історичних, археольоґічних, етноґрафічних і історично-літературних наукових працях.

Що правда, ці студії вносять в науку романтично-поетичний настрій, підчиняють йому деколи вимоги фільольоґічної й історичної критики, грішать навіть надто буйною фантазією, але в дійсности дають початок і основу національному відродженню.

Українці повідомлюють про свої наукові і літературні здобутки своїх чеських побратимів. Радо сповнюють кожду їх просьбу Роблять для них знимки з рукописий львівських бібліотек і пересилають разом з описом і виясненнями, шлють збірки пісень і цінні інформації.

Вагилевич, кромі фантастичного опису і знимок нїби рунїчних написів, пересилає Шафарикови незлу характеристику української мови, інформації про етноґрафічне розмежованнє Українців в Австрії, прегарну збірку пісень зі спробою характеристики та пояснення, знимки з рукописий та багато инших дрібних інформацій. Його наукові статті — це перші українські інформаційні статті в чеських наукових журналах. Головацький інформує Коляра про польський і український науковий і літературний рух. Для ужитку Шафарика ладить знимки з рукописий з розслідом і поясненнями, дає потрібні інформації про етноґрафічний склад населення Східної Галичини, українську номенклятуру місцевостий та цінні язикові замітки.

Осип Бодянський у своїх обширних письмах пересилає Шафарикови вісти про етноґрафічне розміщеннє Українців в Росії, цікаву характеристику української мови та народньої поезії,

а вкінці інформації про українську літературу. На просьбу Шафарика пересилає потрібні йому матеріяли, справляє рукописї, переглядає коректу.

Завдяки цій живій переписці українська мова, література й історія найшли відповідне місце і освітленнє в поважних наукових працях Шафарика, найбільшого тодї в Европі дослідника славянщини. І цей саме момент мав для поколїння, що змагало до відродження нації, велике моральне значіннє піддержки і заохоти.

Переписка Українців з Чехами цікава ще й з иншого боку. Вона вела ся головно з Шафариком, серіозним ученим, чоловіком великого ума і серця, а не з хвальковатим, честилюбивим і саме в тому часї дуже популярним В. Ганкою.

Це й вельми характеристичне для Якова Головацького. В 1830-тих роках, в часї молодечого ідеалїзму і щирої працї над українським національним відродженнєм, він прилягає до особи Шафарика. Від 1852 р. взаємини між Шафариком і Головацьким остигають і місце Шафарика в переписцї занимає Ганка. Тодї саме ледяна крига лягає на українські національні пориви юних днїв Головацького.

Вкінцї ще одна увага. Оголошені отсе матеріяли мають далеко ширше значіннє. Вони являють ся цінним причинком до прояснення того загального руху, що в 30-тих і 40-вих роках XIX ст. був замітний і в инших славянських народів. Українська переписка — то орґанічна частина того руху, коли, по словам Яґіча, звідусіль чуло ся бажаннє пробудити свідомість національної гідности, змаганнє підняти низький ще уровень освіти, викнути в пітьму славянської старовини, підхопити закони мови, вияснити історію. То були роки молодечого одушевлення, романтичного захоплення (Neue Briefe I).

Переписка Чехів, що проживали хвилево в Галичинї, зі знайомими і приятелями в Чехії теж не без значіння й інтересу. Я вибрав з неї тільки фраґменти, що стоять у звязку з культурним і політичним життєм Українців в Галичинї. Вони посередничать в переписцї і обмінї книжками між Українцями і Чехами та причинюють ся до навязування особистої знайомости й переписки між Українцями й иншими славянськими, розуміється, головно чеськими ученими і письменниками.

На місцї знайомлять Українців з чеським науковим і літературним рухом, а чеський світ інформують про працю Українців. Маючи знайомости і в польських кругах, вони цілою душею звер-

тають ся в сторону Українців, з котрими вяже їх опісля довголітня приязнь. На місці одні другим помічні в перекладанню. Українці, за спонукою своїх чеських приятелів, радо сповнюють просьбу чеських учених, зновуж Чехи роблять те саме для Українців.

Нас приємно вражає те щире відношеннє до українського відродження, та тепла характеристика Українців і той здоровий чеський орієнтаційний змисл, що виявляєть ся в переписці.

На підставі цеї переписки стає перед нами ясно уся ширина культурних інтересів, цікавість до книжки взагалі а чужої з окрема, щире, майже діточе, одушевленнє відродженою славянщиною в українській суспільности.

Для доповнення цеї характеристики не буде зайвим пригадати слова К. В. Запа з його книжки п. н. Cesty a procházky po Halické zemi 1844 р. Декан з Чехова коло Монастириськ розпитував ся про Добровського, чи ще живе. А коли я сказав, що нї, дуже жалїв над тим. Знав його тільки з книги Institutiones linguae vetero-slavicae, яку вельми хвалив і бажав другого видання її, бо, як казав, велика потреба доброї граматики церковної мови. Парох з Монастириськ почав нас поучувати, як колиб ми того не знали, що Чехи починають дуже рухати ся і розвивати свою мову. Як то гарно, що Коляр, Шафарик, Ганка і багато инших пише. Як менї о. Ірка читав Колярові сонети, то аж душа радїла. А все по славянськи. Не можна й сказати, як гарно співає про всїх славянських людий. А Шафарик, то такий учений, що аж страх збирає, як може один чоловік стільки помістити у своїй голові. Між иншим приємно було менї почути, що о. Гнїтковський в Мостиськах під Калушем має дуже багато чеських книжок і що купує усї чеські книжки, які тільки має книгар в Станиславові (ст. 113—114).

Під тим оглядом польська суспільність стояла без порівнання низше. І чеські кореспонденти звертають увагу на її ограниченість і брак інтересу для чужої культури та книжки. Вони жалують ся на польський шовінїзм і повне ненависти та несправедливости відношеннє до Українців. Остерігають перед неславяньскостю Поляків і їх фальшивою грою на струнах славянської ідеї.

Ця характеристика тим цікавійша і цїннїйша, що вона помічена на тому польському середовищу, яке завдяки показуваним славянським симпатіям стояло у звязках із чеськими ученими і письменниками.

Матеріяли не дають усього, що відносить ся до чесько-укра-

їнських взаємин. Не внесено туди тої частини переписки, що вже денебудь була падрукована. Не узгляднено теж і дуже цінного та багатого матеріялу, розкиненого в сучасних чеських виданнях і журналах. І одна і друга недостача спричинена важкими воєнними обставинами.

Оголошуючи ці матеріяли, не можу не висказати щирої подяки тим чинникам, що уможливили їх видання. І так в першій мірі дякую Вп. проф. д-рови Ченекови Зібртови, души Народнього чеського Музея в Празі за оказану мені незвичайну готовість і прихильність, а Фільольоґічній Секції і Виділови Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові за видання.

У Львові, дня 7 липня 1921.

Др. Іван Брик.

I.

Переписка Івана Вагилевича.

1. Листи Івана Вагилевича до П. Й. Шафарика.

Початок переписки між Іваном Вагилевичем і Шафариком припадає на кінець 1836 року, бо перший лист датований 3 жовтня 1836 р. Переписка кінчить ся в 1841 році, — останній лист датований 5 січня 1841 р. — і обіймає сім листів. Привід до неї дали переписка та знайомість Поґодіна з Шафариком з одної сторони, і переписка Вагилевича з М. Поґодіном з другої, — переписка викликана науковим інтересом для славянської старовини.

Вертаючи з наукової подорожі по славянських землях в 1835 р. задержав ся Поґодін у Львові. Тут познайомив ся принагідно з Варлаамом Компаневичем, прокуратором Ч. С. В. В. Н. Попов (Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель 1835—1861, Москва 1879, ст. 535—536) подає, що: „Чрезъ Компаневича познакомились съ П—мъ и нѣкоторыя другія лица, почему либо считавшія полезными для себя сношенія съ нимъ". Тоді Вагилевич з Поґодіном не познайомив ся[1]), а довідав ся про його переїзд через Львів і про його інтерес для української умового руху в Галичині від Компаневича. Сю обставину потверджує лист Вагилевича до Поґодіна з дати, Львовъ 8 Березня (с. є. марта) 1836[2]), де між иншим Ва-

[1]) До слідчих протоколів В—ч зізнав, що з Поґодіном познайомив ся случайно в університетській бібліотеці.

[2]) Переписка Вагилевича з Поґодіном оголошена Н. Поповом в „Письма къ М. П. Погодину" op. cit., ст. 622—651 обіймає 11 листів. Про перший лист Попов тільки згадує: „Съ М. П. П—мъ вступилъ — розуміеть ся І. Вагилевич — въ литературныя сношенія еще будучи студентомъ. Въ „Московскомъ Наблюдателѣ" за 1836 годъ, № 7, ст. 289 сл. напечано было письмо Вагилевича, отправленное вслѣдъ за первымъ проѣздомъ П—на чрезъ Львовъ на возвратномъ пути изъ-за границы в Россію. Въ письмѣ этомъ

гилевич пише: „Перебачайте Многоуч. и Многомил. Господине, шчо я весьми не знаем и далек осмѣлиуем се и до вас пишю. Рожнѣ причини натокмили мня: та шчо проѣжжаючѣ братя нашѣ Сиверо-Русини меже которими и Ви один були, як ми казано у манастирѣ св. Василія Великого, від пречесного священо-монаха госп. Компаневича так пильно и чувственно извѣдовали се о нащѣй Руской словесности"; В сім незвичайно інтереснім листї подає Вагилевич Поґодіну звістки про твори, що відносять ся до української лїтератури і мови в Галичині, згадує про лїтературно-наукові заняття Ярослава Головацького, Руслана Шашкевича і свої, дає короткий начерк прикмет української мови і її нарічий, називає памятки найдені в бібліотецї ґрафа Тарновського в Дикові, а вкінцї повідомляє Поґодіна про старинні написи на скелях в Розгірчу, Труханові і Синевідську Вижнім, та подає факсіміле написів у Розгірчу.

Поґодін в листї[1]) з дня 27 мая (8 іюня) 1836 просить Вагилевича, щоби повідомив про все Шафарика: „Я прошу Васъ покорнѣйше послать извѣстіе къ Шафарику въ Прагу о карпатскихъ письменахъ и о вашемъ нарѣчьи, также о литературныхъ находкахъ. Это человѣкъ отличный, занимающій первое мѣсто между славянскими филологами. [Posli wirno uže znanym — д. б. кажется — Вы вѣрно уже знакомы съ его сочиненіями]. Теперь издаетъ онъ славянскія древности". Вістки в листї Вагилевича були для Поґодіна „очень важны"[2]), він подав про них вістку в Академію Наук, а лист із незначними пропусками напечатав у російськім перекладї в журналї, „Московскій Наблюдатель", та вкінцї подїлив ся сими інтересними новинами з приятелем П. Шафариком. Найбільшу увагу мусів Поґодін звернути на загадочні написи, доба-

---

говорится о Галицкорусскомъ языкѣ, его правописаніи и грамматическихъ свойствахъ, а также о народныхъ преданіяхъ и нѣкоторыхъ древностяхъ въ Галиціи" (Поповъ, op. cit., ст. 623 зам.). Перше письмо В—ча перепечатане в студії: И. С. Свѣнцицкій, Матеріялы по исторіи возрожденія Карпатской Руси, Львовъ 1905, I., ст. 145—152, відки я цитую виїмки.

[1]) И. С. Свѣнцицкій, Матеріялы op. cit., ст. 154.

[2]) op. cit., ст. 153.

чуючи в них схожість із написами „древнѣйшихъ Руссовъ, найденными недавно нашимъ оріенталистомъ Френомъ у арабскаго писателя X вика“[1]). Відомість про написи заціікавила Шафарика незвичайно, а лаконічність вістки Поґодіна і бажання докладнійших донесень оживили переписку Шафарика з Вагилевичем. Перш усього звернув ся Шафарик до П. І. Кеппена письмом з Праги, дня 24 липня н. ст. 1836 р.[2]):

„Vor einigen Tagen erhielt ich ein Schreiben von Hrn. Pogodin aus Moskau, welches mich veranlasste, diese wenigen Zeilen an Sie zu richten, ohne zuvor die Antwort auf meine zwei früheren Briefe abzuwarten, die ich Ihnen auf dem gewöhnlichen Wege über Wien zugeschickt habe. Hr. Pogodin meldet mir in seinem Schreiben so wichtige Neuigkeiten, und doch auf eine so kurze, unbestimmte, unbefriedigende Art, dass Sie es mir schon nachsehen müssen, wenn ich mich an Sie wende und Sie um weitere Aufklärungen bitte. Er schreibt mir unter anderem; „Aus Lemberg erhielt ich Nachricht über einige Aufschriften mit unbekannten Charakteren in den Karpaten. Die Schriftzeichen stimmen mit denen überein, welche unlängst unser Orientalist Frähn bei einem arabischen Schriftsteller des X. Jh. entdeckt hat, bei welchem sie eine „russische Schrift“ genannt werden“. Sie können sich denken, wie nahe mich diese Entdeckungen angehen, indem in meinen Slawischen Alterthümern ein eigener Paragraph der altslawischen Runenschrift gewidmet ist. Wenn auch die Unechtheit der sogenannten Obodritischen Götzenbilder mit Runeninschriften und der damit gespielte schändliche Betrug nach den neuesten Untersuchungen und den vorliegenden Acten evident erwiesen ist (mir waren diese Sachen schon wegen der Sprache der Inschriften, die weder slawisch noch litauisch, sondern ein wahres Machwerk aus allen ist, immer verdächtig), so ist es auf der anderen Seite dennoch wahr, durch gleichzeitige mehrfache Zeugnisse und Denkmäler erwiesen und sichergestellt, dass die heidnischen Slawen eine Runenschrift hatten, in deren Besitze und Kenntniss die Priester waren. Sie würden mir daher grossen Gefallen thun, wenn Sie mir etwas Bestimmteres über die Entdeckung mittheilen möchten. Sollte irgend etwas darüber schon gedruckt seyn, so bitte ich Sie um Zusendung dessen; wo nicht, so sagen Sie mir kurz ihre Meinung und Ansicht über die Sache, so weit die Acten bis jetzt vorliegen. Ist die

---

[1]) op. cit. ст. 153.

[2]) V. Jagić. Neue Briefe von Dobrovsky, Kopitar und anderen Süd- und Westslaven. Berlin 1897, ст. 453—454.

*

sogenannte russische Schrift des Arabers von den skandinawischen Runen verschieden? Über die Inschriften in den Karpaten weiss ich keine Sylbe[2]), und Hrn. Pogodins Erwähnung derselben ist so beschaffen, dass ich nicht einmal weiss, wo man desshalb weiter nachfragen sollte. Vielleicht wissen Sie mehr davon?“

Не дожидаючи відповіди від Кеппена, просить Шафарик о докладнїйшу відомість про написи в Карпатах самого Поґодіна в листї з дня 7 серпня н. ст. 1836[1]):

„Und nun zu Ihren lieben Briefe! Sie melden mir so viel Neues, und doch so kurz, dass meine Neugierde dadurch nur in einem hohen Grade aufgeregt, keineswegs aber befriedigt ist. Das Wichtigste ist mir, die Ihnen aus Lemberg zugekommene Nachricht über die alten Inschriften in den Karpaten, dann die Entdeckung Frähn's. — Wer schrieb Ihnen aus Lemberg[2])? Wo befinden sich die Inschriften? Dies hätten Sie mir doch vor allem melden sollen (wenn es kein Geheimniss ist!), damit ich weiter nachfragen und etwas Gewisseres darüber erfahren könnte. Hat Frähn etwas über seine Entdeckung bereits drucken lassen? — Sie können sich denken, in welch' hohem Grad mich diese Sachen, als Alterthumsforscher interessiren. In meinem Buche ist ein eigenes Capitel der Untersuchung der Frage gewidmet, ob die alten Slaven eine Schrift gehabt oder nicht. Wenn auch die obodritischen Götzenfiguren und andere Denkmälei mit runischen Inschriften entschieden untergeschoben sind, wie wir nun, nach den Acten der Untersuchungskommission, und nachdem sich der alte Goldschmidt, der sie als Geselle fabricirte, selbst dazu bekannt hat, mit Bestimmtheit wissen (vgl. Lewezow's Aufsatz in der Abhandl. der Berl. Akad. 1836): so ist es doch nicht minder aus anderen Zeugnissen und Thatsachen (Denkmälern) gewiss, dass die alten Slaven eine Runenschrift gehabt und geschrieben haben. In Bamberg neben der Domkirche steht ein steinerner чрьнобогъ mit runicher Inschrift, dessen Alter und Echtheit Niemand beim gesunden Verstande wird läugnen können. Der Slawen bekehrer Otto, Bischof von Bamberg, hatte ihn dahin geschleppt (den Triglaw schickte er nach Rom). Von wem also ist über die karpatischen Inschriften mehreres und näheres zu erfahren[2])?

В першім своїм листї до Шафарика з дня 3 жовтня 1835 р. зазначує Вагилевич виразно, що важив ся писати „послѣ покликане Г. Погодина“. Із поданих нами вище вимків із листів Шафарика до Кеппена і Поґодіна моглоб

[1]) Письма, op. cit., ст. 170—171. [2]) підчеркнено мною.

виходити, що Поґодін, бажаючи вповні заспокоїти цікавість Шафарика як найдокладнійшими даними, думав, що буде найліпше поручити зробити се самому Вагилевичеви безпосереднім листом до Шафарика.

Та справа виходить инакше. В листі Вагилевича до Поґодіна з дня 22 серпня н. ст. 1836 р. читаємо: „Уже нѣскôлько мѣсецѣв минуло коли я вôд Вас перенєу Ваше приязноє письмо, щче въ почєтках лѣта писане: ...Шчо се тиче орудовань вôд Вас поручених, владѣ як велѣли єсте подѣлаўєм: ...Пак як Ви велѣли я росписаў буў лист до Г. Шафарика и в сех днех получиўєм вôд него преприязну вôдповѣдь"[1]). Коли зважимо, що Шафарик звернув ся по близші дані про звістку подану Вагилевичем Поґодіну до Кеппена дня 24 липня, а до Поґодіна дня 7 серпня, а Вагилевич в письмі до Поґодіна з дня 22 серпня повідомляє його про виконаннє порученя даного вже кілька місяців тому назад, то прийдемо до висновку, що Поґодін із власної ініціятиви, а не на понагленнє Шафарика поручив Вагилевичеви увійти в переписку з Шафариком. Зазначую, що Шафарик посилав свої листи до Вагилевича на адресу свойого приятеля Запа у Львові[2]).

Листи Шафарика до Вагилевича, на жаль, не зберегли ся. При слідстві в 1837 р. забрано у В—ча 2 листи Поґодіна і 1 Шафарика. Листи звернула ректоратови гр. кат. семінарії у Львові краєва Президія дня 29 VIII 1837 р. Що дальше з ними стало ся, не звісно.

* * *

1. 1836. 3. X. В—ч пояснює, чому важив ся писати Шафарикови. Подає вістки про свої праці. Характеристика укр. мови і погляд на граматики Левицького та Лучкая. Вістки про бібліотеку Тарновського в Дикові. Печери і написи в Розгірчу. Новини з укр. літературного і наукового руху в Галичині. Просить приняти поклін і прислати для перекладу старочеські пісні найдені Ґолембйовським у Варшаві.

У Львовѣ — дня 3. Ревня 1836 года.

Високо-учений Господине!

Нѣне же наперсно з моєй сторони в далечинѣ, оже я незнаєм науприкрєю се Вам моєм письмом неважним, лише

---

[1]) Письма op. cit., ст. 622—624.

[2]) Wahilewič hat seinen theologischen Cursus vollendet, ist aus dem Seminarium ausgetreten und sollte jetzt heirathen und

стан наш в духу просвѣщчения а послѣ покликане Г. Погодина нашего далеко-сторонного побратима; прѣто важиу-ем ся Вам мое почесне поздоровлене поклонити, надѣя се же загалове име Словен котре в предвѣку наших велично-паметних пра-вітцѣв братало, також и нашѣ внучѣ серца веже искренную шчирою дружбою.

Вдавѣ у Львовѣ маў-ем то шчесте обѣзнати се з деякими списателями и в ѣх товаришованю на словеньских книгах поучуючи се, весь посветиў-ем се словесности нашего отног. язика, виделѣявши се розмаренями в облестнѣй прекрасѣ его пѣсней и небилиць; пак присвоѣвши си его предивну дебелу гадками и всеў душеў ушчепиў-ем се в нем[1]).

Від оного веремня переложиў-ем на наше нарѣче: Слово о плъку Игоревѣ поменик пѣспо-творий старорусский, висвѣтляя уступнѣ мѣсцѣ послѣ правил языкоизслѣдия по оглядѣ живучого народа з уводом о поезиѣ, язику и пѣвности (prosod). Подобнѣ знадѣланий лестним покликанием Г. Раковецького[2]) (sic) в правдѣ руской переложиу-ем: кріледводворску рукопись[3]), и на предив в сло-

---

Diacon oder Pfarrer werden. Allein ich höre, er hat dazu keine Lust, und will auf Reisen in die Welt. Er ist jetzt nicht in Lemberg, sondern bei den Eltern auf dem Lande, und ich habe seine Adresse nicht; ich schrieb ihm stets nur per Beischluss durch meinen dortigen Freund Zap (Запъ). (Лист Шафарика Поґодіну 22/7 1839. Письма op. cit., ст. 241).

[1]) В листі до Поґодіна з 8/3 1836 своє одушевленнє для праці над рідною літературою висказує В—ч ось як: „Касательно Русской Словесности, то съ тѣхъ поръ, какъ появились пѣсни Польскія и Русскія Галичанъ, изданныя Вячеславомъ Залесскимъ, при чемъ имѣли въ виду больше Польскую, чѣмъ Русскую Словесность, начали на нашей Руси подумывать о народной Словесности, а съ тѣмъ возродилось желаніе изслѣдовать языкъ и узнать хранилища письменности, состоящія въ пѣсняхъ, повѣстяхъ, небылицахъ, и вообще всѣ историческіе и поэтическіе зародыши, бывшіе по сю пору въ скритности и неизвѣстности“. (Матеріялы op. cit., I, ст. 146).

[2]) Prawda Ruska czyli prawa wielkiego xięcia Jarosława Władymirowicza tudzież traktaty Olga y Igora ww. xx. Kiiowskich z cesarzem greckim y Mścisława Dawidowicza x. Smoleńskiego z Rygą zawarte, których texta, obok z Polskiém tłomaczeniem poprzedza Rys Historyczny zwyczaiów. obyczaiów, religiy, praw y języka dawnych słowiańskich y słowiano-ruskich narodow. Przez J. B. Rakowieckiego Królewskiego Warszawskiego Towarzystwa przyjaciół nauk członka. Tom I. w Warszawie w drukarni xx. Piiarów 1820 roku. Tom II. 1822 roku I ст. 231 і сл.

[3]) Порівняй листи до Поґодіна з 8/3 1836, 9/7 1837, 30/1 1838,

весех а паче в всѣх настроях язика староческа (а прѣто и нинѣшна) стрѣтиу-ем нечайнѣ подобя з нашим нарѣчием токмо боле до прѣдиву подобе духу пѣснотворног опроче в пѣснех меже котрими: Kytyce та skřiwanek повтарeютсе. Тиѣ оба переложеня уже окінченѣ може сегід издам. Також розпочеу-ем писати дѣло цѣле важне, а се Словарь южно-руского языка[1]) а чей послѣ помѣру присохтовань хоть не дольний по потребѣ краянѣв дасть бог може окінчит се в сим десето-лѣтю. За привід взеу-ем себѣ Вуков Рјечник српски[2]) подобнѣ с письменицеу[3]), с тоукованием народних обредѣв и поведѣнок лише кромѣ того будет шче при деяких словесех истоукование первѣстцѣв и додавки слів с побратимчих нарѣчей. А чей ти по праведной истиннѣ, наш язик доуго сказаний на забуте и зневагу[4]) воскресне

16/8 1840, 9/7 1843, 13/8 1845. (Матеріялы op. cit., ст. 147, Письма op. cit., ст. 622—650).

Дня 22/10 н. ст., 1836 р. пише Вагилевич Поґодіну: „...я также издаю Слово о плъку Игоревѣ, пак надѣю се издати: Рукопись короледворскую. (Письма op. cit. ст. 624), а дня 13/12 1836: „Рукопис Королеводворский, когда лиш перепише се також маю гадку видослати до печатане у Прага, але рад буу̂ бих ид Вами де би легко було про поучене нашего языка і рівнане с підлѣнником и переводом сѣвероруск. Г. Шишкова". (Письма, op. cit., ст. 628). Оцінюючи сей переклад і даючи його у вимках, пише у своїй статті Ковбек: Wahylewičuw překlad Ruk. Králod. na rusinském (horinoopôlském) nářečj, gjmžto lid mluwj w Haliči pod Tatrami i na řjčj Dněstru a Sánu — tjm gest duležitěgšjm i zanjmawěgšjm pro nás Čechy, čjm wjce nás ono swau podobnostj i přjbuznostj s češtinau překwapiti musj; neb gestliře nářečj maloruské wůbec s našj mateřštinou hogně a důrazně sauhlasj, to tjm wjce geho varietas čerwenoruská swau shodau, ba začasté totožnostj zwuku i wýznamu slow čerwenoruských s našj češtinau nade wšecky sestry slowanské se wyznamenáwá. (Čas. č. M. 1838, ст. 370—1). Порівнай ще оцінку на статтю Ковбека в „Ost und West, Blätter für Kunst, Literatur und geselliges Leben, 1839, № 14, Red. Rudolph Glaser, Prag, де згадуєть ся переклад не тільки Вагилевича але і Маркіяна Шашкевича.

[1]) Про задуманий Словар звіщає Вагилевич Поґодіна в листах з 13 грудня 1836 і 9 липня 1837. Поґодін ним дуже заінтересував ся і переписував ся з Вагилевичем кілька літ. Словар не появив ся, а частини з його вислав був кан. А. С. Петрушевич в бібліотеку Академії Наук в Петрограді із своїм „Славянскимъ корнесловомъ" (И. Свѣнцицкий, Обзоръ, ст. 55).

[2]) „Српски рјечник истолкован њемачким и латинским риječма, скупио га и на свијет издао Вук Стефановић. У Бечу, 1818.

[3]) с. є. граматикою = серб. писменица.

[4]) Докладнійше висказуєть ся про се В—ч в листі до Поґо-

необтинаний и некалений в редѣ своѣх братних нарѣчей, як в старинѣ буде гомонити велично в цѣлѣй своей прежнѣй буйности и дольности и дебелѣй розмаѣтости; як льзѣ надѣяти сє коль в нем майже всѣ слова знаєми в инших нарѣчех повтарєют и в поєдних словех з всѣми здрібленостп стрѣчеютсє премногп синонима, бо він стережений своєми побратимамп в посерединѣ всю старину[1]) в собѣ вѣрне згорнувши шчере перехованѣ як колись окаже ся тут декотрѣ слова: ватра (ignis), яро (ver), гавядина (pecus), кон (sacramentum), термѣтка (charta), соўп (Lavine), боўд (scopulus), харч (esca), жуковина (annulus), падь (fatum), сутка[2]) (ptatea) и прочь радбих о тим шче більше расписувати сє лиш нужно се відложити про иншѣ важнѣйшѣ передмѣтя се лише додаю же нарід наш живе в околѣх гороватих и пільних на багнах и степах а прѣто всюди четнѣ новѣ слова творили сє по при старѣ переховані притокмено до обителѣ и труждания заселенцѣв.

Тут декотрѣ послѣдованя о нашим нарѣчю шчоб льзѣ було відчитати єго свойства и притокмити подобя к посестриним язикам; але в первѣ невтириючи заслугам Г. Г. Левѣтского[3]) а Лучкая[4]) наших граматикѣв се скажу же

діна: „Съ нами весьма несправедливо поступили, признавъ насъ полу — Поляками, а языкъ нашъ какоюто смѣсью Русско-Польскихъ словъ. То правда, что мы кой въ чемъ сходствуемъ съ Поляками, но сходство это еще больше, очевиднѣе съ другими единоплеменными азыками, особенно съ языкомъ Чешскимъ и Сербскимъ. Сверхъ того вся Польская словесность есть просто испорченная Русчина, потому что Поляки, какъ прежде, такъ и теперь, нашимъ языкомъ подправляютъ свой. Имъ слава, а намъ горе! (Матеріялы op. cit. I, ст. 148).

[1]) Подібно пише Вагилевич Погодіну: „У насъ — то сохранилась вся старина, потому что народъ нашъ, чуждый всей своей душею иноплеменнаго наплыва. (Матеріялы op. cit. I., ст. 147).

[2]) Підчеркнені мною слова находять ся і в листї В—а до Погодіна з 8/9 1836. (Матеріялы, op. cit. I., ст. 149).

[3]) Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien, von Joseph Lewicki, Przemyśl 1834. — Грамматика языка русского въ Галицїи. — Grammatyka języka ruskiego w Galicyi. — Об цїй граматицї висказуєть ся В—ч неприхильно і в листї до П—а з 8/3 1836; вона по його думцї: „очень недостаточная, чего и можно было ожидать отъ Нижне-Сяпянина (изъ Перемышля). О ней такъ отозвался ученый Русинъ, г. Левицкий, профессоръ нравственнаго Богословія въ Львовѣ: „Выдумалъ собѣ языкъ, а тамъ выдумываетъ народъ, который бы такъ говорилъ". (Матеріялы, op. cit. I., ст. 147).

[4]) Grammatica slavo-ruthena: seu vetero-slavicae, et actu in montibus carpathicis parvo-russicae, ceu dialecti vigentis lingvae.

нѣкда не живут ними уложенѣ язики шчо видит се они сами виявляти хтѣли; називая они новотвори раз Höheger Styl а опет sermo cultior — а признаю се же ѣх язики теже обнети, бо в них кромѣ мѣшми церковшчини стрѣчеют се и иншѣ ненаськѣ чудаки; видитсе шчо они хотѣли опет воскресити бесѣду зопсовану в веремне паденя языка руско-дипльоматичног з письм богословних на примѣр: Сиза него и инших; але дасть бог шчо суетна ѣх робота. Лишебо на наш язик трѣбно з иншог становишча удивлети се: Наш язик[1]) дѣлит се на два головнѣ нарѣчя: хробатский (на Підгірю и порѣчах Днѣстра и Буга) и Украиньский — з многими відмѣнами перехідними лише они нарѣче сут так малой ваги же нѣколи нестановлят відрубнѣ ворошними свойствами а боле степенними переходами и перемѣнами, в первѣ нужно прибилити загаловѣ свойства: перехід *о* в *і* в односкладних або первѣстогласних плі т, брі д, порі г, полі г — то перетворение видит се бути с пізних веремень так шчо до сегодне мѣшмою обое заступаютсе: рожний, різний, Бог, Бі г; однак оно знаходит се уже в листах Мазеппи в почет. 18 столѣ. — *л* в серединѣ слів перед твердими согласн. и при кінци опроч. в спряж. глаголя переходит в пі ўсамогласное ў: воўк, шоўк, даў, ниў се е ворошне и краѣнцям у Сербѣв перейшло в *у*, кромѣ того *л* наше не е так грубе як у поль. *ł* лиш посереднѣ як на Южно-словеншчинѣ меже *l* и *ł* опроче в горах Бескида. Подобнѣ не маемо *ы* лиш уже з давини посеред. гомон *и* меже *і* та *у* як в сербським, *г* у нас всегда гомонит як в чесь. *h*, *g* немаемо а его мѣсце заступае всегда уже в старинѣ *к*: нѣкда поль. nigdzie, конта поль. gonta: також *ѣ* гомонит як доўге *j* в ческ. pjšu здібне як у Дальмат. Головнѣ обчерки тих нарѣчей тут превлюбление в тонких або широких самогласних *е* (je) *е* або *я* (ja) *а*. У нарѣчю хробатским е: жех, месо, теле — захованe древного *ъ* перед *р*: кървавий, къртиця, ръстити — *е* замѣсть *о*: огень замѣ. огонь, нашего за. нашого — ог за ого: жоўтог замѣ. жоўтого, лиш *г* майже нечути — ат за. ае: слухат за. слухае — також оў, еў, замѣ. ою, ею: рукоў, мислеў, рукою, мислею, оно древне повстало з оу и еу захованого на Верховинѣ Бескида де також замѣсть *я*, *ю*, *е*

Edita per Michaelem Lutskay parochum et v. a. diaconum unghvariensem, Actualem serenissimi principis et ducis de Luca capellanum Aulicum. Budae. 1830. „...это творенiе по сю пору одно изъ самыхъ лучшихъ въ своемъ родѣ“. (Матерiялы op. cit. I., ст. 147).

[1]) Відомости про українські говори в Галичинї і карпатські племена подає Вагилевич Шафарикови на просьбу Погодіна. (Лист 27 мая 1836, Матеріялы, op. cit. I., ст. 155).

говорят *а*, *у*, *е*; подобнѣ *ѣ* замѣ. ѣв також *у*: долѣ, долѣв, долу и долув — *е* и *ѣ*: мед, лед, мѣд, лѣд, ветер и вѣтер. В крузѣ береженьским говорят хотє и хотя замѣ. хотєт и хотят лиш оно инуди є дѣєпричастиє. О Сяньской Руси язик вельми зпольшчений або рекомо уже з давини буў переходним з руског в поль. нарѣч. нарід тамтейший може називатись польский цили ляцкий шчеп змѣшений з руск. О украйньским нарѣчю певнѣ уже вам вѣстним з Котляревского Енеиди булоби моє послѣдованє нецѣле дольне прѣто нетрѣбне. Тож само як Ви в своєм преважнѣм дѣлѣ[1]) внимали: у нас ударяє ся кромѣ розмѣру гласа (Tonmasz) також и розмѣр веремня (Zeitmasz) *а*, *я*, *є*, *ѣ* та *ю* всегда сут протєглѣ, *е* та *о* шпаркѣ, *и* та *і* середнѣ, лише послѣднѣ протягают сє складнеў согласних двійних и піўсамогласних *й* ў сли сусѣдуют.

Лиш зьде перервати требнѣ своє послѣдованє[2]) о нарѣчю нашѣм, бо коротко мало-поучуючим буде а опєт шчо всегда вѣдомости розшерєют, так здалоб то би сє дашчо сказати о мѣсєцѣх, о брахманьским велицѣдни и инших речех — але коль дастъ бог здоровля я тогда на кожде Ваше запитуванє буду ся старати відписати найдокладне.

Тепер приступаю до найважнѣйших передмѣтей. Бувши дома у високо-ученого и велеможного Г. гр. Тарновского[3]) — де меже помениками словеньской словесности маў-єм то счестє знайти: Устави свет. Володи. и Ярослав.[4]) дашчо

[1]) Serbische Lesekörner oder historisch-kritische Beleuchtung der Serbischen Mundart... von P. J. Schaffarik, Pesth 1833.

[2]) В—ч числив ся очевидно з тим, що подає огляд прикмет укр. мови Чехови і тому зробив се докладнійше і систематичнійше, ніж в листї до Поґодіна з 8/3 1836.

[3]) В листї до Поґодіна є В—ч докладнійший говорячи про „Открытія, сдѣланныя мною въ Библіотекѣ ученаго Графа Тарновскаго, въ Диковѣ". (Матеріялы, op. cit. I., ст. 149).

Бібліотека Тарновських була ученим звісна і раньше. В „Библіограф. Лист." Кеппена з 1825 р. находить ся програмова записка: „Побывать въ имѣніи Я. С. ґрафа Тарновскаго, имѣющаго старинныя русскія грамоты въ Тарнобрегѣ (Tarnobrzeg). (Матеріялы, op. cit. I., ст. 122).

Ще більший інтерес для цеї бібліотеки робудив Вагилевич своєю перепискою з Поґодіном і Шафариком. Останній в листї до Поґодіна з 8/12 1838 пише: „Sollten Sie über Lemberg reisen, so finden Sie dort die Russinen Vahilewič und Golowacký, und den Böhmen Zap (Запъ), die Ihnen an die Hand gehen werden. Von da sollten Sie einen Abstecher nach Dikov machen, um die literarischen Schätze des Grafen Tarnowsky zu sehen, darunter eine bulgarische Kormčaja aus dem XII Jahrh. (Ich bezweifle es). (Письма, op. cit., ст. 229).

[4]) Докладнійше пише об тім В—ч Поґодіну: „Другая книга:

відмѣннѣ від описаних Карамз[1]) подобнѣ и иншѣ зломки рівне важнѣ для Историка яко изслѣдователя древностей — також оглєдау-єм монети старо-словеньскѣ и жельники и там обудила ся в минѣ гадка гостоти (sic!) въ околѣ давѣ зачутих вѣстями боуд-хробатских преважних поменників тесових ваятельних перво-вѣку словеньског.

Нѣнѣ знайшоу-єм там предивнѣ и пренечайнѣ рѣчи рекомо шчо в оним покутѣ Бескид (в околѣ Сколего) укрили сє сумнѣ послѣдки величия наших светих правітцѣв: чей яко ѣх нѣмѣ гробницѣ лиш велитовим своєм долотом говорячѣ. А гробници тѣ в своєм диво-творим виду суть великѣ памєтники древности словеньскоѣ рєдноѣ и умноѣ. Там (в околѣ Сколего) стрѣтити боуди з викованими дуплами все в четверо-боки протеси, лавки, приступи и сходи вючѣ на циплѣ з обширими видами на всю околю з селами и лѣсами — а в внутрѣ и зѣвнутрѣ густѣ написи и ряси (туря голов в Розгірчи) лише жєль Богу они по більшой чєсти покотами веремня знищенѣ; а вѣсти народнѣ хоть мрачно и непевно однак велично гомонят о тих свєто-боудах де були свєтогради и контини[2]) (як у Индиѣ)[3]).

Лише тепер шче годѣ цѣле росписувати окремѣшнѣ записки коль ма робота токмо в зачерках прѣто коль черки тих боудѣв здойму и лучше ону сторону роспізнає а се на веснѣ тогда лучно буде о них росказувати: се лиш додаю

Отрывки изъ Кормчей книги XV ст.; въ ней языкъ несравнено моложе: но она тѣмъ особенно замѣчательна, что въ ней имѣются уставы Св. Владимира (Василія) о церковныхъ судахъ, уставы Ярослава и др. важные законы". (Матеріялы, op. cit. I., ст. 150).

[1]) Исторія Государства Россійскаго. Птб. 1816—1818.

[2]) Слово „контина" взяте із Колярової Slávy Dcera, II, 65 (1832). У Výklad-i: „Kontiny, srv. Cramerus. Chron. L. I. C. 21. „Continae sind gemeine Häuser und Wirtschaften zu dem End verordnet, dass man darin gewisse Zusammenkünfte, Feste und dergleichen Gesellschaften begienge..." Dobrowsky, Gesch. d. böhm. Spr. Prag 1818 p. 42—43. „Beim Biographen des Bamberger Bischofs Otto im 12. Jahrhunderte heissen die heidnischen Tempel, die an den Enden (d. i. Quartieren, Vierteln) der Stadt standen, Concinae. (Jan Jakubec: Jan Kollár, Slávy Dcera, Прага 1903, ст. 493).

[3]) В листї до П—а читаємо об тім самім: „Карпатскія ущелья (закутн) сохранили найлучшимъ образомъ въ себѣ всю сѣдую древность, напр. изсѣченные храмы безъ всякой натяжки напоминаютъ собою Индію; далѣе уваженіе къ этимъ дивамъ, разсказы народа, что каждый камень, утесъ и плита — все это памятники старины". (Матеріялы, op. cit. I., ст. 151).

же скали и печери подобнѣ уже давѣ були знаеми великому небіжчикови Зор. Ходаковскому (O Słowjan. przed chrzes. стор. 19)[1]). Знати шчо подобних речей густо и много розметаних стрѣти на Словеншчинѣ на привід: кромѣ у нас як чуў-ем в Бубнишчу, в Танявѣ, в Доўгим и Турим в крузѣ стрийск. Кагуевѣ в чортківс. и прочь[2]) — вѣроятнѣ послѣ Kolla[3]) Wykl. k slaw. dcer. на островѣ Руен и у Вас може в Троскахи коло Престиць послѣ Kľolod. ruk. Žaboj, Slavoj i Ludek[4]). Зьде лиш прибилне написи тепер по отвѣтѣ Госп. Погодина вельми важнѣ бо уже надѣяти се же получимо ключ до оних послѣ слів Г. Погодина: „письмена очень сходны съ письменами древнѣйшихъ Руссовъ найденными недавно рускимъ оріенталистомъ Френомъ[5]) у арабскаго писателя X вѣка. Се написи у Розгірчю: (слїдуе факсиміле) — се на циплѣ у Трухановѣ (слїдуе факсіміле) — і у Синевідску вижним[6]) (з факсіміле).

Шче дашчо о нашей словесности: Ярослав Головацкий зѣбраў приповѣстки народнѣ и переложиў многѣ сербскѣ пѣсни, Николай Вагилевич мій брат збират заганки и баснѣ народнѣ, Устиянович пише думаня (basně). Верешчиньский и Илькевичь збирают казки и небилицѣ (Mährchen) також обряди и поведѣнки народнѣ. Шашкевичь суетне пімнений у кріледводворь. рукоп. нѣчог не пише а навить нечуе в собѣ парти (Talent) на списателя. Кромѣ того нашѣ ученѣ Русини не будучи узброенѣ в дебелу вѣдомість отног язика а прѣто боячи дашчо чужими зачерками и барвами обгаленого списати, однак душею воплоченѣ в рускую вѣду пишут хоть в чужих язиках для Русинѣв и дѣют для Руси. Г. Зубрицкий писат дѣла в поль. язицѣ: O drukarniach rus. w Galicji[7]), Г. Др. Яхи-

---

[1]) Z. D. Chodakowskiego, O słowiańszczyźnie przed Chrześciaństwem i W. Surowieckiego, Zdanie o piśmie témże z dodaniem krótkiej wiadomości o Chodakowskim i korrespondencyi jego. W Krakowie, 1835. Перше вид. в 1818 р. Пор. лист В—а до Поґодіна з 8/3 1836.

[2]) Пор. лист В—а до Поґодіна з 8/3 1836.

[3]) Wýklad čili Přjmětky a Wyswětliwky ku Sláwy Dceře... od Jana Kollára, w Pešti 1832, ст. 104.

[4]) Частина короледв. рукоп. „Záboj, Slavoj a Ludiek". Забой староческький співець, Славой і Людек богатирі поеми, воїни. До „Záboj" порівн. Jan Kollár, Wýklad op. cit., ст. 49.

[5]) Пор. лист В—а до П—а з 8/3 1836.

[6]) Шафарик зробив на сїм місци замітку: Confer, quae refert Długosz sub voce Bieszczad de gry litteris Russicis in montibus Carpathicis".

[7]) „Historyczne badania o drukarniach Rusko-słowiańskich w Galicyi. Lwów, 1836. 8⁰, ст. 90.

мовичь писатель в нѣмецк. язицѣ о гречьк. мѣсецьослов)[1]: тепер издасть з латинь. переложене дѣло посмертне високо-ученого Г. Дра и Кановника Гарасевича: De statu Hirarchiae rut.[2]) також чутно від него же маємо в книжници метрополич. свето-юрской петь рукописѣв лѣто-письних, лише не скажу якоѣ они цѣни[3]). Однак при тих словесних передятѣх всегда чуємо недостаток книг чеських коль тепер заперта книжниця Оссолиньских бо так радибихмо ворошно ступати з нашими побратимцями в вѣци словесной так кромѣ дѣл Коллара и Ваших тєжко инших дістати.

Повтарєчи свій поклін и почестиє прошу покірне о перебаченє моєй дерзкости же так неважним письмов наврикриу-єм сє Вам, хоть прѣто же се дѣяло сє в хѣте шчироѣ воли абих ми не були забутѣ нашими побратимами Чехами, а боле для глубокого почестия Вам котрий єсте так великѣ заслуги для всѣх Словен положили. Надѣя сє же нас не забудете упрашаю Вас покірне звѣстити минѣ від високо-учоного Г. Ганки о зломках пѣсно-творних старо-ческих найдених Г. Колембьовским в Варшавѣ[4]), а бих міг они переложити на наше нарѣчє.

---

[1]) „Abhandlungen über die Regeln, nach welchen die Slaven des griechischen Ritus den Ostertag berechnen". Львів, 1836.

[2]) Annales Ecclesiae Ruthenae, ...auctore Michaele Harasiewicz, Lib. Barone de Neustern, Doctore s. Theologiae, Archipresbytero et Praeposito Capituli Metropolitani Rutheni Leopoliensis, Commendatore c. r. Ordinis. Leopoli, Typis instituti Rutheni Stauropigiani, 1862, 8°, ст. XXVIII + 1134. Ся книга видана і доповнена Михайлом Малиновським, а приготовлялась до виданя печатию в 1840-их роках. (Пор. Івана Ем. Левицького; Галицко-руская Библіографія XIX.-го столѣтія, т. II, ст. 16, нр. 128).

В першім письмі до Поґодіна В—ч пише: „кромѣ двох дѣл изданих Г. Яхимовичем в язицѣ нѣмецком: „Послѣдоване о греческом мѣсяцословію, пак Історія о Руской ієрархій нѣшчо непосеглисьмо". (Письма, op. cit., ст. 624). — Ся вістка є наскрізь невірна, бо ані се діло не вийшло тоді, ані не написав його Яхимович і то в язиці німецькім.

[3]) Доносячи про се Поґодіну додає: „шчо, як, є котрих верѣмень? не скажу, тôлько же они сут з Галича". (Письма, op. cit. 625). Н. Попов в Письма ст. 626, нотка додає, що „разказъ о пяти лѣтописяхъ... оказался невѣрнымъ. Онъ очевидно, слышалъ его изъ третьихъ устъ, смѣшалъ съ народными преданіями и дополнилъ своимъ пылкимъ воображеніемъ".

[4]) Порівн. об тім лист Л. Семенського до В. Ганки з 10/XII 1836. (Письма къ В. Ганкѣ, op. cit., ст. 909—10). Неясна вістка породила казку про віднайденнє продовження Королдв. ркп.

Зістаю в глубоким почестю всегда готовий к услугам Вашим

Далибор Иван Вагилевичъ.

Зьде приписую свій Адрес

Johannes Wagilewicz
Halitscher Vorstadt № 732 1/4.

Шафарик виписав з сього письма сї місцевости, де мають находити ся старинні написи. Картка з виписками зберігаєть ся в листї.

* * *

В листї до Поґодіна з дня 13 Студня (13 грудня) 1836 р. пише Вагилевич: „Послѣ полученя Вашего отвѣта скілько радостного, я гнеть по воли Вашей, розписаў се ид Г. Шафарика в Прагу, звѣшчаючи єму дрібнѣ послѣдованя як жєдалисте об нашѣм нарѣчю и о написах карпаторусских знєтих на послѣдках з времен передхрестиянских. Отвѣт відтак від него переймиў-єм“ (Письма, op. cit., ст. 626—627). Зміст письма Вагилевича відповідає вповнї листови першому, про котрий згадував В—ч в письмі до Поґодіна з 22 серпня 1836, а на який одержав від Ш—а відповідь: „и в сех днех получиў-єм вôд него (значить ся Шафарика), препризну вôдповѣдь: будь прѣтоже уже виджу прежноє величиє у Словен опєть воскреснути, и похота ма в изслѣдованѣх дальних чає колись з хôсном и прекрасною пользою посєгнути висвѣтления и истоўкования. Г. Шафарик не знайшоў ключа до онихъ письмен, и нѣшчо розлучного незрѣк токмо се же з Frähn'ових старорусских письмен не льзѣ було дашчо изобрѣтити“[1]).

Значить ся, оба листи до Поґодіна доторкають питань порушених в першім листї Вагилевича до Шафарика, на чім переписка в р. 1836 уриваєть ся. В листї Шафарикови ми не находимо подрібного опису розгорецьких печер. Ясно, що це зробив В—ч або окремим письмом, або доданим до першого листу описом. На жаль не зберегло ся нї одно, нї друге. Шафарик згадує про се, звіщаючи про відомости подані Вагилевичем інтересованих. В листї з дня 5 жовтня н. ст. 1836 до Кеппена пише: „Seit meinem letz-

[1]) Письма, op. cit., ст. 624.

ten Schreiben habe ich Hrn Frähns Aufsatz über die Altrussiche Schrift bei Nedim im Berliner Mag. f. d. Lit. des Ausl. gelesen. Auch Hr. Wahilewski (sic) aus Lemberg schickte mir einen Aufsatz über die Inschriften in den Karpathen zu"[1]).

В листї до Поґодіна з дня 24 жовтня н. ст. 1836 читаємо: „Frähn hat über die russische Schrift bei dem Araber Nedim, einen Aufsatz im Berliner Magazin für die Literatur des Auslandes drucken lassen. Ich habe ihn gelesen und benutzt. Auch Hr. Wagilewič schrieb mir seitdem ausführlich und sandte mir die Inschrift ein. Auf den ersten Blick schienen es mir entstellte Cyrillische Buchstaben zu seyn: doch will ich darüber nicht entscheiden und stelle die Sache erst künftiger strengerer Prüfung anheim"[2]).

Шафарик 6/11 н. ст. 1836 дїлить ся звісткою Вагилевича з Коляром: „V Rusku odkryty ve Tversku náhrobky, hroby, kamení s nápisy. V Haliči v Tatrách totež"[3]).

Сензацийна вістка про старинні написи в Карпатах переходить вкінцї з приватної кореспонденції в пресу. В часописї: Příloha ku Květům č. XIX 1837 г. читаємо: „Ze Lvova. Výnimek z listu psaného z Moskwy r. 1836. Nápisy nalezené v Karpatech jsou úplně podobny těm, které nedávno nalezl náš orientalista Frähn v jistém arabském spisovateli z 10 věku". В нотцї: „Mluví se zde o nápisích vyrytých na skále v Rozburce ve kraji stryjském nad řekou Stryj (v Haliči), které jistý milovník starožitností přerejsoval a poslal ve svém listu p. Pogodinovi, učiteli historie v Moskvě".

Сам же Шафарик в своїй статтї „Podobizna Černoboha w Bamberku"[4]) пише: „Dobrotlivým nebesům připsati a děkovati musíme, že... nejedny přesné památky v rozličných stranách staré vlasti naší objeveny jsou, mohoucí již platnější svědectví, než všecko to, což nam posavad bylo povědomo, o známosti písma u starých Slovanův vydávati. K těmto takovým památkám počítáme mimo nápisy v úskalí Tater blíž Rozhirči od Jana Dalibora Vahileviče". В нотцї: Moskovskij Nabljudatel, žurnal enciklop. Moskwa 1836. Maj kn. II. str. 296—298. Též u mne w rukopisu. (ст. 40), також в: Pavla Jos. Safaříka, Sebrané spisy. K vydání upravil Josef Jireček,

---

[1]) V. Jagić: Neue Briefe, ст. 457. [2]) Письма, op. cit., ст. 175.
[3]) Časopis Českého Museum 1873.
[4]) Časopis českého Museum. Praha 1837, I., ст. 37.

Praha 1865, Díl III, ст. 98. Хоч Шафарик у письмі до Поґодіна висказав ся про відкриттє В—а досить скептично, то, мимо цього, відкриттєм тішив ся і приписував йому наукове значіннє.

Не перестав інтересувати ся відкриттєм і Поґодін, як се виходить із листу Вагилевича до Поґодіна з дня 13 грудня н. ст. 1836: „Теперь шчо ся тиче письмен горєнорусеких лишених в древнѣй континѣ в Роргірчю, зимоу не льзѣ знєти бо сут неприступимѣ, но послѣ весневой порою, гнеть постараюсь Вам пислати вѣрнѣ знимки, по приводѣ своєго побратима Г. Килисиньского“[1]).

* *
*

2. 1837. 2. IV. В—ч заявляє охоту занимати ся старовиною по слідам Шафарика. Відповідь на питаннє Ш—ка що до назви *Διτζικη*. Написи в Розгірчу і инші памятники давнини. Вістки про старинні рукописи. Погляд на українську літературу і правописне питаннє. Дякує за раду що до правопису і залишає уживаннє сербського џ.

У Львовѣ, дня 2. Цвѣтня 1837.

Пречесний Господине!

Вельми мене тѣшит то шчо Ви о минѣ тємите, и Вашим любезним писаніом дарите; я рад за Вашим приводом поучовати сє на обшєрѣ паморочног перво-вѣку наших величних предкѣв, котрих лукава падь сказала на сумну безвѣсть. От-же-ж всюди я Вас слухати готовий! бо для Южно-русина, нѣчог нѣт приятнѣйшого, токмо изслѣдованє домашнoѣ давини, заспіль з истверџуваніом теперешности. От — бо лишень коли на тѣм утоцѣ, с добро-хѣтю и доброволью, дѣло роспічнемо, то нѣ люта вражда нѣ можна обмана нужди та зусиля, невідбере нам наше розвите просвѣченє: а гнеть тим будем чим уроковано нам бути с первого зачала нашего сусчества. Алеж тєжко перед нами, з всѣх сторон сум налєгат, та незнав як-шчо дѣяти! Усюди лихо! Усюди горе! Через теперѣшнѣ рахованя та учитаня ладу вешчей. Токмо, най серце грижа зѣдає! бай-дуже. Хто нашѣ душѣ зломит? А покиль живѣ будемо, в нашѣй гадцѣ єдно посєженє, с котрого посєженя колись розѣвє сє ладне народне успѣянє: бо хоть теперь недіздрѣти и зародкѣв сего успѣянє, предцѣ животинѣ д ним, сут ядернѣ и поунѣ здоровля.

Шчо сє тиче Ваших покликань, стілько теперька відповѣдаю: 1) Прикметно до Вашего послѣдованя о земли

[1]) Письма, op. cit., ст. 628.

Бойки[1]), се лише доси минѣ льзѣ повѣсти: шчо шче минѣ несвѣдома нѣяка рѣка промѣтуюча подібя д *Διτζικη*[2]) на складни Дичица або Тичица, може бути шчо пак дашчо вивеже се, як двійнѣ Дикова в польс. Dzikow (*Διτζικ?*) в окресности Судомира видят се набиляти, на существо оного имня. Д тому огляду ци важне Текуча село горѣ Прута 3 миль від Коломиѣ: оно бо є престаре мѣсце, давѣ було городом, знишченим в розбоях Татарви, и пак в пізнѣй годинѣ на згаришчи поселене. Також признаю се, же окроме одноѣ рѣки Лімницѣ, вельми обмежена моя вѣджа о струях, рѣчках и потоках в нашинѣ; рѣтко бо се коли ми на гадку приходило, опроче лишень при ислѣдованю наших свето-городѣв: от и се шче нужно додати, же д тому рѣтко вивезуют се имена подобнѣ меже миром, опроче на долах де мере усюди стави або ставишчѣ, за-те загасли усѣ прѣзви питомѣ.

Шчо ми звѣсно, то Вам скажу: рѣка Лімниця: струѣ Марковець, Бистра, Кузьмипець, Молода; рѣчки Чута, Явір, Чербул, Турова, Дуба, рѣка Чечва спосна через Радову (у воймир. мап. Демню); потоки Пасѣчний, Шумлєчий, Ясеновець, Бабский, Сиглѣнець, Джигнѣвець, Чербулець, гнилий-потік, черлений-потік, а шче не всєчино вичерплено. Инуди моя вѣда уже цѣлком безладна.

2)[3]) Шчо се тиче написѣв в розгорецких ушчоубах, послѣ мого усвѣдомленя об них, були они поза-як обзиранѣ від моѣх знаємих, лишень непогодѣ, заледви уздренѣ то-й покиненѣ, за-те нѣчог об них с помеже миру не схоплено. Однак с роверженых деяких записке̄в, про мене тілько усвѣдомиў-єм се, же и моє смотренє на сѣ памятники с предвѣку було напрясне, мимо присохтованя. А по при те усвѣдомленє, гнеть обудила се жажда о дѣсне вивѣданя се та устоукованє сих передмѣтей; опроче коль в устах миру кружят торонкѣ казки, об сих вешчей, не токмо за-

---

[1]) O zemi gmenowané Bojky, od P. J. Safařjka, Časopis českého Museum, 1837, ст. 23. Вагилевич мусів переслати Шафарикови деякі відомости відносячі ся до питання, що виходить із примітки автора на ст. 29.

[2]) Шафарик ставить гіпотезу, що назва Διτζίκη, яка приходить у Конст. Порфірород. De Adminisdratione Imperii означає Вислу або Вислоку, а „geště podobnĕgšj wšak gest, že Dičice (nenjli gináč gméno to zkažené mjsto Δικιτζη, t. j. Tykič, welmi obyčegným přesmyknutjm slohůw) byla giná pobočnj řeka Wisly, Buhu, Dněstru anebo Njemnu, genž časem swým se obgewj“. Пор. op. cit. ст., 35. Вагилевич не подає нічого нового, бо або фалшиве зіставлене з „Dzikow“ або з „Текуча“, на що навів його сам Шафарик.

[3]) Цілу точку 2) Шафарик зачеркнув олівцем.

мѣтаючѣ широко на прежну давину з огледу вѣри и реду, але шче-й о биличнѣй повѣсте написанѣй и вичерканѣй десь в дуплѣх. Однак через своє состояне, конше було ми свою жажду залишити, до певного времня.

За-те шче нагодило ми се довѣдати, о многих иншихъ памятниках с предвѣку; о камьнях писаних в лѣсах в околѣ Бережен, а-чей кладвишче старосвѣцьке? О камнѣ Добошчука в селѣ Барѣнковѣ та писанѣм камени в Ясеновѣ и об деяких печерах и дуплах. Лиш не знаю куда и шчо постигну обѣйти та обѣздрѣти. Я надѣю се шчо сяк, так, предцѣ відтак шчо-сь вивеже се з замороки нашего передвѣку: от коли уже здименѣли крутѣ плѣтнѣ ратарских образѣв через нѣмецьку штуку Шпонгольца у свѣт підверженѣ. Се також немало псовало чисте поняте о письмѣ руньским. Шчо лишень приобрѣчу гнеть Вам удѣлю, тай нашему далеко-сторонному побратимови Г. Погодину.

О Полянецких (справнѣйше про Труханівских) боўдах, исписаў послѣдоване по польский Г. Бѣліовский[1]); я займу се послѣдованіом о Розгорецких ушчоўбах, ид котрому уже у первь по чѣстѣ сохтоваў-єм се, се послѣ воли Вашей постараўєм, щоб оно переведене було и заслане до Временно-писуческог Музеум[2]), заспіль з милим побратимом

---

[1]) Оглянути печери між Трухановом а Бубнищем з відкритими Вагилевичем написями вибрали ся разом Бєльовський, емігрант-мазур Кілісінський і Як. Головацький. Кілісінський нарисував вид Бубницьких скель, а Бєльовський написав статтю, яка була напечатана 1835 р. в Липську в альманаху „Ziewonia“ з додатком рисунку скель. (Изъ записокъ Я. Головацкого, Литер. Сборн. 1885, ст. 30) „Ziewonia“, де увійшла стаття Бєльовського з рисунками видана не в Липську а у Празї п. з. „Ziewonia“. Zebrał i wydał A. B. Rok drugi. Praga 1838. W tłoczni Jana Spurnego. Перше виданнє: Ziewonja. Noworocznik, wydany przez Augustyna Bielowskiego. Lwów, 1834.

[2]) Стаття поміщена в „Časopis českého Museum“ 1838, ст. 197—219 п. з. „Rozhorecké geskyně. S wypodobněnjm nápisů“. Без підпису. Одна із приміток зазначена D. I. W. В додатку ставить Шафарик питання про віродостойність відкриття і відповідає: „Co se prvnj otázky dotýče, k uspokogenj zwědawosti čtenaře to gediné připomenauti můžeme, že sepsánj to pocházj od hodnowěrného muže w Haliči, kterýž národnjm naukám slowanským obzwláště gazykozpytu, národopisu a starobylostem cele oddán gest, a kterýž to, o čemž zde zpráwu podáwá, po dwakráte sam očima swýma spatřowal, na mjstě wyšetřowal, změřil a popsal. Mjrné geho o sobě smýšlenj, owšem tjm chwály hodněgšj, čjm za našich časůw řjdčegšj, nedowoluge nám sice na ten čas oznámiti zde geho gméno;

К. Л. Заппом, котрий теперь переводит з южно-руского моє послѣдованє о Гуцулах[1]).

---

než bystromyslněgšjch a srdnatěgšjch milownjkůw nauk slowanských ono tagno nenj, aspoň dlaůho tagno býti nemá a nemůže. Půwodnj pogednanj zasláno nám bylo w gazyku polském; podaný zde překlad snažil se býti co neywěrněgšjm" (ст. 215). Шафарик просить далі простити за можливі помилки перекладчика і редакції, згадує про се, що зі Львова йдуть устно неприхильні толки про розгорецькі написи і додає від себе: „Spoléhagme ochotnau myslj a auplnau dowěrau na zdrawé smysly, na saudný nepředpogatý rozum, na šlechetné, wšeho zaumyslného sebe i giných mámenj daleké srdce ctihodného spisowatele, gemúž za zdělenj tohoto pogednánj děkugeme..." Далі йдуть критичні уваги (ст. 216). Як велике було одушевленнє Шафарика відкриттєм Вагилевича свідчить ось яка замітка в статті: „Podobizna Černoboha v Bamberku": „Dobrotlivým nebesům připsati a děkowati musíme, že... nejedny přesné památky v rozličných stranách staré vlasti naší objevený jsou, mohoucí již platnější svědectví, než všecko to, což nám posavad bylo povědomo, o známosti písma u starých Slovanův vydávati. K těmto takovým památkam počítáme mímo nápisy v úskalí Tater blíž Rozhirčí od Jana Dalibora Vahilewiče. (Moskovskij Nabljudatel, Žurnal encyklop. Moskva 1836. Maj, kn. II, str. 296—298). Též u mně v rukopíse. (Čas. č. M. 1837, ст. 98 і Sebr. Spis. III, ст. 96—109)". Про розгорецькі написи переписуєть ся Вагилевич з Погодіном в листах з 22/10 1836. (Письма, op. cit., ст. 624), з 13/12 1836 (Письма, ст. 628), з 9/7 1837 (Письма, ст. 631), з 30/1 1838 (Письма, ст. 633), з січня 1839 (Письма, ст. 635—6), з 3/1 1842 (Письма, ст. 638—9). Єсть про них згадка теж в часоп. „Příloha ku Květům" 1837 r., č. XIX. Шафарик доносить про них Коляру в листі з 6/11 1836 і 27/8 1839. В останнім читаємо: „Co se nápisů rozhoreckých týče, tuším, že jste si povšimnul, zeť je i sám v přípisu za středolatinské vydávám; než mně bylo šetřiti mladého Vahyleviče při p r v n í jeho práci, kterýž též někdy, nebudeli mu chut odňata, může se dostati per aspera ad prospera, z temnosti na výsluní pravdy". Письмо Вагилевича Погодіну, де говорить ся про написи в Розгірчу, переклав для „Московск-ого Наблюдател-я" 1836 р. VII, ст. 288—304 О. М. Бодянський. Порівн. лист Бодянського Погодіну 1/7 1838 (Письма, op. cit., ст. 61).

[1]) Стаття напечатана в Časopis česk. Museum 1838, ст. 475—498, і 1839, ст. 45—68, п. з. „Huculowé, obywatelé wýchodnjho pohořj Karpatského. Od D. Jana Wahilewiče". Вельми прихильна оцінка в „Ost und West" op. cit., 1839, № 41: „Der Beschluß des Artikels über die Huculer, die Bewohner der Ost-Karpathen von D. J. Wahilewič gibt eine interessante Schilderung der festlichen Gebräuche dieses merkwürdigen Volksstammes und des Charakters seiner Nationalpoesie. Mehrere Volkslieder sind im Original

*

3) Об винятки с Кормчоѣ книги[1]), нельзѣ ми тельмом постарати сє, хиба аж бих там поѣхаў па Диків: бо сам

---

beigelegt. Wichtig für slawische Mythologie ist die am Schluße der Abhandlung befindliche Aufzählung der Gegenstände des Aberglaubens der Huculer". Про цю статтю переписував ся Вагилевич теж з Погодіном, як це виходить з листів з 6/7 1837 (Письма, op. cit., ст. 631), і з 3/1 1842 (Письма, op. cit., ст. 639). Стаття вийшла теж в російськім перекладї в „Сынъ Отечества" 1842, III. кн., ст. 1—31, п. з. „Гуцулы, Карпатскіе горцы" (Свѣнцицкій, Матеріялы, op. cit. I, ст. 17).

[1]) Ш—к пише в листї Головацькому дня 24/10 1838, що: „wýgimky z Kormčj knihy, gež mi p. Wahilewič sljbil, tužebně očekáwám". (Др. К. Студинський, Кореспонденція Я. Головацького в лїтах 1835—49, ст. 12). Обіцяних виїмків з Кормчої книги Вагилевич Шафарикови мабуть не переслав, бо для сього мусів би ще раз бути в Дикові. Так само не вийшло нічого із задуманої знимки Кілісінського. В музеї Шафарика під сиґ. IX. D. 25 находять ся „Wýpisy z Rkp. Kormčaja Kniga.. z poč. XVI stol. w Dzikowě 1840". Виїмки з двох кодексів. Зазначено: Possessor codicum: Illustriss. Felix Comes Tarnowski, а при кінцї увага: „Utrumque codicem jam olim evolvit J. Dalibor Wahylewič, clericus, natione Carpatho-Russus". Виїмки зробив Шафарик сам з кодексів пересланих йому Тарновським, чого доказом лист останнього: „Wierny przerzeczeniu moiemu, wróciwszy do domu przesyłam W. Panu żądane dwa Rękopisma, Kormczaia knyhy i Nomokanon, i ufam że odebrawszy te xiążki, zechcesz mi przysłać swóy rewers, podług danego słowa, a skoroże przeyrzysz i użyiesz, iak sobie zamierzasz, udzielisz mi wiadomości którego iak mniemasz są wieku, i iak są ważne? Proszę aby ten dowód moiego zaufania przekonał Wnego Pana ile pragnę pozyskać Jego przyjaźń i szacunek iako męża tyle zaszczytu przynoszącego Słowiańszczyźnie. Proszę przyiąć wyraz moiego poważania z którym mam zaszczyt zostawać Wnego Pana naynizszym sługą Jan Zdzis. hr. Tarnowski. 6-go 9-bra Dzików. Без зазначеня року, мабуть 1840. P. S. Proszę pozdrowić P. Hankego odemnie, przypomnieć mię Jego pamięci oraz zapytać czy wolałby mieć Gwagnina kronikę (Gwagnin, Kronika, tłum. Paszkowskiego, Warszawa — І. Б.), po Polsku, czy Somersberga do Muzeum czeskiego". У вереснї 1839 р. упрошено Шафарика на кореспондента новоснованої археоґрафічної комісії в Петербурзї, для якої виписав Шафарик цїлий ряд статий із латинської т. зв. Диківської рукописи. Кромі сього „Министерство Народнаго Просвѣщенія" поручає Шафарикови 16 марта 1843 зробити вірні виписки із „Джиковеской рукописи", 6 вересня с. р. дякує за них, а 27 цвітня 1844 звертає їх Шафарикови. А. Кочубинський зазначує, що: „Въ бумагахъ Шафарика осталась замѣтка, что другая рукопись изъ Дзикова, Кормчая XVI в., въ іюлѣ 1842 г. отослана на время въ архе-

Граф Тарновский небувалець в церковно-словеньским язику. Пак послѣ розмѣру времня немогу с тоў ѣздоў обѣцяти се, прѣто аж колись не гнеть в тѣм буде минѣ можно Вам услужити. Об инших рукописѣх мало ми звѣсно, окреме то шчо в бібліотецѣ с. Онуфрия у Львовѣ, лише рукописѣ по більшей честе складают з рожних грамот и листин рѣтко с книг, а поможе книгами, найчестше книги болгарского правописаня, рускѣ рѣтше; старость ѣх попайбільш XV. стол. Може бути шчо дегодѣ шчо и в тѣм передметѣ нового найде се, от-як то сюда то туда шчо-сь находит се, и до св. юрского Архиву посилае се, тай в нѣм и аминь.

Теперь приступаю до головноѣ передмѣте нашеѣ творячеѣ се словесности: от-же до правописаня. Наше посеженe не е, токмо просвѣчене народне самог в собѣ и через самог себе; прѣто у нас словесність не може инша бути, окреме нарідной, хоть бо и з кальног позору смотрена та обпета; тѣм шчо у нас нѣт иншого язика (як на прив. у Польшчѣ) окроме сѣльског, або же так скажу окроме устного народного язика. Через се посеженe словесність хтѣли-бихмо мати усѣм приступну, загалову; от-же через правописанe просте и найприкметнѣйше до южно-руског.

Я Вам вельми дечен за Вашѣ уваги, в сѣй передмѣте; готовий послѣ вих справляте се! Се-бо я цѣлком усвѣдомлений, же нѣт немилѣйшоѣ ряспри, па обшѣрѣ словесности, поза-як азбучна? от-же в нѣй опроче нудноѣ звежируче, не токмо шчо времня марнуе се, але и ненависть розсѣват се. Даў-би Біг шчоб у нас уже конець буў усѣм подобџим ряспрям, але тежко, бо скількой писателѣв, то мере тількой рожних правописѣв; зьде на привід головнѣ: Максимовичь пише: *â*, *ô*, *ê*, *û*, ў — *і*, *ё* — *jo*, ŏ — ў, ъ (старе); Квѣтка: *и* — *і* та *ѣ*, *ы* — *и*; Лучкай лишиў ъ; Лѣвицкій: *ä* — *е*, *ö* — *і*, *ё* — *jo*, $\overset{в}{л}$ — ў, $\overset{д}{ж}$ — џ; теперь шче приймиў *j* Вука. Котляревский *и* та *і* — *і*, *ы* — *и*; Тілько неточности в сих правописанях окреме едного Котляревского. От и мое правописанe сходит се с Котляревског, с тоў відмѣноў, же я усюди редучи се послѣ духа и потреби язика нашего, инуда відступиў-ем від него. Однак зьде сповѣдаю явно, шчо я всегда гововий рѣшити се усѣх новостей, коли лишень они будут, на перепонѣ творячей

ологическую коммисію; что собственникъ обѣихъ рукописей гр. Тарновскій въ Галиціи, что обѣ рукописи разсмотрѣлъ клерикъ Вагилевичъ, извѣстный позже галицко-русскій дѣятель, который послѣ смерти Прейса мечталъ быть даже его преемникомъ на каѳедрѣ, весьма лестно рекомендуя себя предъ Погодинымъ“ (Вѣстникъ Европы, май, 1906, ст. 140, зам. 1).

сє южно-руской словесности: отже первий ступєнь ид сему є, по Вашей по-радѣ, запехане букви щ[1]).

Зістаю з глубокой почестю, всегда готовий ид Вашим услугам. *Далибор — Иван Вагилевич.*

Адреса: Sr. Wohlgeboren
Herrn Paul Joseph Schaffarik
Dr. der Philosophie und der f. Künst. Magistr.
Mitglied mehrerer gelehrten Gesellschaften
Neustadt Stephansgasse № 624
in Prag.

3. 1838. 7. X. В—ч згадує про мітольоґічні пісні. Поділ славянської мітольоґії. Пояснення до пересланої Шафарикови збірки коляд. Звістки про задуману вандрівку і про задумані розправи про Бойків і Гуцулів. Посилає грамоти.

Пречестній Господине и друже!

По такъ доўгѣмъ[2]) проволоку моўченія, время уже відповѣсти на Ваши покликанья. Скажу що менѣ де що набилило ся и що я самъ накмѣтиў. Худи находки али якъ кажется доброго щядно.

Отъ результата.

Пѣсень миѳологическихъ или такихъ що представляють очеркъ передхристіянского набоженства пре мало. Бо демонологическіе набиленія, хоть яко чясть религіозного розвитія туго звязани зъ миѳологическими, сутъ менѣ тутъ чужи: отъже я не буду заниматися нѣ Дивами (дѣдьками, Дѣдухами) въ обохъ полахъ, Стригами, Майками, Русалками, Вилами, Огнянами, нѣ Лѣшами, Хохликами, Перуномъ, Рарашками, нѣ Упирями, Вѣдьмами[3]), Воўколаками, Ягами, Потепле́никами, нѣ Лѣтавицами; ото сутъ существа

[1]) Ізза недостачі листу Ш—а годї сьогодня сказати, як виглядала рада Шафарика що до правописи. В кождім разї лишаєть ся певним, що В—ч зрозумів її так, що не тільки закинув щ, але й змінив фонетичну правопись „Русалки“ на більш етимольоґічну та рівночасно зіпсував мову. Хитаннє в мові і правописи слїднє і в дальших листах. Об тім доносить В—ч і Поґодіну в листї з дня 9 липня 1837: „Видите що я своє правописанє изоначиў: се послѣ поради Г. Шафарика и моѣхъ краянѣвъ, щобъ охранити сє відъ пенѣ азбучнои; котра звѣсно найневзгоднѣйшая и найнеприязнѣйшая. Надѣю сє що тото правописаніе, безъ сварки и нужди одержит-сє и зістане безъ всякой перегороди загаловимъ“ (Письма, op. cit., ст. 631).

[2]) ў віддає ізза недостачі черенок *у* з дашком (ˆ) ориґіналу.

[3]) Стаття „O upjrech a wid'mách. Od Dalibora J. Wahylewiče появила ся в Čas. č. M., op. cit., 1840, ст. 232—261.

нижайшои черги, котрі нарідъ нѣколи не почитаў. Зате опроче розметанихъ, дрібнихъ быль, скількой о нихъ и тямки, та й то більше жяху и грози, нѣже привѣту навить въ ихъ дружбѣ.

Древная словянская Миѳоголія, послѣ своєи собственности судя, преставляеся въ трехъ эпокахъ развитія. Первая эпока дѣтская, однобожія, при жизни скотарско-кочевой холоднѣй и худѣй, о того нѣтъ слѣда. Другая эпока молодецкая, однобожія переходящего въ многобожіе, корочче сѵмвольи, при жизни орацкой, де въ громадахъ уединени живется для себе внутренно, тай на свій ладъ. Въ послѣдь третая эпока мужеская, зарівно ци оно е планетическое ци дуалистическое въ жизни гражданской, при общѣмъ средотечью переймы и сообщенія. У насъ токмо промѣтуются слѣда другой эпоки — ци не отои самои о котрѣй набиляє Прокопій Цезарейскій. Слѣда прежденхрестіянского набоженьства у насъ сосредитечовуются около одного Бога великого, небесного, котрого образъ ясній сонце а другій образъ земля, а мѣсяць, зори и дождь сутъ его ангели-слуги; (стрѣчаются також, но прерѣдко прѣзви дѣди-ладо и Лелѣя али видитъ ми ся що уже пізднѣйши а чей зъ Литви до насъ перейшли. Чомъ нѣтъ диводи що и найдревнѣйшіе пѣсни через смислъ и духъ покревні съ христіянствомъ, мере усюгди здаеся що сутъ зеркаломъ отои вѣри. Зъ религіозныхъ пѣсень сутъ двѣ молитви (гѵмни) N. 1, и 2, молитви оти восклицаютъ гласопѣніемъ хлопци скотарі, едну во время посухи, а другу плюти. N. 3. е обична колибельная пѣсень въ галицко-руси. N. 4, и 5, сутъ думанія, съ котрихъ едну ще прото важне що толкуе прѣзву ляцкую „księżyc". N. 6, обрядовая пѣснь во время велокогдня (sic) на Гаилкахъ или Могилкахъ, коли молодь обохъ полъ сходится на драматическое представленіе жизни громадскои по кладвищахъ.

Въ друге пересилаю Вамъ всѣ пѣсни святочніе праздника Коляди. Я ихъ зѣбраў на зудачевскѣй и галицѣй земляхъ; а де годѣ було менѣ збирати, то извѣдаўемъ якъ въ Белскѣй и Сяноцкѣй земляхъ. — Зудачевска земля стрійское порѣчя до рѣки Чечви иль Лімници, відти Галицкая земля, межирѣчья прутско-черемошское чястка еи, зовется Пукутіомъ, Белзкая земля обшярь межи Бугомъ и Сяномъ, стара земелька Бойківъ; оти старіи подѣли прикметні и луччи відъ пустихъ австрійско-державнихъ, прото я ихъ употребляю.

Пѣсни святочніе праздника Коляды дѣлятся на четире дѣла. 1) Для господар. 2) Для господ. 3) Для молод. и 4) Для дѣвки. Къ тому приходятъ припѣви благословенія колядниківъ обичні на кінци. Ви про изслѣдованія старои жизни опять можете ихъ дѣлити по своемъ предметѣ, по

явленію ся былевѣмъ въ домашніе, хлѣборобніе и проч. Токма тихъ при читаніи ихъ Вамъ виявится. Я лишь тількой набиляе, що въ (нихъ?) промѣтуются слѣда жизни наддунайскои и тямка походівъ за Дунай. Число пѣсень неспоре, однакъ я надѣюсь, що оно ще колись приросте[1]). Коби ми Бігъ допомігъ гостити сей гідъ черезъ Коляду на селѣ, то роздививши ся въ отую старину, було би менѣ можь и Праздникъ Коляди описати, що я сердечне бажаў-бихъ. Межи опрочимъ що я накмѣтиў по пути своей лѣтной, е 1) извѣданіе ся о древнѣмъ кладвищи въ Дерешівцяхъ підъ Залѣсіомъ великимъ (Zaleszczyki), 2) о дуплѣ въ Поточищахъ въ сусѣдствѣ прѣзванѣм Баба, 3) съ пятъ городишъ. Опять зъ своихъ трудівъ, по при деякіи матеріяли, Боуди в Поляницци, однакъ описаніе ото мимо своей важности для Руси, не прикметне для ческого публикумъ. О Бойкахъ теперь пишу, они сами хоть изрѣдка зовутся Сербинами, Бойко е прѣзва недомашна, точно по цельтицкихъ Бояхъ. Прото сли буде можь опустѣте мое замѣчаніе о сихъ обитателѣхъ галицкои Руси въ „Гуцулахъ“, однакъ аби ся не повтаряти, а пакъ аби не перерѣкати собѣ[2]).

---

[1]) Вагилевич післав Шафарикови рівночасно з сим листом збірник пісень, який подаю на своїм місці. Збірник находить ся в Чеськім Музеї у Празї у відділї Шафарика під сиґн. VI/7 і затитулований рукою Ш—а: „Písně maloruské z Haliče. Poslano od. D. J. Wahilewiče 1838 m. Řjgna“. Також при кінцї збірника поклав Ш—к нотатку: „Pjsně maloruské z Haliče. Posláno od D. I. Wahilewiče 1838 m. Řjgna“ — себто жовтня.

[2]) Від „О Бойкахъ“ — до „собѣ“ Шафариком зачеркнене. Стаття появила ся в Časopis č. M., op. cit., 1841 I, ст. 30—72, п. з. „Bojkowé, lid ruskoslowanský w Haličjch. Od Dalibora I. Wahilewiče.

На кілька лїт перед статтею Вагилевича оголосив Шафарик в Čas. č. M. 1837, I, 23, студію „O zemi gmenowané Bojky“, користуючись відомостями поданими Вагилевичем, як се видно з примітки: „Obšjrnými a wěrnými zpráwami gakož o těchto Bojcjch, tak též o giných obywatelích wýchodní Haliče opatřil mne horliwý wlastenec, Dalibor Iwan Wahilewič, šťasný obgewitel starých nápisůw Rorhirčenských w Tatrách, rodák té kraginy, gemuž zde za geho ochotné mi se w tom propůgčenj srdečne djky skládám... Sousedé jejich jsou Lemkové, Červán, Huculí a j. Jméno jejich prastaré, národní (od adj. rus. bojek, bojky, fortis. audax), nikoli místní; v posledním zajisté ohledu slovou Rusíni bydlíci v horách Verchovinci, Hirnjáki, v předhořích Pidhoreni, Horeni, v nížinách Dolenci, Poleni, Opoleni, Podoleni. Křivé a neplechė jest tlumočení jmena toho u Gołębiowského „Lud posk.“ str. 114: „Chłop nadniestrzańskiej okolicy od gnuśności swej Bójkiem czyli wołem nazywany“ (!) Podobně páni ruští prastaré slovce smerd

Майтеся гараздъ. Вашъ слуга вѣрніи и пріятель искрепіи

Д. Иванъ Вагилевичъ.

Львівъ дня 7 жоутня 1838.

N. B. Ви давѣ писали до мене, аби до Васъ передати деякй памятники старо-рускіи, увѣдомляя що тото маете що издау Лѣвицкій. Послаю я Вамъ тутъ то що зъ Грамотъ було въ Дѝковѣ при кін. 14 а съ нача. 15 столѣ. и опять свѣжо найшлая Грамота зъ врем. Казимира великого тѣмъ важнѣйша якъ усѣ опрочи, бо е истѝна съ очеркомъ веремя и мѣстности: не такъ якъ отй ложнй Льва князя. Притѣмъ увѣдомляю Васъ, що знимокъ для Васъ теперь знимае, Килисинскій въ Диковѣ, зъ старинной булгарскои Кормчой книги.

Вашъ вѣрній слуга

Д. И. Вагилевичъ.

Ціле „postscriptum" зачеркнув Шафарик олівцем.

4. 1839. 19. II. В—ч подає етноґрафічні границї українсько-польські і українсько-румунські. Просить о присилку чеських коляд. Радить присилати руські книги для переписчика у Львові.

Пречестній Господине а друже!

Найперше искрѐнно дякую[1]) Вамъ за услуженьку. Я раднѣсенькій, щомъ ся вивязаў зъ своеи обѣщанки.

Тепѐрь відвѣтъ на Вашу запитанку.

На помежи Русинівъ съ польскимъ народомъ сутъ въ решівскимъ села, де окроме церкви нема нѣчого руского, а инуди, уже и церквей нѣтъ; а предцѣ ще нарідъ деяки обряди, отъ весѣлья и похоронъ обходить по рускій. Є то истиннѣ перехідъ народности рускои въ польску и навиворотъ. Тутъ Русь въ любви и дружбѣ зъ Польщею. Инакъ въ сандецко-ясѣльскимъ; тамъ оба народа остро и твердо роздѣляются, такъ межи иншимъ е десятка сѣлъ пометана яко островъ середъ Ляхами (такъ Русь горная,

---

t. chlap, poddaný, což původně vyznamenávalo muže, člověka, od smradu! Omnia peccata paria".

Примітка цікава раз тим, що основуєть ся на відомостях поданих Вагилевичем (диви „Истоўкованя"), а відтак відправою польському ученому за його глупозлобну, не позбавлену претенсіональности увагу. Відносно до статті Вагилевича „Бойки" порівн. Письма, op. cit., ст. 633 і А. Кочубинській: „Отчетъ о занятіяхъ славянскими нарѣчіями, командированного заграницу доцента і т. д..", Записки Имп. Новорос. Унив. Одесса, т. XVIII.

[1]) Ізза недостачі черенок *я* з дашком (ˆ) оригіналу не зазначуєть ся.

називае долянців, котрі суть польски); до сегодня переховала цѣпко свою народність. Села ти суть: Rzepnik, Węglówka, Bonarówka, Oparowka и пр.

На помежи Русинівъ зъ дацко-трацкимъ иль волоскимъ народомъ, суть села де токма языкъ рускій извѣстній, а опять де господствуе рускій, або де можна ще розмовити ся по рускій. Суть ту явнѣ переходи. Тяжко розлучно означити черку роздѣлу. Однако відъ бѣди, полягаючи на виповѣди бувалихъ тамой черезъ доўгій чясъ.

Смотрѣтъ відъ Серета города від села Терешени, черезъ Купку, Петровці (Petrautz), Банилівъ (Banilla), Руска, Булова (Putilla) и Шипітъ вижній: доти нарідність руска превосходить и языкъ рускій головній. Въ обрубѣ понадъ Молдаву рѣку відъ Сучави города по Качику, Ваму, Кимполунгъ, Гронъ, Бруза, Молдава ще всегда можна зачути руску бесѣду. Відти усюди Волохи.

Число рускихъ донесе Вам Запъ, відъ Яхима, котрій е въ ц. к. Бухгальтеріи урядникъ, и ему тото извѣстно.

Я Васъ просиў въ прежнихъ листахъ, абистеся питали за колядни пѣсни въ Чехахъ, въ окрузѣ прахенскимъ. Маютъ они существовати під Страконицами. До собранія сихъ пѣсень мігъ би ся підняти (zamecký kaplan w Němčicjch p. Šmidinger).

Книги рускіе для перепищика можете посилати прямо до Львова черезъ Запа: бо що приходитъ будь зъ Вѣднѣ, будь зъ Праги, опроче що не на продажъ слобідно пускае ся. Та-же Ви въ Празѣ наставникъ цензурного комѣтета, а admititur едной цензури пересилаеся заедно другимъ обоѣмъ.

Майтеся гараздъ. Зістаю всегда готовій на Вашу услугу

въ любвѣ и дружбѣ

Д. Иванъ Вагилевичь.

Львівъ 19 Казидороги 1839.

Від слів „На помежи Русинівъ" до „Відти усюди Волохи" Шафарик зачеркнув олівцем.

Истоўкованя[1]).

Черка тягнуча се через обвод. Sądeck. Jasielsk. Сяноцк. и Rzesowsk. (порѣчом Попрада, по над мѣстечка: Nowy-Sandecz, Bobów, Biecz, Iasło, Krosno, Łańcut порѣчом Сяна)[2]) є на розмежю народа руского и мазурского абой польского.

числ. I. сѣдалишче Лемкѣв.

ся честь відповѣдат давнѣй земли сяноцкѣй и повѣтови Бѣцкому — с. Крайняки.

---

[1]) Додаткове поясненне до листу з 19/2 1839 і етноґрафічньої карти. [2]) *я* в ориґіналї без дашка (ˆ).

числ. II. сѣдалишче Бойкѣв.

ся честь відповѣдат давнѣй земли зидачевскѣй и галицкѣй.

числ. IV. сѣдалишче Гуцулѣв.

ся честь (окреме Буковини) зове ся Кути також Покуте а. Чеваки.

числ. III. Опіле: ся честь відповѣдат давнѣй земли львівскѣй в. Гривняки.

числ. V. починають се Волохи.

числ. VI. честь Поділя.

числ. VII. честь Волиня.

числ. VIII. честь Полѣся.

числ. IX. е Доли.

ся честь відповѣдат давнѣй земли Перемисльскѣй. сѣдалишча Лемкѣв и Бойкѣв зовут се загалом: Підгіре.

Тілько лиш можу усвѣдомити, и то так уламково, опроче за Двѣстром и за Бескидом.

Оцеж-бо знаю шчо сѣ имена невичерпленѣ, от як уже неяко наводят на се меже Бойками, окроме знакомѣ звѣснѣ прѣзви: Верховинци, в стрийск. обводѣ, Горени, тамки дашчо нижей Долени и Порѣчени в стр. и станисл. и колом. обвод. (черкѣв не можу дати бо ѣх по истинѣ, и меже хрестени нѣт.

Об прѣзвах Гривняк и Чевак, нѣчог більше нескажу: тож само и о Руснах на Буковинѣ.

Також розмежя Гуцулѣв, незвѣсна на Угоршчинѣ и Семоградах. Можна завергчи запитанку: ци сут якѣ шче иншѣ прѣзви? на то от-що!

Окреме гірских прѣзв сут усѣ лиш окольнѣ а зрівнавши з гірскими на еднѣм Підгірю, точно же на Долах, Опілю и Поділю вивежут се торонкѣ имена; як уже на-те замѣтує име Гривняк. Опроче коли прѣзви сѣл так досадно переховують старовиннѣ имена кминовѣ, на прив. Дилѣби (sic), Хревт и прочь.

5. 1839. 22. II. В—ч пересилае Шафарикови колядку про сотворенне світа і про те саме оповіданне в прозї. Просить прислати подібні чеські колядки і повідомити про ново найдені староческьі пісні. Звертае увагу на т. зв. „божіп стопи". Повідомляе про переписанне сербської лїтописи.

Львівъ дня 22 Казидороги 1839.

Пречестній Господине а друже!

Праздник Коляди (25 Просимця) умѣуемъ схісновати. Спѣвау мѣнѣ колядни пѣсни Вайда (такъ ся зве передпѣвецъ въ колядѣ, що е истне східное зъ литовск. вайделотою) изъ Синевідска вижного зъ надъ рѣки Стріа. Къ тому ще зъ инуди; так що теперь уже мій сборникъ сеи черги пѣсенъ досягае числомъ 12 десятокъ.

Тутъ удѣляю едну пѣсень[1]), для Васъ она буде нужна, бо въ нѣй розказъ о созданю мира. (Є то вѣрно вwritten изъ устъ селянъ Кальничанъ під Балигородомъ).

Коли небыло зъ нащада свѣта, Подуй же! По-
[дуй Господи изъ святимъ духом по земли!
тогди небыло неба ни земли, —
а но лемъ было синее море, —
а середъ моря зеленій явіръ,
на яворонько три голубоньки. —
Три голубоньки радоньку радятъ —
радоньку радять якъ свѣтъ сновати: —
Та спустѣмо ся на дно до моря, —
та дістанеме дрібного пѣску, —
дрібній пѣсочокъ посѣеме ми, —
та намъ ся стане чорна землиця; —
та дістанеме золотій камѣнь, —
золотій камѣнь посѣеме ми: —
та намъ ся стане ясне небонько, —
ясне небонько, свѣтле сонѣнько, —
свѣтле сонѣнько, ясенъ мѣсячикъ, —
ясенъ мѣсячикъ, ясна зірниця, —
ясна зірниця, дрібни звѣздочки. —

Съ пѣснью сею сходное переданіе: отде можно буде Вамъ рівнати.

„Съ самого перво-почятку небуло на свѣтѣ нѣчого лише сама вода та-й пѣна на водахъ. Разъ коли переходиў Господь Богъ воздухами, всюди нема нѣчого. Го-

[1]) Цю пісню у відписї переслав Шафарик Бодянському з просьбою „abyste to pro mne poopravil, a přepsal latinskými literami, zvláště z ohledu *i* a *y*, též *ł* a *l*... Chci míti česky psaný vzor opravdového národního vyslovení maloruského“. (Лист Ш—ка Б—му з 11/1 1842 р. Лавровъ Сперанскій op. cit., ст. 26). Листом з 27 марта 1842 р. Шафарик дякує Бодянському за „poslané přepisy maloruských písní! Jsou tak, jak jich právě potřebuji. Jen na dvou místech mám pochybnosti. Ve verši: Ta spustymo sja na dno do morja, psal jste „spustymo“ místo Vahilevičeva спустѣте“. (Тут очевидна помилка Ш—ка замість дійсного Вагилевичевого „спустѣмо“). „Dobřeli? Jako futurum? Nenіli to imperativ, nemáli místo *ѣ* (ě) psati se *i* i t. d. Prosím, poučte mne“. (Лавровъ Сперанскій, op. cit., ст. 29—30). Редактори Лавров і Сперанський замічають: „Малорускія пѣсни, которыя Ш. посылалъ Б—му для исправленія текста и правописанія, вошли въ приготовлявшееся имъ второе изданіе Národopis'a ст. 154—158 (1842 г.), гдѣ напечатаны: 2 пѣсни за подписью Б-го, одна изъ Вагилевича и одна изъ Голембовскаго. (Op. cit., зам. 1, ст. 30). Примітка о стільки невірна, що пісні подані Б—м і В—м увійшли вже у I вид. Národopis-у. Впрочім між першим а другим виданнєм нема ніякої ріжниці.

сподь дивится всюди, ажь щось сидитъ въ пѣнѣ, присмотрѣуся ажь то нечиста сила. А що тутъ робишь? Лѣтаю, лѣтаю усюди води, нема ѝ де відпочити, отъ тутки и пѣну надибаў та-ѝ остановиў ся. Господь Богъ велѣў нечистѣѝ силѣ пірнути на дно моря и добути куснікъ землѣ. Нечиста сила пірнула, — нема, нема — ажъ виходить на вѐрха. Не можно досягнути дна моря. Господь Богъ велѣў въ друге пірнути. Не досягнула нечиста сила до дна. Ажъ за тритимъ разомъ, нечиста сила занурила ся ажь на самъ спідъ моря та-ѝ досягнула дна. Випливае и виноситъ, али лише тілько землѣ що за нѣхтьми зістало. Тогди Господь Богъ взявши тоту землю, посѣяў еи по морю по верха, и такъ ся земля основала на водахъ".

По росказуваню Г. Яхима Чеха урядника ц. к. здѣшного, уроженца сѣлского, ще и на ческѣѝ земли сутъ колядки духомъ и предмотомъ (sic) къ нашимъ подобни. Такъ въ еднѣѝ парібокъ пускае яблоко на воду, щобъ плило до его миленькои.

Ви моглибисте уложитися щобъ дащо таківскихъ пѣсень узбирати. Видь бо я хотѣўбихъ о празднику коляди дащо зъ обще-словенскои точки росписати. Тако-жь десь то було извѣщено публицѣ о новѣ находцѣ староческихъ пѣсень бачу въ „Kvĕtach". Ци е що въ тѣмъ истного? Въ изслѣдованю древностей словенскихъ роблю Васъ бачнимъ на божіи стопи[1]) находящися тутки на нашѣѝ Галицкѣѝ Руси та-ѝ по говірцѣ Г. П. В. Кирѣевского такожь на Сѣвернѣѝ Руси таѝ въ Малѣѝ Польщѣ. Позаякъ мѣнѣ звѣстно въ Підкамени и Почаевѣ підъ Бродами на Волинѣ, въ Лѣсникахъ въ Бережянск. обв., въ Лопушнѣ въ Сандецк. обвод. въ Свѣцимѣ въ Ясельск. обв. Лѣтопись сербская для Васъ уже цѣлкомъ переписана. Чернило нѣмецко-фляшкове підъ надписью „Ächte swarze Gall-apfel-Tinte".

О Келисинскимъ немаўемъ нѣякои вѣсти.

Маѝте ся гараздъ. Вашъ щиріѝ и вѣрніѝ

Д. Иванъ Вагилевичь.

6. 1839. 16. IV. В—ч подае докладнїщі вістки про Буковину. Радить придержувати ся теперішнього етнографічного розмежування.

Львівъ 16. Березня 1839.

Пречестніѝ друже!

Зъ листу Вашего до г. Запа извѣдаўемъ ся, що Ви неесте задоволени зъ розмежи Руси зъ Волохами на Бу-

[1]) В листї до Погодіна „зъ новимъ годомъ" 1839 пише В—ч: „При тѣмъ извѣдаўемъ ся о иншихъ сюда прикметнихъ послѣд-

ковинѣ, за-те що она не согласна съ черкою меживой на Крайобразѣ Галиціи перешлого года Вамъ переслaною.

Отже якъ тото е:

Вамъ извѣсно що на Буковинѣ перевобитними обитателями е Русь, а Волохи прибишнѣ. Язикъ рускій буў доўго грамотній. Коли галицка Русь була підъ польскою обвладою торонкіи напада Татаръ и гоненія религіозни заедно гѣни Русинівъ переселяли на Муньтаву. Такъ я коли-мъ буў на Буковинѣ въ селѣ Бабинѣ казаў 70 лѣтій дѣдъ що цѣле село мере съ прибишнівъ подільскихъ и его дѣдъ такожь съ Поділя. Підъ обвладою нѣмецко-аўстрійскою Буковина яко помежна крайна була черезъ якись чясъ слобідна відъ наборівъ рекрутскихъ, та-й панщини не було. Въ тѣмъ обстоятельствѣ горнулися торонки челяди съ Підгіря и Опіля на переселеніе до Буковини а навить и на Муньтаву якъ ся тогди називало на раи; будучи и відъ сувершности до того ще запрошени до полу-пустихъ лѣснихъ дѣдинъ якими сутъ Буковински и Мунтанскіи волости.

Такимъ способомъ Русь галицкая позаякъ и доси на Буковинѣ и Мунтавѣ забеспечили свое первобитное сѣдалище. И теперь шляхта любуеся въ язицѣ рускимъ (котрій гласомъ *шт* за *щ* заноситъ дащо на иллирско-словенск.), и прости люде глубоко межи Волохами можутся розмовити по руській. Такъ мѣнѣ говориў одинъ хрестянинъ съ Перегѣнска що въ Сочавѣ и в Галачи не умѣючи по волоскій говорили зъ нимъ зъ руска.

Въ нинѣшнѣмъ веремни зедночена церковъ підъ охраною сувершности апостолую на Буковинѣ, такъ що межи рускимъ и волоскимъ народомъ сутъ тми уніятівъ, якъ ся о тімъ можете довѣдати зъ Шематизмівъ лвівскои архідіецезіи. Роз-межи народности нехоче имъ ся зробити, бо у насъ не народа али исповѣданія вѣри по шематизмахъ.

Касательно моего розмеженія народности такъ я бихъ Вамъ радиў по теперешному, бо се я извѣдаў ся відъ людей бувалихъ и тамо-жильцівъ. Перешне розмеженіе походитъ відъ г. Зубрицкого, а чѣлно відъ протоерея и бувалого Ректора Семинаріюмъ Черновецкого г. Сухопана, котрій уважяў на зъедноченихъ рускихъ и благочестивихъ, коли ще за его сѣдала въ Чернівцехъ зъедноченй межи Днѣстромъ и Прутомъ дѣйствовали. Однакожь сли уже сте повідтискали черки на крайобразахъ то дайте покій,

---

кахъ въ волости древнихъ Бѣло Хорватівъ. Є ихъ не мало и дупелъ и печяхъ (здаєть ся печер). До того належать камни зъ написами на предвѣцкихъ кладвищахъ въ Дерешівцѣхъ, въ Поморянахъ, въ Зеленѣ: божіи стопки, а 3 або 4 божища". (Письма, op. cit., ст. 635).

може колись ще лучше я самъ заможу обѣ народности росчитати въ ихъ сѣдалахъ.

Майте ся гараздъ. Зістаю зъ глубокимъ почитаніємъ

готовій на Вашѝ услуги

Д. Иванъ Вагилевичъ.

7. 1841. 5. I. В—ч доносить Шафарикови, що роздобув стару руську медаль і меч бужський.

Пречестный Господине!

Гідъ цѣлый минуў; опять[1]) вітзиваюся до Васъ. Може буде въ чѣмъ пріятно и пригіжно для Васъ.

Я лѣтѣ путоваў по по-днѣстрью и підгірью, де окроме не много колядныхъ пѣсень пріобрѣўемъ медаль рускую съ кін. XIII стол. зъ спижу[2]).

Осени черезъ два мѣсяцѝ обитаўемъ по рожныхъ мѣстѣхъ побужскихъ и тутки узбираўемъ дащо коляд. пѣсень, и що мы ся було доси укрило щедрівнои пѣсни. Але найважнѣйще пріобрѣтеніе мое е мечь старосвѣцькій найденый въ рѣцѣ Полтвѣ при усьтѣ въ Бугъ підъ Бужскомъ зъ двома чертами руническими золотомъ написаными[3]). Думаю щось о нѣмъ написати; а теперь лише вітчерки посилаю. Говориў мѣнѣ Г. Зубржицкій що и вінъ маў прежде показапу собѣ вітъ Г. Дзялиньского[4]) рогатину ископану зъ написомъ доўгимъ золотимъ: лише не умѣў вітчитати. Коли маете связь зъ Г. Дзялинскимъ извѣдайте ся, а не то изі Львова напише ся.

Більшѐ ничого не пишу, бо нема ничого.

Майте ся гараздъ. Вашъ щиро-желаючій

Далиборъ Иванъ Вагилевичъ.

Львівъ 5 Сѣчня 1841.

Адреса:

Seiner Wohlgeboren

Herrn Paul Joseph Šafařjk

Dr. der Philos., ord. Mitgl. der König. Böhm. Gesell. der Wissensch. Ehrenmitgl. der gesell. des vaterl. Mus. in Böh. der Königl. Acad. der Wissen. in Berlin und mehr. ander. gelehr. Gesell. coresp. Mitgl.

Neustadt Stephans-gasse № 646. in Prag.

---

[1]) *я* в оригіналі має замість дашка (ˆ) дві точки (¨).

[2]) Порівн. статтю: Medal ruski, Bibl. Ossol. Львів 1842, VI, ст. 174—175.

[3]) Порівн. статтю: Miecz buzki, przez D. Jana Wagilewicza. Lwów, 1841. Диви теж Свѣнцѝцкій, Матеріяли, op. cit., ст. 194.

[4]) Ґраф Адам Т. Дзялинський (1798—1861) культурнополітичний діяч, бібліофіл. і меценат.

Хоча переписка Шафарика з Вагилевичем уриваєть ся по нашим матеріялам у 1841 році, то мимо сього Ш—к інтересуєть ся В—м і далі та звертаєть ся до нього за потрібними інформаціями і матеріялами. Серед листів Ш—ка до Запа находить ся кінець листу без початку. З огляду на порушені у нім питання, а саме про город „Собен", можна його віднести до 1842 р., так як те питаннє порушене Ш—ком теж у листї до Запа з 6 грудня 1842 р. У ньому Ш—к просить Запа о інформації, які міг дати тільки Вагилевич: „p. Wahilewič mi jednou připomenul říku Tyču (?) č. Tyčicu (?) v. Haliči... na znamé slovo Ditzike u Constantina Porphyrogenety. Ja to excerptum někam založil, a nyní z paměti nevím kde tu říčku hledati". Tyto a těm podobné věci jsou mi pro nové historické mappy velmi důležité".

У листї до Запа з 25 марта 1843 р. Ш—к пише: „Obratte se k p. Hołowackému, Zubřickému a j. s pozdravením ode mne"... Radbych věděl zdaližby pp. Hołowacki, Wahylewič a j. nemohli něco ze starších círk. knih, a zwláště rukopisů pro mne dostati?" А в листї Шафарика до Запа з 18 мая 1844 р., читаємо: „Odpowěd p. Wahylewičovi připojena na lístku následujícím". Цеї відповіди нема. — Виходилоб, що переписка тревала ще до 1844 р., хоч цих листів нї Ш—ка нї В—ча досї не найдено.

2. Збірка пісень.

У рукописній спадщині по Шафарику зберігаєть ся інтересна збірка пісень, зібраних і пересланих Вагилевичем Шафарикови і означена: Pjsně maloruské z Haliče. Posláno od D. J. Wahilewiče 1838 m. Rjgna[1]). Збірка носить сиґнатуру VI/7 і обіймає $9\frac{1}{2}$ карток, з чого сїм карток писаних рукою Вагилевича, а $2\frac{1}{2}$ карток рукою Шафарика на залюбки уживаному ним жовтавому папері. Пісні переписані самим Шафариком безсумнівно із якогось автоґрафу Вагилевича, на що вказує тожсамість правописи. Кромі сього на окремій картцї переписана „Коляда для господаря спѣвана Вайдою Дмитром Поповичемъ изъ Фитькова". Правопись в дечім відмінна, значить ся, коляда не переписана рівночасно, хоч на походженнє її від Вагилевича вказує увага Карла В. Запа в „Cesty a procházky po Halické zemi", Praha 1844, ст. 119: „Jako národopisné kuriosům uvedu zde ruskou koledu, kterou mému příteli J. Dal. Wahylevičovi r. 1839 ve Fytkově, blíže Nadvorny v kraji Stanislavovském, prostý vesničan, jmenem Dymiter Popovič zpíval". Про висилку пісень Шафарикови писав Вагилевич Поґодіну в січнї 1839 р: „Найважнѣйша рѣчъ на моей пути е собраніе пѣсень на Коляду. Числомъ они теперь доходятъ изъ варіянтами надъ 100. Красші відъ всѣхъ досиль извѣстныхъ народнихъ голосівъ. Рівно важни для поета историка и археолога; вѣрно ми нѣчого ще подобного невидали. (Я до 3 десятки буў післаў Г. Шафарику, котріи ихъ називае дорогоцѣнними перлами пишучи: „Wděku

[1]) На иншому місцї в матеріялах збірка означена Шафариком: „34. D. J. Vahileviče: Maloruské písně, sebrané v Haliči. V Rkp. Horlivý sběratel pokračuje neunavně v rozhojnění této své sbírky, kteráž vyjdeli na světlo, opravdovým obohacením této třídy literatury se stane. Bibliografický přehled sbírek slovanských národních písní (ČČM. 1838, IV, ст. 545—561).

plné ty prostonárodní, čisté, wonné kwěty gsau mi milé negináč nežli drahocenné perly“). Суть у нихъ помянутья о быляхъ зъ 8 стол., а може ще съ прежде зъ доби первовѣка словенского о Царьгородѣ, о Галичи; суть такожь и миѳическіи. Ото душа жизни нашихъ предківъ сбережена підъ горами Карпатскими. А то истнѣ лише ще сотня, таківскихъ памятниківъ, бо я то въ 8 селѣхъ, та й то не всячино зѣбраў. Однакожь хочьби дуже радъ описаніе Коляди съ сими пѣснями представити для публикумъ, и нуженій ще до того зъ усѣхъ боківъ; жяль ми що годѣ, хиба ѳамъ бихъ буў межи народомъ обходити Свято Роджество; а то на другій гідъ“. (Письма, op. cit., ст. 636).

Виїмок із цього листу оголосив Поґодін: „...У г. Вагилевича собрано много матеріяловъ для Демонологіи, для древней Астрономіи и Археологіи. Онъ трудится теперь надъ сочиненіемъ о праздникѣ Коляды, для котораго у него собрано слишкомъ 200 пѣсенъ, сокровище для Поэта, Историка и Археолога. Въ нихъ упоминается о быляхъ 8 столѣтія, о Царѣградѣ, о Галичѣ; много остатковъ Миѳологическихъ. „Ото душа жизни нашихъ предковъ сбережена подъ горами Карпатскими“. (Москвитянинъ, журналъ издаваемый М. Погодинымъ 1841, I, ст. 635—6). Порівняй ще листи Вагилевича до Поґодіна з 16/8 1840 (Письма, op. cit., ст. 637), головно з 8/11 1843 (Письма, op. cit., ст. 647—8), до Лукашевича і Кирієвського (Свѣнцицкій, Обзор., ст. 74) та М. Максимовича (В. В. Даниловъ: Письма Ивана Вагилевича къ М. А. Максимовичу, Р. Ф. В. 1912, IV, ст. 413—15).

Písně maloruské z Haliče[1]).

Posláno od D. J. Wahilewiče 1839 m. Ķjgna.

Пѣсни религіозніе.

1.

Равле, Равле!
вилій воду на колоду
єк не вильеш, то сам випьеш
то на дожджь то на град.

2.

Не йди дожджику
дам ти борщику
поставлю на дудочку
прилетят три голубочки
та возмут тя на крилонька
занесут тя в чужиноньку.

[1]) Пояснення і клясифікація пісень збірки подані у листі Вагилевича Шафарикови з дня 7 жовтня 1838 р.

3.

Ой ходит сон
коло вікон
а дрѣмота
коло плота.
Питає ся
сон дрѣмоти
де ми будем
ночовати.
Де хатонька
тепленькая
де детина
маленькая.

4.

Ой мѣсяцю, мѣсяченьку, мѣсяченьку княжю
Скажи менѣ щиру правду с ким я ся звяжу.

5.

А над тихим Дунаєм
виріс дерен високій,
а спід того дерена
війшла вдова молода
двох синочків вродила
в чорний кѣтай завила,
на корабель всадила
в тихій Дунай пустила.
Ой ти тихий та Дунаю
моих синів не займай
а ви жоути пѣсочки
вигодуйте два синочки.
Сонце каже: я зійду!
Твои сини огрѣю.
Мѣсяц каже: я зійду
Твои сини обѣйду.

6.[1])

Ой Дѣдъ-дѣдъ-ладо
Та повѣдж кизли ми правду
що ти маєм повѣдати
коли нѣчог нечувати
Ой як паняночки скачуть bis
Ой то в гору то в долину
То в роженьку то в калину
Ой Дѣд-дѣдъ-ладо и проч.
Ой як парубочки скачут bis
[и проч.
Ой Дѣд-дѣдъ-ладо и проч.
Та як стари баби скачут bis
Ой то в гору то в долину
То в бодляки то в кропиву!
Ой Дѣд-дѣдъ-ладо и проч.
Та як стари дѣди скачут. bis
[и проч.

Святочніе пѣсни на коляду

А) Дѣлъ

Для Господаря.[2])

А въ нашего господаренька па имя такее то —
і та незавѣдуйте милии братя Богъ єму даў
По двору ему калинові мости,
мостами ходитъ самъ Божій господь
Въ правѣ рученцѣ свѣченьку носитъ
Тєкмитъ[3]) волики чомь на три плуги

---

[1]) Варіянт у Якова Головацького: Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, Москва 1878, II, ст. 181—2.

[2]) Варіянти у Як. Г—го, op. cit., II, ст. 15, III_2, ст. 12.

[3]) Поясненнє В—ча: schätzen.

а на рікъ буде чомь на чотири.
А въ нашего господареньки и проч.
токмитъ корови на три обори
а ялівничокъ чомь на чотири.
А въ нашего господаренька и проч.
токмитъ коники чомъ на три стайнѣ
а жеребчики чомь на чотири —
А въ нашего господаренька и проч.
токмитъ овечки чомъ на три струнки[1])
а ялівничокъ чомъ на чотири.
А въ нашего господаренька и проч.
токмитъ пчолоньки чомь на три лавки
а первѣнчики чомь на чотири.

2.[2])

Господареньку, господиноньку, Ой дай Боже
Господиноньку на имя — такее то
Покажи личко а въ оконічко,
а зъ оконічка на подвірѣчко.
Въ тебе на дворѣ радість божія
всѣжь ти ся коровки та потелили
а все бичечки половенькіи,
половенькіи, жоўто-рогіи
Господареньку, господиноньку и проч.
всѣжь ти ся клячки пожеребили
а все коники вороненькіи
вороненькіи бѣлокопитії
бѣлокопити, золотогривї
Господареньку, господиноньку и проч.
всѣжь ти ся ôвечки та покотили
та покотили поблизничили,
а все баранцї лаистенькіи[3])
лаистенькіи, круто-рогіи —
Господареньку, господиноньку й проч.
всѣжь ти ся пчілки та пороили
та пороили понароили.

3.[4])

Ой устань ґаздо та твердо не спи Ой дай Боже —
Ой війдижь собѣ на подвірѣнько
та подиви ся въ чистое поле;
А въ чистѣмъ поли ходитъ ти господь
ходитъ ти господь по тихъ рілевькахъ

---

[1]) Поясненне В—ча: Hürden.
[2]) Порівн. Я. Г—ий, op. cit., II, ст. 15, варіянт $Ш_2$, ст. 14.
[3]) Поясненне В—ча: gefleckt.
[4]) Варіянт у Я. Г—ого, op. cit., II, ст. 15.

Кладе волики та въ три плуженьки
а молодчики та у чотири.
Ой устань ґаздо та твердо не спи и проч.
Кладе кляченько въ три боронопьки
А жеребчики та у чотири —
Ой устань ґаздо та твердо не спи и проч.
Кладе стоженьки у три шароньки
А стиртоньки та у чотири —
Ой устань ґаздо та твердо не спи и проч.
мѣряе жито въ три переруби
яру пшеницю та у чотири —
Ой устань ґаздо та твердо не спи и проч.
кладе рублики у три скриноньки
а червінчики та у чотири.

4.[1])

Святи боже вечереньку на святій вечеръ
ходитъ самъ господарь по свѣтлонцѣ,
ставитъ столоньки у три рядоньки;
кладе обруси всемъ шоўковіи,
кладе шклянйцѝ всемъ зототіи,
кладе тарѣлцѝ всемъ срѣберніи,
кладе ножики всемъ сталяніи.
Проситъ Боженька на вечереньку.
Посадиў Бога посередъ стола,
святу пречисту при другѣмъ столѣ
усѣ святіи то коло неи
Пріймае Бога виномъ и медомъ
усѣ святіи пивомъ горѣлкоу
свою челядку чисто водою.
И самъ пье воду зъ свою женою
Свѣтитъ имъ сонѣнько въ едно оконѣнко
ясенъ мѣсяченько въ друге оконенько
ясніи зори свѣтятъ на около.

5.[2])

А ластивінько прилѣтае
Сподаренька пробуджае:
Ой устань, устань сподареньку,
побуди свою челядоньку,
пошли ихъ по обороцькахъ:
Чи ся корови потелили,
Чи ся кобили пожеребили,
Чи ся вівцѝ покотили —

---

[1]) Варіянти у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 31, III_2, ст. 5.
[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 32.

А самъ піди по пасѣчейкахъ
Чи ся пчоли пороили.
(Обѣ изъ Белзкои землѣ, изъ Любичи).

6.[1])

А въ чистѣмъ поли близько дороги, ой дай Боже
оретъ ми плужокъ четвѣрничкою
(жичь Боже на рікъ шестѣрничкою);
а все волове, все половіи,
на нихъ роженьки все золотіи,
а воловоди все шоўковіи
на нихъ яремцѣ все тисовіи
на нихъ снѣсочки все кидровіи[2])
а занѣсочки все мѣдяніи.
Та війшлажь икъ нимъ Божая мати,
тай искалажь (sic): Орѣтже синки!
орѣтъ же синки а зъ доўга нивки
а зъ доўга нивки а зъ дрібна скибки
Ой посѣемо яру пшеницю
та вродитъ же ся що стебло-сребро
що стебло-сребро золотій колосъ.
Зберемо женцѝ дѣвки панянки
а носѣлнички хлопцѝ молодцѝ
а кладѣлнички середнѝ люде
а порадники старіи люде.
Накладеможъ кіпъ якъ на небѣ звѣздъ;
стане господарь межи копами,
якъ ясенъ мѣсяць межи звѣздами.
Зберемо вози та в три обози,
звеземъ пшеницю въ госпо̂дарске гумно,
искладеможъ и та въ три стирточки,
а въ три стирточки а въ три рядочки,
Ой искладемо а въ спідъ широко
а въ спідъ широко а въ верхъ високо,
та-й завершимо сивъ соколонькомъ“. —
Сивъ соко̂лъ сидитъ далеко видитъ[3])
ой видить же вінъ чистое поле
чистое поле, синое море.

7.[4])

Ой нема дома господаренька ой лелѣя
господаренька на имя такее то —
поѣхаў же він до Судомира

---

[1]) Варіянт, у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 17.
[2]) Поясненне В—ча: Föhren, стар. боръ.
[3]) Перечеркнене: „въ море ся дивитъ“.
[4]) Варіянти у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 33 і 18.

Чожъ тамъ поѣхаў? — суди судити
Щожь ему дано за тоти суди?
Ой дано-жь ему та три селечка
А въ еднѣмъ селѣ старіи люде,
А въ другѣмъ селѣ все парубочки,
А въ третѣмъ селѣ усе дѣвочки.
Старими людьми село породне
Парубчиками село горъѣжне[1])
А дѣвочками село весело.
По надъ Судомиръ коникомъ грае,
мила виходитъ що мій мужь ѣде.
По чѣмъ ти его та испізнала.
На нѣмъ сукмана облясована[2])
на нѣмъ шяпочка изъ бараночка,
на нѣмъ кошуля якъ бѣлъ бѣленька
якъ бѣлъ бѣленька якъ листъ тоненька —
Де й она прана въ краю Дунаю,
де вна кручена коня копита,
де ôна сушена въ тура на розѣ,
де ôна тачена въ львовѣ на столѣ,
дей она брана въ Бога за дверьми,
Хтожь еи браў самъ панъ господарь? —

8.[3])

Радуйся! Радуйся земле синъ намъ ся божій народиў.
А чій то плужокъ найраньше війшоў?
Такого то-плужокъ найраньше війшоў!
Самъ господь Божій волики гонитъ
свята пречиста ѣстоньки носитъ,
ѣстоньки носить все Бога проситъ:
Ой родижь Боже жито пшеницю,
жито пшеницю всяку пашницю,
Буде пшеничка Богу на хвалу,
Богу на хвалу людіомъ на дару.
Будутъ женчики все молодчики,
будутъ волоньки якъ повозоньки,
будутъ колоньки яко звѣздоньки,
будутъ снопоньки якъ дробенъ дождчикъ.
Будутъ возити въ стоги стожити,
и въ ширъ ширити и въ висъ висити.
А на вершечку сивъ сокілъ сидитъ,
сивъ сокілъ сидитъ въ море ся дивитъ
въ море ся дивитъ рибоньку ловитъ
рибоньку ловитъ господареви,

---

[1]) Пояснение В—ча: kampflustig.
[2]) Пояснение В—ча: wyłogami bramowana.
[3]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 16.

ґосподореви на вечереньку,
на вечереньку на святиї вечеръ.

9.[1])

Ци дома дома господаренько — Ой дай Боже!
господаренько на имя — такее то —
Кажутъ служеньки що нема дома,
а ми знаемо що е винъ дома,
Сидитъ же собѣ по конецъ стола,
по конецъ стола красче сокола.
А пілѣ него служеньки его,
держятъ шяпочки тай за крисочки.
Вінъ собѣ сидитъ грошики лічитъ
грошики лічитъ на три столики.
Передъ нимъ колачї зъ ярои шпеницї,
помеже колачї восковї свѣчї,
помежи свѣчї золотї кубки.
Що-жь ми въ тихъ кубкахъ? Зелене вино.
Зелене вино розшаўнуло ся[2])
розшаўнуло ся по тисовѣмъ столѣ
по тисовѣмъ въ господарскимъ домѣ.

10.[3])

Ци спишь, ци неспишь господареньку, Ой дай Боже.
господареньку на имя — такее то —
підведижь собѣ сву головоньку,
зажжи-жь свѣченьку въ праву рученьку,
та піди-жь собѣ до комороньки,
перелічи-жь си свое имѣня.
Ой червѣнчики ба-й на дзвоночки,
ой таляpочки бай на ризочки[4])
ой а рублики на образочки,
ой а дудочки ба-й на свѣченьки.
Сами дзвоночки ба-й задзвонили,
сами ризочки службу служили,
самї ся образи повдотваряли
сами ся свѣчї пожажигали:
и всѣ ся душѣ порадовали
до папа Бога хвалу давали.

11.[5])

Ой долівъ, долівъ, долівъ луженьки. Ой дай Боже.
Йдутъ долівъ ними бистрї рѣченьки.

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit. II, ст. 20.
[2]) Поясненне В—ча: verschüttelt.
[3]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit, II, ст. 22.
[4]) Поясненне В—ча: meszgewand.
[5]) Варіянт ibid., II, ст. 30.

Ой плинежь, плипе райское древце,
райское древце съ трома вершеньки.
Въ однѣмъ вершеньку сивъ соколенько,
въ другѣмъ вершеньку сива кунонька,
въ третѣмъ вершеньку сивъ ластовлята,
Ой не ежь тото сивъ соколонько,
али е-жь тото господаренько.
Ой не е-жь тото сива кунонька
али е-жь тото господинонька,
Ой не е-жь тото сивъ ластовлята,
али е-жь тоти еихъ дѣтята.

12.[1])

Ци дома, дома господаренько, Ой дай Боже
господаренько на имя — такее то —
Ой знаеможъ ми що е віпъ дома
Ой сидитъ собѣ по конецъ стола,
а коло него служеньки его,
держятъ шяпочки поза вершечки.
— Пушяй насъ пане въ чистое поле,
въ чистое поле невмѣреное,
та-най ми его помѣряемо,
вірненькимъ плужкомъ ба-й пооремо;
та посѣемо яру пшеницю,
яру пшеницю всяку пашницю.

13.[2])

А въ чистѣмъ поли близько дороги, Ой дай Боже —
стоятъ намети бѣлі̂, шоўкові̂;
а въ тихъ наметахъ все громадове,
радоньку радятъ коби врадили.
Ой не справляймо на жони шуби,
на жони шуби, на дочки злото;
али справляймо мѣдяні̂ човна,
мѣдяні̂ човна срѣбніи весла:
та пускаймо ся края Дуная.
Края Дуная за тихій Дунай;
Чуемо-жь ми тамъ доброго пана,
доброго пана а пана Петра,
що платитъ добре за заслугоньку.
Ой дае на рікъ по стохъ червонихъ,
по кониковп по вороному,
по жупанови китаевому,
по яснѣ стрѣлцѣ, по хрошѣ дѣвцѣ.

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, II, ст. 28.
[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 33.

14.[1])

Гордій[2]) и пишній панъ господару, Ой дай Боже!
панъ господару на имя — такее то —
зъ горда ти собѣ ба-й починаешь,
сивимъ коникомъ бай виграваш.
Коникомъ граешь царя визираш,
скорожь го узрѣў та-й мечемъ извиў,
по біля коня блисько стременя.
Ой царь невѣрній красно ся проситъ
Віте[3]) пусти мня, віте зотни мня!
— Нѣтъ не пущу тя, нѣтъ не зотну тя,
Ой поведу тя а въ руску землю;
а въ рускѣй земли короля нема,
на королицю тай на столицю; —
Ой поведу-жь тя чорнимъ пожаромъ.
Ой чорній пожарь ніжки підпалиў,
що ему зъ ніжокъ кровъ виступае,
кровъ виступае слѣдъ затапае,
Ой чорній воронъ ба-й залѣтае,
ой его кровцю ба-й попивае:
Бігъ му послужиў коникъ ся схопивъ,
ухопивъ же го по біля коня
по біля коня блисько стременя.

15.[4])

Ой черезъ гору, ой черезъ Дунай, Ой дай Боже!
Стоять мостоньки калиновіи,
Калиновіи покощеніи,
покощеніи жуковинами.
Ой ишоў ними господаренько,
господаренько на имя — такее то —
Та-й зострѣчяе два, три ангели,
— Помай-бігъ, май-бігъ господареньку
господареньку на имя — такее то —
— Бодай здорови два, три ангели —
— Ой дежь ти идешь господареньку,
господареньку на имя — такее то —
— Ой яжь бо иду въ рай дороженьки.
— Верни-жь ся зъ нами а зъ ангелами.
право-жь ти буде въ рай дороженька. —
Ой взяли-жь его попідъ плеченька
та-й понесли го въ рай дороженьки
тай принесли го икъ костелови,

---

[1]) Варіянти у Я. Г—го, II., ст. 29, 30.
[2]) Поясненне В—ча: bohaterski, stąd i czes. hrdina.
[3]) Поясненне В—ча: отъ = Familienoberhaupt.
[4]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 27.

тай занесли ба-й до костела,
поклали его конецъ престола.
Ой на престолѣ горятъ свѣченьки,
по за свѣченьки стоятъ чашеньки,
по за чашеньки сидять ангели;
радоньку радятъ субірненькую,
субірненькую, недѣлненькую.
Свята пречиста словечка зрекла,
ой ви янгели, ви божѝ дѣти
берѣтъ на себе церковнѝ рѣчи,
та йдѣтъ до церкви служби служити
бо уже пішли дяки дзвонити.
Кому найперше Богу святому,
а по Богови Божѣй-матери,
а по матери господареви.

16.[1])

Колись то було давно въ предвѣку, Ой дай Боже —
Тогди Жидове Христа мучили,
Христа мучили на муку брали
На распятію гей розпинали,
клюкоў за ребра гей розбивали,
терновій вѣнецъ на головъ клали,
гроговѝ шпильки за нѣхтѝ били,
Всяке деревце били у тѣлце,
всяке деревце не лѣзло въ тѣлце,
червива ива тай согрѣшила,
Исуса Христа кровцю пустила.
Де кровця кане, церковця стане,
де плечѝ впали, престоли стали,
де руки впали, тамъ свѣчѣ стали,
де очи впали тамъ книги стали
де личка впали образи стали,
де зуби впали тамъ звони стали.
Самѝ ся престоли позастеляли,
сами ся свѣчи позажигали,
сами ся книги перечитали,
сами ся образи помаліовали,
сами ся звони перезвонили.
Сами ся служби переслужили
И всѣ ся душѣ порадовали.

17.[2])

Ой въ чистѣмъ поли блисько дороги, ой дай Боже,
стоитъ ми стоитъ церковця нова,

---

[1]) Варіянти у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 23, III_2, ст. 26.
[2]) Варіянти у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 21, 22, III_2, ст. 21.

церковця нова побудована,
побудована съ трома вершечки,
съ трома вершечки зъ двома оконци,
На тихъ вершечкахъ три голубоньки.
По підъ церковцю лежить стежечка.
Надійшли-жь нею два мисливчики,
та-й висмотрѣли три голубоньки,
та-й узяли ôни гей помѣряти;
А ôни узяли къ нимъ промовляти:
— Мѣряй, помѣряй а въ насъ нестрѣляй,
Ой бо ми не е два голубоньки,
али-жь бо ми е два янгелоньки,
два янгелоньки зъ небесъ сосланî:
— Чому-жь такъ не е якъ було давно
якъ було давно а съ первовѣку,
святамъ Николамъ пиво неварятъ
святамъ роджествамъ служби неслужятъ
святамъ водорщямъ свѣчѣ несучятъ.
Бо уже давно якъ правди нема,
бо уже ся царѣ повоіовали,
а царь на царя війско збирае,
а братъ на брата мечемъ рубае,
сестра сестрици чари готуе.
Ой бо синъ вітця до права тягне
донька на матѣрь гнѣвъ піднимае
Ой бо кумъ кума зводитъ зъ розума
сусѣдъ сусѣда збавляе хлѣба.

18.[1])

Ой изійшли ся три товаришî — Славенъ еси!
славенъ еси нашь милій Боже на небеси! —
Единъ товаришь бѣлій мѣсяченько,
другій товаришь ясне сонѣнько,
Третій товаришь то дробенъ дожджикъ.
Мѣсяць же каже: Нема надъ мене!
якъ же я зійду въ вечерь підъ-поўнѣ,
освѣчу-жь бо я гори й долини,
гори й долини, поля й дуброви,
поля й дуброви, гостѣмъ дороги.
А сонце каже: Нема надъ мене!
якъ же пійду въ недѣлю рано,
обѣгрѣю же я гори й долини,
гори й долини, поля й дуброви,
поля й дуброви, церкви костели.

[1]) Ту саму коляду з незначними змінами переслав Вагилевич Поґодіну у листі з дня 30 січня 1838 р. (Письма, op. cit., ст. 634). Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 8, 19, III_2, ст. 3.

А дожджикъ каже: Нема надъ мене!
якъ же я піду три рази въ маю
розвеселюжь я гори й долини,
гори й долини, поля дуброви,
поля й дуброви, жита пшениці
жита пшениці всякі пашниці.

(Тутъ же варіянтъ зъ Глубокого села підъ Богородчянами).

Ой змовляли ся три товаришѣ, ой дай Боже.
три товаришѣ та три ангели:
Першій товаришь яснее сонце,
другій товаришь та дробенъ дожджикъ.
„Чимъ ся похвалишь першій товаришь,
першій товаришь яснее сонце? —
Ой яжь бо знаю чимъ ся похвалю
якъ же зійду рано зъ зорями,
вогрѣюжь бо я гори й долини,
морози спадуть а роси станутъ. —
„Чимъ ся похвалишь другій товаришь,
другій товаришь та бѣлій мѣсяцъ? —
— Ой яжь бо знаю чимъ ся похвалю
якъ же я зійду темнои ночи
темнои ночи та о піўночи
освѣчужь бо я гори й долини,
та врадуе ся вся звѣрь у поли
вся звѣрь у поли та рибка въ мори,
гість у дорозѣ війско въ обозѣ. —
— Чимъ ся похвалишь третій товаришь,
третій товаришь дробенъ дожджику?
Ой яжь бо знаю чимъ ся похвалю.
Якъ же я спаду мая мѣсяця,
та врадуе ся жито пшениця
Жито пшениця жемчужна трава
жемчужна трава золота ряса.

19.[1])

А въ чистѣмъ поли та на Дунаю. Ой дай Боже.
стоитъ ми намѣтъ бѣлій шоўковій,
а въ тѣмъ наметѣ золотій столикъ,
на тѣмъ столику гордій панъ сидитъ,
гордій панъ сидитъ на имя — такее то —
Ой сидитъ сидитъ лічбонько личитъ,
личбоньку личитъ незлѣченую.
По передъ него служеньки его
держятъ шяпочки поза вершечки,
— Ой нашь паночку господаречку,

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., $Ш_2$, ст. 10.

господаречку на имя — такее то —
ой поплати-жь намъ за заслуженку,
ой дай же ти намъ грошѝ нелѣченѝ
гроши нелѝчени, конѝ неѣзджени,
конѝ неѣзджени, поля немѣренѝ.
Ой ми-жь бо грошѝ перелѝчимо,
воронѝ конѝ попроѣздимо,
широкѝ поля перемѣримо.
Ой засѣемо золотими стрѣлки
заволочимо тугими луки
тугими луки вороними кіньми.
Все-жь того буде панъ-господару
панъ господару ба-й на охвалу.

В. Дѣлъ.

Для господинѣ.

1.[1])

Стоитъ ми стоитъ свѣтлонька нова. Ой дай Боже,
а въ тѣ свѣтлоньцѣ гей ґаздиненька,
гей ґаздиненька на имя — такее то —
Ôна собѣ ходитъ съ чѣлядю говоритъ,
съ чѣлядю говоритъ въ кватирку ся дивитъ,
дивится, дивитъ въ чистое поле.
Ой висмотрѣла дивное звѣря
дивное звѣря тура-оленя,
на головцѣ жь му девятъ рожечківъ.
Ой крикнула-жь ôна на свои слуги:
Служеньки-жь мои найвѣрнѣйшіи
берѣтъ же собѣ шоўковѝ сѣте,
други заберѣтъ ясенькіи стрѣли;
Ой виходѣте въ чистое поле,
въ чистое поле, підъ темній лѣсокъ,
Еднѝжь заверьзте шоўкови сѣте
другѝ застрѣйте ясеньки стрѣли,
Чей спіймаете дивное звѣря
дивное звѣря туря-оленя.
Якъ спіймаете відъ разу вбьете,
відъ разу вбьете, роги щибете,
роги щибете, шубу здоймете,
Ой принесете тай повѣсите,
та-й повѣсите въ новѣ свѣтлоньцѣ,
въ новѣ свѣтлоньцѣ чомь на стѣноньцѣ,
все-жь тото буде гей ґаздиноньцѣ.

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 48.

2.[1])

Ой при кирпици, та при студници, ой дай Боже.
ой тамъ черцеве воду святили,
воду святили, благословили;
та загубили золотій хрестикъ.
Ой булажь туди гладка стеженька,
ой ишлажь нею та ґаздиненька
а ґаздиненька на имя — такее то —
та найшла-жь она золотій хрестикъ.
Та-й зострѣчае два, три черцеве.
— Помай-бігъ, майбігъ та ґаздиненька,
та ґаздиненька на имя — такее то —
бодай здорови два, три черцеве
будѣмъ питати а звѣдовати,
ой ци незнайшла золотій хрестикъ. —
Ой хоть емъ найшла, хоть емъ ненайшла
щожь мѣнѣ буде за перееменцъ[2]).
— Будѣмъ за тебе бога просити,
бога просити, служби служити,
не онъ[3]) за тебе, за господаря
за господара та-й за дѣточки,
та-й за дѣточки, за сусѣдочки.

3.[4])

Ой над Дунаемъ надъ береженькомъ — Ой дай Боже —
стоитъ ми стоитъ свѣтлонька нова,
свѣтлонька нова гей орѣхова,
А въ тѣ свѣтлонцѣ саме столове;
поза столове сидятъ особе,
сидять особе все ремѣсники,
все ремѣсники саме шевцеве.
Ой ладятъ[5]), ладятъ червѣнь сафіанъ
гей газдиненьцѣ на имя — такее то —
Ой надъ Дунаемъ надъ береженькомъ и проч.
все ремѣсники саме кравцеве
ой ладятъ ладятъ дорогу шубу и проч.
Ой надъ Дунаемъ надъ береженькомъ и проч.
все ремѣсники саме ткачеве,
Ой ладятъ, ладятъ дорогій завій и проч.

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 49, III$_2$, ст. 32.
[2]) Поясненє Вагилевича: Finderlohn.
[3]) онъ = нъ старруск. відти но.
[4]) Варіянт, ibid., III$_2$, ст. 33.
[5]) Поясненнє Вагилевича: bereiten.

4. Для удовицѣ.[1])

Ци дома дома хороша вдова, Ой дай Боже,
хороша вдова — такая то —
Кажутъ служеньки що пема дома;
ой ходитъ собѣ въ новѣ свѣтлонцѣ,
тай поситъ ключӣ при лѣвѣ руцѣ.
Едны ключики та відъ свѣтлоньки,
другӣ ключики від коморопьки.
Носитъ ключики все дрібнепькіи
все дрібненькіи, не еднакіи
На подвірѣчку грушечка, щепка,
красно зацвила та незродила
Якъ съ той щепки цвѣточокъ паде,
то-жь такъ удовинъ свѣточокъ иде.

С) Дѣлъ.

Для молодця.

1.[2])

Повѣйній! Повѣйній вѣтре прихили явіръ до землӣ!
Стоитъ ми стоитъ зелепій явіръ
на тѣмъ яворѣ сивъ сокілъ сидитъ —
сивъ сокілъ сидитъ гнѣздечко вѣватъ —
обкладае го остримъ тернѣчкомъ
остримъ тернѣчкомъ, сухим билѣчкомъ,
а въ серединку цвѣтъ та калинку,
а на вершечку щирое злото.
Туда милала[3]) гладка стежечка
до сивъ сокола намѣряючи.
Надійшоў нею гордій молодецъ,
гордій молодецъ на имя — такее то —
Золотимъ лукомъ потрясаючи,
ясноў шабелькоў побрязкуючи.
та яў сокола стрѣлоў стрѣляти,
стрѣлоў стрѣляти шаблеў рубати —
Сивъ сокілъ каже не рубай мене,
нерубай мене, не стрѣляй мене;
коли ти будешь та женитися
я тобѣ стану та въ пригодоньцѣ:
срѣбними підківками вибрязкуючи,
ясноў шабелькоў вививаючи,
сивоў шапечкоў насуваючи,

---

1) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 50.
2) Варіянт ibid., ст. 60, 68.
3) милити = sich schlängeln.

рѣсними суконцями потрясаючи,
Тебе молодогъ самъ перепроваджу,
твою молоду на крилцѣ возьму
а твои грошѝ возьму на ношѝ.

2.[1])

Въ недѣлю! Въ недѣлю рано зелене вино саджено.
Ишли молодцѝ рано зъ церковцѝ,
Ой ишли, ишли раду радили,
раду радили не еднакую,
не еднакую а троякую.
Ой ходѣможь ми до ковальчика;
до довальчика до золотника:
покуйможь собѣ мѣдянѝ човна,
мѣдянѝ човна, золотѝ весла;
Ой пустѣможь ся на тихій Дунай,
на тихій Дунай, долівъ Дунаемъ,
долівъ Дунаемъ підъ царегородъ.
Ой чуемо-жь тамъ доброго пана,
що платитъ добре за заслугоньку,
ой дае на рѣкъ по сто червонихъ,
по сто червонихъ по коникови,
по коникови тай по шабелцѣ,
тай по шабелцѣ — по пари суконъ,
по пари суконъ та-й по шяпоццѣ,
та-й по шяпоццѣ, та-й по паннoццѣ.

3.[2])

Зачорнѣла ся чорная гора — Ой дай Боже —
Війшла зъ за неи чорна хмаронька,
Ой не тото чорна хмаронька,
али но е то овецъ турмонька.
Війшоў за ними гордій молодецъ
гордій молодецъ на передовецъ[3])
на передовецъ на имя — такее то —
заперезаў ся чорноў ожиноў
за тоў ожиноў двѣ, три, трубоньки;
една трубонька та роговая,
друга трубонька та мѣдяная,
трета трубонька та зубровая.
Ой якъ затрубитъ та въ роговую
пішоў голосокъ ой по підъ лѣсокъ.
Ой якъ затрубитъ а въ мѣдяную,
пішоў голосокъ по вѐрховинахъ,

---

[1]) Варіянти у Я. Г—го op. cit., II, ст. 67, III_2, ст. 49.
[2]) Варіянт ibid., II, ст. 60, III_2, ст. 52, Żegota Pauli, I, ст. 7.
[3]) Поясненне В—ча: indzie batejecować.

по вѐрховинахъ, по полонинахъ,
Ой якъ затрубитъ а въ зубровую
пішли голоса попідъ небеса,

4.[1])

Де ся взяла сива зазуленька
и всѣ осади облѣтала,
но въ еднѣмъ небувала
де ся церковъ мурована,
Муровали еи три вірлоньки,
и но единъ немуроваў
но имъ тілько росказуваў:
Кладѣтъ на спідъ бѣле ка-
[мѣня,
на камѣню сиру дубину,
на дубинѣ кленинонъку,
на кленинонъцѣ яворинонъку,
підъ самъ верхъ бѣло залѣзо
на самій вѐрхъ золотій
[хрестъ. —
Въ тѣ церковци самъ Богъ
[попомъ
а дячата янголята.
Сами свѣчьй посвѣтили,
самй ся книги почитали,
сами ся служби повідправ-
[ляли. —

(изъ Любичи города Белзк. землѣ).

5.[2])

Зачорнѣла ся чорная гора — Ой дай Боже —
що незродила жито, пшеницю
али зродила жемчужну траву,
жемчужну траву, золоту рясу.
Надъѣхаў нею гордій молодецъ
гордій молодецъ на имя — такее то —
та пустиў коня въ жемчужну траву,
ой а самъ припаў а къ сирѣ земли,
такъ скоро припаў такъ борзо заснуў.
Ой десь ся взяли буйнй вѣтрове,
буйнй вѣтрове шартй дожджове
та-й зашумѣли въ жемчужнѣ травѣ,
та-й зазвенѣли въ золотѣ рясѣ.
Гордій молодецъ въ тѣмъ прохопиўся
якъ прохопиўся коня вхопиўся,
коня сѣдлае гадку гадае:
Коню-жь мій сивій, будь ми счястливій,
поѣдемо-жь ми въ чистое поле,
въ чистое поле та въ темній лѣсокъ,
за чорнимъ туромъ за грубимъ звѣромъ.
Та якъ надибаў чорного туря
чорного туря грубого звѣря —
и тугій лучокъ невистрѣляе,
и сніпокъ стрѣлокъ недолѣтае,
ясна шабелька недорубае;
та-й сивій коникъ изъ нігъ спадае:

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., III_2, ст. 34.
[2]) Варіянт ibidem, II, ст. 68—69.

Гордій молодецъ съ страху вдлѣвае,
А чорній турецъ яў промовляти:
Гордій молодче небій ся мене!
небій ся мене, забьешь ти мене.
Поѣдешь же ти въ недѣлю рано,
тогди ти мене та пострѣляешь
ясноў шабелькоў, та порубаешь,
а за славоньку панну дістанешь.

6.[1])

Не чорно перо по коникови полегло.
Ой загнѣваўся синъ на матѣнку,
Якъ ся загнѣваў опрічь поѣхаў:
займиў же стадце на калинівъ містъ:
Містъ ся заломиў стадо затопиў.
Не жяль же мѣнѣ та того стада
як жаль же мѣнѣ сивъ коничченька,
що нимъ объѣхаў трои земленьцû:
една земленьца а турецкая,
друга земленьца а нѣмецкая,
трета земленьца а угорская.
А въ турецкіи бѣлъ камѣнь лупаў
а въ нѣмецкіи святцû опалаў[2])
а въ угорскіи костелъ муроваў;
костелъ муроваў на вѣсімъ уголцівъ,
на вісѣмъ уголцівъ на четвере дверцû,
на четвери дверцû на трои оконци
на трои оконци на три вершечки.
Едно оконце зъ востока сонце,
друге оконце въ полудне сонце,
трете оконце зъ запада сонце.
Въ еднѣмъ вѐршечку звононьки дзвонятъ
въ другѣмъ вѐршечку воргани граютъ,
въ третѣмъ вершечку служби ся служятъ.

Д) Дѣлъ.

Для дѣвици.

1.[3])

По новихъ сѣнехъ побудованихъ, ой дай Боже,
та-й по свѣтлоньцѣ помаліованѣ,
Ой ходитъ, ходитъ ґречна панночка,
гречна панночка на имя — такее то —

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го op. cit., II, ст. 66—67.
[2]) Пояснене В—ча: неизвѣстне слово.
[3]) Варіянт ibidem, II, ст. 89.

Ой ходитъ, ходитъ съ ключики говоритъ:
— ключики мои не побрязкуйте,
мого милого не побуджайте,
бо мій миленькій барзо трудненькій,
барзо трудненькій зъ Угоръ поѣхаў;
та привѣзъ мѣнѣ три подарочки;
единъ подарокъ перлова тканка,
другій подарокъ срѣбный перстенецъ,
третій подарокъ кованій поясъ.
Кованій поясъ лѣдвоньки ломитъ,
срѣбній перстенецъ пальчики свѣтлитъ
перлова тканка головку клонитъ,
головку клонитъ на постѣлоньку,
на постѣлоньку а къ батеньковн
жичь Боже на рікъ а къ миленькому.

2.[1])

А въ лѣску, лѣску на жоўтѣмъ пѣску. Ой дай Боже —
росте деревце тонко, високо,
тонко високо, въ корѣнь глубоко,
въ корѣнь глубоко листомъ широко.
На тѣмъ деревци гуси, лебеди,
Ой сидятъ, сидятъ, далеко видятъ.
Ой видятъ же ôни чистое поле,
чистое поле, синое море.
На синѣмъ мори корабель плаве
а въ тѣмъ корабли ґречна панночка,
ґречна панночка, на имя — такее то —
обзивае ся до паниченька,
до паниченька поповиченька:
„Ой возьми мене а съ кораблика,
бо е у мене сѣмдесять братівъ,
сѣмдесять братівъ а сто ріdненькихъ
Ой держатъ мѣнѣ а партъ[2]) велику
А якъ мня возьмешь все то ту дадутъ
Ой паниченьку, поповиченьку.

3.[3])

Въ чистѣмъ полю грушечка стоитъ,
на тѣ грушочцѣ золотая ряска,
Тамъ ся взяла прекрасна дѣвонька,

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 89.
[2]) Пояснення В—ча: партъ = Wetliches Gut auch Mitgift; Ш—ка: Glück, Vermögen, zboŕj?
[3]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 88.

збирала ряску у запаску,
понесла еи до золотничка:
ремѣсничку, золотничку
підбій мѣнѣ тимъ спідничку,
по спідничцѣ кованій поясъ,
по пояску золотую ряску.

(Зъ Любичи).

4.[1])

Ой съ Підъгірѣнька, а съ підъ сонѣнька, Ой дай Боже —
Надѣяла ся свого милого,
Красна дѣвонька — такая то —
Гатила гати дрогими шати,
мостила мости жуковинами,
садила сади все виногради,
вбирала лѣси паволоками,
сѣяла поле дрібноў жемчугоў.
Ай якъ мій милій на містъ поѣде,
дуднѣтъ ми мости жуковинами,
Ай якъ мій милій садомъ поѣде,
садѣтся сади все виногради.
Ай якъ мій милій лѣсомъ поѣде,
ряхти-жь ми лѣсе паволоками.
Ай якъ мій милій полемъ поѣде,
лелѣй[2]) ми поле дрібноў жемчугоў.
дрібноў жемчугоў, яроў пшеницеў.

5.[3])

По горѣ горѣ павоньки ходятъ, Ой дай Боже
павоньки ходятъ та пѣрья ронятъ,
ходитъ за ними красна дѣвонька.
Красна дѣвонька — такая то —
Пѣрѣнько збиратъ въ рукавецъ кладе,
зъ рукавця бере вѣночокъ плете
вѣночокъ плете на главку кладе
на главку кладе все примѣряє.
— Диви ся ненько ци оздібненько —
Пішла дѣвонька рано по воду
та сходили ся буйнӣ вѣтрове,
буйнӣ вѣтрове, шартӣ дождзкове:

---

[1]) Цю колядку переписав Вагилевич і для Погодіна у листі з дня 30. січня 1838 р. (Письма, op. cit., ст. 634—5). Варіянт у Я. Г—го, op. cit.. II, ст. 87.

[2]) Поясненнє В—ча: лелѣти = schimmern.

[3]) Варіянти в »Русалції Днїстровій« 1837, ст. 56 і Я. Г—го op. cit., II, ст. 85, III_2, ст. 94.

та изшайнули павляній вѣнокъ
занесли его на тихій Дунай;
на тихій Дунай підъ крутій берѣгъ,
підъ крутій берѣгъ на бѣлій камѣнь.
За нимъ дѣвонька лужкомъ, бережкомъ,
лужкомъ, бережкомъ гладкоу̑ стежечкоу̑
гладкоу̑ стежечкоу̑ тай уходженоу̑,
та-й уходженоу̑, позолоченоу̑.
Надійшли туди три риболови
три риболови паньскі̑ синове. —
— Бодай здорова красна дѣвонька,
красна дѣвонька — такая то —
— Ци не стрѣчали павляній вѣнок?
— Хоть истрѣчали, коли не знали,
а щожь намъ буде за переемецъ? —
Едному буде хустка шоу̑кова,
другому буде золотій перстень,
третому буде сама молода,
сама молода та якъ ягода.

6.[1])

Ой рано, рано куройки пѣли
ой а ще раньше — такая то — встала,
ще раньше встала садъ підмѣтала,
садъ підмѣтала, грядки копала,
грядки копала, вино садила
вино садила, слово мовила:
„Ой рости вино тонко, високо,
тонко високо корьня глубоко, —
А тое вино сино заквило,
ой не зродили йно три ягодки,
Перша ягодка еи матейка,
друга ягодка еи батейко,
трета ягодка сама молода,
сама молода зарученая,
заручена ажь до Люблина
ажь до Люблина за поповогъ сина,
за поповогъ сина жеби неробила
жеби неробила, мѣдъ, вино, пила
мѣдъ, вино пила ключьми звонила.
(Изъ Яворова города Белзкои землѣ).

7.[2])

Ой у поленьку та въ городеньку — Ой лѣтай!
Ой лѣтай чорна галочка зъ низенька!

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 91.
[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., III_2, ст. 76.

Ой тамъ панночка зѣля садила,
зѣля садила нееднакое,
не еднакое а троякое.
Едножь ми зѣлья червона ружя,
друге-жь ми зѣля чорное терно,
третежь ми зѣля жоўтое-тѣло[1]),
Ой зайде собѣ та урве собѣ,
та урве собѣ червону ружю,
та прикладае къ свому личеньку:
— Коби ми Бігъ даў таке личенько,
годна-жь бимъ бути за панскимъ синомъ,
за паньскимъ синомъ паніеў бити. —
Ой зайде собѣ та урве собѣ,
та урве собѣ чорное терно,
Ой прикладае къ своимъ оченькамъ:
— Коби ми Бігъ даў такі оченьки,
годна-жь бимъ бути за поповичемъ,
за поповичемъ попадеў бути. —
Ой зайде собѣ та урве собѣ
та урве собѣ жоўтое-тѣло
та прикладае къ своимъ косонькамъ:
— Коби ми Бігъ даў такі косоньки,
годна-жь бимъ бути за кмѣтскимъ синомъ
за кмѣтскимъ синемъ кметицеў бути.

8.[2])

Ой въ садку, садку, садку садженѣмъ, Ой дай Боже.
садку садженѣмъ поострожевѣмъ,
а на вершечкахъ позолоченѣмъ;
а въ тѣмъ садочку ґречна панночка,
гречна панночка на имя — такее то —
Ой сидитъ сидитъ ключики звенитъ,
Ой держитъ собѣ троякій напій:
одинъ напоецъ зелене вино,
другій напоецъ кудрое пиво,
третій напоецъ солодкій медокъ.
Ой пилижь въ неи три крамарчики,
ой пили, пили та не платили;
А онажь бо ся помѣрковала,
три крамарчики зарабовала
въ едного взяла сивъ кониченька
въ другого взяла ясну шабельку,
въ третого взяла дорогу шубу.
Сивъ кониченька своему тату,

---

[1]) Поясненя В—ча: gatunek długiej trawy, — Ш—ка: Cuscuta Europea, Linn. Flachsdatter.

[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., $Ш_2$, ст. 81.

ясну шабельку старшому брату,
дорогу шубу, самѣй молодѣ,
самѣй молодѣ та якъ ягодѣ.

9.[1])

По долу, долу яра пшениця,
до пшениченьки вбита стеженька:
хтожь еи убиў — красна дѣвонька
красна дѣвонька на имя — такее то —
Вбила стеженьку пшеницю жяла.
Надійшоў туди поповиченько,
поповиченько завистниченько:
позавистуваў на пшениченьку
на пшениченьку, та й на дѣвоньку.
Поповиченьку, завистниченьку
кобись мня видѣў рано въ недѣлю,
якъ стане мати мене вбирати;
Ой на ноженьки жоўтӣ чобітки,
Ой на лѣдвоньки кованій поясъ,
Ой на плеченьки пять чемерочокъ
Ой на пальчики срѣбнӣ перстѣньцӣ
на головоньку перлову тканку,
жовтӣ чобітки ніжки стискають,
Кованій поясъ лѣдвоньки ломитъ,
пять чемерочокъ плечима тисне,
срѣбнӣ перстѣнцӣ пальчики свѣтлятъ
перлова тканка головку клонитъ.

На тѣмъ кінчу, ще лишило ся у мене 30² десятки, али най до своего веремня, може и они повисвѣчаются и лучче порозвиваются, якъ ся надѣяти можь.

Майте ся гараздъ, Вашъ вѣрній слуга

Д. И. Вагилевичъ.

Колядки.[2])

I. Для Господаря.

1.[3])

(Дай їому! Дай їому щястя здоровля а въ дому!)
На ӧметѣнѣньку красно вметено
Красно вметено передъ свѣтлонькоў,
А въ тѣй свѣтлоньцѣ стоятъ столове,
Na тихъ столовехъ стоятъ обруси,

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 86.
[2]) Відси переписано рукою Шафарика.
[3]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit. III_2, ст. 14.

Стоятъ обруси все ильчистіи,
По тихъ обрусахъ стоятъ поўноньки[1])
Стоятъ поўноньки щиро злотніи,
Щиро злотніи зъ виномъ поўніи.
За столомъ сидитъ господаренько,
Господаренько чомь — такій то —
Передъ нимъ стоятъ іого служеньки,
Ой стоятъ стоятъ шяпочки держатъ,
Шяпочки держатъ нисько ся клонятъ:
Ой нашь паноньку господареньку,
Ой якъ ми тобѣ вѣрне служеме,
Вѣрне служите, я добре плачу.
Мои служеньки барзо вѣрніи,
Берѣтъ ключики а все дрібніи,
А гонѣтъ воли а все зъ обори,
Впрягайте коні а все ворони.
Ой поѣдете въ чистое поле,
Въ чистое поле за чорно море;
Будемъ орати широкі лани;
Будемъ сѣяти жито пшеницю,
Жито пшеницю всяку сѣвбицю.
Уродитъ намъ ся якъ тихій Дунай,
Богу на хвалу людіомъ на дару.
Будемъ збирати красніи женці,
Красніи женці, дѣвкі, молодці,
А зъ серпочками якъ зъ мѣсячками.
Збереме вози якъ чорна хмара,
Та повеземе а въ чисте поле,
Та искладеме широкій стожикъ.
Nа стіжку сидитъ господаренько,
Господаренько та — такій то —
Ой сидитъ сидитъ в море ся дивитъ.
Въ море ся дивитъ з рибкоў говоритъ;
Ци будешь рибко пану на обѣдъ,
Пану на обідъ рано на уклінъ[2]).

2.[3])

(Соколе! Nе лѣтай рано раненько на поле!)
Въ нашого пана три соколоньки,
Единъ полетѣў въ чистеньке поле,
Другій полетѣў въ бистрі потоки,
Третій полетѣў въ темні лѣсоньки.
Тотъ що полетѣў въ чистеньке поле,
Принѣсъ на обѣдъ перепеленьку.

---

[1]) Поясненнє: Schälchen.
[2]) Поясненнє: Gabe.
[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., III$_2$, ст. 6.

Тотъ що полетѣў въ бистрї потоки,
Принѣсъ рибоньку та на снѣданья.
Тотъ що полетѣў въ темнї лѣсоньки,
Принісъ вінъ пану чорну куноньку,
Зъ чорней куноньки паній щубойка.

3.[1])

Гордій и пишній панъ господару,
Панъ господару чомъ — такій то —
Зъ горда ти собѣ та починаешь,
Сивимъ коникомъ та виграваешь,
Коникомъ граешь, царя визираешь,
Скорожь го узрѣў тай мечемъ извиў,
По бѣлѣ коня блисько стременя,
А царь невѣрній красно ся проситъ:
Віте[2]) пусти мня, віте зотни мня
— Nѣтъ непущу тя, нѣтъ незотну тя,
Ой поведу тя та въ руску землю,
А въ рускѣй земли короля нема,
На королицю тай на столицю.
Ой поведужь тя чорнимъ пожаромъ.
Ой чорній пожарь ніжки підпалиў,
Щожь ему зъ ніжокъ кровъ виступае,
Кровъ виступае, слѣдъ затапае.
Ой чорній воронъ бай залѣтае,
Та его кровцю ба-й попивае.
Бігъ му послужиў коникъ ся схопиў,
Ухопиў же по білѣ коня,
По білѣ коня блисько стременя.

4.[3])

Гордій и пишній панъ господару,
Панъ господару чомъ — такій то —
Зъ горда ти собѣ ба-й починаешь,
Сивимъ коникомъ бай виграваешь.
Мати виходитъ, то мій синъ ѣде!
По чѣмъ ти его та испізнала?
На нѣмъ сукмана облясована
на нѣмъ шяпочка изъ бараночка,
на нѣмъ кошуля якъ бѣлъ бѣленька
якъ бѣлъ бѣленька якъ листъ тоненька —
Де й она прана въ краю Дунаю,
Де вна кручена коня копита,
Де ôна сушена въ тура на розѣ,

---

1) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 29, 30.
2) Поясненне: вітъ = отъ = Stammeshäuptling.
3) Варіянти у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 18, III_2, ст. 59, 116.

Де ôна тачена въ львовѣ на столѣ,
Чимъ ôпа тачена? виннимъ ябличкомъ.
Де она брана? въ Бога за дверьми.
А хтожь ей браў? Самъ панъ господарь.

В. Для молодця.

1.[1])

Зачорнѣла ся чорная гора,
війшла зъ-за неи чорная хмара,
Не чорна хмара, а овецъ турма[2])
На передъ овецъ бутеецъ[3]) овецъ
Бутеецъ овецъ гордій молодецъ
Гордій молодецъ чомъ — такій то —
Заперезаў ся чорноў ожиповъ
за тоў ожипоў двѣ, три трубоньки;
една трубонька та роговая,
друга трубонька та мѣдяная,
трета трубонька та зубровая.
Ой якъ затрубитъ та въ роговую
пішоў голосокъ ай попідъ лѣсокъ.
Ой якъ затрубитъ а въ мѣдяную,
пішоў голосокъ по вѐрховинахъ,
по вѐрховинахъ, по полонинахъ,
Ой якъ затрубитъ а въ зубривую
пішли голоса попідъ небеса.

2.[4])

Ѣхаў молодецъ зъ Угоръ до Русичъ,
Та вѣзъ же собѣ троякій напій
Єдинъ напоецъ кудрое пиво,
Другій напоецъ солодкій медокъ,
Третій напоецъ шумна горѣлка.
Кудрое пиво самъ буду пити,
Медокъ солодкій любку поити,
Шумна горѣлка отцу та-й матцѣ.

3.[5])

(Не чорно! не чорно перо по копикови полягло!)
Ой рано рано кури запѣли.
Ой ище ран'ше молодецъ устаў,

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., III_2, ст. 52.
[2]) Пояснення: große Herde; [3]) бутей = opilio.
[4]) Варіянт у Я. Г—го, II, ст. 69.
[5]) Варіянт ibid., II, ст. 61, III_2, ст. 43, 44.

Молодецъ устаў чомъ — такій то —
Ой коли устаў три свѣчи ссукаў,
При еднѣй свѣчи ніжки убуваў,
При другѣй свѣчи личенько вмиваў,
Предъ нимъ батечко ручничокъ тримаў,
— Якъ я поѣду на Украйночку,
Принесу я ти подаруночокъ,
Подаруночокъ сивого коня.
При третѣй свѣчи коника сѣдлаў,
Коника сѣдлаў, съ коніомъ розмовляў:
Ой коню коню продамъ я тебе.
Молодій пане погадай собѣ,
Погадай собѣ ци нежаль тобѣ.
Коль я тя винѣсъ съ Турківъ съ Татарівъ,
Съ Турківъ съ Татарівъ а съ трохъ побоівъ.
За нами стрѣли якъ грімъ гримѣли,
Якъ грімъ гримѣли, якъ дождж летѣли;
За ними (sic) стрѣлокъ якъ на небѣ звѣздокъ.
Коль насъ нагнали съ крута берега,
Съ крута берега на тихій Дунай,
На тихій Дунай на сине море:
Ти жь незамочиў жоўти̂ чобітки,
Жоўти̂ чобітки я ще ръ[1]) сѣделця
Я ще ръ сѣделця тебе молодця.

4.[2])

(Радуй ся! Радуй ся земле синъ намъ ся Божій народиў!)
Ой изъ-за гори, зъ-за високой,
Ой ишло ми тамъ вороне стадо.
Ой гониў стадо пишній паноньтьо,[3])
Пишній паноньтьо чомъ — такій то -
Навертаў стадо на золотій містъ,
Ино ся уробиў на середъ моста,
Взяли ся мости заламовати,
Взяло ся стадо замачовати:
Взяў ся паноньто барзъ турбовати[4])
Барзъ турбовати та-й жяловати.
Яжь нежялую всього стаденьтьа
Якъ я жялую сивця не сивця,
Сивця не сивця сивого коня;
Що помислами листенько писаў,
Що вінъ гадками землицю писаў,
Що копитами бѣлъ камѣнь лупаў,

---

[1]) Поясненне: ръ = и.
[2]) Варіянт у Я. Г—го op. cit., $Ш_2$, ст. 35.
[3]) Пояснення: ть pro к; [4]) турбовати = grämen.

Бѣлъ камѣнь лупаў костѣлъ муроваў,
Костѣлъ муроваў съ трома вѣрхами
Съ трома вѣрхами зъ двома окнами.
Еднимъ ми окномъ чомъ засвитало,
Другимъ ми окномъ чомъ зазарѣло,
Третимъ ми окномъ сонѣчко сходитъ.
А въ райскѝ дверцѝ самъ Христосъ ходитъ,
Самъ Христосъ ходитъ службоньтю служитъ,
Службоньтю служитъ соборовую,
За здоровлячко пишного пана.

5.[1])

(Нашь пане! Молодий пане все на конику играе!)
Ой гордий пишний молодий пане,
Почяў ся панокъ въ війну збирати.
Его матѣнка та-й виправляла,
Коль виправляла та-й умлѣвала,
Тай умлѣвала наказувала:
Ѣдь же синочку та на війночку,
Не випереджуй усю війночку,
Не оставай ся зъ заду війночки[2])
Змагай синоньтю въ серединоньтю.
Овінъ (sic) матѣнки та нѣтъ неслухаў,
Передъ війночки конїомъ виграваў;
Ино ся вчиниў середъ Галича,
Стаў си таборомъ підъ самимъ муромъ.
Ой якъ бье такъ бье у самій ринокъ.
Вихапуютъ ся всѣ Галичеве,
Всѣ Галичеве предни панове,
Звѣдуютъ же ся що то за панокъ:
Ми би го знали чимъ даровати,
Чимъ даровати що жь іому дати.
Вивели іому коника въ сѣдлѣ,
Коника въ сѣдлѣ въ щирѣмъ золотѣ.
Вінъ тото узяў шяпочки не зняў.
Стаў си таборомъ підъ самимъ муромъ,
Ой якъ бье такъ бье у самій ринокъ.
Вихапуютъ ся всѣ Галичеве,
Всѣ Галичеве предни панове,
Звѣдуютъ же ся що то за панокъ:
Ми би го знали чимъ даровати,
Чимъ даровати що жь іому дати.
Винесли іому мису червонихъ,
Вінъ червонѝ взяў шяпочки не зняў,

---

[1]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., III_2, ст. 46.
[2]) Пояснення: войночки = Heer.

Стаў си таборомъ підъ самимъ муромъ.
Ой якъ бье такъ бье у самії ринокъ.
Вихапуютъ ся всѣ Галичеве,
Всѣ Галичеве предни панове,
Звѣдуютъ же ся що то за панокъ:
Ми би го знали чимъ даровати,
Чимъ даровати що жь іому дати.
Матѣнка мовитъ: Мій тото синокъ!
Я го пізнала по уродоньцѣ,
По уродоньцѣ по кошуленьцѣ;
На нѣмъ кошулька якъ день бѣленька,
Та-й уродонька дуже славненька.
Відводжаютъ му ґречну панноньтю.
Вінъ панну узяў шяпочку зняў —
Шяпочку зняў та-й відклонпу ся:
Съ передъ Галичя війскомъ вступиў ся.

С. Для дѣвки.

1.[1])

Була въ батенька нова свѣтлонька,
А коло неи садокъ садженій,
Садокъ садженій, злотомъ ряшеній;
А въ тѣмъ садочку зелено вино,
Зелено вино що Богу мило.
Стереглажь его красна дѣвонька,
Красна дѣвонька чомъ — такая то —
А стережучи шитѣнько шила,
Шитѣнько шила твердо уснула.
Та надлетѣли райски пташеньки,
Сѣли, упали на злоту рясу,
А злота ряса та звенѣла
Та-й ся дѣвонька зъ сну прохопила:
Ой шуги въ луги райски пташеньки,
Не вамъ батенько садочокъ садиў,
Садочокъ садиў, все злотомъ рясиў,
Зелено вино барзо оздібно,
Маю я брата на женидьбонцѣ,
Сама молода на віддапѣню.

2.[2])

А въ чистѣмъ поли стоитъ коршмонька,
Стоитъ коршмонька орѣховая;
А въ тѣй коршмоньцѣ дѣвчя шенькарчя.

---

[1]) Колядка поміщена в „Русал-ції Днѣстров-ій“ 1837 р., ст. 41—42. Варіянти у Я. Г—го, op. cit., III_2, ст. 79, 135.

[2]) Варіянти ibid., II, ст. 87, III_2, ст. 81.

Ой сидить собѣ конецъ столонька,
Тай держить собѣ троякій напій;
Единъ напоецъ кудрое пиво,
Другій напоецъ медокъ солодокъ,
Третій напоецъ зелене вино.
Сидитъ же сидитъ по конецъ стола,
А кватирочку[1]) все відхиляе
Та въ чисте поле все позирае
Надишли туди три Волошини,
Три Волошини, три товарищи.
Одинъ Волошинъ барзо хорошій
Другій Волошинъ та й ище красній
Третій Волошинъ та ще краснѣйшій.
Ой сѣли-жь собѣ підпиваючи,
Дѣвчя шенькарчя підмовляючи:
— Дѣвчя шенькарчя ходижь ти зъ нами,
Ходи жь ти зъ нами та зъ молодцями;
Будешь ти пити медокъ солодокъ,
Въ шоўковихъ шубахъ будешь ходити.
Ще не вивели дѣвчину зъ саду,
Уже вчинили зъ дѣвчини зраду.
Ой ведутъ милю, ой ведутъ другу,
А на третѣй жь би відпочивати.
Пустили жь они коники пасти,
Казали ей постѣль стелити,
А підъ яворомъ підъ зеленькимъ.
— Мене ще ненька та не віддала,
Аби я для васъ постѣль стелила,
А підъ яворомъ підъ зелененькимъ.
— Устань кременю, викреши огню,
Запали сосну въ вѐрху и споду:
Ой гори, гори зелена сосно,
Ой течи течи чорная смоло:
Та на шенькарчя на бѣле тѣло,
Щоби шенькарчя прѣчь некортѣло.

Прощеніе Колядниківъ.[2])

Господареньку на имя — такое то —
Вияви личко та въ оконѣчко,
А зъ оконѣчка на подвѣрѣчко,
Та подякуй намъ за колядочку,
Ой що жь ми тобѣ колядовали,
Колядовали дімъ звеселили.
Якъ соловейчикъ при тузѣ, въ лузѣ,

---

[1]) Поясненне: кватирочку = Fensterflügel.
[2]) Варіянт у Я. Г—го, op. cit., II, ст. 36.

При тузѣ въ лузѣ при зелененькимъ;
Якъ зазулечка при буковинцѣ,
При буковинцѣ при вѐрховинцѣ;
Якъ ластовочка на подвірѣчку,
На подвірѣчку при новихъ сѣнехъ,
Такъ ти ґаздинька въ своѣй свѣтлоньцѣ;
Якъ удудята въ вишневѣмъ саду,
Такъ ти худібка при обороньцѣ;
Якъ ярѝ пчѣлки при пасѣченьцѣ,
Такъ ти овечки при кошяроньцѣ.[1]).

Коляда для господаря спѣвана Вайдою Дмитромъ Поповичемъ изъ Фитькова.[2])

Ой на толоцѣ, та на муравцѣ — Ой раненько.
Тамъ король рускій коникомъ грае,
Коникомъ грае війско збирае,
Турскаго царя все вызирае:
— Ой выѣдь, выѣдь ты турскій царью,
На ту толоку та на мураву;
Покажи славу, ты турскій царю. —
— Як бы я незнаў, війско незбираў. —
Ой все нашъ панокъ коникомъ грае,
Та якъ го уздрѣў та-й мечемъ извиў;
Якъ панокъ нашъ тяў, то туръ-царя стяў.
Ой взяў-же его по-підлѣ-коня,
А повѣзъ его я въ ческу землю;
Я въ ческѣй земли короля нема.

---

[1]) Доси переписано Шафариком. Слїдуюча коляда на окремій картцї.

[2]) В чеській транскрипції помістив цю коляду Карло В. Зап в Cesty a procházky po Halické zemi, ст. 119—120. Від „Oj na tołoci, ta na muravći, oj raneńko" до „A z slidiw krowćju wse wipywaje. Oj naš panočku, hospodarečku..." Слїдує увага „Na ostatek nemohl si zpěvák zpomenouti". Відтак дає Зап точний переклад коляди в мові чеській і кінчить слїдуючим поясненнем: „Že tato koleda má jistý historický základ, každý lehko uzná. Dle zdání p. Wahylewiče ještě v 13 století povstati musela, v časech po smrti halického krále Daniele († 1266) a českého krále Přemysla Otokara II. († 1278). V osobě turského cara rozumí bud' některého z chanův Tatarských neb Buňáka prašivého, chana Polovcův. Že se tu na bezkralí v české zemi naráží, lehko se dá vysvětliti, an Daniel a Lev, králové Haličtí, s Čechy tehdáž časté styčnosti měli, a ruský lid o Otokarově smrti na Moravském poli a maloletnosti jeho syna Václava III. snadno známost míti mohl".

Ой ты паночку господаречку,
Я в ческѣй земли королемъ будешъ.
А взяўже его по пöжареви,
Чорный пожарецъ ножечки коле,
Ножечки коле все підбöджае;
Що слѣды кровця все заливае.
А чорный воронъ все залѣтае,
А зъ слѣдівъ кровцю все выпивае.
Ой нашъ паночку господаречку....
Окінченіе перервано.

3. Рукописні копії.

У рукописному відділї Шафарикового музея сиґн. IX. E. 31. є копиї п. з.:

а. — Винятокъ изъ рукописи о жизни иноческѣй изъ библіотеки манастирской св. Онуфрія ч. 41.

Се находило ся межи дробинами при кінци, списано скорописю. Та рукопись, лебонь въ пол. 17 стол.

Памiат и житiе блаженнаго учителя нашего Константина философа, перваго наставника родꙋ россiйскомꙋ и всемꙋ iазыкꙋ словенскомꙋ списано з библiотеки хиляндарской лавры сербской.

Рукопись переписав власноручно Вагилевич у 1837 р. Шафарик при кінцї дописав: „Zpráwu o rukopisu, z něhož životopis tento wyňat, wiz we knize: Русалка Днѣстровая str. 126. № 20“.

б. — Рукопись: **Житие Стго и равноапостолнаго Кнзя Владимера,** писана скорописю, мабуть з кінця 17 ст. Шафарик задумував, здаєть ся, післати її Вагилевичеви, коли власноручно написав на нїй „P. T. Panu Wahylewičowi“.

II.

Переписка Якова Головацького.

1. Листи Я. Головацькаго до І. Коляра.

Переписка Якова Головацького з І. Коляром починаєть-ся 1835 роком і обіймає три листи. Не улягає ніякому сумнївови, що з Коляром, котрого імя і твори були вже Головацькому звісні, останній познайомив ся в Пешті в час свойого побуту на Угорщині, як студент I року фільософії в рр. 1834/5.

В споминах читаємо, що „М. Шашкевичъ и Ив. Вагилевичъ сопровожали мене изъ Львова лѣтомъ 1834 г. съ четверть мили за Стрыйскую рогатку“ (Литер. Сборн. 1886, ст. 88).

У Пешті попав Головацький в кружок славянофілів, чи, як вони себе називали, панславістів, що гуртували ся довкола апостола славянської взаїмности. Коляр збирав славянську молодїж і впливав на неї в напрямі пробудження славянського духа, до чого заохочував його і Шафарик: „Nu co pak dělají ostatní přátele a Slované u Vás a okolo Vás? Ja jsem ještě žadnému nestačil psáti. Račte je všecky ode mne srdečně pozdravit. Kdyby se především při vydávání z p ě v a n e k s Vámi spojili a Vám věrně a horlivě napomocni byli“ (Лист з 1. X. 1833 р.). А в листї з 3. III. 1834 р. взиває Шафарик Коляра: „Račte, prosím Vás, rokovat s ostatními Slovany okolo Vás... Mluvte tedy ke Slovanům okolo Vás od srdce k srdci“.

Із споминів Головацького виходить, що зараз „на первыхъ же дняхъ“ свойого побуту в Пештї він „зашолъ къ Славянину Іоанну Коляру, который встрѣтилъ мене весьма дружелюбно. Онъ давалъ мнѣ читати книги, познакомилъ съ другими учеными Словаками Годрою, Кузма-

нимъ, Хорватомъ Курелацомъ и издателемъ Сербской Матицы Сербомъ Павловичемъ, купцемъ и сербскимъ меценатомъ Миловукомъ. Особенно я подружился съ Сербами студентами: Георгіемъ Петровичемъ (издавшимъ послѣ илюстрированный листокъ: Сербскій Народный Листъ), Николичемъ, Поповичемъ и др. Я очутился совсѣмъ въ своемъ элементѣ, читалъ сербскіи, словацкіи, чешскіи книги и упражнялся въ славянскихъ нарѣчіяхъ... Чуть только по экзаменахъ, я взялъ аттестатъ и паспортъ и отправился въ Галицію... На прощанье Миловукъ подарилъ мнѣ по одному экземпляру находившихся у него сербскихъ книгъ, Колярь и другіи дали свои изданія. Народныи Спѣванки, которыи именно въ то время вышли изъ печати, Колярь отдалъ мнѣ за половинную цѣну. Я устроилъ себѣ небольшій ранецъ, прикрѣпилъ ремешки и рѣшился нести на плечахъ свою дорогую ношу, такъ якъ по пословицѣ было: „тяжко нести а жаль покинути“ (Литературный Сборникъ, Львів 1886 ст. 97—98).

Деяке світло на сі часи кидають теж і виїмки з листів, а саме з листу Я. Головацького до брата Івана з 27/8 1841: „Часы тіи из ними пережитіи, то найщаслившіи мои в житью, тямлю я и во вѣк не забуду тых годин перебутых у Пешти из молод. Сербами, Хорватами и Словаками и с тими Чехами, щом ся познав у Львовѣ, знаєш сам яке наше пожитє було. Люба мнѣ згадка за тыми хвилями, коли далекіи однородцѣ пôзнали побратимство своє и вкупѣ радов котѣшали, одним духом жили. Хранъ мене Господи щоб я подумав про них що такоє, знаю я як их болит серце над нашою долею. Не цурався ними и не цураю ся, длятого що обряду латинского, у Словен є одна народность, один язик, один дух, а вѣра не чинит чи не повинна, рôзницѣ“. (Кореспонденція Якова Головацького op. cit., ст. 58). А у листї Івана Головацького до Якова із Пешту 27/8 1841 р. „Як я сюда приѣхав, ци прийшов знатемеш из попереднього. Перша менѣ тутки гадка була, повитати вôд нас обох родимого, високоумного Батька Словенщины І. Колара и всю єго всечестную дружину — всѣ мня сердечно радû прійняли а дякуючи тобѣ за Приповѣдки поздоровляют тебе, именно ГГ. Колар, Павлович, Попович (також и Калітовскій, але все той самый пустѣй, що з вѣка —

*

все бѣѣ-дный) — а Петрович єст у Вѣдни, и слухає прав нѣмецких — дуже менѣ жалко, що так довго пробуваючи, нѣколи не сустрѣчивєм го... Колар питав, ци ти яко священник не пустиш так красненько справлену рôлю в облôг або толоку; бо то, каже, не раз та не два ся так стало — але ям го забезпечив за тебе — дуже рад припоминав собѣ тіи часи, що ти єго навижуючи, попри нѣм образуючись, мов рôдная детина приголублявся к ньому". (Кореси. Я. Головацького, op. cit., ст. 56). Про відносини товаришів із Пешту до Головацького і про їх симпатії для умового українського руху в Галичині гляди їх листи (Кореси. Я. Г—го op. cit., ст. 6—10).

Листи Головацького до Коляра, являють ся цінним причинком до затраченої переписки Головацького із Славянами в рр. 1835—7. На два перші листи Головацького, маємо відповідь Коляра з дня 7/6 1837 р. Третій лист Головацького навязує до питань порушених у названому листі (Кореси. Я. Головацького, op. cit., ст. 3—4).

* * *

1. 1835. 15. IX. Головацький оправдуєть ся, чому скорше не писав. Здає справу з Колярових поручень: доносить про Закржевського і о. Жуківського, про продажу Колярових видань. Нові польські видання. Вістка про наукові заняття Українців-товаришів.

Wielmożny Panie i łaskawy Dobrodzieju!

Niewiedząc z pewnością, czy będę przyjęty na drugi[1]) rok filozofji we Wszechnicy Lwowskiej — nie dałem żadnej wiadomości o moim pobycie we Lwowie WPanu Dobrodziejowi — sądząc, że powróciwszy do Peszłu ustnie będę mógł wszystko godne wiadomości WPanu Dobrodziejowi oświadczyć.

---

[1]) Із споминів Головацького виходить, що на Угорщину виїхав 1834 р. Поезія „Туга за родиною" зазначена „Пештъ 1835" (И. Онишкевича, Руска библіотека, III, ст. 325). На ферії вертає Г—ий у Львів. Із листу виходить ясно, що на Угорщині скінчив Головацький перший рік фільософії в шк. р. 1834/5, а на рік 1835/6 вписав ся на львівському університеті на другий рік фільософії. З огляду на це належить справити похибку совісного і заслуженого автора „Введень-я" проф. В. Коцовського, будьтоби Г—ий другий рік фільософії кінчив на Угорщині. (И. Онишкевич, op. cit., III, ст. XXIII).

Teraz zaś, gdy przyjęty jestem za słuchacza tutejszego — czuję się bydź obowiązanym WPanu Dobr. zdać sprawę ze zleconych mi sprawunków.

Przybywszy do Lwowa pytałem się o Pana Dra Zakrzewskiego[1]) i smutną wieść otrzymałem, iż się już przeniósł do wieczności. — Pytałem się o księdza Żukowskiego[2]) — dowiedziałem się, iż jest teraz na wsi — ma się żenić — potem w miesiącu Listopadzie przybędzie do Lwowa brać poświęcenie do stanu duchownego. Następnie dowiedziałem się u księgarza Pfaffa, że nie sprzedał nic z książek poruczonych mu od WPana Dobr. — odebrałem więc wszystkie exemplarze Rozpraw[3]) i Pisni lidu slow.[4]) i będę się starał pomieścić je między przyjaciółmi Sławianszczyzny — jakoż przyobiecał mi Pan Prawosław Kaubek, bawiący tu we Lwowie wkrótkim czasie rozprzedać. — Ztej więc przyczyny nie posyłam WPanu Dobr. teraz książek — gdyż najprzód nie mam wzapasie tyle pieniędzy, abym mógł dzieł choć znaczniejszych o Sławianszczyznie kupić — osobliwie że Gołębiowskiego dzieła są bardzo drogie, tak „Lud połski, jego zwyczaje, obyczaje i zabobony[5])“ kosztuje 2 fl. 24 x. CM. „Gry i zabawy ludu polskiego“ 2 fl. CM.[6]) — Kaź. Wojcickiego Przysłowia narodowe polskie[7]) III Tomy kosztują 3 fl. CM. — Wojcickiego pieśni narodowe polskie nie wyszły jeszcze na świat — ale wytłoczona jest w Krakowie Zor. Chodakowskiego Rozprawa o Sławianszczyźnie przedchrześciańskiej wraz z recenzyją Wawrz. Surowieckiego[8]), lecz do Lwowa nie nadeszło jeszcze to dziełko.

Sławianin[9]) nie wyszedł jeszcze z Cenzury, co od samego wydawcy P. Jaszowskiego słyszałem — Ryciny zaś mające być ozdobieniem tej książki rytują się staraniem WP. Rościszew-

---

[1]) Стояв у переписці з Колярoм, для якого мав безграничну пошану. Збирав передплатників на його твори (Пор. лист зі Львова 23/4 1830 р.).

[2]) о. Іван Жуківський (* 1810 † 1884) у львівській семінарії (1828—30 р.), у Відні на богослoвію (1830—4). Від 1839 р. був парохом у Львові і учителем укр. мови в акад. ґімназії, від 1865 крилошанином львівської капітули, референт у правописній комісії на зїзді „руських учених“ 1848 р., автор правописного проєкту. Старав ся о катедру укр. мови на львівськім університеті. (Студинський, Львівська духовна семінарія, Льв. 1916 ст. CCXLV, 4, М. Возняк, ЗНТ. т. 82 ст. 53—86).

[3]) Jan Kollár, Rozprawy o jmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a jeho kmenů. W Budíní 1830.

[4]) Jan Kollár, Písně swětské lidu slovenského v Uhřích I, 1823; II, 1827.

[5]) вид. в 1830 р. Warsz.

[6]) вид. в 1831 р. Warsz.

[7]) вид. в 1830 р. Warsz.

[8]) диви ст. 12, ув. 1.

[9]) вид. в 1837 р. Lwów.

skiego w Wiedniu i Pradze przez znakomitszych w tych grodach rytowników.

Zpiewanek Slowieńskich[1]) posłanych od WP. Dobrodznie odebrał jeszcze zakład nauk Ossolińskich, niewiem dla jakiej przyczyny. Jeden z młodych przyjaciół[2]) moich przełożył na język ruski (małoruski) całkowity Królodworski rękopis. — Obiecał przekład ten p. Kaubek posłać do Pragi, gdzie ma być umieszczony między przekładami na wszystkie sławiańskie języki, wnowem mającem wyjść bardzo ozdobném wydaniu (Poliglocie]. Tenże pracuje nad przekładem: Słowa o płku Igora na język nasz ruski. Oczekując od WP. Dobrodzieja w odpisie dalszego objaśnienia, które i jakich książek nakupić mam, zostaję z winną wdzięcznością i uszanowaniem WPana Dobrodzieja

Uczniem i najnizszym sługą

J. Głowacki

Słuchacz Filozofji II-go roku
w Uniwersytecie Lwowskim

Lwów 15/9 1835.

Адреса: An Hochwürden Herrn Johann Kollár Prediger an der Ewang. Gemeinde etc. Wohlgeboren zu Pesth.

2. 1836. 29. III. Г—ий здає Колярови справу із продажі книжок, дякує за „Slavy Dcer"-у від себе і приятелїв. Вістки про польські видання. Новини укр. наукового руху. Бібліотека Тарновського в Дикові. Згадка про Погодіна. Панславянські симпатії.

Wielmożny Panie i najłaskawszy Dobrodzieju!

Rozprzedawszy dzieła, które mi Wielmożny Pan Dobrodziej zlecił, odsełam pieniędzy t. j. 8 zł. R. KM. za Rozpráwy o Gmenách i nóty do pjsni národných, a 2 zł. R. za Slawy dcerę[3]), za którą równie jak za inne dzieła, które z łaski WPD. posiadam z najgłębszym uszanowaniem dziękuję, gdyż z nich nie ja tylko, ale i młodzi moi przyjaciele, nawet inni uczeni, i sam Wacław z Oleska (pan Sekretarz Gubernialny Zaleski) korzystać mieli sposobność, za co WP. Dobrodziejowi swoją wdzięczność przekazać kazali. Czuję się być obowiązanym WP.

---

[1]) Jan Kollár, Národnie spiewanky I—II. 1834—1835 pp.

[2]) В „Časopis českého Museum" 1838 помістив Ковбек переклади Шашкевича і Вагилевича. Шашкевич по його словам ізза хороби не докінчив ще тодї перекладу цілої рукописи. Повний переклад виготовив Вагилевич (ст. 367—368). Головацький має отже на думцї мабуть Вагилевича.

[3]) Перше виданнє в 1824 р., друге розширене і з коментарем 1832 р.

Dobrodziejowi donieść nieco o literaturze polskiej, jakoteż i naszej. — W przeszłym roku wyszła we Lwowie: Historja miasta Lwowa Zimorowicza, napisana w r. 1672, a z rękopisu przełożona na polski język przez M. Piwockiego w Krakowie: Z. D. Chodakowskiego Rozprawa o Sławiańszczyznie przed Chrześciaństwem, z uwagami nad tą rozprawą Surowieckiego, i dołączeniem wiadomości o życiu i listowanie Chodakowskiego z Gołębiowskim. Nieoszacowane dziełko.

Tamże trzecie wydanie: Dziejów polskich przez Bandtkiego[1]) III Tomy.

Wyszły także w Krakowie Pamiętniki[2]) historii i literatury polskiej pr. Wiszniewskiego.

K. Wojcicki zapowiedział Badania Starorzytności polskich i Ruskich w VII oddziałach.

Rakowiecki wydaje swoje pisma zeszytami.

W Warszawie wyszedł dalszy ciąg: Histor. prawodawstwa sławiańskiego[3]) przez Maciejowskiego.

Togo roku wyszła we Lwowie: Historia drukarń ruskich przez D. Zubrzyckiego.

W Krakowie Groby Królów polskich i inne starożytności.

Starożytności polskie we Wiedniu i okolicach.

P. Jaszowski ogłosił przedpłatę na: Sławianina we dwóch Częściach około 40 arkuszy. — Więcej wartości spodziewałem się ze Sławianina, gdy wnim będą same Sławiańszczyznie obojętne kawałki prozą i wierszem, prócz sonetów kilku na cześć Sławianom sławnym[4]), Kaubka (Czecha) wywód historyczno-genealogiczny pochodzenia kilku rodzin polskich z Czech[5]), także Gorczyńskiego[6]) powieści z historii czeskiej wyjęte i tłómaczenia ze Slawy dcery Turowskiego[7]). Z żalem muszę powiedzieć, że słyszałem, jakoby miał Pamiętnik Krakowski przestać wychodzić — szkoda i wielka szkoda dla Polaków i dla Sławiańszczyzny.

Narbutt wydał w Wilnie historyę Litwy w III tomach.

Co się tyczy naszej słowiesności poczyna się z wielką nadzieję. — Mamy w pogotowiu Slowo o płku Igorja — Krá-

---

[1]) вид. у Вроцлаві 1835, I і II вид. у двох томах в р. 1810 і 1820.

[2]) Pomniki historyi i literatury polskiej в 1835—36 pp.

[3]) Historya prawodawstw słowiańskich, I i II т. 1832, III 1835.

[4]) Sonety ku czci uczonych Sławian przez wydawcę 1. Kollár, 2. Wuk Stefanowicz Karadzicz, 3. Padurra, 4. Puszkin (ст. 7—9).

[5]) Ułamki jenealogicznohistoryczne przez Jana Prawosława Kaubka ст. 53—62.

[6]) Braniec polski w Czechach ст. 20—21, Sobiesław Wtóry, legenda czeska ст. 89—93.

[7]) Sonety Jana Kollára 499, 527, ст. 166—7.

lodworsky rukopis przełożony — przysłowiów półtora tysięca — Słownika znaczne zarysy i innych wiele.

Byłem teraz niedawno[1]) nad Wisłą u P. Hr. Tarnowskiego, z jednym z moich przyjaciół, gdzieśmy bardzo wiele znaleźli ważnych rzeczy do historii etc. Sławiańskiej — rękopisów starych bardzo wiele — między ruskiemi znaleźliśmy prawo S. Włodzimierza o daninach duchownych — potwierdzenie tegoż prawa przez Jarosława W. Księcia, gdzie stoi wyraźnie, że Kormczaja kniha z greckiego nie była tłumaczoną, ale tylko na wzór greckiej do obyczajów Sławiańskich zastosowana, oczém się uczony Rakowiecki tylko domniemywał.

Byli tu we Lwowie uczeni rossyjscy, powracający z Karlowarów z Kąpieli; pięciu między niemi P. Pogodin prof. histor. we wszechnicy Moskiewskiej, ale nie miałem szczęścia widzieć się z nimi. — Czytałem później w gazecie Poznańskiej wyjątek z listu p. Pogodina, gdzie bardzo wiele pisze o obecnej literaturze czeskiej, nieco i o Horwackiej. Najwięcej mię ucieszyły słowa jego, że mają przy Uniwersytetach rossyjskich mają być zaprowadzone katedry języków Sławiańskich[2]). — Cieszę się z tych postępów literatury Sławiańskiej, i rozszyrzenia miłości do Sławiańszczyzny, i staram się jak najusilniej myśl Wszesławiaństwa rozszerzać — pamiętny zawsze na ojcowskie nauki i upomnienia WP. Dobrodzieja i zostaję WP. Dobrodzieja z winną czcią i uszanowaniem,

najniższym sługą

Jarosław Głowacki

Słuchacz filozofii 2-go roku
we Wszechnicy Lwowskiej.

Lwów dnia 29-go Marca 1836.

3. 1836. 13. VIII. Г-ий дякує за память і лїтературні новини. Подає вістки з польського наукового руху. Задумує післати до друку Русалку Днїстрову, а Колярови ще недрукований лист Ходаковського.

Wielce szacowny Panie, i łaskawy Dobrodzieju!

Uradowany odebrałem list WP. Dobr. dniami pierszemi tego miesiąca. — Z wielkim szacunkiem dziękuję WPanu

---

[1]) Побут у бібліотецї ґр. Тарновського в Дикові належить віднести до 1832 р. (Изъ записокъ Г—го, Литер. Сборн. Льв. 1885, ст. 15).

[2]) В унїверситетськім уставі 1835 р. постановляло ся відкрити нову катедру „Исторіи и литературы славянскихъ нарѣчій" (Ягичъ, Исторія славянской филологіи Спб. 1910, ст. 310). Відкрито що йно 1842 р. Перші професори Григорович, Бодянський, Средневський, Прайс.

Dobr. za łaskawą pamięć Jego — że nas WPan Dobr. o postępie pismiennictwa braci naszych Sławiańskich uwiadomić raczył. Nawzajem podaję WPanu Dobr. wiadomość o ważniejszych dziełach: Rękopis Królodworski tłumaczenia Lucyjana Siemieńskiego[1]) wyszedł w Krakowie — czytałem także w Rozmaitościach tutejszych, że p. Rakowiecki wydał „Odezwę do miłośników Starożytności Sławiańskich“ w której obiecuje ogłosić: Historyję języka Sławiańskiego i powstałych z niego dyjalektów, obejmującą rzecz o cywilnym stanie dawnych Sławian w IV tomach. — Tom I. obejmuje: Terorya (sic) i praktyka sposobu utworzenia się mowy ludzkiej, podzielającej się z natury rzeczy na różne języki martwe i żyjące. T. II. Recz o cywilnym stanie dawnych Sławian. T. III. Historyja początku Sławiańskiego języka i powstałych z niego dyalektów. T. IV. Wypisy oryginalne najdawniejszych pomników pismiennych różnych dyalektów Słowiańskich. — Augustyn Bielowski zamysla tu we Lwowie drukować nowe (drugie) wydanie[2]) tłumaczenia Wyprawy Igora na Połowców z dołączeniem oryginału. Sławianin p. Jaszowskiego jeszcze nie wyszedł, ale wkrótce już pocznie się drukować — Pan Jaszowski zaséła swoje uszanowanie WPanu Dobr. i będzie się starać po wyjściu to dzieło WPanu jak najrychlej udzielić.

Popierś WPana Dobr. kazał już rytować p. Rościszewski, a po odrytowaniu odesle oryginał na ręce WPana.

W krótce zamyślam posłać do Pesztu p. Petrowiczowi do druku „Rusałkę Dniestrową“[3]) almanach w ruskim naszym gminnym języku — przytem chcę WPanu Dobr. posłać list jeszcze jeden Z. D. Chodakowskiego o wyszukiwaniu horodyszcz i innych Starożytności Sławiańskich, a któren niebył drukowany w Krakowskim wydaniu między listami tego nieodżałowanego zawcześnie Sławianom wydartego męża.

Polecam się łaskawej pamięci WPDobr. i zostaję na zawsze miłośnikiem gorliwym Sławiańszczyzny i WPana Dobr.

najniższym

Jarosław Głowacki

Lwów 13-go Sierpnia 836.

2. Листи Я. Головацького до П. Шафарика.

Переписка між Я. Головацьким і Шафариком починаєть ся в 1837 р. а кінчить ся у 1856 р. Властивих листів

---

[1]) вид. 1836 р.

[2]) Wyprawa Igora na Połowców, poemat sławiański wydany przez Augusta Bielowskiego, Lwów 1833.

[3]) вид. 1837 р.

два. Головацький переписував ся з Шафариком, по всякій правдоподібности, посередно через К. Запа, на що вказує передівсїм брак безпосередньої адреси, а відтак і ця обставина, що свою просьбу, як це побачимо на иншому місцї, передавав Ш—к Г—му через Запа, а Голов. теж через нього відповідав Шафарикови. Лист перший, як виходить із його початку: „На желаніє Вашой Милости изробив-єм знимки из старого Сербского зборника: але с причини непорозумѣня в попередущім примѣчаню довжен я обширнѣще изяснити ся“, навязує до сповненого уже попередно бажання Шафарика.

Листів Шафарика до Г—го знаємо доси три, а саме з 29. VI. 1838 р., з 29. I. 1846 р. (К. Студинський: Кореспонденція Я. Головацького op. cit., ст. 10—11 і 162) та з 30. XI. 1856 (Кореспонденція Я. Г-го в лїтах 1850—62 ст. 306—7).

Оголошені листи не дають, на нашу думку, повного образу переписки. Неможливо, щоби перший лист Ш—ка походив аж з червня 1838 р., коли Г—ий в 1837 р. так радо знимав для нього із старих рукописів копії та пересилав у Прагу. Прогалину між роками 1838 і 1856 виповнює по части переписка Шафарика з Запом і Запа з Головацьким. Листи Г—го доси ще незнані. Листи Ш—ка оголошені К. Студинським у Кореспонденції Як. Головацького в лїтах 1835—49 і Кореспонденції в лїтах 1850—62. У листї з 4/7 1842 р. Ш—к пише Запови: Poněwadž prwní wydání mého Národopisu ani samým předplatitelům nepostatčilo, přinucen sem přikročiti ke druhému, jenž se jiz tiskne. Prosím Vás, račte mi poznamenané omyly tisku, a jine značné chyby neprodleně oznámiti, abych to opraviti mohl... Žadejte poznamenaní omylův též od p. Holovackého. Jeho spisek o Rusínech chci dáti tisknout v 1. svazku 1843, tedyby vyšel 1843 okolo 10 Ledna. Jestli spokojen s tím?“ Листом з 6/12 1842 р. Ш—к доносить З—ви, що „Hol(ovackého) sepsání o halické a uherské Rusi již tištěno v Musejniku ještě nevydaném. Další zásilky pro Musejník podržte u sebe až do mého příštiho psaní. Hol(ovackého prosím, aby mi zhotovil výpis místných jmen, hradův a měst, ve vých. Haliči a okolí Pod. Wol. v chronologickém pořádku, jak se vyskýtají v historii, s udáním léta, též položení, podle Karamz. Dlugoše a jiných historiků i diplomů asi do XIV století. Co ma v pojednání,

není uplné. Castrum Sobin u pramenů Dněstru (dle Dlugoše a rusk. kronik) rozdilné od Sabinova v Uhřích... Potřebuji toho pro histor. mappu. Hoł. vklad do Matice zapraven“. У листї з 25/3 1843 просить Ш—к Запа „Obraťte se k p. Hołovackému, Zubřickému, a j s pozdravením ode mne“... „Radbych věděl, zdaližby pp. Hołowacki, Wahylewič a j. nemohli něco ze starších círk. knih, a zvláště rukopisů pro mne dostati?“ Листом з 22/10 1844 „oznamuji Vám nakrátce, пише Ш—к, že pro Hołovackého přišly knihy od přátel a znamých, jenž u mne složeny jsou, ztíží devadesát liber netto, za něž sem vydal v hotových penězích za ctaorne a do atd. devět zł. ve stř. Jest mezi nimi mnoho vzácných a drahých. Račte ho tedy bez odkladu o tom uvědomiti, a společně s ním co nejdříve někoho zde splnomocniti, aby je u mne vzal, spakoval (nebo rozloženy jsou) a poslal“.

Від серпня до кінця 1849 р. Головацький засїдав з Шафариком у Віднї в комісії для уложення славянської правничої термінольоґії. (Лист Я. Головацького до брата Петра, з 7 (19). VIII. 1849, Студинський, Кореспонденція, op. cit., ст. 272—375 і лист К. Гавлїчка Паляцькому з 15/6 1849, (L. Quis, Korespondence, op. cit.).

* * *

1. 1837. 20. IX. Головацький описує докладнїйше сербську рукопись, якої опис переслав був Шафарикови вже попередно.

Многочесний Пане!

На желанів Вашой Милости изробив-ем знимки из старого Сербского зборника: але с причини непорозумѣня в попередущім примѣчаню довжен я обширнѣще изяснити ся.

Рукопись тая займає 194 листів в великій 8-цѣ (8-vo) завбільшки як знимок „Житія Констант. Филос. (№ 3).[1])

В нѣм мѣстятся слѣдуючі рѣчи: З начала до $101^1/_2$ листа є: Бл҃женнаго Архіеп҃копа Бл҃гарскаго Ѳеѡфїлакта, прот҇лкь ѿ матѳеа Єѵ҃лїе (знимок № 1).

---

[1]) Копія сеї рукописи, зладжена Я. Головацьким в 1837 р. находить ся в некатал. рукописнім музеї Шафарика. Згадаємо про неї на иншім місцї.

На відвороті 102-го листа починає ся: Иже въ ст҇ыхъ ѡ҇ца нашего Іѡанна Архіеп҇копа Константина града Златоустаго. Слово ѡ суетнои жизны сеи҇ и о усъпшихъ.

На відвороті 111-го листа на долині: С҇тго Ефрема о суді и ѡ люкки. и ѡ покаяніи слово пи — до 121-го листа простягаєся.

На долині 122-го листа: Мц҇а Апріля кд посві о будущем суді, и ѡ земльных муках.

На долині 123-го листа: Мц҇а того же л иже въ ст҇ыхъ оц҇а нашего ефрема поученіе ѡ съділовании благых ділъ и еже жданіа бжіа.

На відворотній стороні 124-го листа горі: Того же с҇тго Ефрема ѡ суді слов҇ ри — аж по 128 лист.

Сіе все писано на гладкій, білій терміткі, полууставом таким як видко на знимкови № 3. Заголовні букви и изсилки слів Св. Матея Евангелія всюда червоні.

Відси зачинає ся инший почерк дрібнійший и не так бережний полуустав. Заголовні букви червоні — чернило споловіле и поруділе — термітка також не така вже біла и дуже звитошіла. Сим письмом писано наслідне, на 129-ім листі посередині: Бл҇жна Афанасіа и проч. Як на знимк. 2. стоїт. Горішній зломок не знать до чого належит, бо до предидучого неналежит.

На відвороті 160-го листа: Исповіданіе ѡ с҇той и единосущнії и животворещои троици. — А на тійже стороні 160-го л. нижче: Анастасіа патріарха бл҇женнаго гр҇да великіе антіохіе и кирила але-ѯандріискаго изложеніе въ кратці ѡ вірі по въпрощенію.

На відвороті 160-то л.: Въ пе҇к ве҇ч е. не҇д по҇с бывает сл҇жба акаѳисту пр҇стій бц҇и на ѡбычныи сты҇х и проч. Из тою стороною и 162-им листом кінчится почерк 2-го снимка и тая термітка. Тут из 163-им листом настає знов така термітка и точно тоє чернило як с переду зборника. Печерк скоропис-ний, який є знимок № 3 ино дащо більший.

Вітак на листі 163: Житіе и жизнь прпо҇дных ѡ҇ць наших Варлаама и Іѡасафа, д҇шевныя ради

полⷽзы съписано ѿ прпоⷣбнаго ѿц҃а нашего іѡана Дамаскина.

Продовжає ся до 171-го листа, али кінця му недостає так як и слѣдуючому: Житію Конст. Фил.

Житїе Варлаама писано точнѣсѣнько такою рукою, що житїе Конст. Фил. як на знимку № 3. лиш букви трохи більшечки — а правопись відлична від всей в тій рукописи, для того виписую тутки тих кілька рядків:

Житїе и҆ жи́знь прѣпоⷣных ѿц҃ь наших Варⷧ҇ама и прочія як горѣ.

Є҆лици дх҃омь бж҃їемь водѧтсѧ, сїи сѫть сн҃ове бж҃їи реⷱ бжⷭтвный апⷭль, а҆ е҆же дх҃а ст҃го̀ спѡⷣобити се, и сн҃ѡмь бж҃їемь бы́ти-жела́нїемь еⷭ съврьшенїе. и҆ бывшꙋ въсѣкомꙋ ви́дѣнїꙋ покойще, ꙗ҆коⷤ пишеть. выше е҆стьстьвномꙋ ꙋ҆бо се́мꙋ и҆ жела́нїемь крайнѣго бл҃женства спѡⷣобишеⷭ полꙋчити. и҆же ѿ вѣка ст҃їи до́бродѣтеле и раⷣ дѣланїа. ѡ҆ви ꙋ҆бо мниⷱ-чьскы пострадавше и до кръве противѫ грѣхꙋ ста́вше. ѡ҆-виж постничьскы подвигшеⷭ. и҆ тѣснымь шествова́вше пѫтемь, и лишⷱци и҆ зволе́нїемь бы́вше: иⷯже до́бродѣтели и҆ справленїа, иⷯже кро́вїѫ и скончавшїи сѧ: и҆ иⷯже въздрьжанїемь апⷭльскомꙋ житїю ꙋ҆подовльшесе. писанїю прѣдати: и добродѣтели ѡ҆бразь и҆же по себѣ ѡ҆стави́ти родовомь, ѿ бл҃гласныⷯ апⷭль и бл҃же́ныⷯ ѿць, хв҃ѣ примѧти цр҃кви; на спⷭенїе родꙋ нашемꙋ. се " ꙋ҆за́конопомо́живше.

Букви ѧ и ѫ мѣсто ꙗ и ꙋ, котрих в цѣлім рукопису нема, находятся дуже торонко в тотім житію Св. Варлаама, однак часто прилучится найти е се мѣсто сѧ и ꙋ місто ѫ. Житіе Константина все писано одним почерком (скорописю) як знимок 3-ій показує.

Кінчу на сѣм и радий, що маю честь тую маленьку услугу зробити, Вашой Милости, остаюсь Ваш Многочесний Господине

найнижщій

Ярослав Головацкій

20/9 1837.

2. 1856. 19 (31). XI. Головацький постарав ся о копію з біблії 1575 р. Опис рукописи.

Ваше Высокоблагородіе
Достопочтеннѣйшій Государь!

Получивъ Ваше письмо[1]) съ ч. 30 Ноября т. г. я сейже часъ отправился въ Монастырь св. Онуфрія, чтобъ взаимствовать желаемую рукопись библіи съ года 1575, но свѣдавъ, что се не было въ библіотекѣ и она что взята была къ разсмотренію Г—номъ Антоніемъ Петрушевичемъ, Nотаріемъ Митрополита и кард. Левицкаго, я долженъ былъ отнесть ся письменно въ Упевъ, и по той причинѣ замедлилъ нѣсколько въ посланіи выписковъ требуемыхъ Вами.

Получивъ рукопись я немедленно отдалъ ее переписывать Семинаристамъ сдѣшней русской Семинаріи духовной, приказывая, чтобъ списокъ былъ снятъ вѣрный слово въ слово безъ малѣйшихъ перемѣнъ. И переписчикъ сдѣлалъ болѣе, чѣмъ нужно было; онъ сдѣлалъ графически буквенную копію, строго наблюдая всѣ подробности правописанія, такъ что эта копія можетъ замѣнить и самую же рукопись. Извлеченіе я сличилъ самъ съ подлинникомъ и ручаюсь за вѣрность переписи.[2])

Переписчикъ Семинаристъ не требуетъ никакого вознагражденія за свой трудъ, онъ охотно сдѣлалъ для Вашего Вблагородія и въ пользу науки. Если впрочемъ неотмѣнно восхочете чѣмъ нибудь одолжить его, благоизволите при случайности прислать какую книжочку русскую и онъ довольно вознагражденъ будетъ.

Описаніе рукописи.

Въ библіотекѣ Святоонуфрейскаго Монастыря (Базиліяновъ) въ Львовѣ находится рукописъ библіи ветхаго Завѣта, о которой подано было мною въ Русалкѣ Днѣстровой изданной въ Будимѣ 1837 г. (хотя скудное и частью ложное) извѣстіе, стр. 122. Рукопись эта писана в листъ (in follio) полууставнымъ почеркомъ, болѣе или менѣе

---

[1]) Цей лист є відповіддю Головацького на лист Шафарика з 30. XI. 1856, де останній просить о копію біблії. (Корeсп. op. cit., в літах 1850—62, ст. 306—7).

[2]) Копія находить ся в некатал. рукописнім музеї Шафарика і обіймає книги: Бытіе 30. 25—43, Исходъ 8. 1—23, Книга царская I. 8. 1—22, Книга царская Д. 25. 1—30. При кінці кождої книги власноручна примітка Головацького: „coll. I. Głowackij“.

клонящимся къ скорописи XVI. столѣтія, вплоть на толстой бумагѣ, сложеной тетрадями по 5 листовъ (Bögen), внизу отмѣченными обыкновенными славянскими числами. Заглавія и начальныя буквы писаны киноварью. Всѣхъ листовъ считается нынѣ 355 (sic) или 710 страницъ. Три начальные (sic) листа и конца недостаетъ, сверхъ того недостаетъ въ второй тетради 4 листа или 8 стр. Рукопись содержитъ въ себѣ слѣдующія книги ветхаго завѣта. Стр. 1—62. книги бытія. Первой главы и начала второй нѣтъ; тоже недостаетъ главъ 15—21. Далѣе стр. 63—129. книги исходъ съ предисловіемъ; стр. 130—176. кн. левитъ съ предисловіемъ; стр. 177—242. кн. Числъ съ предисловіемъ; стр. 243—300. кн. Второй законъ съ предисловіемъ. На стр. 301, пробѣлъ, потомъ слѣдуетъ стр. 302—339. кн. Іисуса Навина; стр. 340—380 кн. Судей, и на тойже стр. 380 начинается и на стр. 386 кончится кн. Руѳъ; потомъ стр. 387—606 книги Царствъ, а именно первые кн. безъ всякаго предисловія, прочія съ краткими предисловіями; наконецъ стр. 607 до конца книги Паралипомены т. е. съ начала до конца II. кн. или до гл. 36, послѣ окончаній которыхъ на послѣдней странѣ начинается: „Молитва Манасіи Цр҃я іудейскаго, однакже некончена. — Прежде того думалъ я было, что эти книги библейскія переведены прямо изъ Еврейскаго текста[1]), основываясь на словахъ покойного Ильи Лучаковскаго Доктора св. Богословія и бывшаго профессора библейск. студій въ богословскомъ заведеніи для монаховъ въ Львовѣ, который разсмотривъ эту рукопись изрекъ объ ней таково сужденіе, но между тѣмъ обратилъ Г—нъ Петрушевичъ Антоній, совѣтникъ консисторіи Митрополитской и Нотарій ЕЕ. кард. Левицкаго, что это не что другое, какъ списокъ перевода библіи на русскій языкъ изданного дромъ Франциском Скориной въ Прагѣ 1517—1519.

Короче познакомливая съ рукописей и, за неимѣніемъ печатного перевода Скоринова, сровнявъ единственно извлеченія изъ него (Левитъ гл. I. и Чисслъ гл. 9) напечатанныя въ Прибавленіи къ Грамматикѣ малорусскаго языка, соч. Іос. Левицкимъ стр. 7—12. убѣдился я совершенно, что право разсуждаетъ Гнъ Петрушевичъ. Такъ какъ въ Львовѣ нѣтъ ексемпляря Скоринова перевода, извлеченія же помѣщенны въ Гречевомъ Опытѣ Исторіи Литер. равно какъ выписки помѣщеныя въ Карамзинѣ Т. I. прим. 529 и въ Сопикова библіографіи не обрѣтаются въ нашей рукописи,

---

[1]) Порівн. „Коротка вѣдомость о рукописах Славянских и Руских находящих ся в книжници Монастиря Св. Василія Вел. у Львовѣ ч. 1. (Русалка Днѣстровая 1837, стр. 122).

то я не былъ въ состоянiи сдѣлать больше сравненiй. — Рукопись Львовская писана въ 1575 году[1]) Дмитромъ изъ Зѣнкова писарчикомъ, какъ объ этомъ увѣряем ся изъ приписки на стр. 300 помѣщенной: **Доконáны соуть пѧтыи книги Моусеовы** и пр. **лѣтъ тысѧща пѧт сот седмдéсѧг пѧ́того, мцъ ноев. дi днѧ Дмитро изъ Зѣнкóва писáрчикъ.** — Зинковъ (Zinkow) есть мѣстечко (или деревня?) надъ рѣкой Ушицей въ Подольской губернiи[2]). — Можетъ быть, что Дмитро переписывая эти книги библiи подѣлалъ нѣкоторыя перемѣны въ формахъ языка и въ правописанiи соображаясь болѣе окончанiемъ Малороссiйскаго нарѣчiя (sic!). Языкъ этого рукописнаго равно какъ и Скоринина Перевода — книжный сведенъ съ церковно-славянскаго и русскаго, не чуждаясь и польскихъ словъ.

Впрочемъ достопримѣчательно, что въ этомъ переводѣ находится премного явнихъ богемизмовъ, изъ чего видно, что Скорина переводъ свой дѣлалъ въ Чехахъ или покрайней мѣрѣ подъ влiянiемъ чешской библiи. Желательно было бы, чтобъ кто нибудь занялся разсмотренiемъ Скоринина перевода и сравненiемъ его съ Чешской библiею и вывелъ наружу этотъ изобильный элементъ Чешскiй въ русскомъ языкѣ. Въ переводѣ (Апостола, пѣсни пѣсней) тѣхъ частей библiи, которыя совершенны въ Вильнѣ языкъ чистѣе и свободнѣе отъ Чехизмовъ, каковыми переполненъ переводъ изданныхъ частей въ Прагѣ. Въ доказательство привожу сдѣсь нѣсколько разительныхъ Чехизмовъ, которые при бѣгломъ пересмотренiи рукописи впали мнѣ въ глаза:

слютуетсѧ надо мною = slituje se
звѣрь лютъ съжралъ его **лѣбывый** = libiwy, libowy
либовость = libiwost
припоити = připojiti
да поглѣжоу, безъ похибы
кроупобитие
пѣпенци выноущалъ, подмо
рерюха = řeřicha
оутирадла, прѣвытовалъ
на коусы пороубалъ, нехавши
сынмоваше sněmoval
съ повразками
конало сѧ (**совершилось**
выникати = wýnikati
крыдла, всѧды, кдыжъ,
шкоудоу вчинитъ
въ пылъ згмызети (zmizeti)
ѕмизѣти
ѡправовати = oprawowati
да завретъ его, завренъ
блѣсть и блескъ, грыщекъ и грыщокъ
пáбирковъ = paběrkůw, **на три гоусры**
мѣста **певныи къ оборонѣ, ѡбадка грѣхъ спахали** и проч.

---

[1]) В „Русалцї“, op. cit., подає Г—ий рік 1576.

[2]) В „Русалцї“, op. cit., припускає Г—ий „може Сїнків в Чорткiвским“.

Такъ какъ я не нашелъ въ книгахъ Судій ни одинъ кратъ словъ: коломогъ, коморогъ, ни слова полына, то я никакихъ выписокъ оттуда не дѣлалъ. Послѣднее слово замѣнено чрезъ долина, или долоукъ; коломогъ чрезъ шатро, станъ; коморогъ же чрезъ первеницѣ и верженицѣ переведено. Съ тѣмъ имѣю честь пребывать съ достодолжнымъ Высокопочитаніемъ Вашего Высокоблагородія покорнѣйшій слуга и почитатель

Я. Головацкій.

Львовъ 1856 г. мѣсяця Ноября 19/31 дня.

2. Рукописні копії.

а.

Музей Шафарика. Рукопись некатальоґована.

Памѧть и житїе блаженаго оучителя нашего Константина философа пръваго наставника словенскоту ѩзыку. благви ѡч.

На першій стороні замітка Шафарика: „Z rukopisu srbského we Lwowě. Přepsal I. Głowacki 1837“[1]).

На стр. 15 находить ся писана Головацьким „Примѣтка“:

„Зборник, из котрого виписане сее житіє, писаний на павоуняній термѣтцѣ в 8-цѣ. Почеркъ полууставний, четкій — при кінци двѣ розправи скорописю дрѣбною — зачалні букви черлені. Вязана тая книжка крепко в шкіряну обвертку — и колись була озд (перечерк.) окрашена витисканими оздібками, меже котрими льви мабуте герб Болгарскій. Правопись зовсѣмъ сербская — нѣкде нема ѧ ани ѫ, ѯ також дуже рѣдко стрѣчается. ь и ъ майже однакового строю — остатне дуже рідке — ѥ в полууставним писмѣ торонко приходит. — В однім лише житію Св. Варлаама є відмѣнна правопись, хоть тоюже самою рукою писано бачится — ѫ и ѧ котрі дуже згуста прилучаются показуют на Болгарщину.

[1]) Про рукопись повідомив Шафарик Поґодіна у листі з 4. III. 1838: Ich habe eine slawische (cyrillische) Biographie des h. Konstantin oder Cyrills aus einer serbischen Handschrift erhalten. Sie ist am Ende defect, nicht eben sehr alt oder sehr interessant, indess würde ich sie doch gern drucken lassen, wenn nur Geld da wäre. (Der Druck würde leicht bis 250 oder auch 300 Rub. ass. kosten). Ich bin eben mit der Redaktion des Textes und mit Anmerkungen dazu beschäftigt. (Письма, op. cit., ст. 210).

На первим листѣ від обвертки є напис: **Помяни Гп Іс Хе Бе нашь благочестивыхъ Пановъ и Князеи иже дають намъ млстню и помоцы. Смиренный Досидь Митрополит Сучавскій съ братіями прочіими и молимь ся** (печать витиснена чернилом — образ св. Юрія — з написом наоколо: **Печать Стго Геωргія Митрополіи Сучавск.**). Митрополита Досиѳеи жив во второй половинѣ XVII столѣтя — перенѣс ся по битвѣ під Хотимом и звитягою Короля Собѣского над Турками до Стрия а потім в новозаложенний Манастирь до Жовкви и там померь — тим дѣлом дістала ся сія книжка до Жовкви а потім до Львовского Монастира св. Онуфрія".

При кінцї увага Шафарика: „Zprávu o rukopisu, z něhož životopis tento wyňat, wiz též we Knize: Русалка Днѣстровая str. 124 № 14.

б.

Музей Шафарика. Рукопись під сиґн. IX. A. 6.

A. E. Daniila Rodoslov (серб.). Z rukopisu kniňowny uniwersity Lwowské, přepsal Bieřecky, ruský seminarista, od m. Listopadu 1838, do Unora 1839.

Srownal *Głowacki.*

Се бажана Шафариком копія, в справі якої писав Головацькому дня 24/10 1838, а також К. В. Запови. (Др. К. Студинський, Кореспонденція Я. Головацького в лїтах 1835—49, Львів, 1909, стр. 12).

в.

Музей Шафарика. Рукопись некатальоґована.

Описаніе книги рукописной сербской хоронящейся в книгохранилищѣ Львовского Всеучилища № 35. В. 5.[1])

Рукопись сія в лист в двѣ дощцѣ гладкою шкірою обложені туго звязана — з верху на нѣй різні украшенія повидавлювані знать колись позолотою прикрашені були.

Термѣтка (papir) груба, бѣла, гладжена, протѣв свѣтлу держана изображає такий знак водяний[2]). Листів всѣх є 182. Почерк рукописи тоѣ полууставний, чистий, дуже читкий, подобен до ѳного из рукописи монастира тутейшого св. Онуфрія, в котрой находится житіє св. Констан-

[1]) Шафарик дякує Г—му за прислані виписки в листї з дня 24/10 1838, де зазначує, що з оглядку на вік і вагу рукописи бажав би її покласти в основу видання „Monumenta Serbica". (Др. К. Студинський; Кореспонденція Якова Головацького в лїтах 1835—49. Льв. 1909, ст. 11.)

[2]) Якор з перехрестем на ручцї.

тина, и с котрой снимки робив-єм Вашей Милости, до того однастайний скрѣзь через цѣлий список; опрічь же на відворотѣ 128-го листа при кінци житія Уроша IV-го дрібнѣщий почерк скланяющийся до скорописи. — Надписи и начальні букви декуда и точки писані червоно, рѣдко зелено або синіо. Стать и образ букв цѣло не відличний від звичайних так прізваних Сербулѣв.

Правописанє також сербське ж и ѧ так звичайне в списках болгарских по части й южноруських нѣгде ненадибав-єм в цѣлій рукописи, окрім раз в житію Уроша IV-го свівце нѫ и на помянутим 128-им листѣ „краль добрѣ и бгоугоднѫ поживь въ славѫ — місто ы торонко писано я вьсякаго, благяа — мѣсто є пише ѣ або ѥ дуже густо. ь мѣсто ъ. Буква Т мае всюди таку стать т — щ завсѣди пише нѣколи шт — також й (зо слитною нѣколи не писано завсе и (без слитноѣ). Язик Словенскій (церковний) єсли много мае в собѣ Сербщини, прецѣ не тілько як в гражданских и урядних писмах Сербів, н. пр. в Законницѣ царя Душана 1349, в котрім находжу вже ћ и г (ђ). В нашій рукописи знаходжу лиш жд (мѣсто нинѣшнього ђ) в словах як: жеджа, меджꙋ.

В сѣй рукописи вмѣщаются слѣдующіѣ рѣчи:

На другім листѣ під приоздобленіем різними потягами крутими виробленим и красками и барвами напущеним, починає ся долѣ надпис червоно писаний тими словами: Житіе и жизнь повѣсти бгоугодних дѣлніи Хслюбивыхъ краль Срѣбскіе и поморскіе земль.

Далѣй чорнилом йно перва буква зелена: „Въ них же прѣконачелникам им похвалимь, стго оца нашего Сімешна Неманю..... Оуроша“. Из сим кінчится первий лист.

По тім від листа 3-го до 10. Вступленіе лѣтописателя, возваніе помочи св. Духа, а дальше дещо розповѣдае о Сумеонѣ Неманѣ, и синѣ его Архиепѣ кур Савѣ — вторім синѣ ємоу Стефанѣ пръвовѣнчанном кралѣ. Сынове его Радославль краль Владославль краль и краль Оурошь. Памятигодні слова сіи на 4 листѣ: о нихже оубо понудихомсе похвали бгооугоднаго житія ихь съставити... и мы оубо длъжны есмы испокѣдати сія, ѡных, елика слышахѡм и разумѣхом, или некоторіи ѿ дрѣвных моужіи скѣдтели быше дѣлам ихь елико сътворише въ дни житія, и тыи оубо възвѣстише нам, и се оубо по имѣніи късе испокѣдуем. О Радославѣ и Владиславѣ пише які церкви и монастири создали, де померли и де схоронені — и додае и тоу лежить и до сего дне.

Опісля о кралѣ Урошѣ, жонѣ его кралицѣ Еленѣ ѿ рода Фружска рождествѣ сина Драготина, як сей

изрѣс, заручен був из Каталиною Оугрьскою (Катериною). — Як вигнав вітця свого и сам опановав пристіл сербскій. — На сих кінчит ся 10-ий Лист.

Новий надпис. Від 11 до 26 листа: Мцa Марта ві дн҃ь Житіе богоугоднo[г] бл҃гочс[т]тиваго кралѧ Стефана Срьбскаго а монахь Ѳеwконїста.

27 до 52 л. Мцa Февруаріа и дн҃ь, Житїе бг҃оугодно и жизнь непорочная бл҃гоч[с]тивіе и хрис[т]толюбивіе г[д]же наше бл[с]женіе монахіе Елени.

Лист 53—89. Мцa wк[т]о[м]вріа кд дн҃ь житіе и жизнь бл҃гочтиваго и хрстолюбиваго и ст҃оршд-наго и крѣпкаго и самодръжавнаго съ бм҃ъ гн҃а, кралѧ Стефана Уроша, прѣвнука ст҃го Сїмешна Неманю и внукь пръвовѣнчаннаго кралѣ Стефана, сн҃ь великаго Стефана Уроша.

Л. 90—119. Надпис: Оурошь третїи.

Л. 120—128. Стефан краль Урошь д҃. Тутки вирѣзаний один лист.

129—151. Сказаніе о житїи прѣwсщ[с]енны[х] Архієпи[с]кпь Срьбскіе и поморскіе земле, пръваго учителя и[м]ь и наставника, Архіепископа Хв[с]а Ст[т]ля Савы и по нюмь елици прѣдръжеше прѣстоль егw, ктоже ихь како прѣводит житіе свое или кого[д]же ихь бг҃оугодна дѣланія выше, и мы же вь прїиметь и҃, и ктожь и[х] колико лѣть жить кь чину чрѣды свое.

На 130 Листѣ в тім житію св. Сави стоѣт, що написав сіѣ Житія кралѣв и Архіепископь — „раб твои Данїил Бл[д]ко мои спасе“.

Из сего видко, хто був писателем, або знать переписчиком тих житій.

На відворотѣ 151-го листа до 161. Сава в҃ Архіепискп҃ь Срьбскїи.

162—176. Мцa Генварїа д҃ днь Памет Ст҃го Еуєстатія, Архїепкп҃а Срьбскаго від половини 176 листа. Іакова Патрїарха Словь, а кінчится в пятім рядочку 177 листа.

Тутже починає ся: Вторы Еустатіе Архіеп[с]кпь.

На відоротѣ листа 177: г҃ Сава Аріеп[с]кпь.

На 178 л. долѣ: Никодимь Аріеп҃кпь.

На відворотѣ: О прѣставленїи Архїеп[с]кпа Данїила.

Лист 179 горѣ: О прѣставленїи а҃го Патріарха Срьблю[м] Іwаникія.

На відворотѣ 179 до 181 Л. О прѣставленїи в҃го Патріарха Срьблюмькр[р] Савоу.

Від половини 181 до кінця т. є 182. **О поставленїє третїяго Патрїархa кvр Єфрема съ бл^свенїемь Патрїархa ц^срогра^дскаго и съвшршмь его.**

От — и вся рукопись.

Ще спімнути треба, що на відворотѣ 128 Листа при кінци Житій королѣв Сербских приписка рукою другою, очивидячи пізнѣшчою скорописом здѣлана в сих словах: „**Изволенїемь оцу и с поспешенїемь сна и съвръшенїемь Стого Дха, се азъ рабь бжїи Глигорїе Юряшко Оурикар коупи сїж книга рекомаа лѣтописец и сръбскихь кралев и архїеп^скпь, како кто свое житїе проводи и коупихь еж ѿ поп Іѡон ѿ град Хоши и дахь за неж кн злат како да ми бждеть паметь въ днехь бл^сгоч^стваг Гна Іѡ Петра Воеводи в лѣто ҂зпг** (1575) **Ноем к и дадох ен стму Монастырю ѿ Сучевици и деж е^с храмь въскресенїе гa бa и Спса нашег ІсХр**“. — По сѣм проклинає всѣх, хто би тую книгу відтам узяв. — На самѣм початку на первім листѣ є також приписка: **Сїж книгa съткори ея Юрашко Оуракар да е^с ему паметь за ѿпущенїе грѣхов его и за родителѣ его и за грѣхи его къ славу амнь ҂апхa** (1681).

Из сего всього показує ся, що якийсь Данїил (знать чернець) написав сїю лѣтопись (або лутше сказавши жизніописаніе) десь коло кінця XIV столѣтя; бо тогди 1376 поставлен був Патріарх Ефрем — а наш писатель не згадує о єго (смерти) преставленїю, хочь преставленіе перѣшних правителѣв Церкви: Сави III. Іоаникія описує. Давнѣші вѣдомости міг взяти наш лѣтописець из лѣтописи Архіепископа Сербского-Данїила — а житія Святих Сави и проч. вѣдав из Минеи або Пролога, бо при кождім житїю приложен день, котрого празнує ся памят сего або того святого.

(Лист без року і підпису Головацького).

3. Інформації зладжені Головацьким для Шафарика.

Зберігають ся у некатальоґованім відділї рукописного музея Шафарика.

а.

Sbírka gmen.

Halič

Osady německé w Haliči 1841. Od Zappa.

Почерк письма Я. Головацького, який цю збірку зладив, а К. В. Зап вислав Шафарикови з увагою: „Poznamenání švabských osad v Haliči, ačkoliv neuplné, a mnohá

místa snad ani Švabami obsazena negsau, předce v nedostatku důkladnějších zpráv nedalo se to jinak sebrati".

Далі слїдує: „Miasta i wsie w Galicyi" по повітам.

Для прикладу наведу повіт львівський.

Obwód Lwowski (Львівский)

Lwów — Lwiw Львів (genet.) Львова

Grzybowice Hrybowyči Грйбовицѣ

Jaryczów Jaryčiw Яричів

Tołszczow Touščiw Тоўщів

Wołkow Woukiw Воўків і т. д.

З черги йдуть граматичні уваги:

„W nazwiskach ruskich ma się zawsze wymawiać polskie — g w ruskim h, r. Hora, Góra

ą, ę — ja, je, a, e, u, podług ducha języka

Zaczynające się na	pod w ruskim mają		pid
	przed	—	pered
	prze	—	pere
Kończące się na	pol	—	pil
	ica	—	ycia
	iec { niec / wiec }	—	ec
	ce, ice	—	ci, yci
	ycze, icze	—	yči
	awce	—	awci
	ówka	—	iwka
	owce, owsko	—	iwci, iwsko
	owki	—	iwky
	rz	—	r."

Підпис: *„Ярослав Гловацкиї"*.

При кінцї увага Шафарика: (Napsal mě to p. Jaroslaw Głowacki (Holowacki Rusín, posluchač theologie w I. roku obřadu řeckého mimo semináře, externista).

б.

Декотрї уваги і поправки до Народопису Словенского Г-на Шафарика:[1])

Стр. 23. Вмѣсто „Iasynu" мае бути „Iasynow" (млр. Jasyniw); хотя именно поселенья Руськиі в тім уголочку

---

[1]) „Уваги" в дечім відмінні і повнійші від начерку уваг оголошеного М. Возняком (Додатки, ЗНТ. т. 98, ст. 120—21). Го-

ще дальше за Ясинôв сягают, и ажь в горѣшним Вишеєвѣ (Visó) знаходятся Русине.

Стр. 25. „Ceѵaky". Того назвища нѣгде не чувати, хоть я роспытовався не мало. та нѣхто ми не знав за него уповѣсти. „Doly" також незнакома назва. „Гривняки", то лишень прôзвиско мѣщан Зыдачевських, яке им звичайно сусѣде селяне прикладают.

Так и по других мѣстах, н. пр. Миколаѣвских мѣщан называют „Копачӣ", Соколôвських (из Соколôвки мѣстечка Золочевск. обв.) „Валюхи", и пр. є то прôзвиска мѣстніи, а не имена племен.

Стр. 72. Карпаторусине нѣколи неговорят *ö* (нѣмецк.) вм. *о*, але завсѣгды *і* часом грубше „*у*" або як на угорськôй Верховинѣ *ӥ* (нѣм.) *ui*, ба і просто *и*: m*ü*st, m*ui*st, m*u*st (мостъ).

В Галицько-угорскôй Руси розличаємо два рôзнорѣчія Малоруськоп бесѣди, котрою в нинѣшнôй Галиччинѣ точно так як на Волинѣ або на Подôлю говорят лише малии окрайки к границям Россійским притыкаючіи.

I. Галицькоє або Надднѣстрянскоє рôзпорѣчіе говорится по всѣм порѣчію (Flussgebieth) Днѣстра по обох сторонах вôд гôр ажь до половины Золочевского и Жовкôвського округа, и єще до того занимає Гуцулôв и Буковину. Оно любит особенно вузкіи самоголоснӣ *е*, *je*, *у*, вм. *о*, *ja*, *а*.

Знаки: 1) *є*, *е*, вм. *я*, *а*. — а) По ж, ч, ш, щ: жєти, чєс, шєпка, щєстьє (žěty, žäty, нѣм. ä) вм. жати. — b) *je*, *ѥ* (є) вм. *ja*, *'a* (я): тєжко, веремнє, насѣньє (ср. серб. тешко, време, церк. тѧжко, времѧ); пшеницє, мѣрницє (pšenycje). У Гуцулôв пшеница, мѣрница, пшеницу. Як у церковнослов. С початку слова задержує ся *ja*, (я) окрôм Гуцулôв, котрӣ кажут: *je*ma, *je*vir, вм. jama, javir.

2) Вм. *ею*, *ою* в твор. пад. говорится *ов*, *ев*, моєв душ*ев*, добров голøвов (mojeu dušeu срав. ческо-слов.).

3) *ы*, *е*, вм. укр. *о*, *и*: лыжка, блыха, дрыва (млр. ложка); вôкенце, пôдешва (vikence, podešva вм. вôконце; седѣти, детина, менѣ, єден, оден вм. сирота, сидѣти, дитина, sydity, dytyna, myňi, odyn.

4) Вм. ход*ять*, но*сять*, говорят: ходьє, носьє (chod'je, nosje) ср. слов. chod'ja, nosja.

5) Вм. той, тая, теє, сей, сія, сеє, говорят тотот, тота, тото, сес (сесь) сеся, сесе (ср. Болгар. ат, — от, сосъ).

6) Вм. *вы*-грати, вы-бити говорят мяхко *вӥ*: vihraty, vibyty (на Верховинѣ в*у*грати, в*у*бити).

ловацький не підписаний, хоч почерк письма його. Вислав їх Шафарикови мабуть через Запа. Деякі поправки узгляднив Ш—к у другому виданню Народопису.

7) Махке *т* (ть) перетворюют часом в мягесеньке *к*, н. пр. вм. *тѣ*сто, *тѣ*ло, кажут *кѣ*сто, *кѣ*ло (kjisto, kjilo, ср. серб. ћ), кћи = дщерь.

8) Вм. я, ты, вôн, був, мы, вы були каже ся бувєм, бувєсь, булисьмо — сьте. Гуцули вм. бувєм кажут був сме (ср. gsem).

II. Гôрскоє рôзпорѣчье.

говорится вôд жерел Свѣчи на запад гет скрôзь горами, такожь у угорскои Руси, а по сѣм боцѣ гôр понад горѣшним Стрыём и Днѣстром и долѣв по цѣлѣсеньким порѣчью Сяповîм. Тото рôзпорѣчье любує ся дуже у широким *я*, и заховало ще полуголосне *ъ* чи *ь*.

1) Вм. *а* уживає часто *я*: чяс, шяпка, ря́сний, курята.

2) В твор. пад. має *ов*, *ев*, або и роспрягає ся на о-у, е-у: руко-у, ного-у, душе-у.

3) Заховує полуголосну *ъ*, *ь*: др=ва, др=жит, тр=пѣти, 'р=щеный, вы'р=ста (хрещеный, выхреста), теп*ьрь*; в односложных дънь, пъпь (ср. Серб. и церк.), и пр.

4) Розличає *ы* вôд *и*: для того вымавляє: б*ы*в, б*ы*ли, б*ы*ло, б*ы*вши, б*ы*вало вм. б*у*в, б*у*ли, б*у*ло, б*у*вши, б*у*вало.

5) Любит дж (церк. жд, серб. ђ) меджe, чуджый; а в глаголах (як ходжу, нуджу) спôльно из Галицьким розпорѣчіем.

6. Нарѣчія зл*е*, добр*е*, красн*о* на подобіе церковнословенск. (по нашому выговору) мають *ѣ*: добр*ѣ*, зл*ѣ*, красн*ѣ*; такожь кажут: сѣдѣти, дѣтина, мѣнѣ, śid'ity, d'ityna, zli, dobri.

7) Вм. спѣва*є*, просиха*є* (укр. спѣв*а́*, просих*а́*) говорят спѣв*ат*, просих*ат*.

8) Вм. маємо, будемо або ма*єм*, будем говорится: буде*ме*, маєме (ср. серб. ческ.); вм. ходѣ*мо*, несѣ*мо* або ход*ѣм*, нес*ѣм* = ходьме, несь*ме* и пр.

9) Глаголы скорочаются вм. чуєшь = чешь, будешь = бешь; хочу = чу або хчу (ср. серб. хћу); с чого над нижным Сяном выробило ся на польскій лад: *хцу*, *хцешь*, хцете.

10) В уменшителных именах вм. енькій, онькій, кажут: -ейкій, -ойкій, бѣлейкій, веч*аро́й*ка, дѣвойка (ср. серб. ђевојка), biłejkij, večarojka, divojka.

11) Вм. нема́ кажут не є (ср. ческ. nenj); вм. бымбых, мавбых, казавбых; вм. *к* менѣ, к собѣ = д мѣнѣ, ид собѣ: замѣсть весь, все = вшиткій, вшитко (ср. слов. и болг. сичкити) и пр.

На стор. 142 на долинѣ „Kastelan u Stolpina p. Toporow, k. Złoč), выпустити, бо там нема Швабôв.

Стр. 143. Małenica поправити Малиниско (Małynysko).
Стр. 144. Morkotyn поправ. Mokrotyn.

Поправки узглянднені Шафариком зазначені окремо на картцї п. з.

Přídavky a opravy k prvnímu vydání.

(видруков. 1842 р. окремо 2 л.)

Str. 12. ř. 14 přídej: dále na východ po celé Sibirii, na čtwery gubernie, Tobolskau, Tomskau, Jenisejskau, Irkutskau, a dvě oblasti Jakutskau a Kamčatskau, rozdělené, s 2,800.000 obywateli, z nichž asi tři čtvrtiny Rusové.

Str. 25. ř. posl. místo Turkůw čti: Tatarůw.

Str. 26. ř. 10. po tak: přidej: w podřečí Nowohradském a...

Str. 27: ř. 15 po: křičí přidej: č. zowe. t. ř. 29—31 čti: mají *je* misto ą, a: žjety (žati), tježko (těžko), pšenycje (pšenice); *y* místo o: łyžka (lžíce), drywa (dřewa).

Str. 142. ř. posl. a str. 143 ř. 1 wymaž: Kastelan-Złoczow t. ř. 10 čti: Malinisko a wymaž (Małenica?).

Str. 144. ř. 2 čti: Mokrotyn.

Str. 155. ř. 14 čti. polovyna.

Na Mappě w poli Fl. místo Podhirce (řeka) opraw Zbruč.

в.

Поправки імен галицьких місцевостий до виданої Ш—ком мапи приписав Головацький до листу Запа Шафарикови з 10/7 1842. Подаємс їх далї у переписцї Запа.

4. Листи Я. Головацького до В. Ганки.

Головацький познайомив ся з Ганкою особиство підчас свойого побуту в Празї 1849 р. у вереснї. Переписка починаєть ся у 1852 р., а кінчить ся у 1865 р. Усїх листів 11. Відповідий Ганки 4. Останні оголошені дром К. Студиньским, (Кореспонденція Якова Головацького в лїтах 1850—62, Львів 1905). Листи Г—го уже оголошені у виданню: „Письма къ Вячеславу Ганкѣ", В. А. Францевъ, Варшава 1905, ст. 221—237, ізза того в наших матеріялах їх поминаємо.

5. Лист Якова Головацького до Шембери.[1])

1865. 19 (31). І. Г—ий просить прислати Шемберові видання і посилає на них гроші.

Многоуважаемый Господине!

Со времени нашего вспольного дѣйствованія въ коммисіи 1849 года учрежденной для уложенія юридической

---

[1]) Альойс В. Шембера (* 1807 † 1882). Професор чеської мови на академії в Оломуци, а відтак у Бернї (морав.). Учасник

терминологіи не было случайности ни лично стрѣтити ся зъ Вами, ни письменно повѣдати ся. Припоминаяся давной знакомости удаю ся къ Вамъ съ просьбою о благосклонномъ высланіи нѣкоторыхъ сочиненій Вашихъ: а именно

Základové dialektologie[1]		1—50 х.
Dějiny řeči a liter. českosl.[2] I.		1—50 х.
dto	dto	II. sv. 1—2 . —80 х.
	Summa	3 fr. 80 х.

Na которыи посылаю 4 fr. a. В.

Въ ожиданіи скорого отвѣта честь имѣю оставатись

Вашъ усердный почитатель

Яковъ Головацкій

ц. к. професс. унив. Львов.

19/31. Янв. 1865 г.

6. Лист Я. Головацького до Франт. Єзбери.[3])

1872. 29. IX. Г—ий дякує за прислані Єзберові брошури і їх оцінка. Збірник нар. пісень. Просить о інформації в справі зготовлення у Варшаві картин типів, одежі і т. д., потрібних для видання пісень. Просить о інформації до задуманої ґеоґрафічної карти.

Милостивый Государь Өеодоръ Ивановичь!

Я душевно благодарю Васъ за присланныя мнѣ Вами брошюры. Нѣкоторыя изъ нихъ были мнѣ уже извѣстны, но я съ душевнымъ наслажденіемъ читаю ихъ. Онѣ всѣ насквозь пропитаны искреннимъ Славянскимъ духомъ — отъ нихъ такъ дышетъ взаимная славянская любовь — изъ за которой проглядываетъ отрадная будущность всеславянскаго единства. Дай Богъ намъ побольше такихъ писателей и сочиненій писанныхъ въ такомъ духѣ. Въ непродолжительное время я пошлю Вамъ мою брошюру написанную въ такомже направленіи. Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.

Письмо Ваше доставилъ мнѣ не г. Машковскій, а какой то другой господинъ, его сосѣдъ изъ Смоленской губерніи.

комісії для уложення славянської правничої термінольоґії у Відні 1849 р., відтак професор ч. мови у Відні і редактор ч. перекладу законів. Автор численних літературних і наукових праць. Головна його заслуга, се студії про Моравію і її піднесенне. (И. В. Ягичъ, Исторія слав. фил., op. cit., ст. 603—6).

[1]) Základové dialektologie československé вид. у 1864 р.

[2]) Dějiny řečí a literatury české вид. у 1858 р.

[3]) * 1829 р., доцент слав. мов на варшавському университеті, автор дрібних розправ, з ідеєю злуки Славян на основі кирилівської азбуки.

Я объяснился съ нимъ на счетъ мѣста для г—на Машковскаго. При томъ я радъ, что постороннее дѣло привело насъ къ взаимной перепискѣ. Чтобы она и далѣе продолжалась — я опять начну писать о дѣлѣ. Мой сборникъ народныхъ пѣсень печатаемый в Чтеніяхъ Императ. Общества исторіи и древностей россійскихъ выдетъ въ особыхъ оттискахъ въ Москвѣ въ III томахъ или 4 частяхъ. Сочиненіе должно выти въ концѣ настоящаго года. Я вознамѣрилъ украсить изданіе хромолитографическими и ксилографическими картинами, представляющими народные костюмы и типы или картины изъ народнаго быта Галицкой и Угорской Руси. Я предполагаю изготовить ихъ въ Варшавѣ, по той причинѣ я прошу Васъ о содѣйствіе. — Потрудитесь по милости въ литографію Фаякса и спросите его; не принялся ли бы онъ сдѣлать ксилографическія картинки въ видѣ прилагаемой картинки. Я пошлю ему образцы, срисованные на особой бумагѣ — нужно будетъ перенести ихъ въ уменьшенномъ форматѣ (съ 4-ой въ 8-ю доль) и отпечатать. Ксилографическихъ картинокъ будетъ 4 или 5.

Спросите, по милости, сколько будетъ стоить таковая картинка на бѣлой бумагѣ въ 1600 экс. — и спросите, какъ скоро такія картинки могутъ быть изготовлены. Спросите при томъ, сколько будетъ стоить такаяжь картина, если бы одну или другую хромолитографировать, т. е. печатать разукрашену.

Єще одно дѣло. — Въ непродолжительномъ времени мнѣ понадобится изготовленіе географической карты въ величинѣ Шафарикова „Славянскаго Землевида“ — касательно шрифта же похоже на карты изд. Словинской Матицей (нап. во Вѣнѣ). Сколько требовалъ бы Фаяксъ (или кто другой въ Варшавѣ) за такую работу въ тысячахъ двухъ или трехъ эксемпляровъ.

Въ ожиданіи Вашего отвѣта честь имѣю оставаться съ истиннымъ почитаніемъ и преданностію Вашь

покорный Слуга

Яковъ Головацкій

Вильна 29 Сент. 1872 г.

III.

Лист Івана Бірецького до К. В. Запа.

1848. 20. V. Бірецький рад з того, що на відозві скликуючій „всѣхъ братôвъ Словенськихъ“ у Прагу підписаний Зап. Журить ся, хто з галицьких Українців туди поїде і поговорить про спільні справи „великої Словеньщини“. Хоч Русин був від віків свобідний, втратив волю і мусів Ляхови служити. Одностороння петиція Поляків. Їх крик проти укр. опозиції. Сліпа ненависть Поляків. Руська Рада і петиція. Домагання і програма Українців. Поляки хочуть Польщі в давних границях. При помочі Славян побідить українська свята справа. Просить Запа стати речником Українців. Здоровить Шафарика, Ганку, цілий чесний собор і питає, чи буде „батько наш Коляр“.

Бахурь дня 20-го Мая 1848.

Любезный Друже!

Радостию многою возрадовало ся серце мое, обачивши имя твое медже пôдписами вôдозвы, взываючой всѣхъ братôвъ Словеньскихъ на 31-го Мая до старосвѣцкои городôвъ матери Праги. Ne сумнѣваюсь, що всѣхъ Словенъ

---

[1]) Лист вправді без адреси, однак нема ніякого сумніву, що він писаний до Запа, як до щирого приятеля і одного з орґанізаторів Славянського зїзду в Празї 1848 р.

Іван Бірецький † 1883 р. в 68 році життя. Товариш Головацького і Вагилевича. Займав ся етноґрафією. Зібрані ним загадки увійшли у збірник Ількевича: Галицкіи приповѣдки и загадки... 1841 р. Брав живу участь у працях зїзду „руських учених“ 1848 р. (Студинський, Кореспонденція Я. Головацького, I, ст. LIX). Інтересну й теплу характеристику Бірецького дав Вагилевич у листі до Поґодіна з 8/11 1843; „Тогда также я имѣлъ счастіе какъ послушатель послѣднаго года С. Богословія (с. є у 1839—40 рр.) назвать г. И. И. Бѣрецкаго своимъ другомъ, ибо онъ пламенной душей объялъ все что естъ славянское, особенно страну поэтичѣскую, гордился изъ имена быть южноруссомъ и самъ имѣлъ значительный Сборникъ народныхъ пѣсень, а между ними было нѣсколько колядныхъ. Чрезъ него я получилъ колядныя пѣсни изъ

заступники на голосъ той до Васъ поспѣшатся, але ктожъ поѣде зо стороны Русинôвъ Галицкихъ? Кто промовитъ за нами слово ласкавое? Тяжко кто зъ нашихъ буде притомный парадамъ Вашимъ, бо не ма кому обняти справу русскую, нема кому зъ нашихъ поговорити купно съ Вами о общихъ справахъ великой Словеньщины. Таке теперѣшне положеніе наше. — Коли всѣ народы тѣшатъ и радуются оденъ тôлько Русинъ смутный и невеселый — не чудуй же ся и теперь брате, що туга ліеся изъ серця моего.

Хоць Русинъ свободенъ бувъ изъ первовѣка, якъ и всѣ матери Словеньской чада, но черезъ крамолы и злое князѣвъ своихъ панувaня потерявъ свою народню свободу и мусѣвъ рôдному брату своему Ляхови служити. Якъ му ся въ тôй службѣ черезъ пôвпята блисько вѣка поводило, всѣ о тôмъ знаете добре. Наконецъ лихая доля осудила, що оба браты въ чужую дôстались неволю.

Приключенія 13-го и 14-го Марця встряснули цѣлу Австрію рôзнородну, вôльности свѣтле засвѣтило соньце, а лучами своими всѣ народы изъ своего пробудило сону (sic!), щобъ всѣ домагались правъ запереченыхъ, и пôдносили пригнетены народовости. Здавало ся и намъ, що безъ всякои перешкоды прецѣ разъ прійдемо до себе, слово царское було намъ на тое порука. Але лежавши тôлькіи вѣки въ тяжкой немочи политическôй, годѣ намъ було швиденько прилагодитись; а нѣмъ мы прочумали ся, вже браты наши Поляки уложили во Львовѣ шерокую петицію, въ котрôй о собѣ добре постарались, а о насъ они словомъ не спомянули. Просили о ґваранцію народовости польской и запровадженя польского языка въ школахъ, судахъ и урядахъ въ цѣлôй Галичинѣ (якбы въ ней Русинôвъ не було) и т. п. все тое добре Вамъ вѣдомо буде. Бачивши Русини такую одностороннy петиціи тенденцію, декотри ю зо всѣмъ пôдписовати не хотѣли, иншіи лише зъ застереженіемъ правъ, народовости нашой прыналежныхъ, пôдписали. Звѣдты на насъ Братя Поляки великій крикъ пôдняли: Що вы думаете собѣ Русини, вы сами слабыи, ничого безъ насъ не порадите; ваша мова не образована, нарôдъ темный, а заступникôвъ справы вашои не

Вишни"... (Письма къ Погодину, op. cit., ст. 646). Із Запом познайомив ся у Львові і з ним лучила його щира приязнь. (Лист Бірецького до Головацького 31. I, 1820. Кореcп. op. cit., ст. 22—24). Переписував ся з Запом (Кореcп. op. cit., ст. 26—28, 64—65). Називає його „любий", „наш добрий", „наш Владислав" (Кореcп. op. cit., ст. 26—28, 64—65, 238—39). Зап радий його письмам (Кореcп. op. cit., ст. 20). Називає його „naš Běřeсkу" (Кореcп. op. cit„ ст. 24, 42).

маете. Вы изъ давна до нашои короны належали, для того и на дальше (т. е на вѣки) пôдъ нашою властію зоставати вамъ нужно, бо право тое килькавѣковимъ посѣданіемъ узаконено!? Другіи навѣтъ такъ далеко зайшли въ своимъ нерозумѣ, що конечно сказати хотѣли же мы Русинами звати не повиннись, бо первовѣчни предки наши коло города Кіева Полянами именовались!?

Изобразити собѣ легко можешъ, якъ такіи говоры, письма и имъ одвѣтни поступки дѣлати мусѣли на Русинôвъ, зъ давнои неволѣ ще зо всѣмъ не пробаторившихся! Ne сподѣваючись въ такихъ обстоятельствахъ для себе ничого доброго, Русини формально вôдъ Полякôвъ вôддѣлилися, зложили пôдъ покровомъ Губернатора нарôдню (sic) Русску Раду и подали зо своей стороны особливую петицію до Царя. Тое допѣро всѣмъ очи отворило. Мудрійшіи пôзнали, що тая розлука для справи польской не корыстна, для того обманомъ хотятъ тое затерти уживаючи до того розмайтыхъ средствъ; а дурнѣ кричатъ смѣются а навѣть и наругаются съ того. Предсѣдателемъ рады русскои естъ Яхимовичь, именованый Владыка Перемискій, належатъ до неи священники русскіи, ставропигіяне и много изъ мірянъ Рускихъ. Цѣль свою намъ ищи не обвѣстили, (бо „Зорѣ Галицкои“, котра вôдъ 15-го Мая що тиждень по аркуши виходитъ ще не читавемъ), але иншои мати не можутъ, якъ тôлько образованіе народности своеи на основанію чисто руськимъ пôдъ покровительствомъ Царя Австрійского, Галицкого короля конституційного. Чого иншого въ нынѣшнемъ часѣ домагатися ани не можемо ани не хочемо.

Мы хочемо згоды и спокою и щирого побратимства зъ братми Ляскими якъ и зо всѣми братми Словеньскими, але они мусятъ о тôмъ забути що були колись нашими Панами (пай Богъ насъ на всѣгда хоронитъ вôдъ такого панування) и лишити намъ вôльное мѣсце, абысьмы могли образовати ся на власнôй народнôй нивѣ. Хоць мы бѣднѣ и убоги, зо всѣхъ Словеньскихъ братôвъ позадѣ зôсталися, прецѣ не хочемо стратити своеи самоѣстности, не хочемо бути орудіомъ до осягненія самолюбныхъ намѣреній. Namѣренія братôвъ Полякôвъ сутъ дуже яснѣ: хотятъ Польски въ давныхъ границяхъ вôдъ Балтицкого до Чорного моря яко одное политическое тѣло зъ одными институціями а що гôрше зъ однымъ урядовымъ языкомъ т. є. хотятъ панувати не тôлько надъ нами слабыми Русинами, але надъ всѣми братми Словенскими. А може я неправду кажу? Читай „Dziennik narodowy“, читай „Postęp“ пальцемъ намацяешъ тое. Для того правды приняти не хотятъ, у ныхъ Словеньщина — Польска!

Правда тое брате любезный! що мы теперь дуже слабіи, але чи не маємо рôдныхъ братôвъ Словеньскихъ, котри подати намъ повинни руку помочи, и спомагати насъ въ потребѣ? По грошику вдовинôмъ звержетесь на насъ, подасте по щепику изъ вашой землѣ, а мы всьо зъ сердечною подякою пріймемо, на нашій (sic) красной и плодовитій посадимо землицѣ, розмножимо садокъ красный, и благословити будемъ Васъ на вѣки! Бо чижъ для того, що словесность наша на низкôй образованія степени, що мы найдовшіи лѣта у гôркôй неволѣ вѣкъ свôй коротали, и теперь не маемъ огрѣти ся на теплотѣ вôльности соньця, але вôдречись имени своего и на вѣки носити пôдданьства узы? Тяжко прійде на ново начинати бо весь початокъ є тяжкій, але помалейку змужаемося а змужавшись возхитимо предную славу нашу! Одже брате така наша святая справа, якъ марный хробачокъ вôдгрѣбаемо ся а чей бы прійти колись до себе. Прецѣ и о насъ спомянѣтъ въ Вашихъ розговорахъ, и насъ узнайте за своихъ братôвъ, хоць въ рядѣ остатныхъ? Бо такъ Богъ изъ первовѣка розположивъ, щобъ насъ було пять братôвъ Словеньскихъ.

Nехай згине вѣчная незгода, котра панує теперь въ Галиччинѣ меже нами, а котру мы якъ змію огидну ненавидимо, але годѣ намъ и пôдъ ноги дати ся стоптати въ роцѣ 1848.

Ты брате! бувъ у насъ и всьо добре знаешъ. Ты и тое знаешъ, якъ сердечно Русинъ любитъ всѣхъ Словенъ, ты найдешъ ласкавыхъ слôвъ поговорити пріязно о насъ. Зверни увагу въ тôмъ смыслѣ на насъ, якъ тутки щиро и справедливо ти пишу, не обявляючи навѣть имени моего, бо если такъ буде пôзнійше якъ є теперь у насъ неохибно станемось поталою братнои незгоды. Nапиши менѣ по скôньченôмъ соборѣ, що доброго урадите на немъ, а знаешъ що всьо зъ того дуже буде занимати мене.

Поздорови вôдъ мене ПП.: Шафарика и Ганку, котрыхъ хоць не зъ лиця знаю но въ подобизнахъ все на нихъ позираю. А може и батько нашъ Кольльаръ буде у Васъ? Поздорови цѣлый честный соборъ словеньскихъ мужôвъ. Честь и поздоровленіе имъ одъ всѣхъ Галицкихъ Русинôвъ!

Твôй щирій пріятель

Иванъ Бѣрецкій

з Бахуря.

per Przemyśl Dubiecko.

Може немаете ще вôдозвы вôдъ Русинôвъ до Ляковъ то Вамъ посылаю.

IV.

Переписка Осипа М. Бодянського.

1. Листи О. Бодянського до П. Шафарика.

Переписка починаеть ся у 1836 р. а кінчить ся у 1857 р. Усїх листів 26. Вони припадають на роки 1836, 1842, 1847, 1849—57.

Шафарик поважно інтересував ся московською, українською і білоруською мовою. У 1832 р. питаеть ся Шафарик: „Kdo dialekty ruské a maloruské dosavad d o k o n a l e vyskoumal? co v těch věcech psáno, nic neplat". (Лист до Паляцького, Čas. Česk. Mus. 1832, 110—11). Шафарик заявляе Востокову: „Auch wäre mir eine gedrängte Auskunft über die slavischen Sprachdialekte in R u s s l a n d sehr wünschenswerth" (Лист Востокову 4 вересня 1833, Сбор. стат. 1873, V. ст. 309). Користаючи із побуту Поґодіна в Празї 1835 р. і знайомости з ним, яка скоро перейшла у щиру приязнь, просив його постарати ся о діялектольоґію східної, т. зв. руської ґрупи мов і о етноґрафічну карту Росії. Просьбу свою повторив у листї з 26/IX 1835; „Die etnographische Karte von Böhmen, welche ich Ihnen schicke, soll Ihnen als Musterkarte bei der Verfertigung einer ähnlichen Karte über die Slaven in Russland dienen. Über die russischen Dialekte schreibe ich Ihnen meine Anfragen diesmal nicht theils weil die Zeit zu kurz ist, theils aber auch, weil die Sache ziemlich klar ist nach dem was ich Ihnen m ü n d l i c h d a r ü b e r m i t g e t h e i l t. Später schrieb ich dennoch etwas, und legte es hier bei", примічуе Ш—к. Ш—к говорив багато на цю тему і з Кирівевським і мав надію, „dass er selbst den fraglichen Gegenstand am besten erledigen und meine Wissbegierde befriedigen könnte" (Письма, op. cit., ст. 144). Як дуже це питанне лежало Шафарикови на серцї,

доказує його лист із 23/V 1836: „Und nun, mein theuerster Freund, erlauben Sie mir meine Bitte zu wiederholen, und Ihre Aufmerksamkeit auf diejenigen Gegenstände zu lenken, deren Erledigung ich Ihnen und dem Herrn v. Kirjejewskij so dringend empfohlen habe. Ich meine die genaue Untersuchung, Bestimmung und Classificirung der Sprachdialecte des Russischen, und die Anfertigung einer ethnographischen Karte vom europ. Russland, besonders in Beziehung auf die slaw. Völker in demselben. Ich kann Ihnen nicht sagen, wie sehr mich diese Sache fortwährend interessirt und beschäftigt. Ich habe meine Vorarbeiten dazu seitdem bedeutend vermehrt. Das slaw. Russland muss ich ganz Ihnen überlassen. Nur nicht gezaudert und hinausgeschoben. Sie werden sehen, wie viele Schwierigkeiten dabei zu überwinden sind und wie viel Zeit und Mühe eine solche Arbeit braucht. Schreiben Sie mir, ob irgend ein Anfang, ein Schritt dazu geschehen ist?“ (Письма, op. cit., ст. 163). Ще раз пригадує Ш—к свою просьбу листом з 4. VII. 1836. (Письма, op. cit., ст. 165).

Між тим Поґодін, не чекаючи нового понаглення, вже на першу пригадку Шафарика з 26/IX 1835, а може й ранійше, передав його просьбу Бодянському, що сповнив її частинно, починаючи листом з 26. IV. ст. ст. 1836 р. характеристику української мови і її діялєктів. До такого попаднання справи признаєть ся і Поґодін: „До сихъ поръ не могъ я исполнити этого желанія Шафарика, не имѣя нужныхъ на то познаній, ни средствъ, ни времени. Я послалъ ему только краткое извѣстіе о разселеніи литовскаго племени изъ письма Ходаковскаго, и малороссійскаго — въ письмахъ О. М. Бодянского“ (Письма, op. cit., ст. 163, прим.). Бодянський передав своє письмо Поґодіну, а цей разом із своїм письмом з 26. V (7. VI) 1836 переслав його Шафарикови. Ш—к у листї до Поґодіна з 7. VIII. 1836 пише: „Ihr Schreiben vom 26. Mai (7 Juni), sammt dem Beischluss von Hrn. Bodjanskij (Über den kleinrussischen Dialekt) ist mir bereits vor längerer Zeit richtig zugekommen. Da Sie in demselben nicht erwähnen, durch wen Sie es schicken, so weiss ich auch nicht wessen Zumittelung ich es zu danken habe: ich erhielt es mit dem Poststempel, wie es mir scheint, aus der Lausitz“. (Письма, op. cit., ст. 169). У тому

самому листї дякує теж і Бодянському: „Herrn Bodjanskij sage ich meinen herzlichen Dank für die interessanten Mittheilungen über die Wohnsitze der Kleinrussen und ihrer Mundart. Gern hätte ich ihm schon jetzt geschrieben, allein dringende Geschäfte nöthigen mich, es auf andere Zeit zu verschieben. Mit Verlangen sehe ich der Fortsetzung entgegen; nur muss ich ihn freundschaftlich bitten, etwas deutlicher (lesbarer) zu schreiben, und seltene kleinrussische Wörter häufiger zu erklären. Das Lesen seiner Hand macht mir und meinem Freunde Čelakovsky Schwierigkeiten“ (Письма, op. cit., ст. 172). А у листї з 24. X. 1836 Шафарик просить Поґодіна: „Entschuldigen Sie mich bei unserm lieben Herrn Bodjanskij, dass ich ihm nicht schreibe. Seine Briefe machen mir grosses Vergnügen: ich danke ihm herzlich für seine literarischen Nachrichten. (Письма, op. cit., ст. 180), Шафарик Бодянському так і не писав скорше, аж у 1838 р. Такий початок переписки і заочної знайомости між Ш—ком і Б—им. Особисте познайомленнє припадає на кінець 1837 р. Листи Шафарика до Бодянського від 1838—1857 рр., числом 85, видані у „Чтенія-х въ Имп. Общ. Истор. и Древн. Рос. при Моск. Унив. 1895 р. п. з.: Письма П. І. Шафарика къ О. М. Бодянскому (1838—1857) приготовленныя къ изданію П. А. Лавровымъ и М. Н. Сперанскимъ, Москва 1895.

Я оголошую поки що три листи Бодянського, як найцікавійші. Инших, що доторкають обміну книжками, ріжних поручень, видавання памяток, новин з обсягу фільольоґії, історії і т. д., ізза технїчних причин тепер не оголошую. Зроблю це при иншій нагоді. Деякі виїмки із листів Б—го подав В. А. Францев: Очерки по исторіи чешскаго возрожденія, Варшава 1902. На свойому місцї буде про них мова.

* * *

1. 1836. 26. IV. ст. ст. Бодянський рад сповнити просьбу Шафарика передану Поґодіном. Ізза недостачі потрібного знання полишає на боцї мови великоруську і білоруську та їх діялекти. Пише про українську мову і її наріччя. Укр. мова давнїйша від великоруської. Вона самостійна. Уваги про етноґрафічне розміщеннє, історію і поезію Українців в Шафар.: Geschichte d. slav. Spr. u Lit. 1826. Звучня. Обіцює, деклїнацію, конюґацію, складню і короткий начерк історії укр. мови й лїтератури. Просить писати до себе в чеській мові.

Москва 26 Апрѣля 1836 года.

П. І. Шафарику.

М. П. Погодинъ передалъ мнѣ одну изъ Вашихъ къ нему просьбъ (3), именно: о главнѣйшихъ языкахъ Россіи, т. е. объ яз. Велико-Россійскомъ, Мало-Россійскомъ и Бѣло-Русскомъ, пространствѣ земель обхватываемомъ каждымъ изъ нихъ, отличительныхъ свойствахъ, ихъ нарѣчіяхъ, и т. п. Я[1]) очень радъ буду, если сколько-нибудь удовлетворю Ваше желаніе своимъ посыльнымъ рѣшеніемъ Вашего вопроса; впрочемъ напередъ оговариваюсь, что я ничего немогу сказать Вамъ новаго о нарѣчіяхъ Велико-Р. языка: Новгородскомъ, Суздальскомъ, Олонецкомъ, и т. п.: нарѣчія эти, пока, и для насъ — темна вода во облацѣхъ воздушныхъ. Я съумѣлъ бы наговорить Вамъ многое множество объ этихъ нарѣчіяхъ, особенно объ языкѣ Бѣлорусскомъ, тѣмъ болѣе, что пѣсенъ на этомъ послѣднемъ имѣется у меня довольно порядочное собраніе (около 2500); но въ дѣлахъ подобнаго рода я положилъ себѣ правиломъ: не произносить своего суда о томъ, чего самъ не имѣлъ случая видѣть, слышать, провѣрить на туземьѣ: вѣдь страны то этѣ не за горами? Авось, рано — поздно, приведетъ Богъ побывать тамъ, прислушаться, наглядѣться, свѣрить, перевѣрить вычитанное и перенятое отъ другихъ, и, тогда уже, подвесть конечный итогъ. И такъ я буду говорить съ Вами только о томъ, что, по моему мнѣнію, знаю сколько-нибудь; слѣдовательно объ языкѣ Мало-Россійскомъ и его нарѣчіяхъ, какъ Мало-Россіянинъ. Не считаю нужнымъ толковать съ Вами о томъ, что языкъ Южныхъ Руссовъ (Мало-Р.) столько же древенъ, какъ и языкъ Сѣверныхъ Руссовъ (Вел.-Р.) если только еще не древнѣе, по крайней мѣрѣ касательно письменныхъ памятниковъ, въ коихъ легко можно замѣтить его присутствіе, ни о томъ, что онъ столькоже самостояteленъ, столькоже языкъ, какъ и языкъ Велико-Р., съ которымъ у него то лишь и общаго, что оба они языки Славянскіе; тѣмъ менѣе считаю нужнымъ говорить съ Вами о томъ, что, будтобы языкъ этотъ нарѣчіе Велико-Р., или что хуже и смѣшнѣе всего, Польскаго, какая то смѣсь перваго съ послѣднимъ... Равно не стану вычислять Вамъ и его сходства близкаго-отдаленнаго, съ другими Славянскими языками, его отношеній, разницы и т. п. Разсуждать объ этомъ съ Вами, такъ коротко знакомыми со всѣми языками Славянскими, былобы съ моей стороны не только смѣшно, но просто ребячество, незнаніе, съ кѣмъ дѣло имѣть.

[1]) Відси у Францева, Очерки, op. cit., ст. 328, але в дечім відмінно від ориґіналу.

Вы сами уже въ своей И. Л. и Сл. Я., отчетно то означили мѣсто жительства Южно-Руссовъ въ прислушномъ, истинномъ смыслѣ; только, по моему мнѣнію слѣдуетъ исключить отсюда Губернiи: Орловскую, Рязанскую и Томбовскую; границы ихъ издревле были границами Сѣверной Руси съ Южною. Далѣе и Южно-русскій языкъ начинаетъ не съ средины Галицiи, но какъ Карпато-Россы, такъ и Русняки, живущіе въ С. В. Венгріи, говорятъ тоже, если не языкомъ Мало-Росс., такъ его нарѣчіемъ, или лучше: быть можетъ ихъ-то языкъ и былъ когда-то первобытнымъ языкомъ теперешнихъ Мало-Россіянъ, потому что засѣленіе Южной Руси, по всѣмъ догадкамъ, чутьли не отъ Карпатъ и изъ-за Карпатъ производилось. Теперь же языкъ Русняковъ Закарпатскихъ, Карпатскихъ и Галицiйскихъ, равно Руссовъ Западной Украйны (на правой странѣ Днѣпра), Задеснянцевъ, и т. д., суть нарѣчія Мало-Россійскаго языка того, которымъ говорятъ въ Восточной Украйнѣ или на лѣвой сторонѣ Днѣпра, т. е. в Губб.: Полтавской (сердцѣ чистаго, настоящаго Мало-Р. яз.), Черниговской (по Десну и Сеймъ), Слободско-Украинской (въ западныхъ уѣздахъ) Екатеринославской (сѣверо-западныхъ уѣздовъ), на Черноморьѣ, въ Азовѣ и Анапѣ (у Запорожцевъ), отчасти въ Приднѣпровскихъ уѣздахъ Кіевской губ.[1]) Языкъ первыхъ я считаю потому нарѣчіемъ, что въ немъ множество польскихъ, словацкихъ и др. словъ и оборотовъ; языкъ Задеснянцевъ потому нарѣчіе, что въ немъ множество словъ и оборотовъ Русскихъ, Бѣло-русскихъ и отчасти Польскихъ; такая же смѣсь замѣчается въ языкѣ Мало-Россіянъ, обытающихъ въ нѣкоторыхъ уѣздахъ губерній: Кишиневской (съ примѣсью словъ Польскихъ, Молдав., Татарскихъ и Турецкихъ), Херсонской, Таврической (Татар), Воронежской, Саратовской, Пеньской, Курской (въ уѣзд. южн.), Южной Сибири (съ примѣсью словъ В.-русскихъ) и т. д. Велико пространство захватили сесѣ Южные Руссы; ихъ родина не уступаетъ родинѣ Сѣверныхъ Руссовъ; число ихъ не меньше числа послѣднихъ; чтоже касается до Исторіи, то въ Исторіи Руссовъ Юга гораздо болѣе движенія и жизни, чѣмъ въ Исторіи Руссовъ Сѣвера. Причина? Причина та, что тамъ дѣйствовалъ народъ всею массою своею, а здѣсь только государи; народъ же оставалъ празднымъ, зная о томъ или другомъ событіи лишь по насылавшимся граммотамъ да церковнымъ молебствіямъ, и т. п., исключая весьма немногихъ происшествій, въ которыхъ принималъ

---

[1]) Доси у Францева, Очерки, op. cit., ст. 329. Відси пропущено аж до „Велико пространство“ і т. д.

онъ прямое участіе; а которыя, какъ исключенія не мѣшаютъ главному положенію быть справедливымъ[1]).

Отсюда, тоже изъ образа жизни, установленій, климата, природы, и т. п. Велико и Мало-Россіянъ, я, между прочимъ, по случаю разбора Словацкихъ пѣсенъ, изд. Я. Колларомъ (помѣщеннаго въ 15 и 16 NN. Московскаго Наблюдателя 1835) вывелъ заключеніе о духѣ, характерѣ и отличительныхъ свойствахъ пѣсенъ того и другого народа, т. е. пѣсни Сѣверныхъ Руссовъ угрюмы, унылы какъ ихъ родина; отсутсвіе многосторонней политической дѣятельности лишило ихъ драматическаго движенія, а ограниченіе себя однимъ настоящемъ, заключеніе въ одномъ окружающемъ быту, сообщило имъ повѣтствовательно-описательную форму, самую простую, легкую, подручную; слѣдовательно это поезія наглядная, только что скользящая по предметемъ вещественнаго и духовнаго міра, поэзія, если угодно, объективная, но тутъ и конецъ всему. Совсѣмъ другое пѣсни Южныхъ Руссовъ: въ нихъ, въ слѣдствіе многосторонней дѣятельности народа, цѣлые пять вѣковъ невлагавшаго въ ножны меча, ведшаго день и ночь борьбу съ внутренними и внѣшними врагами, отъ Бурлацко-Гайдамацкаго быта перешедшаго къ Козацкому, а отъ этого съ слезами на глазахъ къ Чумацко-Земледѣльческому, въ пѣсняхъ этого народа выражается неудовольствіе, досада на свою щербатую долю, вполнѣ отразившіеся въ нихъ, стоящіе на первомъ мѣстѣ, заслоняющіе собою все прочее, какъ побочное, служащее только для точнѣйшаго, удобнѣйшаго проявленія преобладающей, главной идеи. Козаки чувствовали что они имѣли полное право на лучшій жребій, достойны его, но при всемъ своемъ усиліи не могли достигнуть цѣли своихъ желаній: естественно, въ такомъ положеніи, изъ груди ихъ должны были вырваться горькія жалобы на свой рокъ, глубокая тоска, сильная грусть облечь сердце, и, наконецъ вылиться въ пѣснѣ какъ повѣренной души всякаго Славянина. Касательно изложенія, оно, по причинѣ столько дѣятельной, бурной, кипучей, полной заботъ и безпокойствъ жизни, исключительно — Лирико-Драматическое, вездѣ дѣйствіе, порывъ, буря, вездѣ драма, вездѣ жизнь, огненная, пламенная... Признаюсь, я съ умысломъ удалился въ сторону отъ своего настоящаго предмета прибравшись къ слову, и завелъ рѣчь о пѣсняхъ; но это потому, что въ Вашей И. Л. и Я. Сл. я нашелъ, будтобы „характеръ народныхъ Мало-Россійскихъ пѣсенъ всякого рода вообще элегическій“. Это не такъ... Теперь обращаюсь къ языку, и, если Вамъ угодно будетъ, пройду съ Вами вкратцѣ, по

[1]) Доси у Францева, op. cit., ст. 330. Дальше пропущено.

крайней мѣрѣ, Этимологію Южно-русскаго языка, чтобы, такимъ образомъ, отъискать тѣ отличительныя, ему одному приличныя свойства, коими онъ разнится отъ яз. прочихъ Славянъ, указывая тутъ же и на характеристическія признаки его нарѣчій... Начнемъ съ Азбуки!

Азбука Мало-Россіянъ меньша тремя буквами азбуки Велико-Россіянъ, именно въ ней нѣтъ: *ф*, *ѳ*, *ѵ*. Вмѣсто первой употребляютъ или: a) *хв*: хвуда, хвыля (волна на водѣхъ) хвартухъ, хвасоля; b) просто *х*: Охримъ?; c) *п*: каптанъ, Остапъ, Пылыпъ: d) *к* кухвайка; e) кв: квасоля (чаще всего хв). Вмѣсто второй: a) *хвт*: Саваохвтъ, кахвтызма, рыхвтма; b) *хв* Хведоръ, Хведося; c) *х*: Хома; d) *п*: Агапія (Огапія, Гапка), Опанасъ (Панасъ); e) *т*: Марта (Марѳа). Вмѣст третьей: a) *ы*: мыро; b) *в*: Евангельля. *А* послѣ *ц* въ концѣ слова обращается въ *я*: тройця, царыця. Въ нарѣчіи Галиційскомъ эта буква послѣ *ж*, *ш*, *щ*, *ц*, *ч* выговаривается за *е* твердое: жехъ, шеную, щевель, честую; Карпато-Россы букви *е* въ рединѣ и на концѣ словъ, выговариваемую Галицйцами за *е* твердое: месо (мнясо), дне (дня), произносятъ за *а*: масо, дна. *Б* обыкновенно вислов, иногда переходитъ въ *п*: Бодай тебе! Подай тебе! *В* обыкновенно; кромѣ того; a) безъ всякого разбору въ предлогѣ *въ*, въ славѣ весь и другихъ, начинающихся этою буквою или имѣющихъ ее въ срединѣ, обращаетъ въ *у*: у мене, усѣ, ухопывъ, навтикача; b) прибавляется къ словамъ, начинающимся бувкою *о*, обращающеюся въ такомъ случаѣ большею частію въ *и*: винъ, вилъ, вона, воно; c) часто поставляется вмѣсто *л*, особливо въ срединѣ и концѣ словъ: повный, вовкъ, жовтый, пысавъ, любывъ (всегда оконч. *лъ* прошедш. врем. муж. р. 3-го лиц. ед. ч. обращается въ *въ*). Галицйцы нерѣдко въ творит, надежѣ вмѣсто *ю* употребляютъ *вь*: ноговь. *Г* a) вездѣ почти произносится какъ латин. *h* или чешское *h*: гадаю, гора, Господь; b) въ весьма немногихъ собственныхъ инностранныхъ словахъ выговаривается какъ латин. *g*: гудзь, гропа, ганкы; c) часто къ словамъ, начинающимся гласными: *а*, *е*, *о* прибавляется *г*: гарбузъ, гарапныкъ, Гануся, Ганна, гей, гострый, горобець; d) въ дат. и предл. падежахъ един. ч. въ именахъ женск. рода; въ предложн. ед. ч. въ именахъ муж. р. окончаніе *га* изсилается въ *з*: небозѣ, у лузѣ; e) въ зват. пад. ед. ч. въ именахъ конч. на *гъ*, *г* переходитъ въ *ж*: Боже! f) въ словѣ Богдай *г* часто опускается: Бодай. *Д*, кромѣ обыкн. a) въ нѣкоторыхъ словахъ, начинающихся *ж*, з прибавляется *д* къ этимъ букамъ: джгутъ, джыгупъ, дзвинъ, дзвоныця, дзыглыкъ, дзвень; Галицйцы къ 1-му лицу наст. вр. ч. ед. глаголовъ на *жу* прибавляютъ *д*; ходжу, нуджу b) въ частицѣ *да*, *д* обращается в *т* — та; c) въ предлогѣ *для*, *д* произносится какъ латин.

у. *Е*, кромѣ обыкновен. своего произн. въ началѣ, срединѣ и концѣ словъ, вигов.: a) въ нѣкоторыхъ словахъ за *о*, особенно имѣя предъ собою твердую согласную: чоловѣкъ, чоло, чомъ пишовъ; b) въ нѣк. слов. послѣ согласной мягкой послѣ гласной — за *іо*: лёнъ, всёго, моёго, слёзы; c) послѣ согл. мягкой — за *и*: нижъ (нежели), ячминь, слизьмы, каминьня. *Ж*, кромѣ обыкнов. стоя передъ гласн. *е*, *ѣ*, *ю*, *я* принимаетъ *ь* и повстаетъ žја: збижьжя. *З* обыкновенно; часто употребляется вмѣсто *с*: зовсѣмъ (зусѣмъ), зо мною. *И* a) гласные *е*, *о*, *у* въ него измѣняются (объ *е* сказано высше, о прочихъ см. ниже); b) стоя сначала выслов. какъ *ы*, но въ правописаніи удерживается: иду, иклы (клыки) (ыду, ыклы); c) въ другихъ словахъ, стоя сначала, выслов. остро: ихъ, ижакъ, Ивга; d) стоя же на концѣ, или остро: мои, свои, гарныи, или кратко: мій, свій, гарный; e) часто сначала отбрасывается: знову (изнову), пзходыть (зходыты), зъ (изъ): это обыкновенно случается въ словахъ начинающихся предл. изъ; f) въ предлогѣ *къ* часто прибавляется *и*: икъ имъ,ико мнѣ; z) въ нѣкоторыхъ словахъ, стоя сначала, обращается въ краткое й: Иванъ, йшовъ; впрочемъ можемо говорить въ такихъ случаяхъ и Иванъ, ишовъ и т. д. *І* одинако выгов. съ предыд., но употребляется: a) для виду въ правописаніи прилагательныхъ фамильныхъ передъ й, виговариваесь за *ы*: Хмильницькій (—кый); b) для выраженія звука *ё* въ тѣхъ словахъ, гдѣ по всему нельзя поставить этой буквы: іо — Іосипъ, покотіоло, лопуціокъ. *К*, кромѣ обыкн. произн., a) въ дат. и предл. пад. именъ жен. р. ед. ч. *к* измѣняется въ *ц*: дѣвцѣ, швайцѣ, гыльцѣ; равно и въ им. муж. рода въ предл. падежѣ: на байрацѣ, на кулацѣ; в) въ *ч*: око — очи, клыкаты — клычу; c) въ него переходитъ буква *ф*: кухвайка; d) буква *ц*: квѣтъ, e) въ предлогѣ къ, икъ выговаривается какъ латин. *g*, а Галичане и въ другихъ словахъ часто его обращаютъ въ *g*: мыска (—ga), триска (—ga); f) въ зват. пад. ед. ч. *к* и змѣняется въ *ч*: чоловѣче. *Л*, кромѣ обыкн., a) переходитъ въ *в*: жовтый (желтый), вовкъ (волкъ), казавъ (казалъ); b) когда послѣ *ль* слѣдуютъ гласн. *е*, *ѣ*, *ю*, *я*, то передъ ними снова повторяется *л*: зильле, —льмъ, —льлю, —льля. *М*, кромѣ обыкн., когда за нимъ стоитъ *я*, то въ такомъ случаѣ къ *м* прибавляется *ь*, а передъ *я* поставляется *н*: имьня, сѣмьня, памьнять. *Н*, кромѣ обыкн., стоя передъ гласн.: *е*, *ѣ*, *ю*, *я*, принимаетъ къ себѣ *ь* и повторяетъ себя: каминьне, на каминьнѣ, каминьню, каминьнє, каминьня. *О*, кромѣ обыкнов., a) за *и* въ нѣк. односложныхъ въ имен. п. ед. ч., иногда же въ многосложныхъ и притомъ во всѣхъ падежахъ: вилъ, вола, кинець, киньця, киньцю и т. д.; у Галичанъ мѣсто *и* заступаетъ *ю*: кюнь (кинь), вюлъ (вилъ);

это употр. только въ односложныхъ въ именит. и прочихъ падежахъ, равныхъ ему, въ родит. множ. и въ срединѣ нѣкоторыхъ многосложныхъ; у Мало-Россіянъ же за Десной и Сеймомъ, *о* въ этомъ случаѣ переходитъ въ *уи*, *юи*: куинь (конь), сюиль (соль); у живущихъ въ Бѣло-Россіи въ *у*: кунь (кинь), суль (силь); b) въ односл. на *ой*, *о* измѣнятся въ *і*: гній, мій. твій; с) въ нѣкоторыхъ словахъ иногда отбрасывается, но на письмѣ пишется съ значкомъ ˘: ӑдынъ, ӑднымъ (дынъ, днымъ); въ другихъ отбрасывается вовсе безъ высшего значка: ополоныкъ-полоныкъ; d) въ глаголахъ на *оваты* и нѣкот. другихъ словахъ переходитъ въ *у*: годувати, табуръ; е) въ нѣкот. словахъ принимаетъ къ себѣ сначала *в*: воко, вона, воно. *П*, передъ *я* всегда почти принимаетъ *ь*: пьятныця. *Р*, передъ гласн. *е*, *ѣ*, *ю*, *я* принимаетъ послѣ себя *ь* и повторяется: пирьре, пирьря. *С*, кромѣ обыкн., а) нерѣдко принимаетъ послѣ себя *ь*, особенно въ срединѣ, въ оконч. *скій*: Скоропадській, вивчарській, в) во 2-мъ л. н. в. ед. ч. глаголовъ на *ся*: кохаесься, смѣесься, ворочаесься, с) въ глаг. окончаніи *ся с* измѣняется въ *ц*: кохацься, кохаецься, смѣяцься, смѣецься. *Т*, кромѣ обыкн., а) въ томъ же глагольномъ окончаніи измѣняется в *ц*.: кохацьця (кохаться), кохаецьця (кохается), женыхаецьця (женыхается), женыхацьця (женыхается); b) въ 3-мъ л. ед. ч. наст. и будущ. врр. окончаніе *ть*, послѣ гласной *е* опускается: спѣвае (...еть), спѣватыме (...ть), буркоче, регоче; въ тѣхъ же глаголахъ, коли передъ *е* имѣютъ еще *а*, *я*, 3-е л. ед. ч. н. вр. можетъ оканчиваться на эту послѣднюю букву: спѣва, чыта, коха, гуля (по объ этомъ распространюсь поболѣе при спряженіяхъ; b) *нѣтъ*, *тъ* опускается и пишется *-ни*; Галичане же и въ словъ *тутъ* послѣднее *т* не выговариваютъ. *У*, кромѣ обыкн., а) употребляется вмѣсто *в* въ словахъ, начинающихся ею или имѣющихъ ее въ срединѣ: учора (вчора), научыты (навчыты), у мене (въ мене); b) нѣкот. словахъ, начинающихся ею, иногда прибавляется *в*: вулыця (улыця), вухо (ухо); впрочемъ *у* и *в* безъ разбора, на письмѣ и въ разговорѣ, употребляются, обращая только вниманіе, гдѣ то или другое лучше поставить. *Х*, кромѣ обыкн. а) оно въ соединеніи съ *в* (хв) употр. вмѣсто Русск. ф., латин. f, ph а въ соединеніи съ *вт* (хвт) вмѣсто ѳ, th; о чемъ говорено высше; b) въ дат. и предл. и, имень жен. р. ед. ч., въ предложн. именъ муж. р. *х* измѣняется въ *с*: сваха-свасѣ, у горосѣ., на мусѣ. *Ц*, кромѣ обыкнов., а) въ Малоросс. яз. нѣтъ окончаній *ца*, *цы*, *цу*, *цамъ*, *цами*, вмѣсто коихъ употр.: *ця*, *ци*, *цю*, *цямъ*, *цями*, молодыця, вивця, вивци́, вивцю, вйвци, вивцямъ, вивцями; b) если передъ *ц* стоитъ *т*, то это *т*, большею частію, обращается въ *ц* съ *ь* (ць) и безъ *ь* (ц): паноцьця (панотця),

оцьця, оця; c) въ нѣкоторыхъ словахъ, особенно начинающихся съ *ц*, это *ц* переходитъ въ *к*: квѣтъ (цвѣтъ), квѣтка; d) въ звательномъ пад. ед. ч. *ц* обращается въ *ч*: хлопець — хлопче, панотець — паноче, горобець — горобче! *Ъ*, кромѣ обыкнов., употр. еще во 2-мъ лиц. ед. ч. настоящ. врем., вмѣсто того какъ въ В. Росс. яз. тутъ стоитъ *ь*: чытаишъ, пишешъ, говорышъ. *Ы* не есть твердое Велико-россійское *ы*, но что-то среднее между этимъ *ы* и *и*, и употребляется вездѣ тамъ, гдѣ въ Велико-росс. яз. стоитъ *и*: лыстъ, палывода, абыколы, бындюгы, червоный, мыркую, кныжкамы, пысаты, одлыгнуты. *Ь* очень часто употребляется для смягченія звука, почти послѣ всѣхъ буквъ; кромѣ того всегда поставляется въ 3-мъ лицѣ. един. ч. настоящаго времени, тамъ, гдѣ у В.-Р. имѣетъ мѣсто *ъ*: бѣжыть, носыть, говорыть; во 2-мъ лицѣ множ. ч. повелит. наклон. паст. врем.: бѣжить, носить, говорить. *Ѣ* всегда во всѣ времена выговоривалось и выговаривается Мало-Россіянами за острое *и*, удерживаесь, не смотря на то въ правописаніи: ѣмъ (имъ), ѣду (иду), ѣхаты, тобѣ, крѣпкый (крипкый), сѣмьня (симьня), Олексѣй (Олексій), свѣтъ (свитъ) и т. и. *Я*, кромѣ говореннаго объ немъ въ другихъ мѣстахъ, замѣтить должно, что оно почти всегда произносится такъ, какъ бы состояло изъ двухъ буквъ — *ья*. — Теперь я, если Вамъ понравлятся эти замѣчанія, въ слѣдующемъ письмѣ перейду къ характеристическимъ особенностямъ въ склоненіи именъ существ., прилагат., увелич., уменьш., сравнит., числительн,, и мѣстоименій; потомъ займусь глаголами и др. частями рѣчи, сдѣлаю обзоръ синтаксису, и наконецъ коротенькій очеркъ исторіи Мало-Россійскаго языка и его Литературы. Буде[1]) признаете Вы нужнымъ отвѣчать мнѣ письменно, въ такомъ случаѣ я просилъ бы Васъ писать мнѣ на языкѣ ч е ш с к о м ъ: это для меня будетъ пріятнѣе всего; у насъ такъ рѣдки книги западныхъ Славянъ, такъ мало случаевъ, при всемъ желаніи, при всей ревности и стойкости, изучать языки нашихъ однородцевъ, что мы обыкновенно дорожимъ всѣмъ, что только малѣйшее имѣетъ отношеніе къ этому предмету[2]). Никогда я не забуду въ этомъ отношеніи того радушія Мыхайла Петровича, съ какимъ онъ предложилъ мнѣ пользоваться вывезенными имъ изъ-за границы книгами западныхъ Славянъ. О, никогда, никогда!

Іосифъ Бодянскій.

Зміст листу мусів мати для Ш—ка велике значіннє, коли уважав потрібним переписати його латинкою від слів „Na pered ogowariwajus'... аж до ...iz dwuch bukw *ья*“.

---

[1]) Відси знову у Францева, ор. cit., ст. 330.
[2]) Доси у Францева.

2. 1836. 23. VIII. ст. ст. Б—й виправдує несистематичність своїх інформацій. Працює над порів. грам. укр. мови і над словарем. Прикмети укр. деклїнації іменників, прикметників, степеновання прикметників. Творення згрубілих і здрібнїлих іменників і прикметників. Відміна числівників і заіменників. Переклади Б—го з чеської мови напечатані і не ненапечатані.

1836 г., Августа 23 дня. П. І. Шафарику. (Письмо 2-е).

Москва.

Въ первомъ моемъ къ Вамъ письмѣ, я, помнится, остановился на переходѣ къ особенностямъ Мало-Россійскихъ склоненій и т. п. И такъ предметомъ моего втораго письма будутъ характеристическія отличія М.-Р. склоненій именъ существительныхъ, прилагательныхъ, увеличительныхъ и уменьшительныхъ, числительныхъ и мѣстоименій, включительно до глаголовъ[1]). Здѣсь[2]) придется мнѣ многое повторять изъ того, что я сказалъ уже, говоря объ Азбукѣ; но что же дѣлать? Всего вдругъ не сообразить, особливо тамъ, гдѣ самому должно пролагать дорогу, собырать матеріялы, приводить ихъ въ порядокъ, дѣлать надъ ними наблюденія и потомъ выводить общія и частныя правила. Впрочемъ я пишу не систему; еще время впереди, когда вся эта пестрая разнобояріцына можетъ быть приведена въ стройное цѣлое; подождите годика, два - три, и я подарю Васъ Систематическою Срасителльною Грамматикой Мало-Россійскаго языка съ прочими Славянскими языками, равно какъ и такимъ же Словаремъ, изъ коихъ первая доведена уже до глаголовъ, а второй — до буквы К[3]).

Вотъ особенности Мало-Россійскихъ: А) Склоненій, 1) Въ дательномъ падежѣ единств. числа именъ мужескаго рода одушевленныхъ и неодушевленныхъ (очень рѣдко въ именехъ средняго рода), вмѣсто склоненія *у, ю,* употребляютъ еще *ови, еви, ёви*: козаку, -ови, волу, -ови, коню, -еви, -ёви, сонцю, -еви, -ёви, колыву (колыво — паннахидная кутья), -ови; 2) Имена женскаго и общаго рода, кончащіяся на *га, ка, ха*, в дательн. и предложн. пад. един. числа измѣняютъ *г* на *з*, *к* на *ц*, *х* на *с*: колыска (колыбель), колысьци, -сьцѣ, помылка (ошибка), -ци, -цѣ, затирка (тертая лапша), -ци, -цѣ; дуга, дузи, -зѣ, нога, -зи, -зѣ, симряга (род смураго кафтана), -зи, -зѣ; сваха, -си, -сѣ, завырюха (сильная мятель), -си, -сѣ, стриха (свѣсъ, концы кровин), -си, -сѣ, муха, -си, -сѣ; но въ именахъ мужескаго рода на *гъ, къ* и *хъ*, измѣняются, такимъ образомъ, только

[1]) Дїєслово не узглядвене зовсїм.
[2]) Відси у Францева, Очерки ор. cit., ст. 330—31.
[3]) Досп у Францева, ор. cit., ст. 331.

въ предложн. пад. един. числа: батигъ (родъ кнута, плѣти), батозѣ, лугъ, -зѣ; байдакъ (родъ барки) — байдацѣ, мотузокъ (родъ веревочки, снурка) -зцѣ, ранокъ (утро), въ ранцѣ; горохъ, -сѣ, лёхъ (погребъ) -сѣ; равно и имена средняго рода на *ко* и *хо*: лижко (кровать), на лижцѣ, ухо, въ усѣ, лихо (бѣда) въ лысѣ.

3) Женскаго рода на *ця* родит. един. ч. оканчиваютъ на *ци*, дат. на *цѣ*, вин. *цю*, зват. *це*, твор. *цею*, предл. какъ дат.: молодыця, молодыци, и т. д.; мужескаго рода, конч. на *цъ*, родит. оконч. на *ця*, дательн. *цю*, вин. какъ род., зват. *че*, твор. *цемъ*, предложн. *цѣ*. Хлопець, хлопця, и т. д.; во множ. числѣ тѣ и другія именит. оканчив. на *ци*: молодыци, хлопци, родит. первыя на *цъ*: молодыць, вторыя на *цивъ*: хлопцивъ; дательн. оба на *цямъ*: молодыцямъ, хлопцямъ; винит. какъ род.: молодыць, хлопцивъ; зват. какъ именит.; творит. оба на *цямы*: предложн. на *цяхъ*: молодыцяхъ, хлопцяхъ. 4) Звательный падежъ един. числа, большею частію, оканчивается на *е*, *ю*, *у*, *о*: брате, Пане, воле, доле, дурню, коню, бугаю, злодѣю (воръ), панычу, конычeньку, соколоньку (почти всѣ на *ко*, зват. имѣютъ на ку)! Имена же, кончащіяся въ именит. на *гъ*, *къ*, *хъ*, въ зват. перемѣняютъ *г* въ *ж*, *к* въ *ч*, *х* въ *ш*: Боже, стоже, чоловѣче, дяче, душе (духъ, душа въ зват. душо), кожуше, равно и кончащіяся на *цъ* въ зват. *ц* измѣн. въ *ч*: паноче, хлопче, кравче (портной), шевче (сапожникъ). 5) Именительный множеств. числа въ именахъ мужескаго р. одушевл. кромѣ обыкновеннаго своего окончанія, допускаетъ и *ове*, но тогда такія имена означаютъ что-то цѣлое собирательное: панове, волове; впрочемъ окончаніе это рѣдко употребляется.

6) Творительный множ. числа въ нѣкоторыхъ именахъ, кромѣ *амы*, *ямы*, окончив. еще на *ьмы*: грошамы, гришьмы; санямы, саньмы, чоботямы, чобитьмы; но въ этомъ случаѣ *о* переходитъ въ *и*: конямы, киньмы, грошамы, гришьмы.

7) Творит. един. числа въ именахъ на *а*, *я* женскаго и общаго р. и *ь* женскаго оканчивается всегда на *ою*, *ею*, *ёю*, никогда на *ой*, *ей*, *ёй* (какъ въ В.-Росс.): торба (родъ мѣшка), торбою, долею, долёю; кончащіяся же на *ть*, *чь* женскаго рода имѣютъ на *тьтю*, *тю*, *чьчю*, *чю*: щырость (искренность, откровенность), щыростьтю, -тю; ничь, ничьчю, ничю; пичь, пичьчю, пичю; напротивъ въ Галиціи этотъ творительный въ просторѣчью сокращаютъ еще на *овь*, *евь*, *о*: водовь, душевь, голововь, голово.

8) Кончащіяся на *іе*, *ье*, *ліе*, *лье*, *ніе*, *нье* въ Велико-Росс., въ Мало-Росс. обыкновенно оканч. на *льле*, *ньне*: зѣльле, женыханьне, кохапьне, удерживая это удвоеніе и во всѣхъ прочихъ падежахъ: зѣльля, зѣльлю, зѣльлемъ,

зѣльмъ: равно и въ числѣ множ.; если нужно изъ имени на *льле, ньне* сдѣлать собирательное, тогда въ именительн. един. ч. оканч. на *льля, ньня*: зѣльля, коханьня (т. е. этотъ именит. равенъ именительному множ. въ обыкновенной формѣ). 9) Въ дательн. един. ч. на *еви*, твор. на *емъ, ею, е* нерѣдко переходитъ въ *ё*: горобцеви -ёви, горобцемъ -ёмъ, супыцею -цёю (земляника), крыцею, крыцёю (сталь). 10) Родит. множ. въ тѣхъ именахъ, въ коихъ онъ въ Велико-Росс. оканч. на *овъ*, въ Мало-Росс. оканч. на *ивъ*: кавунивъ (арбузъ), ослонивъ (скамья), щыколоткивъ (изгибъ у пальца).

Б) Особенности прилагательных, 1) Именительный един. ч. въ муж. родѣ оканч. на *ый, ій*, жен. на *ая, яя, а, я*, средн. на *ее, е*: гарный (хорошій), сыній, гарная, сыняя, гарна, сыня, гарнее, сынее, гарне, сыне; родит. муж. на *ого*, жен. *ои*, средн. какъ мужеск.: гарного, гарнои, гарного; дательн. муж. на *ому*, жен. *ій*, средн. какъ муж.: гарному, гарній, гарному; винит. муж. какъ род., жен. *ую, юю, у, ю*, средн. на *ее, е*: гарного, гарную, гарну, сынюю, сыню, гарнее, гарне; твор. муж. *ымъ*, женск. *ою, ею, ёю*, средн. какъ муж.: гарнымъ, гарною, сынёю; предложн. муж. *имъ, ому, емъ, имъ, ёмъ*, жен. *ій*, сред. какъ муж.: гарнимъ, -ому. сынемъ, -имъ, -ёмъ, гарній; въ числѣ множ. именит. во всѣхъ трехъ родахъ оканч. на *ыи, іи, ы, и*: гарныи, сыніи, гарны, сыни; прочіе падежи какъ въ В. Р. 2) Усѣченное окончаніе въ именахъ прилагательныхъ въ муж. родѣ очень рѣдко употребляется, зато чаще всего въ женск. и средн. 3) Притяжательныя прилагат. двухъ родовъ: одни на *ивъ, инъ, ынъ*, другія на *ый, ій*; послѣднія склоняются какъ обыкновенныя прилагательныя; первыя же такъ: кончащіяся на *ивъ*, происходящія отъ существ. мужескаго рода, суть не что иное, какъ родит. пад. множ. ч.: чоловѣкивъ, отцивъ, жен. чоловѣкова, сред. чоловѣкове, -во, и т. д.; также и женскія на *ынъ, цынъ, чынъ, шынъ, жынъ*: Марусынъ, ж. Марусына, сред. Марусыно, -не; молодыцынъ, -на, -но, -не; крамарчынъ, -на, -но, -не; Евдошынъ, -ны, -но, -не; Андріишынъ, -на, -но, -не; Ивжынъ, -на, -но, -не.

В) Особенности степеней уравненія. 1) Уравнительная степень образуется чрезъ приставленіе слога *шый, ишый*: моторный (проворный), моторнишый, дужый (сильный), дужшый, дужсшый, червоный (красный), червоншый, червонишый, кончащіяся же на *кый*, въ уравн. *к* выбрасываютъ: глыбокый (глубокій), глыбшый, гладкый, гладшый, солодкый, солодшый; кончащіяся на *гый*, въ уравн. то выбрасываютъ, то удерживаютъ *г*, то измѣняютъ въ *ж*: дорогый, дорошый, дорогшый, дорожшый. 2) Превосходная степень образуется прибавляя, а) къ положительной, нерѣдко и уравнит., слогъ *пре*, прегарный, предужый, предобрѣшый,

превѣрнѣшый; б) къ положительной нарѣчій: *дуже, сыльне, -но, вельмы, несказанно, -но,* и под. т. мѣстоименія *самый, -ая, -а, -ее, -ое, -е,* къ положит. и уравн.: дуже прудкый (быстрый), сыльне, вельмы, несказанно поганый, самый гыдкый (отвратительный); в) прибавляя частицу *най* къ уравн.: найкращый (самый лучшій), наймицнѣшый (самый крѣпкій); г) въ просторѣчіи нерѣдко въ сильномъ движеніи духа превосходную степень выражаютъ говоря: *изъ сына, изъ чорта, изъ бѣса* и т. п. *изъ чортового, — бѣсового,* и т. п. сына, напр. злый, поганый, и т. д.

Въ неправильно уравняемыхъ мало особенностей и потому я объ нихъ умалчиваю.

Г) Особенности увеличительныхъ и уменьшительныхъ. 1) Увеличиваются различно: а) существительныя, прибавляя оконч. *ще, га, ка, чьче, чьчя, че, чя*: звоныще, ручыще, головыще, чоловяга, чоловяка, коняка, звѣряка; б) Прилагательныя, прибавляя окончаніе: 1) *енный, еный*: здоровенный, враженный, -ный. 2) Уменьшаются: а) Существительныя: 1) на *ыкъ*: кожыкъ, Петрыкъ; 3) *усь*: Петрусь, татусь; 3) *сыкъ*: татусыкъ, Петрусыкъ; 4) *шка*: барошка, Марушка, грушка; 5) *ка*: ручка, слывка; 6) *ечка*: барошечка; 7) *чечка*: батюшечка, ручечка, матусенечка; 8) *ечко*: татусечко, сонечко, виконечко; 9) *чечко*: сонечечко, виконечечко; *енька*: барошенька, матусенька, рученька; 10) *чокъ*: кусочокъ, утрочокъ, чоловѣчокъ; 11) *ечокъ*: кусочечокъ, писочечокъ, чоловѣчечокъ; 12) *чыкъ*: стовпчыкъ, хлопчыкъ; 13) *чычокъ*: стовпчычокъ, хлопчычокъ; 14) *ецъ*: стовпець, хлопець, слѣпець, Иванець; 15) *ына*: чоловѣчына, дытына, свытына, хатына; 15) *ынка, инка*: свытынка, дытынка, матинка, Марынка; 17) *очка*: свытыночка, дытыночка, хатыночка; 18) *це*: черныльце, покотіолце, сонце; 19) *енько*: козаченько, соненько: 20) *онько*: голубонько; 21) *синько*: Марусинько; 22) *унько*: Ганнунька, Марунька; 23) *улька*: Ганнулька, Марулька; 24) *инька*: Марусинька, Ганнусинька; 25) *еня*: Марусеня, гусеня, поросеня; 26) *ся*: гуся, порося, Маруся; 27) *чя*: дѣвчя, и т. п. б) Прилагательныя: 1) *енькый*: гарненькый; 2) *сенькый*: гарнесенькый; 3) *сесенькый*: гарнесесенькый; 4) *инькый*: мацюпинькый; 5) *синькый*: мацюписинькый, гарнисинькый; 6) *сисинькый*: мацюписисинькый, гарнисисинькый; 7) *нинчкый*: мацюпининичкый; 8) *ычкый*: мацюпенычкый; 9) *ничкый*: мацюпиничкый; 10) *сенычкый*: гарнесенычкый, мацюпесенычкий; 11) *сесеничкый*: гарнесесеничкый, мацюпесесеничкый, и т. п.

Д) Числительныя не имѣютъ значительныхъ особенностей, кромѣ своего выговора: одынъ, два, тры, чотыри, пять, шисть, симъ, висимъ, девять, десять, одынадьцять, и т. д. Два, ж. двѣ, род. двохъ, трёхъ, дат. двомъ, трёмъ, винит. какъ род. твор. двома, трёма и т. д. Обыдва, ж.

обыдвѣ, род. обохъ, дат. обомъ, вин. какъ род. твор. обома и т. д.

Е) Въ склоненіи мѣстоименій большія особенности:

и.	я	ты	—	Множ. какъ и въ Велико-Россійскомъ,
р.	мене	тебе	себе	
д.	мынѣ	тобѣ	собѣ	
в.	мене	тебе	себе	
т.	мною	тобою	собою	
п.	мынѣ	тобѣ	собѣ	

винъ,	вона,	воно
ёго,	іи,	какъ мужескій
ёму,	ій,	
ёго,	іи,	
имъ,	ею,	
нимъ,	ій,	

Множ. воны и пр. Сей, цей, сяя, цяя, ся, ця, сее, цее, се, це и т. д., оццей, оцця, оццее (э) тоть-то; мій, моя, мое, твій, твоя и т. п., той, тая, та, тее, те и т. д., хто, що, кого, чого, кому, чому и т. д., чый, чія, чіе, чіего, чіему и пр., котрый, котрая, -ра, котрее, -ре, котрого, котрои, и т. д., кожный, кажный, кождый, -ая, а, ее, е, и т. д., всякый, усякый и т. д., нихто, нищо, якый, ая, а, ее, е, и т. д., якыйсь, якаясь, якеесь, и т. д., хто-то, що-то, и пр. т. и.

Заключая[1]) это письмо, скажу Вамъ, что всѣ Ваши историческія изслѣдеванія, помѣщенныя въ часописѣ Чеш. Музея 1833—35 г. переведены мною и напечатаны въ здѣшнихъ журналахъ, именно: Přehled neyn. lit. Illyr. Slow. и Přehl. pramen. st. hist. slow. въ IX, X, XI и XII Телескопа; O nar. km. Skyth. и Myšl. o starob. slow. w Eur. въ VIII и IX Московскаго Наблюдателя; O nar. km. litew. будетъ помѣщ. въ одномъ изъ слѣдующихъ Телескопа. Сверхъ того переведены мноюже, но еще нигдѣ ненапечатаны: I. Langer; Česk. prost. obyčeje a pjsně; F. Palack: O welik. stěh. se nár. z As. do Eur.; I. Dobrowsk: Słowacki slow и пр., Čech neb Čechuwe, F. L. Čelakowsk. Prost. pjsně slow. w Luž., Чешкая Грамм. по Дубровскому-Ганки; Грамм. Иллир. яз. Ив. Ал. Берлича; Грамм. Винд. яз., Ан. И. Мурко; начатъ переводъ Hist. Lit. české. I. Юнгманна. Съ нетерпѣніемъ ожидаю выхода Вашихъ Старожитн. Слов. и Чешской Исторіи Г. Палацкаго.

— *Іо. Бодянскій.*

З. 1842. 9. IV. Б—й невдоволений Шафариковим Слов. Народописом, присланим йому до коректури. Поправки: номенклятура, число

---

[1]) Відси до кінця у Францева, Очерки, op. cit., ст. 213, ув. 1.

Українців, граматика, література, число Вілорусів, мова, звучня. Поручення в справі книг.

Письмо О. Бодянського до J. Шафарика[1]).

9-го Апрѣля 1842 г. ст. лсч. Фрейґардъ.

Какъ[2]) предполагалъ, такъ точно и случилось съ Вашимъ Славянскимъ Народописаніемъ, мой любезнѣйшій Другъ. Ошибокъ, промаховъ, недомолвокъ, и подобнаго тому — множество а множество! Согласно желанію Вашему „не заботиться о распространеніи и исправленіи донельзя, по только объ удаленіи ошибокъ въ находящимся подъ руками, потому что сочиненіе Ваше „народное“, что все — это — только отрывки; система къ нему не относится, а принадлежитъ къ Грамматикѣ, и пр., я, однакоже именно потому, что сочиненіе Ваше назначается для народа вижу необходимость исправленія, по крайней мѣрѣ, важнѣйшихъ погрѣшеній. Иначе, при такомъ назначеніи и отъ такого сочинителя заблужденіямъ конца не будетъ, тѣмъ болѣе когда дѣло идетъ о предметѣ по сю пору такъ мало извѣстномъ, но важномъ чрезвычайно. Далѣе, мнѣ не хотѣлось бы, чтобы кто-либо, особливо же знающіе изъ моихъ земляковъ, читая Ваше сочиненіе (разумѣется въ вѣрномъ переводѣ, котораго ожидать надо отъ меня грѣшнаго тотчасъ по возвращеніи во свояси), покачивали головою, говоря: „Не такъ, не такъ, вовсе не такъ! Эхъ, чтоже это онъ написалъ! А, вѣдь, слыветъ еще первымъ Славянскимъ языкознателемъ“. Или же, чтобы переводчикъ что слово оговаривался въ ошибкахъ сочинителя, исправляя, пополняя, додавая, и т. далѣе. Это моглобы очень вредить Вашему имени, особенно у насъ, привыкшихъ на Васъ смотрѣть гораздо съ высшей точки зрѣнія, нежели

---

[1]) Лист відносить ся до видання Слов. Народопису, в чім Бодянський був вельми помічний Шафарикови головно в части українській і білоруській. З листом 13/4 1842 р. вислав Ш—к Б—му коректуру з просьбою дещо справити: „Milý Příteli! Posílám Vám korrekturu, jak vysázeno od sazeče, jen tu i tam jsem něco na kvap korrigoval. Český text skorriguji sám. Vý pečujte, aby v malo- a běloruských slovích omyly nezůstaly. Jsou to jen zlomky — systém sem nepatří — než do grammatiky. Můj spis je populární... U nás v Praze Velkorus Panov historik. S nim sem skorrigoval o Velkorusech“. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 30). Бод. добросовісно сповнює просьбу Ш—ка, посилаючи свої поправки і уваги у третьому з черги листі.

[2]) Відси у Францева, Очерки, op. cit., ст. 336.

[3]) Доси у Францева, op. cit., ст. 336.

та, съ которой цѣнятъ Васъ Ваши соотчичи. И такъ, не вдаваясь ни въ какія подробности, я принимаюсь за исправленіе грубѣйшихъ погрѣшностей, нуждающихся въ томъ больше всего. Впрочемъ, отъ Васъ зависитъ воспользоваться ими или нѣтъ. Честь предложена, — какъ говоритъ русская пословица — а отъ убытку Богъ избавитъ[1]). Слѣдуя строго тексту Вашего сочиненія, такъ сказать строка за строкой, слово за словомъ. Прежде всего замѣчу что: а) не наблюдаете послѣдовательности въ употребленіи мѣстныхъ названій, именъ народныхъ подразделеній, и т. д.; разъ пишете названіе въ Чешской формѣ, другой разъ въ народной, между тѣмъ какъ сами говорите, что все „зчещено". Такъ Крайняци (Крайняки), и потомъ Пидгирѣ (Подгоржи). Что нибудь одно: или все въ Чешской одежѣ (а въ скобкахъ въ народной), или же въ народной (а въ скобкахъ въ Чешской). б) Число Малоруссовъ чрезвычайно уменшено. Малорусскія губерніи, какъ извѣстно даже изъ каждой учебной географіи, самыя народонаселенныя въ Россіи, ни одна изъ Великорусскихъ или Бѣлорусскихъ не можетъ тягаться, напр., съ Полтавской, Кіевской, Черниговской, Харьковской, Волынской и Подольской, въ коихъ всѣхъ больше чѣмъ по поутора милліона (въ первой слишкомъ 1,800 тыс.) и такъ вотъ ужъ 9 милліоновъ; въ губ. Екатеринославской, Таврической, Херсонской, половинѣ Воронежской на Черноморѣ, губ. Люблинской — болѣе трехъ мил., придайте Галичанъ 2 м. 149 (хоть ихъ гораздо больше: если Поляковъ, живущихъ въ 6 округахъ считаютъ 1 мил. 800 т., то Руссовъ въ 12 неужьли только два слишкомъ?), да 625 т. Русняковъ. Я того мнѣнія, что Южныхъ Руссовъ, по меньшей мѣрѣ 15—16 мил., за вычетомъ всѣхъ иностранцевъ, которыхъ тутъ не очень-то много, особливо въ Россіи, такъ какъ дворяне въ Преднѣпровскихъ губ. почти исключительно ополячившіеся Руссини, знающіе столько же хорошо по-Русински какъ и по польски, и при томъ съ каждымъ днемъ снова добровольно перерождающіеся въ свое первобытное лоно. в)[1]) къ знаку *ѣ* слѣдовалобы прежде всего прибавить, что *и* вм. *ѣ* свойственно Новгородскому разнорѣчью, а потомъ ужъ о другихъ, г) къ употр. *и* вм. *о* иногда допускается и въ языкѣ Словенцевъ. д) Въ 4-мъ я выспоралъ слово межы вм. между, такъ какъ оно въ этомъ видѣ никогда у насъ не употребляется, напротивъ всегда мижъ, гдѣ *и* мягкое. е) Къ 5 и 6-му надо прибавить непремѣнно, что употребленіе *в* вм. *у* и на оборотъ такъ свободно, что одно и тоже слово произноситъ ся съ *в* и съ *у*, слѣдуя въ этомъ лишь закону благозвучія въ соединеніи съ другими сло-

[1]) Відси до кінця зачеркнув III—к черв. чорнилом.

вами. ж) Въ 7-мъ слово где тоже вычеркнуто мною, потому что *г* въ немъ почти никогда не слышно, а если и выговаривается, то очень рѣдко, какъ исключенiе, а исключенiй не слѣдуетъ употреблять вмѣсто правилъ. Можете его замѣнить словомъ годи (dost). Нерѣдко *г* прибавляется въ началѣ словъ къ гласнымъ: гострый, гей. з) Къ 9-му: это надобно такъ измѣнить: *хв* употребляется не всегда вм. *ф*, но иногда только: напротивъ гораздо лучше будетъ сказать, что Малоруссы вовсе не знають *ф* и *ѳ* подобно Сербамъ южнымъ и сѣвернымъ, т. е. Лужичанамъ), и стараются замѣнять его или *хв*: хвартухъ, или *кв*: квасоля (и хвасоля), или *хвт*: кахвтызма, или *п*: Пылыпъ, (Филипъ). Вм. *ѳ* всегда *хвт*. Это совершенно вопреки Велико-Руссамъ которымъ *ф* столько нравится, сколько М.-Руссамъ *х*. и) Въ 11-мъ слова: *пецы* и *тецы* какъ повелит. не годятся здѣсь въ видѣ примѣра на то, будтобы *ц* въ повел. употр. вм. *г* и *к*: это вовсе М.-Русскому языку чуждо; напротивъ тутъ онъ допускаетъ *ч*: печы, или удерживаетъ *к*: тикай (уходи), но никогда *тецы*, потому что вм. tec - течь употр. *текты*, иногда *течы*; если же Вы хотѣли сказать: *ч* вм. *к*, то тогда поставьте вм. *ц* букву *ч*, и печы вм. пецы. Замѣненiя *ц* буквы *г* въ повел. не бываетъ у насъ рѣшительно, а потому *тецы* можете вовсе выпустить. і) 12-е такъ: *г* придается а) къ предлогу *къ*, *ко*, который съ нимъ и безъ него всегда выражается какъ В.-русское *г* или латинское *g*: единственный примѣръ употребленiя буквы г (g) въ чисто южнорусскомъ словѣ, равно какъ и въ словѣ *для*, въ коемъ *д* обращается въ *г* (*g*), между тѣмъ какъ иностранныя слова съ г (g) измѣняются въ *h*, удерживая его (g) только въ двухъ-трехъ случаяхъ: (гвалтъ) изъ Gewalt, что перешло отъ Поляковъ, и слышно лишь въ Волынской, Подольской губ. и Галицiи; в) къ началу другихъ словъ, избывъ вм. простаго збывъ, издаты, изробити, изказаты. Этѣ всѣ слова равно употребляются и безъ прибавочного *и*. Тутъ наблюдается то самое правило, какое при замѣненiи *в* буквой *у* и наоборотъ. к) Въ 13-мъ слова: вулыця и вухо надо выпустить, потому что они чаще слышны безъ *в*, нежели съ *в*. л) 14-е такъ: Не только въ жен. *cја* вм. *ca*, но вообще *ц* на коньцѣ не принимаетъ твердыхъ звуковъ (а, о, у, ы, ъ, употр. въ В.-русскомъ), но мягкiе: *я*, *е*, *ѣ*, *и*, *ь* (какъ Древне-славяни): ко(и)нець, коньця, коньцю, коньцемъ, коньци, коньцями, на коньцяхъ; лыце-лыця, яйце, яйця, и т. д. м) Къ 15-му послѣ правила: равно какъ и въ 3-мъ лицѣ един. ч, настоящ. страд. возвр. и прочихъ глаголовъ *ся* обращается въ *ця*: женыхаецьця, или женыхаеця (первое чаще и лучше), розлучаецьця, сердыцьця. Впрочемъ, иногда неокончательное на *ця* и 3-е лице выговарываютъ часто какъ *ся*: кохаться или кохацься, жены-

х*аеться* и женыха*ецьця*, но это очень рѣдко слышно. н) 16-е лучше измѣнить такъ: образомъ: 3-е лице въ наст. ед. и множ. вм. Врусскаго *тъ* употр. *ть* (согласно Древне Слав.): носыть, носять, просыть, просять, давыть, давять. Но въ един. по *е* выпускаетъ *т*: веде, клыче, и пр., удерживая его послѣ *и* и множ.: ходыть и пр. Если же передъ *е* находятся *а*, *я* то и *е* можно выбрасывать: чытае, чыта, похожае, похожа, спѣвае, спѣва, гуляе, гуля, сяе, ся, исключая немногіе глаголы, недопускающіе этого послѣдняго сокращенія: дае, но никогда да. Впрочемъ и полное окончаніе равно употребытельно, какъ и сокращенія: чытаеть, чытае, чыта. о) 17-е такъ: Буд. составляется прибавленіемъ глагола *иму* къ неоконч. накл., отбрасывая одно *и* для лучшого произношенія: ходытыму, ходытымемъ и пр. (Вашъ примѣръ могтыму не хорошъ, особливо во 2-мъ видѣ могтымешъ).

Вы говорите, рѣкду, не нѣгды, но всегда составляе у Мруссовъ то, что у Сербовъ *отсо*, *тсо*, *рчу*, булгаровъ *щу*, *шту* или ново-роман. языковъ futurum exactum. Употребленіемъ иму не исключается, однакоже, употр. *буду*, такъ что то и другое можно употребить одно вмѣсто другаго. Между 17-мъ и 18-мъ нужнобы прибавить еще слѣдующіе признаки, какъ отличія Мрусскаго языка равнаго же достойника съ предыдущими, напр.: 1) Неоконч. наклон. всегда почти на *ти* (согласно съ большею частію другихъ славян. язык.): пыты, потягнуты, любыты, допуская однакоже, и *ть*: любыть, дать, но тогда лишь, когда нужно выразить быстроту и под. тому движенія и т. д. 2) Прошедш. время всегда на *въ* вм. *лъ*: бувъ, знавъ, давъ, пизвавъ (какъ въ Бѣлорусск. Сербо-луж. верхнемъ и Словенскомъ кой-гдѣ). 3) Множ. первое лице на *мо*: ѣмо, знаемо, пишемо, будемо, допуская и *мъ* въ подобномъ случаѣ съ замѣчаніемъ 1-мъ т. е для виraженія скорости, быстроты и т. п. или же въ поэзіи. 4) 2-е лице един. настоящ. *шъ* (вм. шь Врусскаго): бъешъ, спышъ, маешъ, употребляя иногда и сы (какъ въ Древне-слав.) ѣсы, дасы. 5) Вспомог. глаголъ буты вездѣ одинаково употребляется, т. е. сохраняя *у*: буты, бувъ, бувавъ, бувай, бувшы, буду, будучы, равно какъ и въ сложныхъ: прыбуты, добуты, забуты и пр. Въ 3-мъ лицѣ ед. наст. *е* вмѣсто *есть* (согласно съ Новгородскимъ и многими другими Славян. языками), (а въ разнорѣчіи Задеснянскомъ *ё*, *ёсть*, приближаясь тѣмъ къ Бѣлорусск. *ё*, *ёсць*). в) Во вмнож. ч. прилагательныхъ полное окончаніе для всѣхъ родовъ (какъ въ Древне-славян) *и*: чыстыи, добрыи, святыи; тоже самое и съ сокращенною формою для всѣхъ родовъ: чысты, гарны, святы. 7) Родит. падежъ един. муж. и средн. *ого*, *ёго*: доброго, повного, сынёго, а въ жен. *ои*, *ёи*: доброи, сынёи, ясноі, чѣмъ отличается отъ дательного на ой, ёй, или лучше *ій*: добрій,

сыній. 8) Звательный падежъ или на е (какъ въ Древне-славян.); брате, отче, сыне; или на *у* и *ю*: сыну, царю; это послѣдное свойственно особенно уменьшительнымъ: братику, сынку, козаченьку; 9) Очень часто *в* прибавляется къ словамъ, начин. съ *о*: винъ, вона, воно, воко, вичи, вивця, вогонь (и вигонь). Но въ словѣ вотъ (ecce) *в* опускается: отъ. 10) Если послѣ *ль* и *нь* слѣдуетъ гласная, то предъ нею *л* и *н* повторяются: весильля, зильля, спасиньня, коханьне, добуваньне, употребляются и безъ повторенія: кохання, знаня, зиля, что непріятно, впрочемъ, уху Мрусскому. Послѣ же *м* передъ *я* всегда вставляется *н*: памнять, времня, имьня. 11) Часто *о* въ началѣ слова опускается: дынъ, вм. одынъ, дынъ, днымъ = одынъ, однымъ, а союзъ *и* сокращается въ *й* (особливо въ поэзіи и быстромъ разговорѣ для приданія силы и т. п.). Это сокращенное *й* такъ свойственно Мрусскому яз., что почти можно его ко всякому слову прибавить, особенно въ стихахъ, напр. й была й жинка й мужыка. Всѣ слова, начинающіяся имъ, допускаютъ сокращеніе его въ й: *и*шовъ или йшовъ, *и*звесты и *й*звесты. 12) Очень любимое обращеніе *е* въ *и* даже тамъ, гдѣ и не слѣдовалобы, такъ что никто не осмѣливается его писать, хотя въ рѣчи часто произносится: ч*ы*рвоный, ч*ы*пурный (такъ и въ Бѣлорусск. и Словенскомъ, отчасти Верхне-Луж.). 13) *а* замѣняется часто буквой *ы*: куды, туды, сюды. 14) *д* переходитъ въ *т* и наоборотъ: да, та, одъ, вид(т)киль, (отколь). 15) Переходъ *с* въ *з*, отдѣльно и въ соединеніи, особливо въ частицяхъ: зъ, зо, зовсимъ или зусимъ, знову, збуты. 16) Вмѣсто придаточной частицы *то* употребляется всегда *сь*: колысь (когда-то), десь (гдѣ-то), щось (что-то). — Къ „Podřečí“ о разпорѣчьи Задеснянскомъ прибавить: вмѣсто *и*, образовавшагося изъ *о*, слышно *уи*: куинь, суиль, *у*: кунь, суль, *ю*: кюнь, сюль или кюинь, сюиль. Къ „Словесности“: Слѣды Мрусскаго языка находятся безъ исключенія во всѣхъ древнѣйшихъ письменныхъ памятникахъ, сочиненныхъ или переведенныхъ на древне-Славянскій языкъ (нерѣдко даже только переписанныхъ) въ Южной Руси, и даже такихъ, которые вышли изъ рукъ до XIII ст. на Сѣверу и Западу Россіи тѣхъ писателей, которые по происхожденію были Малоруссы. Въ Несторѣ больше всего слѣдовъ Малорусскаго языка. Въ XVI и слѣд. вѣкахъ Запорожскіе Начальники и Малорусскіе Южаны писали множество грамотъ чисто или смѣшенно Малорусск.-языкомъ (съ древне-славян.). Монахъ Кіево-Михайлов. монастыря, Софоновичь (Сохвоновычь) жившій въ концѣ XVII-го ст. написалъ „Кроныку“ Малорусскую весьма чистымъ и исправнымъ Малорусск. языкомъ. Далѣе Богданъ Хмильницькый (Chmilnický) извѣстенъ какъ сочинитель а) прекрасной Пѣсни, пропѣтой имъ въ Кіевѣ

или Переяславѣ послѣ очищенія своей родины отъ Поляковъ, Уніи и жидовъ: „Да не буде лучче, да не буде краще, якъ въ насъ на Вкраинѣ, да немае Ляха, да немае Жыда, немае й Уніи“. и пр.; и б) Думы: „Ой бида, бида Чайци небози“; и пр. Мазепа сочинилъ тоже думу: „Вси покою щыро прагнуть“, и нѣсколько писемъ къ дочери Кочубея напечатанныхъ въ Прибавленіяхъ или Примѣчаніяхъ Бантышемъ-Кам. въ его И. М. Р. Слогъ его немножко пахнетъ Полонисмами. Козакъ Клымовськый (Kłymowśkŷ) написалъ повѣстную пѣсьню, столько любимую Малоруссами: „Ихавъ козакъ за Дунай“ и пр. — Архіепископъ Коницькый (Kopiśkŷ) помѣстилъ въ своихъ комедіяхъ и трагедіяхъ, писанныхъ больше Вусскимъ яз. съ примѣсью Древне-славянскаго тоже нѣсколько сценъ на чисто Малорусскомъ языкѣ. — Сковорода писалъ по Малорусски, но слишкомъ неисправно и смѣшенно. — Тутъ является Котляревськый за нимъ Гулак-Артемовський (Hułak-Artemowśkŷ), профессоръ Харьковскаго Университета, и теперь еще въ живыхъ, лучшій изъ нынѣшнихъ Малорусскихъ писателей, далѣе Боровыковськый (Borowykowśkŷ) 1828, Квитка (1832), Гребинка (1834), Я (подъ именемъ Запорозьця Матерынкы-Materynky, 1834), Шпыгоцькый, Сынельникивъ, Забила, Метлинськый, Костомаривъ, и, наконецъ Пандура. Между Галичанами вмѣсто Илькевича, который ничего не сочинилъ, ни перевелъ на Малорусскій яз., а только издалъ пословицы, поставьте Моха, издателя сочиненій своихъ подъ именемъ Метелля. Я вычеркнулъ изъ ряду писателей Малорусскихъ гг. Павловскаго, Максимовича и Срезневскаго, такъ какъ они никогда ничего, сколько извѣстно, не написали на родномъ Малорусскомъ языкѣ. Мѣсто ихъ въ ряду издателей пѣсень. — Число Бѣлоруссовъ тоже Вами чрезвычайно уменьшено. Судя уже потому, сколько обращено ихъ изъ Уніи въ Православіе въ 1839-мъ, т. е. около 4-хъ мил., какъ это извѣстно по оффиціялнымъ извѣстіямъ, должно полагать, по крайней мѣрѣ до 5-ти мил. потому что Бѣлоруссовъ Православныхъ было и до 1839 г., для коихъ имѣлся всегда Могилевскій Архіепископъ. — Собственная Бѣлая Русь ограничивается не только Витеб. и Могилев. губ., но также и Минской съ частію Гродненской. — Что касается поднарѣчій Бѣлор. яз., то раздѣленіе его на чисто Бѣлор. въ Могил. и Витебск. губ., и Литов. Русское въ остальныхъ, совсѣмъ неосновательно и противно сущности дѣла и самой дѣйствительности, потому что такъ назыв. Литовско-Русское поднарѣчіе никогда не было, нѣтъ, его и не будетъ, а то, что подъ нимъ хотятъ разумѣть, есть ничто иное, какъ языкъ письменный, искуственный, книжный Бѣлорусскій писателей въ быв-

шемъ Литовско-Русскомъ В. княжествѣ составленный изъ языка чисто Бѣлорус. и Древне-славянскаго церковнаго. Стоить только сравнить пѣсьни народныя въ губб. Могил. и Витеб. съ пѣснями же губб. Минской, Гродн. и т. д. Конечно есть разности; но это ничтожность, и скорѣе можно назвать разпорѣчьемъ, чѣмъ поднарѣчьемъ а тѣмъ менѣе Литовско-Русскимъ, что какъ я сказалъ, рѣшительно пустая выдумка. Лучше всего этотъ письменный языкъ Бѣлоруссовъ называть Книжно-Бѣлорусскимъ. Словарь его составленъ еще въ XVI-мъ вѣкѣ извѣстнымъ Бѣло-русскимъ языкословомъ Памвой Берындой. — Къ признакамъ Бѣлор. языка необходимо придать еще слѣдующіе существенные: 1) *Я* вмѣсто *ѣ*, когда надъ нимъ нѣтъ ударенія: у снягу, лясу. 2) *ё* вм. *о*: ёнъ, ёна, хоть говорится и яна, яно. 3) ё вм. *е* і ё, ёсць (что замѣчается и въ Задеснянскомъ разпорѣчіи Малорусск. яз. гдѣ говорится ё, ёсть; это переходъ отъ МР. къ БР.). 4) *ц* вм. *ч*: пецатка (что и у Тверичанъ сохранилось, за что ихъ и зовутъ Цуканами, равно какъ и Новгородцевъ) Пасмовицъ, Ивановицъ (согласно съ Чехами). Къ употребленію *ц* и *дз* вм. *ть* и *дь* придается, что это сохраняется иногда и у Нижне-Русскомъ (въ губб. Симбирской и Нижегородской), равно и у Тверичанъ. — Вотъ все, что я считаю необходимо нужнымъ прибавить, измѣнить, пополнить, исправить въ Вашемъ „Народописѣ“. Впрочемъ, Вы хозяинъ его, и „имате власть творити, якогоже хощете“. — Потрудитесь, пожалуйста, сказать г. Гривнячу, что я на дняхъ сбираюсь отправить два огромныхъ ящика съ книгами черезъ Голомуцъ посредствомъ книгопродавческаго пути для сохраненія у него до моего прибытія, которое послѣдуетъ вѣроятно недѣли черезъ четыре. Тогда я, составивъ списокъ всѣмъ моимъ книгамъ отправлю ихъ черезъ него же далѣе въ Устье Травы, а оттуда на кораблѣ въ Петербургъ и Моску.

Согласенъ ли онъ на это? Напишите мнѣ его отвѣтъ. Много бы еще могъ кой о чемъ поговорить съ Вами, но вотъ бьетъ ½ десятого, и я спѣшу съ своей грамоткой на почту.

Вашъ навсегда

І. Бодянскій.

Примітка Шафарика: „W 2-hem wyd. podlé tohoto listu zde onde něco oprawiti se může“.

По одержанню листа писав Ш—к Б—му дня 30. IV. 1842: „Za korrektury děkuji; než přišla bohužel o několik hodin pozdě! K čertu s Vašimi Freiwald poštami! Z Paříže

a Londýna jde čerstvěji. Nejhrubší omyly opravil sem v presu; ostatek musí zůstati pro budoucnost. Zůstane mi to vždy vzácné a drahocenne. Ostatně Vy by tam byl méně nedostatkův víděl, kdyby jste spisu mého byl neuvažoval jak porovnájící grammatiku a soustavnou historii literatury, čímž on není a býti nemá. Můj spis jest pro ty, jimž posud sotvy jméno Malorusův známo, a pro ty to tam dost. Jména uvodím těch, jenž buď sami psali, buď aspoň vydali něco malorusky. Špyhocky psal mnoho drobných básní, jež jsem u Srezn. viděl a Čelák. některé z nich pro Čas. mus. přeložil. Sresnevský mi též v rukopisu své maloruské spísky ukazoval, a mimo to pracuje v maloruské literatuře sbíraním, přepisováním, vysvětlováním a vydáváním maloruských spisův. Viděl jsem u něho zásobu pro maloruský sborník. — O Maksim. v Čas. mus. opravíme budoucně: ostatně byť i chyba byla, není tam nic pro něho pohoršivého. Zdaliž každý zloděj, kdo cizí věci vydává? Chod. umřel, a z jeho pozůstalostí vydávati zásluha jest. Do Maksim. sbírky se mohly přepisy z jiných sbírek dostati, o nichž snad sám nevěděl, odkud jsou... кінця нема. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 31).

Дрібні поправки, але тільки звукові, вспів Ш—к внести ще до першого видання. Инші поправки Бодянського узгляднив у другім (1842) і третім (1849) виданню.

Основні поправки поробив Б—пй у свойому перекладї: Славянское Народописаніе, Москва 1843, на що дістав впрочім дозвіл від самого Шафарика.

Треба признати, що Шафарик старав ся, щоби виданнє Народопису вийшло, о скільки можна, поправно. Він просив Б—го переписати латинкою пісні українські й великоруські, щоби мати вірний образ виговору, як це побачимо на иншому місцї. В листї з 4/3 1842 інформував ся: „oznamte mi, která jména z těchto spisovatelův maloruských jsou opravdová, která vymyšlená (pseudonim): Hrebenko (psal Maloross. prykazky 1834), Osnovjanenko (pověsti, svatanje atd.), Dovhonosenko (Cyhanskaja Šoloputnjava 1836), Topola (Čari 1837), Mogila (Dumki 1839), Halka (Sawwa Całyj 1839). Mně jen to známo, že Mogila je Ambrož Metlinský, I. Halka = Nik. Iv. Kostomarov; ale kdo jsou Hrebenko, Osnovjanenko, Dovhonosenko, Topola? Neznáte li jich všech aspoň mi vyznačte, které jméno za opravdové, které za jinota-

jitelné držíte. Mezi novějšími básníky maloruskými nacházím jmena: Lev Borovikovský, Athanas Špihocký, Ruslan Šaškevič; snad některý z těchto pod oněmi Hrebenko, atd. ukrytý? Potom jak jich uvodit'? Ja myslím takto: nejnověji psali malorusky: Mohyla (t. Metlinský), Halka (t. Kostomarov) atd. Ja ve sve knize položím pouze jména: nic víc o nich. Odpovědi do 19 března cěkati budu. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 28—29).

Похибки вийшли ізза поспіху Шафарика з виданнєм Народопису. До того признаєть ся Ш—к у листї з 27/3 1842: „Se sázením a tiskem se velmi pospíchati bude, abych v létě byl svobodný". Ш—к жалує теж, що не міг післати Б—му переписані части рукопису „o maloruštině, a běloruštině. „Ten den, co jsem Váš list dostal, odevzdal jsem rukopis impressí. Přepisovačův tu není při ruce. I sám jsem tuze zaňeprázněn, tak že často ani lžíci polívky pokojně sníti nestačím. Pošlu Vám tedy korrekturu, a budu čekat s tiskem na ni. Právě se to sází. Doufám, že hrubých omylův tam nebude. Bral jsem to všecko s Vašich zprav a z národnych písní. Bud'te tedy bez péče". (Лавр. Сперанск., op. cit., ст. 29—30).

2. *Рукописні матеріяли.*

a.

Музей Шафарика. Рукопись некатальоґована.

Піснї справлені і переписані Бодянським для Шафарикового видання „Slovanský Národopis".

1.

1. Koły ne buło[a]) z naščada[б]) svita,
2. Tokdi ne buło neba ni zemli,

---

[1]) a. Коректуру пісень: „Koły ne buło"…. i „Pojichav Ivaseňko" прислав Б—ий Шафарикови перед 15. II. 1842 на його просьбу з дня 11. I. 1842: „Přikládám tu přepis dvou písniček maloruských, abyste to pro mne poopravil a přepsal latinskými literami, zvláště z ohledu *i* a *y*, též *ł* a *l*. Pošlete mi Váš přepis ordinární čili listovní poštou. První mám z Haliče. (Першу пісню прислав Вагилевич, порів. ст. 28, другу виписав Ш—к з Ґолембйовського). Při variantách druhé písně mějte pozor nejen na vy-

3. Ano[a]) łem[б]) buło synee more,
4. A sered morja zełenyj javir,
5. Na jaworońku try hołubońky,
6. Try hołubońky radońku radjat'
7. Radońku radjat' jak svit snovaty[в])
8. Ta spustymo sja na dno do morja;
9. Ta distanemo[г]) dribnoho pisku
10. Dribnyj pisočok posijemo my,
11. Ta nam staneććja[д]) čorna zemłycja.
12. Ta distanemo zołotyj kamiń,
13. Zołotyj kamiń posijemo my,
14. Ta nam staneććja jasne nebońko

---

slovení maloruské, ale i na metrum a verš. Pro metrum a verš někdy jsou v pisněch archaismy. Chci míti česky psaný vzor opravdového národního vyslovení maloruského. Підчеркнено Ш—ом. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 26). Шафарик дякує Б—му листом з 15. II. 1842: „Díka za přepis písní“ і листом з 27. III. 1842: „Milý Příteli! Díka za poslané přepisy maloruských písní. Jsou tak, jak jich právě potřebuji. Jen na dvou místech mám pochybnosti. Ve verši: Ta spustymo sja na dno do morja, psal jste „spustymo“ místo Vahilevičeva спустѣте (вірн. спустѣмо I. Б.). Dobřeli? Jako futurum? Neníli to imperativ, nemáli misto ѣ (ě) psati se i. Dale: Vvjijšov Ivaseńko do switłyci, u Vás slovo „Vojšov“ omylně psáno „Vojijšov“. Ja položil „Vojšov“. Dobřeli? Potom pišete všudy: myni, mysjačok. Analogie zdá se žadati: „misjačok“, t. i místo ѣ. Či to snad výminka? Prosím poučte mne“. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 27 i 29—30).

б. Пісні: „Oj chvortuno“... „Oj łužečky“... i „Zasvyštały kozačeńky“... прислав Б—ий Шафарикови 11. III. 1842 теж з Фрайвальдау на його просьбу з 15/2 1842: „Máteli vydání Malorus. Pěsní. Mosk. 1827, 16°, přepište mi asi dvě pěkné písničky, na ten spůsob jako ony karpatoruské. Dlouhých nemohu potřebovati“ (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 27) i з 2/3 1842: „Dnes Vás prosím pošlete mi co nejdřív přepis jedné z nejpěknějších maloruských písní ze sbírky Maksimoviče: Ukrainsk. narod. pěsni. 1834. 8°, třebas delší, jen latinsko-česky ortografovanou, jakž mi ondy halickoruské přepsal jste“ (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 28—29).

в. Кромі цього Б—ий прислав Ш—ви теж і дві московські пісні: „Kak na dubčikě dva gałubčika“ i „Na ulicě to dožd', to sněg“ в чеській транскрипції і з увагами. О це просив Ш—к Бодяньского 27/3 1842: „Přiložene tu velkoruské písně, prosím, opravte dle vyslovení Moskevskéko, to jest konversační mluvy, místo bezpřízvučného *o* položte *a*, a dejte pozor na *ł* a *l*. Pošlete mi to prosím hned první poštou“. (Лавровъ и Сперанскій, op. cit., ст. 29—30).

15. Jasne neƀońko, svitłe sonyńko,
16. Svitłe sonyńko, jasen mysjačyk,
17. Jasen mysjačyk, jasna zirnycja,
18. Jasna zirnycja, dribny zvizđočky.

Примѣчанія.

1а) Ошибочно не ƀ*у*ło. МРуссъ не можетъ равнодушно принимать въ *бувъ, була* и пр. *ы* вмѣсто *у*.

1б) Вѣрно вм. *настада*, или *настаду*, отъ настаты — происходить, orior. entsteħen. Оно соотв. древне-славян. *искони*. Выраженіе теперь устарѣвшее.

3а) *Ано* — сходно съ Словен (краин) *ино*, и тоже самое значитъ, т. е. *и*. Какъ въ ино, такъ и въ ано вторая половина *но* — прибавочное, а первая, *и* и *а* — существенное, хотя и вторая въ стихотв. народныхъ часто употребляется безъ первой, не перемѣняя, однакоже своего значенія. А потому не слѣдуетъ этой частицы писать разстановочно, а но (а по) что было бы и но, а это не по Мрусски, тѣмъ болѣе въ звязи съ *лемъ*. Цѣлое будетъ значить: „И лишь“.

3б) Лемъ — сокращено изъ *леномъ*, употребляемаго и теперь Словаками вмѣсто Чешскаго genom, почти какъ ВРусское *лишь*, одинакое съ нимъ значеніемъ, — сокр. изъ *лышень*, сохранившаго ся и ныньче у МРуссовъ, какъ въ этой полной (лышень), такъ и сокращенной (лышъ) формѣ.

7а) *Сноваты*, въ значеніи *основать*, теперь болѣе не употребляется, а только лишь въ первобытномъ сновать — den Auftrag od. Zattel anlegen.

9а) А не *дистанеше*, что скорѣе по чешски, но вовсе невозможно по мрусски, ревно какъ *просіеше* и. т. п. Это даже не можетъ быть и архаизмомъ.

11а) *Ся стане* — по польски, чешски и т. д., толко не по русски вообще. По сю пору не удалось мнѣ слышать между Русскими употребленіе *ся передъ* своимъ глаголомъ. Это, подобно 1а), 7а), рѣшительно вопреки духу мрусскаго языка, а потому не есть даже устарѣлымъ выраженіемъ или оборотомъ. Одни только ополячившіеся Руссины въ Галиціи и Венгріи, т. е. такъ называемые ученые, плохо знакомые съ роднымъ языкомъ, равно какъ и „Панская челядь“ употребляютъ *ся* передъ своимъ глаголомъ.

2.

1. Pojiħav Ivaseńko na polovanie,
2. Pokynuv svoju myłu na ħorovanie
3. Vyjiħav Ivaseńko v čystee[a]) połe,
4. Pustyv konyka na popasanie

5. A sam prypav k syrij zemli na spočyvanie.
6. Prysnyvsja Ivaseńkovi dyvneńkyj son,
7. Ščo[a]) złetiv z prave[б]) ručky jasneńkyj sokoł.
8. Pojichav Ivaseńko do vorożeńky,
9. Ščob odhadała dyvneńkyj son.
10. Vorożeńka hołubońka son odhadała,
11. Mołodomu Ivasiovi żalu zavdała.
12. Jide, jide Ivaseńko, konyka bjuču
13. A vže svoji[a]) myłeńkoji ne zastajuču.
14. Pryjichav Ivaseńko pid voritoczka,
15. Stuknuv, puknuv konyk v kopytočka.
16. Vyjšła do joho[a]) najstaršaja svist':
17. „Vytaj, vytaj, pane ziatiu, čužyj ta ne naš!"
18. A vže tvoji[a]) myłeńkoji[б]) na sviti ne maš!"
19. Vvjijšov Ivaseńko do svitłyci,
20. Łežyt joho myłeńkaja na prestołnyci.
21. „Nižkyž moji, skoropadłyji, čom ne pidete?
22. Ručky moji čorneńkyji, čom ne pryhornete?
23. Oču moji čorneńkyji, čomu[a]) ne hlanete?
24. Usta moji, pryjaznyji[a]), čom ne promovyte?

Примѣчанія.

3а) Отнюдь же не *čy*stoe; 7а) šo вм. ščo больше по карпаторусски. 7б) Вмѣсто pravoj, что никакъ не можетъ быть по мрусски, потому что усѣченное окончаніе на *ой* вовсе не употребляется въ этомъ языкѣ. Оно должно быть либо на *ои*, либо *и* обратить ся въ и (і), гдѣ это возможно, либо же, вм. полнаго *ои*, допускается усѣченное *е*. 13а) Но не svojej: см. 7б). 16а) Изъ всѣхъ славянскихъ языковъ одинъ только мрусскій не допускаетъ въ мѣстоименіи *онъ* послѣ предлога прибавленія *н* передъ *е*, а всегда употребляетъ *его* безъ онаго: *do joho*, а не *do njoho*. 18а), 18б) см. 7б). 23а) Такъ а не čom; иначе нарушится стихотв. размѣръ. 24а) А не pryjazneńkyji, по причинѣ упомянутой въ 23а). Въ первомъ случаѣ (въ 23а) не доставалобы одной стопы, а въ послѣднемъ (24а) было бы одной больше.

3.

(Изъ Сборника Бодянскаго.)

а.

„Oj chvortuno — churtovyno!
Ščo ty vyrobłaješ?
Dała na čas piznatysja,
Teper rozłučaješ!

Usi sady zełenijut',
Tiłky sucha vyšnja.
Koho ljublju, žyt' ne możu,
Za toho ne vyšła.

Ne vsi tiji sady cvitut',
Ščo rozvyvajut'sja[1])
Ne vsi tiji vinčajut'sja[1]),
Ščo ženychajut'sja[1]).

Połowyna sadu cvite,
Połovyna vjane;
Bilše toho vinčajet'sja[1]),
Ščo rodom neznane.

Och vy roky! och vy roky!
Roky nepravdyvy!
Vkorotite žyt'tja myni,
Bud'te myłostyvy!

Vkorotite žyt'tja myni!
Pokil v smutku budu?
Łuččež mene umertvite,
To vsjoho zabudu.

Och vy roky! och vy roky!
Choč ne prybuvajte!
Koły vy nas rozłučyły,
Dak žyt'tja ne dajte!

Łetiv oreł ponad morem;
Daj stav hołosyty:
„Tjažko, važko na čužyni,-
Bez myłoho žyty".

Łetiv oreł ponad morem
„Podaj, more, pyty! —
Tjažko, važko nam ubohym,
Bahatych ljubyty.

Ne tak ščast'tie, ne tak dolja,
Jak bahaty ljude,
Jak rozłučut po ljubovi,
To j ščast'tja ne bude.

Step šyrokyj vodu vydno,
Myłoho ne baču,
Jak počuju movu joho,
Nechotja zapłaču.

Oj mała ja, mij myłeńkyj,
Družynoju buty,
Oj daj myni toho zillja,
Ščob tebe zabuty.

„Je u mene take zillja,
Błyžko perełazu,
Jak dam tobi napytysja,
Zabudeš od razu.

Budu pyty, vypyvaty,
Taj kapli ne vpušču —
Todiž tebe ja zabudu,
Jak oči zapljušču.

(Украин. пѣсни, изд. Максимовича 1834).

б.

Oj łužečky da berežečky
Da voda ponjała;
Da vžež moju hołovońku
Žurba obnjała.

Och i ja žurbu, och i ja tosku
Da na łystu spyšu,
Och i ja žurbu, och i ja tosku
Da na Dunaj pušču.

Da płyvy žurbo, da płyvy toska[2])
Da po vsim bereham,
Och i rozdaj, Bože, moju pečałeńku
Po vsim voroham.

Da zełenyj dub, da zełenyj dub,
Da bez sońcja zav'jav —
Mołodeńkomu da kozačeńku
Boh doli ne dav.

Da ne dav doli, da ne dav ščastja,
Da ne dav tałana,
Da kudy ja pidu, kudy povernusja
To vse čužyna!

---

[1]) Уваги Б—го! лучше ćсја.
[2]) Увага Б—го: отнюдь не тоско, но тоска.

b.

Zasvystały kozačeńky v pochod z połunočy,
Zapłakała Maruseńka svoji jasny oči.

Ne płač, ne płač, Maruseńko, ne płač, ne žurysja,
Za svojoho myłeńkoho Bohu pomołysja.

Stojit' misjać nad horoju, da sońcja nemaje,
Maty syna v dorožeńku slizno provožaje.

Proščaj, myłyj mij synočku, da ne zabavljajsja,
Čerez čotyri nediłońky do domu vertajsja.

„Oj rad by ja, matuseńko, skoriše vernućcja,
Da vžež ščoś mij voroneńkyj v voritjach zpotknuvsja.

Oj Bih znaje koły vernuś, v jakuju hodynu,
Pryjmyž moju Maruseńku jak ridnu dytynu.

Pryjmy jiji matuseńko — vsi v Božijij voli!
Bo chto znaje, čy žyv vernuś, čy ljažu na poli.

Oj rada ja Maruseńku za ridnu prynjaty
Da vse ne tak vona bude mene považaty.

„Oj ne płačte, ne žuriteś, v tuhu ne vdavajteś,
Zahrav mij kiń voroneńkyj — nazad spodivajteś“.

4.

Oj spav puhač na mohyli,
Daj kryknuv vin: puhu!
Čy ne dast' Bih kozačeńkam,
Choč teper potuhu!...

Ščo deń, ščo nič — use ždemo...
Požyvy ne majem:
Davno buła Chmelnyčeńka
Uže ne zhadajem.

Oj kołyś my vojovały,
Da bilše ne budem!...
Toho ščastja j tiji doli —
Povik nezabudem.

Da vže šabli zaržaviły,
Muškety bez kurkiv, —
A šče serce kozackeje,
Ne bojićcja Turkiv!...

б.

Бѣлорускія пѣсни. Свадебныя. П. І. Шафарику, І. Бодянскій.

26-го Дек. 1837. / 7-го Янв. 1838. Прага.

Переписані Бодянським на двох аркушах.

b.

Збірник українських і кількох польських пісень. Переписав власноручно Шафарик і зазначив: Přepsano z wla-

snoručnjho rkp. Z. D. Chodakowského, nacházegjcjho se u I. M. Bodjanského, 1837, Praha. Порівн. в статті Шафарика, Bibliographische Übersicht der Sammlungen slavischer Volkslieder між рукописними збірниками ч. 32. „Sammlung kleinrussischer Lieder von S. D. Chodakowski. Die Reste dieser Sammlung kamen in die Hände Bodjanski's. (J. Jordan. Jahrbücher für slav. Lit. Kunst und Wiss. Leipzig, 1842, ст. 325).

Кромі цього в бібліотеці чеського Музея в Празї зберігається немалю книжок з присвятою Бодянського „П. І. Пану Шахварику", або „И. І. Шафарику".

V.

Лист М. Максимовича до П. Шафарика.

Коли саме почала ся переписка між Максимовичем і Шафариком, напевно сказати трудно. Імя Максимовича було Шафарикови знане як видавця збірок „Малороссійскія пѣсни“ Москва 1827 і „Украинскія народныя пѣсни“, М. 1834. У листї з 16. VIII. 1835 писав Ш—к Коляру: „V Rusku vyšly znamenité prý sbírky národních písní, od Kašina v Moskvě 1834. 4⁰, 3 díly, od Maximoviče tamže 1834 (maloruske)[1], potom: Ruska starina, tušim 3 díly (národní písně) atd. atd. Všecko to ještě jen počátek; kdo dožije, uvidí divy, když Bělo- a Malorusi všecký své písně seberou. Čechové svých bud' neváží sobě, bud' jich nemají“. Блище про Максимовича довідав ся, на мою думку, Ш—к, від приятеля Максимовича М. Поґодіна підчас його пробування в Празї 1835 р. Імя-ж Шафарика було Максимовичеви знане головно як автора „Slovanské Starožitnosti“ Praha 1837 г. Шафарик висказуючи у листї до Поґодіна з 2/X 1835 надїю, що йому поможуть виданнями з Росії, додає: „Die Herren Kirjejewski und Maksimowič (der freilich von Ihnen weit genug ist) werden doch wohl meiner auch nicht vergessen“. (Письма, op. cit., ст. 149). І справдї Поґодін просив Максимовича посилати книжки свойому приятелеви у Прагу. „Пошлите своихъ книгъ, писав П—н М—чу 30/X 1839, по два или по 3 экземпляра въ Радзивиловъ къ г. Гартенштейну для доставленія г. Шафарику въ Прагѣ. И попросите непремѣнно у преосв. Иннокентія туда же 3 экз. Воскреснаго чтенія,

---

[1]) Шафарик у листї до В. А. Мацейовського з дня 3. III. 1835 просив: „...objednejte mně ihned: Maksimovič, Ukrainskija narodnyja pěsni čast. 1. Moskva 1834, 8⁰, 178 str.“ (Slovanský Sborník, E. Jelínek 1884, ст. 307).

Исторіи, Проповѣдей и всѣхъ книгъ изданныхъ въ Кіевѣ" (С. И. Пономаревъ. Письма М. П. Погодина къ М. А. Максимовичу. Спб. 1882, Сборникъ отд. р. яз. и слов. Имп. Ак. Н. т. XXXI, № 2, ст. 18). А у листї з лютого 1840 р. питає Поґодін: „посылаете ли вы книги Шафарику чрезъ Гартенштейна?" Максимович сповнив просьбу П—на. Про те свідчить поважне число книжок бувшої Шафарикової біблїотеки з присвятою Максимовича. Замітна присвята на вид. „Украинскія народныя пѣсни" М. 1834: „Достопочтенному и многоуважаемому у насъ Г. Шафарику отъ Максимовича изъ Кіева".

Думаю, що початок переписки належить звязати із посилкою книжок Максимовичем Шафарикови та його пошаною і прихильностю для Ш—ка, що їх розбудили у нього не лиш Slov. Starožitnosti, але й листи Поґодіна та Бодянського — останнього підчас побуту в Празї.

У листї з 26. III. 1838 р. писав М—ч Б—му: „Пишете пожалуйста ко мнѣ; я весьма желаю читать ваши письма, слышать, что творится въ нашемъ двоюридномъ мірѣ, нашими Славянами"... „Я кое — что новаго выработалъ относительно русскаго языка[1]), о чемъ прочтете нѣчто въ письмѣ къ Шафарику, въ коемъ и это къ вамъ письмо влагаю. (Письма А. М. Максимовича Бодянскому, Чтенія 1887, I, ст. 129—131).

Виходить, що початок переписки належить віднести на рік 1838. Лист Максимовича з 23. IV. 1840 р. є відповіддю на лист Шафарика, переданий йому П. А. Лукашевичем. Останній був у Празї в 1839 р. Частина листу з пропусками і змінами була вже оголошена в статтї: А. Кочубинскій, П. І. Шафарикъ, Вѣсникъ Европы, 1906, V, ст. 132—33.

* * *

1840. 23. IV. Максимович длякує за лист і статтю. Книжки. Оцінка Slov. Starožitnosti. Просить Ш—ка написати для Кіевлянин-а статтю з обсягу мітольоґії. Пісні Ходаковського.

---

[1]) Ш—к покористував ся дослїдами Максимовича і совісно зібрав їх в рукописних записках, п. з. „O maloruském nářečí dle Maksimoviče". Музей Ш—ка, сиґ. IX, Е. 4.

Г. Шафарику отъ Максимовича. Кіевъ 1840 г. 23 апрѣля.

Милостивый Государь!

До сихъ поръ еще не благодарилъ Васъ я за письмо Ваше и любопытную статью объ изданіяхъ народныхъ Словенскихъ пѣсенъ, полученныя мною чрезъ Г. Лукашевича. Тому причиною моя долгая болѣзнь, которая мѣшаетъ моимъ занятіямъ, заставляетъ меня болѣе года сидѣть безвыходно въ четырехъ стѣнахъ и принуждаетъ преждевременно оставить службу. — Сахарова и Снегирева у меня на ту пору не было, ибо незадолго передъ тѣмъ отправилъ ихъ во Львовъ, кажется Вагилевичу; но я писалъ, что бы Вамъ эти книги выслали изъ Москвы, и не знаю доставлены ли онѣ Вамъ. Не знаю также дошла ли посланная мною Вамъ и Г. Ганкѣ I ч. моей Исторіи Руской Словесности, въ которой многимъ я воспользовался изъ Вашихъ Древностей, сколько съ моими слабыми глазами и недостаточнымъ знаніемъ Чешскаго языка могъ прочесть ихъ. Въ ней есть нѣсколько замѣчаній о Рускомъ языкѣ, трехъ видахъ его и нарѣчіяхъ, кои можетъ быть заслужатъ Ваше вниманіе и одобреніе. Жалѣю очень, что не въ силахъ былъ доселѣ издавать продолженіе. Кое-какъ только въ прешедшую осень и зиму составилъ и напечаталъ первую книгу Кіевлянина, коего два ексемпляра — для Васъ и Г. Ганки — послалъ уже чрезъ г. Гартенштейна. По немногу приготовляю и вторую книгу.

Каково Ваше здоровье теперь, и скоро ли мы увидимъ вторую часть Вашего труда, который, по истинѣ всѣ Словены могутъ назвать своею Сокровищницею? — Въ ожиданіи онаго я обращаюсь къ Вамъ съ слѣдующею просьбою. Наша Руско-Словенская миѳологія такъ мало воздѣлана, что мы не имѣемъ еще яснаго понятія даже о семи богахъ Кіевскихъ. О первыхъ четырехъ кое-что еще извѣстно, но о Хорсѣ, Мокошѣ, Симарглѣ вовсе неизвѣстно, — и только Вы можете подать свѣтъ намъ объ этомъ предметѣ. Изъясненіе семи боговъ, коимъ поставлены были 6 кумировъ Владиміромъ Великимъ на Холмѣ Перуновомъ, прямо относятся къ изъясненію Кіевской древности, которой преимущественно посвящается мой Кіевлянинъ. Посему мнѣ пришла мысль просить Васъ покорнѣйше удѣлить нѣсколько часовъ Вашихъ собственно для насъ и сообщить нашей публикѣ посредствомъ моего изданія, результаты Вашихъ изысканій надъ словенскою миѳологіею относительно семи боговъ кіевскихъ, хотя въ краткой статьѣ. Симъ весьма обязали бы Вы насъ всѣхъ; не говорю уже о личномъ моемъ удовольствіи, получить статью относительно Кіевской древности написаную Вами нарочно для Кіевлянина!... Если бы я могъ получить ее въ Октябрѣ или даже

Ноябрѣ, то она была бы однимъ изъ лучшихъ украшеній второй книги; съ нѣмецкаго или чешскаго мы здѣсь можемъ перевести ее исправно, а еще бы лучше и для Русской души усладительнѣе получить ее отъ Васъ прямо на Русскомъ языкѣ. Не повѣрите какъ краснорѣчивъ Рускій языкъ напр. въ письмѣ Г. Ганки... я хотѣлъ бы и его просить, ибо весьма бы желательно мнѣ ознаменовать Кіевлянинъ участіемъ знаменитыхъ нашихъ Словенъ; но не бывъ съ симъ мужемъ въ непосредственныхъ сношеніяхъ письменныхъ, не смѣю его безпокоить. Прошу Васъ покорнѣйше засвидетельствовать мой душевный поклонъ ему, Челяковскому и другимъ Вашимъ соотчичамъ, и съ моимъ истиннымъ почтеніемъ, честь имѣю быть, Вашъ,

Милостивый Государь
покорнѣйшій слуга

М. Максимовичъ.

P. S. Пѣсень я, какъ ни старался, а не могъ собрать еще болѣе трехъ тысячь. Пѣсни Ходаковского я купилъ у его жены, и онѣ находятся у меня и теперь, потому Вамъ ктото объ нихъ сообщилъ несправедливое извѣстіе.

Да ниспошлетъ Господь Вамъ здоровье и всякое благополучіе!

VI.

Записки Плятона Лукашевича.

Видавець збірника „Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни" Птб. 1836 і фантаст-фільольоґ познайомив ся з Шафариком з початком 1839 р. в Празї. Слїдів переписки з Шафариком нема нїяких. Переписка з В. Ганкою оголошена д. Францевом: Письма къ В. Ганкѣ, op. cit., ст. 649—658.

В музеї Шафарика зберігають ся статті Лукашевича[1]: 1) „О Баснословныхъ преданіяхъ Малороссіянъ" 1839 г. 17 марта, Прага, Плятонъ Лукашевичъ; 2) Система рѣкъ и городовъ рускихъ. Пл. Лукашевичъ. 1839. Обі у зшитку, сиґ. IX, D. 28. Кромі сього під сиґ. 74, E. 18, переховуєть ся:

---

[1]) Порівн. А. Кочубинскій: П. І. Шафарикъ, Вѣсникъ Европы, 1906, V, ст. 133.

Описаніе Украйны. Сочиненіе Боплана. Переводъ з французкаго, Спб. 1832. На чистих картках записки Лукашевича для ужитку Шафарика.

На обороті першої картки присвята: Велеученому Панови Шафарикови отъ Пл. Лук.

Слідують записки Лукашевича: на картці 2:

А що, Гапко? — а що, Пане?
А дай, Гапко! — а зась, пане!

На обороті другої картки: Малороссійскіе Историческіе пословицы.

И Ляхъ мудрый — по шкодѣ.
Пьяный якъ Угоръ.
Знай, Ляше, по Случь наше.
Одъ Чорта одхреститься, а одъ Москаля и не одобьеться.
Храбрый якъ Русинъ.
Не пивъ Полтавськои воды.
Пропавъ якъ Шведъ пôдъ Полтавою.

Якои, Цыгане, вѣры?
Якои хочь, батю!

Да нема найкраще, да нема найлучче якъ у насъ на Украинѣ.

У насъ на Украинѣ не буде Жида, не буде Ляха, не буде Уніи. Гайд. Пѣсня.

Беззаконная Литва.
Абы не лежачого Татары взяли!

Одъ Кіева до Кракова
Протоптани шляхи
Завладѣли неправедно
Краемъ нашимъ Ляхи!

Пословиця Жида: Поможи Боже, нашимъ и вашимъ!
Литвина трясьця нападе якъ не дзякне.
Допався мовъ Литвинъ до кашы.
Се Котельва, кругомъ вода, а въ середыни брага.
Славенъ градъ Кіевъ церквами, Переяславъ млинами, Лубни горами, а Полтава блядями.
Московській часъ!
Здався цыганъ на своихъ дѣтей.
Якъ поѣхавъ за Дунай, то до дому не думай.
Сердитый якъ Русинъ, лютый якъ туръ в горахъ.
За царици ѣли паляныци, а за царя не буде и сухаря.

На останній картці:

Окончанія малороссійскихъ прозвищъ (фамилій).

1. a) на -ко — Славко, Рудько, Рачко, Оплечко.
b) -нко — Соколенко, Петренко, Горченко.
c) -шко — Рудешко, Полѣшко.
d) -жко — Божко, Рожко.

2. -ка — Соломка, Прошанка, Почека.

3. -та — Волюта, Семенюта.
4. -ша — Гаркуша, Лыкуша.
5. -да — непійбѣда, Хвойда.
6. -га — Шульга.
7. -ра — Хмара.
8. -ій — Бачій, Пузій.
9. -ый — Гречаный.
10. -унъ — Годунъ.
11. -ецъ — Романецъ.
12. -акъ — Глушакъ.
13. -па — Чепа.
14. -ма — Сулима.
15. -ухъ — Злогодухъ.
16. -айло — Свѣтайло.
17. -ло — Покотило.
18. -ичъ — Бутовичъ.
19. -осъ — Пачосъ.
20. -усъ — Прудіусъ.
21. -усь — Самусь.
22. -ця — Кострыця, Печерыця.
23. -ян — Красянъ.
24. -овъ — Драгословъ.
25. -яй — Гуляй.
26. -ай — Порубай.
27. -ачъ — Рогачъ.
28. -имъ — Побѣдимъ.
29. -ой — Лихопой.
30. -ѣй — Палѣй.
31. -хно — Михно.
32. -цкій — Тоцькій.
33. -ака — Миропяка.
34. -икъ — Скорикъ.
35. -ха — Макуха, и пр. и пр.

VII.

Лист Миколи Гатцука

з дати: Черуща[1]) 14/25 1858 з просьбою принята його видання: Ужинок рідного пола, вистачиний працеу М. Г. Москуа 1857 з присвятою: „Пану Шафарику“ (олівцем). Лист писаний з Київа по українськи, у якому автор розвиває свої погляди на становище Українців серед инших Славян, ізза технічних перешкод тепер не оголошується. На листі увага Шафарика: „Literae hae redditae mihi die 16 Julii 1858. Neque auctorem, neque opusculum eius novi“. Гатцук, автор фантастичної статті про мову „люду козакоруського“ (ibid. ст. 11—48) та ще фантастичнійшої правописи, написав Шафарикови листа ізза пошани для того, що його імя й твори, по крайній мірі, Národopis, не були йому незнані. На Národopis покликується Г-к у згаданій статті ст. 15.

---

[1]) Ізза браку відповідних черенок правопись змінена.

VIII.

Матеріяли до історії славянського зїзду в Празї 1848 р.

Із Архива Народнього чеського Музея в Празї.

a.

Żądania Rusinów w Galicyi[1]).

§. 1. Stosownie do większości ludności Polskiej lub Ruskiej w każdym obwodzie ma być mowa polska albo ruska mową urzędową; zastrzyga się zaś dla wszystkich urzędów gminnych i miejskich używanie języka miejscowego przeważającej ludności, ale każdemu krajowcowi zastrzega się wolność używania języka polskiego lub ruskiego w każdej styczności z władzą, która w tymże samym języku odpowiedzie udzielać będzie. Każdy krajowiec bez różnicy narodowości ma prawo do urzędu; domagamy się jednak stosunkowego uwzględnienia narodowości przy obsadzaniu urzędów nie przez lud obieranych. W okolicach mieszanej narodowości urzędnik posiadać ma biegłość obu języków.

§. 2. W gminach szkółki parafialne, trywialne i normalne — w języku przeważającej ludności, mięszości atoli zostawia się prawo mieć szkoły dla swojej narodowości. W całym kraju w 3-ej klassie normalnej ma być wykładany język polski w szkołach ruskich, język ruski w szkołach polskich. Gymnazyia będą dla narodowości ruskiej i polskiej osobne. Tworzenie ich i liczba zależyć będzie od potrzeby zgłaszającej się do nauki młodzieży jednej lub drugiej narodowości. W każdym gymnazium literatura obydwóch języków wykładaną będzie. Na liceach i wszechnicach dozwolony wykład w każdym języku.

§. 3. Gwardyia narodowa Galicyjska w tych miejscach gdzie będzie organizowaną tak jak większością głosów obiera swoich naczelników równie stanowić będzie o używaniu ko-

---

[1]) Порівн. Дѣло, Львів 1883, ч. 61, Układy Rusinów z Polakami.

mendy ruskiej lub polskiej. Jako oznakę nosić będzie herby obu narodowości obok siebie.

§. 4. Cały kraj ma wspólną centralną władzę, która to z władzami Ruskiemi po rusku z polskiemi zaś po polsku korespondować będzie. Sejm wspólny złożony z posłów wybranych według zasady jaka ustanowiona będzie. Na Sejmie zastrzega się wolność używania języka ruskiego lub polskiego. Uchwały i rozporządzenia sejmowe i rządowe wydawane będą w obu językach.

§. 5. Zrównanie wszystkich obrządków w kraju co do praw tudzież ich duchowieństwa tak co do godności iak i kongruy.

§. 6. Konstytucya orzec ma jak najwyraźniej zupełną między Polakami i Rusinami równość wszystkich uprawnień humanitarnych politycznych i wyznawczych jaką za sobą pociąga świętość i nietykalność każdej z narodowości w Galicyi reprezentowanych.

§. 7. Uznanie potrzeby i czasu podziału Galicyi na dwa osobne okręgi administracyjne, jest rzeczą sejmu ustawodawczego.

W Pradze dnia 7 czerwca 1848.

Leon Sapieha
Григорій Ginilewicz
Jwan Borysikiewicz
Antoni Zygmunt Helcel
x. Szczęsny Buchwald
Jozef Midowicz
Karol Malisz
Zakliński Alexy
Zenon Pogłodowski
Ludwik Stecki
Maurycy Kraiński
Jerzy Lubomirski jako przewodniczący komisyi.

б.

Żądania Słowaków i Rusi.

Sejm słowiański w Pradze żąda, aby naród słowiański (sic!) i rusinski w Węgrzech w niczem nie był uciskany, mianowicie oświadcza ten sejm współczucie swoje dla uciskanych od Madziarów współplemienników swoich słowiańskich i węgiersko-rusinskich, mianowicie żąda, aby Słowacy i Rusini węgierscy stali się uczestnikami tego wszystkiego, co jako żądania swego szczepu niniejszem podają — mianowicie:

1) aby Słowacy wraz z węgierskimi Rusinami byli od Madziarów uznani za naród a w sejmie równe prawa z nimi mieli.

2) aby mieli swoje narodowe sejmy z osobną stałą słowiańską i rusińską komissyą — mającą prawo i obowiązek czuwania nad narodowemi prawami słowiańsko-rusinskimi. Komissya ta uskuteczniałaby zebranie sejmu narodowego i miałaby prawo odrzucenia wszystkich takich rozkazów centralnego węgierskiego ministeryum, któreby słowiańsko-rusinskiej narodowości niebezpieczeństwem groziły.

3) aby sobie mogli zakładać narodowe szkoły jak elementarne tak realne, miejskie, zakłady diecezyalne i zakłady kształcenia się nauczycieli — potem — zakłady naukowe wyższe — mianowicie — gimnazya, lycea, akademie, zakład politechniczny i jeden uniwersytet. Język naukowy ma być słowiańsko-rusinski i wolność uczenia i wychowania narodowego dozwoloną.

4) aby katedry języka słowiańsko-rusinskiego dla Madziarów i madziarskiego dla Słowaków i Rusinów zakładane były kosztami krajowemi.

5) aby żaden naród w Węgrzech nie był uważany za panujący — lecz wszyscy za równe prawa mający.

6) aby ci Słowacy, którzy z przyczyny stawania w obronie narodowych praw słowackich po więzieniach są trzymani, natychmiast byli wypuszczeni, i aby na przyszłość nie było dozwolonem więzić nikogo za to, że praw narodu słowackiego lub rusinskiego broni — ani jako burzyciela uskarżać tego, któryby publicznie do ludu słowackiego lub rusinskiego o narodowości słowiańskiej lub rusinskiej rozprawiał.

7) aby prawo zakładania i utrzymywania towarzystw takich, któreby miały za cel wspomagania rozkwitającego żywota narodu słowieńskiego i rusinskiego nie było odmawianem Słowakom i Rusinom — i aby równie jak Madziarom tak i im prawa stowarzyszeń używać mogli.

Za zgodność
Cybulski.

b.

Galiziens Forderungen für das Manifest des Slaven-Congresses an den Kaiser.

Galizien hat ebenfalls das Versprechen einer Constitution in den Märztagen mit ungeheucheltem Enthusiasmus empfangen — es hat darauf die Hoffnung eines neuen nationalen Lebens gebaut, hat aber bis jetzt keine der constitutionellen Wohlthaten erlangt außer der freieren Presse.

Von der Überzeugung geleitet, daß das Heil seiner Völker d. h. die foederative Umgestaltung der bisherigen österreichischen Provinzen, — gehörig gesichert sein werde; entsagt es allen separatistischen Tendenzen, und tritt zum festen Verbande mit seinen slavischen Brüdern zusammen in der Hoffnung einst vielleicht mit seinen nun noch getrennten

Stamm Brüdern vereint die Wohltaten dieser beanschlagten Federation theilen zu können.[1])

Deßhalb stellen wir jetzt nur das Verlangen mit unseren Stammvervandten den Böhmen gleicher Berechtigungen theilhaftig zu werden. Wir bitten daher vorerst um die Bewilligung verantwortlicher Central-Behörden für Galizien sowie den Böhmen versprochen sind — und um eine möglichst schnelle Zusammenberufung eines constituirenden Landtages zur Bewilligung und Beschließung über alle Landesangelegenheiten. — noch vor dem Zusammentritt des Reichstags in Wien.

Weil aber der bisherige postulative galizische Provinziallandtag sich in seiner neuesten Zusammensitzung als uncompetent erklärt hat, die Volksinteressen gehörig zu vertretten und sich deßhalb am 26 April d. J. aufgelößt hatte, so erwarten wir auch ein derartiges Wahlgesetz, welches den Landtag als eine wahre Vertrettung des Volkes und der beiden in Galizien lebenden Nationalitäten erscheinen ließe.

Die Petitionen, die Galizien sowohl als Krakau bis jetzt an den Thron E. M. gelegt — haben bisher eine solche Erledigung gefunden, welche sogar den billigsten des Landes nicht entsprechen konnten; ja die freie Entwickelung der Nationalitäten sowohl der pohlnischen als der ruthenischen in Amt und Schule, war durch die Ministerial-Erlässe vom 9-ten und 19-ten Mai — so wenig in Aussicht gestellt, daß die hier zum Slavencongresse vereinigten Galizianer beider Nationalitäten sich über die rechtmäßige Deutung der constitutionellen Sicherstellung ihrer Nationalitäten auszusprechen bewogen sahen; und diese ebenso rechtliche als erwünschte Deutung — und gegenseitige Übereinkunft in der Beilage E. M. zur gütigen Berüsksichtigung vorlegen, und um Vorkehrungen bitten, diese Grundsätze baldigst ins Leben tretten zu laßen.

Daher ersuchen wir auch die der beiden Landessprachen nicht gehörig mächtigen Beamten durch solche Eingebornen zu ersetzen, welche dieser Sprachen mächtig sind, und zugleich das Zutrauen aller Klassen besitzen; um die bisherigen unseligen Mißverständnisse zwischen der Regierung und der Landesbewohnern möglichst schnell zu beseitigen, und das erwünschte gegenseitige Zutrauen zu wecken. Sollten die zu entfernenden Beamten nicht anderswo verwendet werden können — so könnte ihnen die systematische Pensionirung auf Provinzialunkosten von den Landesständen zugesichert werden.

Indem wir diese äußerst billigen Forderungen unter Beipflichtung des versammelten Slaven-Congresses E. M. in re-

---

[1]) Від слів „Von der Überzeugung...“ до „theilen zu können“ в начерку перечеркнено.

dlicher Erwartung eines günstigen Erfolges darlegen — hatten wir uns verpflichtet E. M. die Zusicherung beizufügen, daß für die erste Pflicht halten werden nach unseren Kräften zur möglichsten Beruhigung des Galiziens beizutragen und die dankbaren Gefühle der Bewohner dem gerechten und gütigen Spender constitutionellen Wohlthaten zu zuwenden.

w Prazi na dny 16-tum Czerwena 1848

Иванъ Борисѣкевичъ.

ґ.

Uwidomlenyje.

W nedilu t. j. dnia 11-ho Czerweńća 1848 o hodyni 11. widprawyt Doktor S. Bohosłowyja Hryhoryj Ginilewicz w starożytnoj Czeskoj Cerkwi: Teynském chrámě[1]) nabożenstwo w sławianskim jazyci obr. rusko-kat. na kotroje sia zaprraszajut wsi w Prazi sobrannyi Sławiany.

Praha dnia 9-ho Czerweńća 1848.

---

[1]) Первісно: „Tein-Kirche“, відтак перечеркнено і написано як вище.

IX.

Памятна книжка Вячеслава Ганки.

В Народнім чеськім музеї у відділї Шафарика під сиґ. IX. H. 22 зберігаєть ся „Памятна книжка В. Ганки“ (Альбом), в яку вписували ся гостї-Славяни, що відвідували музей і Прагу, переважно в переїздї до Карлових вод. Більшість записок походить від гостий з Росії, почипаючи членами царського дому, а кінчаючи незнаними іменами. Між вписаними находимо теж А. Пушкина і його вірш, та Гоголя з датою 1845 $\frac{5}{17}$ Августа.

Подаю записки гостий Українцїв — переважно галицьких — задержуючи хронольоґічний порядок:

1) „На знакъ чести и памяти“
$\frac{14}{26}$ Іюн. 1830 Іωанъ Могильнѣцкій.

2) „Зъ глубоковъ вдѣчностевъ к' Вамъ честни мужу приймаю тою славу жестѣ ми позволили на паметку до вашое книжки вписати.
Симеонъ Гаморакъ малорусинъ, родомъ зъ Тисьменицѣ въ Галѣцѣи. Дня 22-го Юлия року 1833.“

3) „Покїль жыти буду
Нигды не забуду
Дня ми так милого
Въ которомъ познал
Мужа так славного
к҃в Іулиа 1833 Лука Ропицки Өеологъ.“

4) 1833 Михайло Гарасевичъ.

5) „Знаменитому зъ малого лика Славянъ тутешнихъ, щирому, душею стародавнему Чеху, Вамъ Пане мій милый, приносить свое благоговѣніе и почитаніе Платонъ Лука-

шевичъ зъ Переяславля, що въ Малой Россіи. Прага 30. марта 1839.“

6) 1848. Григорій Яхимовичъ, епископъ Перемискій.

7) 1848. Гр. Шашкевичъ, Іоаннъ Лумницкій, Михаилъ Куземскій.

8) 10 листопадня 1848 Иоанъ Борысѣкевичъ.

9) „Мужайтесь крѣпѣтеся Славянскй люде,
Велика Ваша будучность буде.

Въ Празѣ $\frac{24}{12}$ Вересня 1849

Я. Головацкій.

X.

З переписки Карла В. Запа.

Карло В. Зап, уроженець Праги (*1812 –†1871)[1]. Від 1836 р. до літа 1845 р.[2]) пробував у Львові як урядник (Staatsbuchhaltungsakzessist). Одушевлений Чех-романтик, співробітник часописів, письменник і учений. Приятель Гавлічка і Шафарика. У Львові сходить ся скоро із кружками письменників Українців і Поляків. Розчарований на Поляках ізза недостачі у них славянських симпатій, а зглядно ізза їх нещирости та вибуялого національного шовінізму ще тим тїснїйше зійшов ся з Українцями. Знайомий із Головацьким, Вагилевичем, Ів. Бірецьким, Верещинським, Блонським, Малиновським, Щуровським, Кобринським, Й. Левицьким і иншими. Особливо приятельські відносини вязали його з Я. Головацьким, Вагилевичем і Бірецьким. Український кружок приятелів і знайомих інформував Зап про лїтературний і науковий рух в Чехах, так само як дописями й письмами інформував Чехів про культурну працю Українців і Поляків. Він був посередником у навязуванню переписки і знайомости між Українцями і Чехами, між Українцями і Великорусами. Через нього вела ся переписка Українців з Чехами і Росіянами (Українцями і Великорусами), при його помочі вів ся обмін книжками й науковими матеріялами. Перекладав на чеську мову праці Українців, які знову помагали йому в перекладах з польського, в-руського і українського. Завзятий славянофіл ширить ідею славянської взаїмности словом і книжками, задержу-

---

[1]) У д. Свєнціцького, Матеріяли I, op. cit. ст. 158, хибно 1870.

[2]) Ibidem, хибно 1844, порівн. лист до Я. Головацького з 19. III. 1845, висланий еще зі Львова, а лист 11. VI. 1845 вже з Праги. (Кореспн. Я. Головацького, op. cit. I, ст. 147 і 149).

ючи при тім критичний і вірний погляд на українсько-польські відносини.

Подаємо виїмки з його непечатаної переписки, доторкаючі українського життя.

Переписка Запа з Як. Головацьким оголошена д-ром К. Студинським: Кореспонденція Я. Головацького, op. cit. т. I. і II., переписка з К. Гавлїчком: L. Quis: Korespondence Karla Havlíčka, v Praze 1903., переписка із I. Срезневським: др. I. Свєнціцький, Матеріялы по историіи возрожденія Карпатской Руси I. Льв. 1905.

1. Лист К. Запа до П. Шафарика.

1837. 26. IX. Зап передає статтю Шафарика Вагилевичеви. Вагилевич і Я. Головацький знимають копії рукописів для Шафарика. Staroźitnosti Slovanské мають покуп серед Українців. Замилування до чеської мови росте. Історія Зубрицького.

Lvov, 26 Září 1837.

Obdřev Vašnostin přípis od předešlého měsíce, nemeškal jsem, panu Vahilevičovi jemu přislaný vyjímek z Vašnostiných Starožitností o Konstantinu a Metudowi doručiti, a hned stranu odpisu dvou životopisů těch slovanských apoštolů co potřebné bylo, vyjednati. Vel. Otec. p. Kompaniewicz, Bazilian nám ty dwa rukopisy k přepsání ochotně pujčil, a první delší odepsal sám p. Vahilevič, — druhý kratši pan Glovacký, též Rusín a posluchač theologie mimo semináře, velmi rozsoudný, všestranně vzdělaný uslužný člowěk. Tyto oba přepisy spolu s listem od p. Vahileviče posílám. Pro Vašnostinné studia tam leckteré jadyrko se nalezne, škoda tolika, že druhý rukopis není celý, a že se w nich mnohé pozdějších interpolací nachází.

Pan prof. Maciejowski tu, as před 10 dněmi byl, a zdější archivy prohledal, i přítomné dva rukopisy přečítal, i z nich sobě výtahy učinil. Našel tu vůbec mnoho důležitého pro své dílo, které ještě dvoma díly chce rozmnožiti. Mluvil mě též, že ve zdejší cisarské bibliotece dva latinské velmi staré životopisy sv. Vojtěcha a sv. Václava v rukopise našel, které pro nás Čechy velmi důležitá dáta obsahovati mohou. Neopominu co nejdřív pomocí p. Koubka, až se ze Slezka vrátí, tyto rukopisy k odepsání dostati, nacež je pánu Palackemu pošlu.

Musím Vašnosti opět osvědčiti, že Starožitnosti Slovanské pro naši literaturu a jazyk zde nejvíce prospěšné skutky mají, mnohý si teď češtiny všíma, kdož před tím s pohrdáním a jaksi jen milostivým okem na ni dolu po-

hlížel. Pan Zubrzycki sám několik exemplářů odbírá, a venkovským kněžům je posýlá.

Jeho historie Červené Rusi již jest, jak doslýchám, v tisku. Vůbec všichni jsou s tím velice spokojení, že jste se odhodlal, obrati sobě jedno nářečí slovanské, a sice české; že prostřednictví jazykem německým již teď zbytečné, „kdo se teď Vašnostinných českých spisů nevšímne, (: jsou slova mých zdějších přátel:), ten obyčejně i v němčině by je sotva s prospěchem četl.

Literní noviny jsou zdé nepatrné, co nejduju všecko co jest ve Květach oznámím".

Sám se teď trudním překládáním rozpravy o Huculech, kterouž p. Vahilevič pro našeho Musejníka po polsku napsal. Možna že ještě před zimou hotov bude, načež snad opět něco od něho dostanu. Vyjel nyní do své otčiny, a mluvil, že se na vyhledávání starožitností vydá... Za přislane nám 4 a 5 svazky starožitností uctivě děkujeme...

2. Лист Карла В. Запа до П. Шафарика.

1842. 10. VII. Зап посилає Шафарикови для Národopis-у поправки Головацького. Поляки невдоволені українськими назвами місцевостий. Уваги що до назв.

Vysoce Vážený Pane!

Dověděvše se z posledního čísla Květů, že zamýšlíte[1]) vydati druhé vydání Slovanského národopisu, bude dobře, použiti k tomu tyto oprawy, jež pan Holovacký zde připsal. Myslím, že Vašnosti v nevhod nepříjdou.

Národopis již jest v rukou všech předplatitelů, a velice se líbí, jen Poláci se mrzejí, že tam staropolské země v Rusích nejsou po polsku psaná. (!) Leč kdožby těm ve všem vyhověl, toho bych rád znal. Zdá se mi, že vytknutí hranic Rusův od Polákův v Haličích ve Zprávách

---

[1]) В листі з датою: V Praze 4 července (с. є. липня) 1842 пише Шафарик Запови: „Poněvadž první vydání mého Národopisu ani samým předplatitelům nepostačilo, přinucen sem přikročiti ke druhému, jenž se již tiskne. Prosím Vás, račte mi poznamenané omyly tisku a jiné značne chyby neprodleně oznámiti, abych to opraviti mohl. V oekonomii a obsahu spisu nic měněno býti nesmí a nemůže... S Bohem Váš upř. př. Safařík. Žádejte poznamenaní omylův též od p. Holovackého".

Листи Шафарика і Запа розминули ся. З поправок зроблених Головацьким для карти „Slovanský zeměvid" Шафарик не скористав, бо до другого видання не прийшло. Натомість із переcланих Головацьким поправок для Národopis-у деякі Шафарик у слідуючім виданню узгляднив.

o hal. a uh. Rusi od Glovackého (:v rkp.:) jest určitější než na mapě. Škoda, že se na mapu řeka Pidhorce vpletla která není, než na německých mapách. Má to býti řeka Zbruč (:pohraniční na Podolí:) — Jméno Podhorce jest diplomatický výmysl od r. 1773. Sreznievský po tu dobu nepřijel, jeho balík z pošty jest u mně.

Zůstávám s uctou
Karel Vladisl. Zapp.

Lvov 18 $\frac{10}{7}$ 42.

Opravy místních jmén halických na mapě
Поправки:

Podhirce	poprav.	Zbruč řeka
Dněster	„	Dnister
Čeremoša	„	Čeremoš
Styr	„	Stryj
Złočiv	„	Zoločiv
Sanok	„	Sjanik
Pryvorsk	„	Perewirsko
Mostyčka	—	Mostyska
Sambor	—	Sambir
Burščyn	—	Burštyn
Berezjane	—	Berežane
Hvizdja	—	Hvizdec
Ustyčko	—	Ustičko
Jasyna	—	Jasyniw
Werecky	—	Verećke.

3. З листу Запа до дра Поспішіля, редактора „Květů“ 13/4 1837 р....:

„Milikowski zapsal si z Prahy na moje dotírání české knihy, i dal je aby se o nich vědělo za sklo, ale tam ležejí, žadný nic ne kupuje. Obecenstvo posud málo o naší literatuře ví, a ignoti nulla cupido; nejvíce se tu béře Šafaříkových starožitností, totíž 12 exx, jestliže i to zminky zasluhuje. ...Což pak, nechcete na výměnu za Květy Rozmaitośći bráti“...

4. З листу Запа до А. Маркова, священика 21/2 1842:...

„Vy znáte, jak z celé duše lpím na naší Praze, a tedy nejlépe posoudíte, jak mi v té cizině teskno, která mne již srdečně omrzela. Nepotřebuji Vám zdejší život líčiti, bude Vám z pověsti dostatečně známý. Mně žadných radostí neposkytuje.

...Mezi jiným nejsem s tím srozuměn, že nazýváte epické písně ballády; vlastnější slovanský název toho druhu písní byl by dumy, od Rusínův vzatý, i od Polakův přijatý, též i nám již ne nový.

...Před 2 lety obrátil se Vahylevič stranu koled na Malého, leč nodostal ani koledy, ani odpovědi. ...Радить ратувати перед загладою усю народню поезію. Хвалить народність польської літератури, поручає її читати, головно Wójcickiego...
Łozińskoho Ruskoie Vesile koštuje 36 kr., tedy 2 exx. 1 f. 12 kr. Zaplatil jsem je sám"...

5. З листу Зала до Маркова з 19/6 1845 р.:...

„Na knihy se těšíme, obáváme se však (proč? to Vám již z Jachimova listu vědomo), že censura trpělivost naší příliš dlouho zkoušeti bude. Mají tu ve Lvově veliký strach před Rusismem, tak že i Jezuité [1]) s kazatelnice o něm mluviti, a jej kárati začinaji"...

6. Кромі цього подаємо дві дописи Зала про український умовий рух в Галичині, а саме допись в час. „Noviny, Příloha ku Květům" 1842 р., ч. 9 і „Květy", 1844 р., ч. 31....

a) „Literatura maloruská v Haliči leží potud v kolébce. Ona má dvě tiskárny, totiž ve Lvově při ústavu Stauropigianském, a v Přemyšlí tiskárnu biskupa řecko-katolického. Z tiskáren těchto nevycházeji ale skoro řádné jiné, než kostelní a modlitební knihy, a časem i jakas příležitostná báseň v tom jazyku. Ustav, jakýž jest Stauropigianský ve Lvově, mohl by se státi pro národ tento velice prospěšným, kdyby mezi oudy jeho bylo svornosti, a oni vůbec veskrze sestávali z mužů, příznivé položeni své k působení na dobro národu pojímajících a o vzdělaní jeho pečlivých. Takž ale ustav tento, určený ku vzdělání národu maloruského, a k tomu cíli i dosti nadaný, mimo výše zmíněné vydávání knížek náboženských a nejvýš ještě i slabikářů, žadného prospěchu národu nenese. To samé děje se i v biskupské tiskárně v Přemyšlí. Roznášela se tu pověst, že chce zdější ruské sjednocené duchovenstvo na vzor českého časopisu pro katolické duchovenstvo vydávati podobný časopis v řeči maloruské; zdaž to ale vskutek přijde, ještě velice pochybno. Nejlaskavější vláda rakouská, o vzdělání všech svých národů rovně pečlivá, ohlásila odměnu třech set zlatých ve stříbře na sepsání mluvnice německé v jazyku maloruském pro

---

[1]) Порівн. лист Зала до Срезневського 20/11 1843: „Jezuité zde vymohli na Metropolitě Levickým, že smějí po osadách ruských missie zříditi, a rozumí se pod rukou latinský kostel rozšiřovati. Blížeji se zde časy zavádění unie. Jak se zdá, bude s hůry na tom pracovati, aby v celé Haliči panoval jediný kostel latinský, aby ne propadlá schizmě, (sit venia verbo)"... (И. Свѣнцицкій, Матеріялы, op. cit. I. ст. 160—61).

školy normální, na nížto, jak slýšíme, i vskutku někteří rusínští učení pracují. Podobně určena odměna i na sepsání čítanky maloruské[1]).

б) Ze Lvova (Z.). Вийшла книжочка: Album na korzyść pogorzelców. Vydal ji Jos. hrab. Dunin-Borkovský (1844). Хвалить. Článek: Řešov, a jako okolí, však z jiné příčiny pozornost budí. S podívením čítáme v něm, že Rusíni ve východním Haliči usedlí nejsou Rusínami nýbrž Poláky, a že polským nářečím mluví. Ti se asi podivili, když to četli! Psal-li tak spisovatel z vlastenectví, tedy se musíme diviti, jaká to jest podobnost tohoto druhu vlastenectví polského k dobývavému vlastenectví maďarskému! Národ malorusky počítá 12 millionův; jsou li to ale jen sami Poláci, jak o tom p. spisovatel nepochybuje, tedy přidejme je k těm 9 milionům Polákův, to bude dohromady činiti 21 milionův; jaký to veliký národ? Při tom se p. spisovatel neostýchá, činiti p. Šafaříkovi poboční výčitky, že on take tak ne počítal, a Rusíny od Polákův rozděloval. Difficile est satyram non scribere.

---

[1]) Допись в перекладї B. Wohlmann-а поміщена теж в нїмецькім журналї Ost und West, 1842, № 76.

XI.

З переписки Яна Православа Ковбка.

Ян Православ Ковбек (* 1805 – † 1854). Ученик Юнґмана. Занимав ся студіями славянських лїтератур, особливо великоруської і польської[1]) під проводом Юнґмана і Ганки. Поет, головно сатирик і автор незначних наукових розправ. В поезії і полїтичних поглядах Ковбка замітний сильний вплив Коляра і Челяковського. В 1831 р. виїхав в Галичину, де став приватним учителем ґр. Юноши Ромера в Пусткові. Від 1833 до 1837 проживав у Львові яко суплєнт ґімназії і домовий учитель у ґр. Адама Борковського. Жив в приязни з А. Росціїшевським і А. Бєльовським. В тім часї зблизив ся до „трійцї". Знайомий з Вагилевичем і Я. Головацьким. Приятель М. Шашкевича. Інтересував ся українським культурним рухом і занимав ся українською етноґрафією[2]). Знайомив Українцїв з чеським відродженнєм, давав їм чеські книжки, впливав на розбудженнє романтичного славянофільства. До українського руху відносив ся дуже прихильно і задумував відвідати Україну. Шашкевич дякує йому у „Передслів-ю" в „Русалцї Днѣстров-ій" 1837 р. Від 1839 р. був професором чеської мови і лїтератури на унїверситетї в Празї. Срезневський підчас свойого побуту в Празї говорив з Ганкою по великоруськи, а з Ковбком по українськи[3]).

---

[1]) Перекладав поетів великоруських і польських.

[2]) Збірка українських пісень, про яку згадує в примітцї до статтї „O Králodvorském Rukopisu", op. cit., Čas. Č. M. 1838, ст. 368. Порівн. у Шафарика: Bibliopraphische Übersicht der Sammlungen slavischer Volkslieder, Jordan Jahrbücher, op. cit. 1843 під ч. 35: Sammlung kleinrussischer Volkslieder von J. P. Kaubek.

[3]) И. В. Ягичъ, Исторія слав. филолог., op. cit., ст. 331.

З його переписки подаю тільки те, що вказує на особисті погляди автора на український нарід і те, що доторкає українського умового руху, та того середовища, серед якого жили українські письменники й учені 30-х і 40-х років XIX ст. в Галичині.

1. З листу до Ганки з Оломуца 16/2 1831 р.:... „Února 20 jedu do Haliče, kdež ihned knihy pánum Polákum odešlu, jak mile se v Pustkowě u hrab. Romera uvidím." Чеські книжки від Ганки мав передати „Rościševskému, p. Alfonsovi Skorkovskému, p. Bandtkovi a p. Dutkievičovi. Від молодого Юнґмана мав передати книжки Дуткевичеви і Ґрабському.

2. З листу до Ганки з Ужейовіц 25/5 1833 р.:... „Slova hraběhe Platera: „Slované nejen druhým cizincum málo známi, ale i mezi sebou navet v hrubé jsou živi nevědomosti, neustále pronikaly mého zvědochtivého ducha, a ja nyní den odedne více a více mám příležitosti se o jich smutné pravdě přesvědčovati. Z polských i ruských pokrevníků více se jich posvětilo již takovému cíli, u nás Čechů, ale mně jich dosaváde málo známo. Před několika lety oddal se sice celou duší tomu záměru muj přítel Edward Röszler Počehradský jeden z nejsvětlějších někdy mladiků cviku Jungmannova, ale našel svůj hrob na Červené Rusi. Já jeho příklad následoval... Z Jasielského od hraběte Romera zabral jsem se do Przemyslského kraje mezi Rusíny, abych i těch málo znamých dobrých bratří znáti se naučil... Jazyk Rusínů jak domácí, tak cirkevní jest nyní předmětem mého hlavnějšího zaměstnání, které pro Čecha má velmi mnoho příjemného do sebe, nebo, ačkolív nemohu nic namítnouti naproti nejnovější pf. Kucharského i našeho Šafaříka slov. nářečí klassificací, přece jednak Rakověckému o bliskostí českého z maloruským mluvícímu odporovati nesmím, ano potvrzovať musím, že pro Čecha pravou to rozkoší jest z Rusínem se rozmlouvať, i ještě příjemnější by to bylo, kdyby někteří Rusíni k. p. na Volýni pořád svého „i" neužívali k. p. Bih, kiň, kiňskí. Panuje vůbec ta hypothesis, že jazyk malorus. jest míšeninou polštiny s velkoruským, leč i Poláci od Rusínů mnoho přijalí, jakožto jinák býti ne mohlo... — Leč nenašel jsem tú v Haliči mezi popami, ani ďákami tak hluboké (ovšem velmi mělké) cirkevního jazyka známosti, jako doufáno. Dobrovského Institutiones ling. sl. etc. (svatá pro ně kniha), a Durichova Bibliot. Slov. jsou jim velmi zřídka známé. ...stav literat polské jest v Haliči jak WM. dobře víté dostí chatrným a protož vída já nechuť ke kupování knih polsk... Zdejší (lwow.) Musejník ma vše všude — infandum — 12 odbíratelů a bůh ví kolik čtenářů! Výborný p. Słotwinski, kterého velmi dobře

znám... chtěl by velmi rád také jakou Matku haličskou s p. Rościszewskim ustanovit, ale nevím jestli ten vzor český zde nalezne následovníků!...“

3. З листу до Ганки зі Львова 16/5 1834 р.:... Поручає Ганцї Адама Ґорчинського, порученого йому Яшовським, співредактором „Nowin lwowských“, згадує про Залєського, як знайомого Ганки. Знайомий з Ковбком і приятель Челяковського „guberniální rada Wasilewski veliký znatel literatury slovanské“...

4. В часописї: Kwěty české, Listy zábawné pro wseliký staw. Wedenjn a nákladem Jana Host. Pospjšila. Prvnj ročnj běh 1834“, поміщені на ст. 418-419 „Wygimky z listu z Haliče“. Допись не підписана. Особа автора для нас цїкава, бо називає себе приятелем Маркіяна Шашкевича. Автор згадує в дописї про Яшовського як добре знайомого, се Stanisław Jaszowski, редактор і видавець збірника „Sławianin“, Lwów 1837, а кромі цього вказує на свою статтю в Sławianin-ї: „Zlomki heraldicko-genealogické“. Дуже близьким до Яшовського і автором статтї був Ковбек, порівн. „Ułamki jenealogiczno-historyczne“, Przez Jana Prawosława Kaubka, ст. 53—62. Не улягає нїякому сумнївови, що автором цього незвичайно інтересного листу є приятель М. Шашкевича Ковбек.

„Posílám Vašnostem list starožitné biblí české, nalezené od meho přítele p. Markiana Ruslana Szaszkiewicza v obvodě Złočevském, ve vsi Boratyně, nedaleko Brodův, dne 29-ho lipna r. 1834 u kněze probošta ritus graeci Štěpána Gawańského (neb Kawańského), kterýž ji, jakž pravil, zdědil již po svém dědu Hrytonowi (sic!) Gawańském. Listy počáteční scházejí této biblí, v sobě zavírající i starý i nový zákon, oba obrázky dřevopisnými (xilografovanými) ozdobené; než z obrazku, jenž se na počatku knihy: „Eklesiastes“ nachází, možná dokonale vycísti počet roku 1527. Pravá deska má tato slova polská: Ta się księga drukowała roku 1527. Jestiť pak celá tato biblí zaplněna po stranach (in margine) přípisky v jazyku staroslovanském církevním, někde též i v jazyku polském. Jsout to nejvice porovnání tekstu staroslovanského s tekstem českým, i jest víděti ze všeho, že první majitelové této biblí byli dobrými znateli jazyka českého. Z toho možná souditi, že netoliko dávní Poláci, jakž praví Lelewel, než i Rusíni dosti pilně knihy české za těchto časů čítali, dokavád ještě málo polských a ruských bylo vytlačeno. Prosím Vašnosti poslaný tento lístek p. Hankovi laskavě doručiti chtíti, jsem zajisté přesvědčen, že jej zpráva tato dosti bude zajímati; přičemž prosím, jemu odemne hlubokou osvědčiti uklonu a oznámiti jemu, že nálezce této biblí můj přítel P. Markian Szaszkiewicz pilně a šťastně pracuje na přeložení našeho neocenitelného Ruko-

pisu králodvorského v jazyku maloruském, a při nejbližší příležitosti osmělíme se krz ruce Vašnostinné nekolich koůsku w. P. Hankovi odeslati. Pan Szaszkiewicz ale prosí, aby list nadřečené biblí vytržený, v tomto psaní Vašnostem a panu Hankowi poslaný, laskavě mu nazpět se navrátil, neboť jsa p. Szaszkiewicz velikým milovníkem jazyka českého, neradby jej pohřešil“.

5. З листу до Ганки з Блятни 28/5 1838 р. Знайомий з ґр. Борковським. В „Ost und West“ 1838 р. має бути стаття: „Slovo o vzájemnosti srbského, rusinského i litevského národního básnictví“. Прихильно висказує ся про Бєльовського і Сємєнського.

XII.

З переписки Франтішка Яхіма.

Франтішек Властіміль Яхім * 1811. Студіював спершу теольоґію, відтак став приватним учителем, а при кінції 30-х років був урядником у Львові. Дописував до часописий „Krok“, „Květy“, „Včela“ і „Časopis českého Museum“. Написав студію про славянську мітольоґію. Я. Головацький назвав його коротко: „чиновникъ и чешскій писатель“ [1]). Панславіст і великий противник польської полїтики. Яхім був приятелем К. В. Запа. Через нього і в його домі познайомив ся з визначнїйшими українськими діячами. Між його знайомими находимо Якова, Івана і Петра Головацьких, І. Вагилевича, І. Борисикевича, І. Бірецького, І. Гуркевича, Д. Зубрицького, І. Гушалевича. Борисикевич називає його: „честний Яхим“ [2]). Переписував ся від 1847 до 1848 з Як. Головацьким [3]). Був помічний в обміні книжками, інформував Українців про чеське полїтичне й культурне життє. Живо інтересував ся і був помічний в заснованню „Галицько-руської Матиці“ 1848 р., за що висказуєть ся йому подяку в „Историческ-ім очерку основанія галицко-рускои матицѣ“, Львів 1850, ст. XV.

а) З переписки з К. В. Запом.

Переписка досі не видана. Зберігаєть ся в Народнім чеськім Музею. Виймаємо з неї тільки те, що доторкає культурної працї і полїтичних змагань галицьких Українців, та що кидає світло на відношеннє цих двох приятелїв „Ру-

---

[1]) Др. К. Студинський: »Кореспонденція Якова Головацького« I, ст. 221.

[2]) Ibidem, ст. 243.

[3]) Ibidem, ст. 183, 229, 280.

ської трійці“ до українського народа. Листи Яхіма писані зі Львова, останній зі Стрия.

1. З листу 23/1 1839 р.:... „Jedině nectný zájezd Kopitárův na Šafaříka i Palackého mne ne malo zarmoutil a zvědavost ve mně zbudil, co a kde proti nim tento neslovanský Slovan byl napsal [1]). Glowacki byl pořáde na svátcích, nedávno teprv přišel, a od té doby jen jednou mne navštívil, já pak jej navštíviti ne mohu, an byt svůj změníl“.

2. З листу 1/7 1840 р.:... „Odpoledne po odjezdu Vašem přišel i Glowacký, jenž se tu až do neděle zdržel. Litoval velmi, že Vás nezastal a zanechal Vám u mne 1 ex. Gramatiky jazyka staroslovanského v Přem. 1837. vyšlé. Archiv biskupský mu málo kořísti poskytl.“

3. З листу 22/1 1841 р.:... „List Váš od 11 t. m. přislaný po Wahylewičovi obdřel jsem teprv 20-ho a protož i odpověď má asi Vám neočekávaně pozdě přijde“.

4. В листї з 16/6 1846 р. повідомлює, що віддав Головацькому прислані книжки.

5. З листу 12/11 1846 р.:... „Jedinou novinu, kterou Vám zde psáti mohu, jest ta, že se Wahylewič oženil a vysvětil. Dostal děvče s penězi, vnučku jednoho pra—starého faráře a s ní nejen veškeré jeho jmění, nýbrž i celé hospodářství; sedi tam u něj někde v Zloczowsku jako Cooperator ad personam, poživaje v hojnosti a bez klopot pracně nahromaděného jmění dobrého starce. Tak i slepý nalézá — zlaté zrná“.

6. З листу 14/6 1847 р.:... „Knihy pro Głowackého od P. Hanky jsem teprv minulý týden od Stockmanna vyzvedl, neboť sem o ních prv níčeho ne věděl až mi Głowacký sám psal. Ten ubohý ztratil hned po nastoupení své nové štace v Chmilové v Zločovsku svého nejstaršího syna [2]). Ostatně piše o brzkém vyjiti druhého swazku „Winoku“ od jeho bratra ve Vídni jakož i ruského překladu „Služby wojenské“, která se bude tisknouti pravopisem česko-illirským. Mimo to povstala v hlavě našeho Hurkeviče myšlénka o zřízení Matice Ruské [3]) na způsob naší, bojím se však ne bez příčiny, že to i v hlavě jeho zůstane a světla božího nikdy nespatří. Neboť on není člověk k vyvedení takových věcí a nesvornost Ru-

---

[1]) Порівн. лист Запа до Я. Головацького 4/6 1840 (Кореспн. Я. Г-го, I, ст. 42).

[2]) Порівн. лист Яхіма до Головацького з 24/3 1847 (Кореспн. Я. Г-го, I, ст. 183).

[3]) Порівн. лист Запа до Головацького з 28/4 1848 (Кореспн. Я. Г-го, I, ст. 185).

sínů nepřipustí žádného úzkého spojeni mezi sebou. Však Vám o tom netřeba slov šířiti, pomněte jen na Sěmáše, Wahyleviče, Levického a t. d. Glovackého zde není a Zubřický nebude mít důvěry aniž by to sám všecko na svá bedra převziti mohl.“

7. З листу 1/4 1848 р.:... „buďte i laskav psáti mi, jakou cestou Vám zaslati několik exemplářů „Winka“ [1]) od Glowackého, které mi sem pro Museum, pro P. Šafaříka, Havlíčka, Hanku, pro Vás a t. d. přislané byly: obávaje se, že cestou knihkupeckou pozdě přijdou, míním, že snad bude lépe čekati až tam někdo pojede, což snad se dosti brzo stane, an jmenovitě Zeman letos domů jíti chce“.

8. З листу 28/4 1848 р.:... „P. Opelt doručí balíček s několika svazečky Winoku od Glowackého a sice pro museum 1 a 2 svazek, P. Hanku, Koubka, Havlíčka, Šafaříka, Vas samého též 2-hý svazek“.

9. З листу 21/5 1848 р.:

„Drahý příteli!

List tento posílám po P. Borisikéwičovi vyslanci Rusínův k našemu Slovanskému sněmu, jejž Vy bez toho již osobně znáte, pročež Vám netřeba více o něm psáti, nežli že jsouc místopraesidentem rusínského národního výboru byl po celý ten čas i duchem jeho. Společníci jeho jsou ze Lvova P. Zaklinský, ruský alumnus 4-ho roku, jenž poslán jest na zvláštní žádost celého alumnatu, aby i tento zastoupen byl. Jest to muž rozumem daleko nad svůj postavený a snad nejskvělejší naděje Rusínův. Jako spolu-úd národní rady vynikal mezi všemi. Třetí úd vyslanství má se připojiti v Přemyšle. Jest to Dr bohosloví a kanovník Ginilevič, znamenitý nevšední učeností svou. Rusíni jsou, jak jsme jich již pravě znali, vždy věrni spojenci naši, o čemž se bohdá Čechové brzo přesvědčejí. Ale Poláci, Poláci! těch to k nám netáhne, ani k druhým Slovanům, jejích nynější spojenci, dej Bože abychom se mýlili!...

Ostatně buďte tak laskav a uveďte naše Pany vyslance u všech znamenitých Čechů a druhých bratří Slovanských, s kterými se již znáte. Ještě něco; oni zde vydávaji teď ruský časopis, z počatku jen jednou na týden, a však více než arch silný, dale bude i častěji vycházeti. Nemohl by jste jim tam jakou záměnu s našimi časopisy, neb novinami vymoci? Snad by se dali všichní redaktoři k tomu pohnouti. Hleďte co můžete, ale brzo, nechť jen to zašlou, od tud jistě zpět ode-

---

[1]) Порівн. лист Яхіма до Я. Головацького з 9/4 1848 (Кор. Я. Г-го, I, ст. 230).

sláno bude, o to se já sám u P. Wysłobockého jejich redaktora postarám; vy pak o tom promluvte zvlášť s P. Borisikévičem.

V příloze Vám přisílám několik příležitostních provolání a různých spisů v jazyku ruském a polském...“

10. З листу 18/7 1848 р.:... „Zdejší ruská radda (sic!) navrhla vyslancům rusínským aby se tam drželi Čechů[1]), nechť se tehdy našinci tam hlásejí u kněze Šaškeviče.“

11. З листу 28/10 1848 р.:... mírnější a rozsudnější počínání Rusínů vždy více půdy nabývá. Těmto zvlaště prospěl pravě tyto dni držený sjezd učených národu jejich, o němžto krátké popsání do národních novin chystám a tyto dni poštou odešlu. Vyznamenali se při něm zvláště Głowacki, pojednáním o nářečích slovanských vůbec a Rusínském zvlášt, pak Ustyanovič a Mech drženými řečmi. Při té příležitosti podělili sepsání nejpotřebnějších kněh školních mezi sebou, aby se co nejdříve školy v jazyku jejich zavésti mohly. Glowacki je navržen 1-mo loco za professora jazyka ruského na universitě a nepochybně to i obdrží. ...Pozdravení od Glovackeho, Vrby a t. d.“

12. З листу 28/10 1848 р.:...

„Drahy příteli!

Nemůžete si ani pomyslit, jak nemilé je naše položeni zde, zvláště od toho času, co se naši deputovaní na řišském světnu proti milým bratrankům Polákům opřeli; stará nenávist proti Švábům ustoupila daleko v pozádí a nenávist proti Čechům[2]) a Slovanstvu vůbec vystoupila na nejvyšší stupeň. Zájiste kdyby měli volné ruce všecky Čechy by hned ze země vyhnali, ne-lí na hák pověsili...“

13. З листу 21/1 1849 р.:... „Píšete Pichlerovi, abychom hleděli zde Polákům Rusíny sřimít? To je marná snaha. Poláci chtějí jen nad nimi panovati a jím se chce tak málo poslouchati jako se nám Čechům chce poslechnouti Frankfurtského parlamentu. Všeobecný hlas Poláků je, že Rusíni nemají národnosti, poněvadž nemají vzdělanosti, rovně jak Němci od nás tak i oni od ních požadají, aby uznavše převahu vzdělanosti jejich národnost svou mímo se pustili a k zvětšení říše jejich z nimi se spojili. Jak hanebné i marné jejich jednání jest vysvitá již z toho, že Polákům ani vlastní jich

[1]) Порівн. лист Кирила Блонського до Я. Головацького з 19/7 1848 (Кор. Я. Г-го I, ст. 269).

[2]) З виднїйших Чехів проживали тодї у Львові: Pichler, Vrba, Budějovický, Jachim.

lid v Mazovsku tak dalece nevěří, že se i polského jména odříká. Jejich zbratření se s Maďary[1]) dokazuje zřejmě, že jim jde jen o nadvládu jako těmto, a nedá se upříti, že jim to více škodilo, než všecky předešlé lehkomyslné kroky. Však Vám o nich může p. Głowacki sám více ústně pověditi, než se do tohoto listu směstná".

14. З листу 27/7 1849 p.:... „Hołowacký odejel již před včírem do Vídně. On byl s vytisknutím obrázků k Marusi docela spokojen i hodlá Vás po ukončení porad ve Vídni do Prahy navštiviti...
Pozdravení ode všech známých, zvlášť od Głowackých, Pichlera, Dundra, Zemana etc."

15. Будучи в Перемишлї в роках 1850—1856 пізнав Яхім „dva učené Rusíny Pietrusiewicze a Mocha" (лист з 8/4 1857 p.).

16. З листу 12/10 1867 p.:... „O nepolitické politice Poláků naproti Rusínům budete již dosti vědět z novin. Nejtrpčeji to trefilo Głowackého. Jak doslýchám jel nyní do Vídně, aby tam svou zprávu sám osobně vedl. Ubozí Rusíni si pomahají jak jen mohou, asi tak jak my před 30 lety. Zde se právě zdržuje rusínská kočujíci dívadelní společnost P. Bačinského, dosti dobře vedená[2])...

б) З листу Яхіма до Фр. Паляцького 16. V. 1848.

Яхім остерігає славянський конґрес перед Поляками: „Ne dejte se klamati od nich, abyste tím snad sami neb bratři Slováci ke škodě nepřišli. Váše vznešené i svaté idey o vzájemnosti slovanské nemají u lidí těchto žádné ceny, leda by jich k dosažení jiných záměrů svých použiti mohli. Mezi těmito pak první místo zaujímá „navrácení samostatné Polsky v 'davnych granicach" t. j. spolu s národem rusínským, který podmanivše utiskovali a ještě dále utiskovati chtějí. Z té příčiny jim ani Vaše nebeská vzájemnost nemůže chutnati, neboť ona zamýšlí pravdivou rovnost mezi národy, kterou oni více ústy vychvalují, v srdci svém ale rovně tak nenávidějí jako přepjatá strana Čecho-Němců"...

---

[1]) Порівн. лист. К. Блоньского до Я. Головацького з 16/11 1848 (Кореcп. Я. Г-го I, ст. 310).

[2]) Директор українського мандрівного театру Бачинський задумував дати кілька вистав у Празї, одначе на телеграму післану до Ріґра прийшла в тій справі відмовна відповідь. Про це пише Яхім в тому самому листї.

Особовий показчик.

Зміст.

SEMINAR. PHILOL. SLAVIC. CRACOV.

Filologii Słowiańskiej
Biblioteka